

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ХОРОШУН ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

УДК 330.322:[338.43:005.21](043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО
РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 051 – Економіка

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Ю.В.Хорошун

Науковий керівник:

Проданова Лариса Василівна, доктор економічних наук, професор

Черкаси – 2021

АНОТАЦІЯ

Хорошун Ю.В. Інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 - Економіка. – Черкаський державний технологічний університет, Черкаси, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено подальшому розвитку теоретичних та методичних засад інвестування аграрного сектору національної економіки та розробці концептуальних підходів і практичних заходів щодо інвестиційного забезпечення агросектору для досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку держави.

У роботі узагальнено внесок основних наукових шкіл економічної науки у розвиток теоретичних основ інвестиційного забезпечення економіки та її секторів. За результатами аналізу основних підходів щодо розуміння сутності інвестицій та інвестиційного забезпечення національної економіки охарактеризовано специфіку основних складових цього процесу в аграрному секторі економіки, зокрема суб'єктів та об'єктів інвестування, джерел формування інвестиційних ресурсів. Аграрний сектор розглядається як складова агропромислового комплексу. Конкретизовано наукові підходи щодо систематизації форм інвестиційного забезпечення агросектору та акцентовано увагу на інтересах стратегічного інвестора, стратегічно-орієнтованих інвестиціях та такій формі інвестиційного забезпечення, як ринкові угоди злиттів і поглинань в агросекторі національної економіки. Обґрунтовано, що інвестиційне забезпечення агросектору як економічна категорія відображає певну систему соціально-економічних зв'язків між суб'єктами інвестиційного процесу в сфері аграрного виробництва.

За результатами вивчення національних особливостей досвіду країн-лідерів в розвитку аграрного сектору (США, Австралії, Нідерландів, Польщі, країн ЄС) конкретизовано заходи інвестиційного забезпечення діяльності аграріїв, які доцільно імплементувати в українську практику стратегічного інвестування

агровиробництва. Встановлено, що особливу роль в регуляторному та інвестиційному забезпеченні стратегічного розвитку агросектору провідних країн світу відіграє держава, а також систематичність реалізації державних стратегічних інвестиційних планів і програм. Стратегічними орієнтирами країн-лідерів світових ринків агропродуктів є інвестування в створення інтелектуальних систем виробництва, зберігання, транспортування, реалізації агропродукції, що забезпечує перехід до нового етапу розвитку агросектору – Smart Agriculture. Засобами ефективного забезпечення інвестицій визнано систему страхування існуючих ризиків і компенсації збитків; гнучку систему кредитування; систему пільгового оподаткування; широке застосування лізингу; систему державної цільової адресної підтримки агровиробників.

У результаті критичного аналізу чинних законодавчих та нормативно-правових актів, які регулюють інвестиційну діяльність і відносини в аграрній сфері України, констатовано наявність проблем регулярної політики держави, зокрема в області державного та регіонального стратегічного планування, пріоритизації інвестицій за секторами, галузями та регіонами національної економіки. Обґрунтовано, що вирішення проблем стратегічного розвитку агросектору економіки України потребує узгодженого партнерства на рівні регіонів. Змістом міжрегіонального партнерства в інвестзабезпеченні економіки та її аграрного сектору визначено формування цільових комунікацій, зв'язків, інфраструктури, фінансово-посередницьких та довірчих платформ на основі стратегічних мотиваційних принципів до співпраці, спільного використання потенціалу ресурсів та прийняття рішень. Міжрегіональне співробітництво визнано необхідною умовою активізації інвестиційних процесів в агросекторі, його переходу в площину найкращих світових стандартів, європейського руху України. Розуміння міжрегіонального партнерства в інвестиційному забезпеченні аграрного сектору як визначеної системи зв'язків між стейкхолдерами є підґрунтям для подальшого дослідження та вирішення проблем інвестування одного з найважливіших секторів української економіки.

Запропоновано методику параметричного аналізу стану та тенденцій розвитку аграрного сектору економіки України та його інвестиційного забезпечення. Сформований комплекс параметрів (показників) представлено трьома блоками індикаторів, відповідно до визначених етапів аналізу: аналіз тенденцій розвитку аграрного сектору сучасної світової економіки та визначення місця України в стратегічних змінах; аналіз обсягу, структури та джерел капітальних і прямих іноземних інвестицій; аналіз обсягу та структури інвестицій за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, обсягу та структури інвестицій за результатами угод на ринку злиттів і поглинань в аграрній сфері. Інформаційною базою стала статистична база Світового банку, Державної служби статистики України, Національного банку України, Державної казначейської служби України.

Визначено стан та тренди розвитку аграрного сектору української економіки у контексті світових тенденцій. Для порівняльного аналізу використані середньосвітові значення відповідних індикаторів, значення індикаторів окремих країн (Німеччина, Франція, Польща, Болгарія, Білорусь, Грузія і Казахстан) за період 1991-2019 рр. За результатами аналізу індикаторів бази даних Світового банку констатовано, що розвиток агросектору в Україні в основному лежить у руслі світових трендів. Специфікою українського агросектору в порівнянні з іншими країнами є: значна частка валової доданої вартості сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни (майже 10%); доволі значна частка робітників з числа зайнятих в економіці (14,5%); розміри часток сільгоспугідь та ріллі в загальній площі земель – практично найбільші в Європі та світі (72% та 57%, відповідно). За результатами аналізу бази даних Державної служби статистики України встановлено частку виду діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» в основних загальноекономічних показниках, зокрема 13,4% – у валовій доданій вартості, 18,2% – у зайнятому населенні, 37,9% – в експорті держави.

Проаналізовано динаміку капітальних та прямих інвестицій в національній економіці та в аграрному секторі економіки України у гривневому та доларовому еквівалентах, визначено зміну структури інвестиційних ресурсів за період 2010-

2019 рр. Визначено структуру капітальних інвестицій агросектору за джерелами фінансування (кошти державного бюджету; кошти місцевих бюджетів; власні кошти підприємств та організацій; кредити банків та інші позики; кошти іноземних інвесторів; інші джерела фінансування). Встановлено, що основним джерелом фінансування капітальних інвестицій в економіці України та її аграрному секторі впродовж останніх років виступають власні кошти підприємств та організацій.

Запропоновано технологію комплексного оцінювання регулюючого впливу держави та ринкових сил на інвестиційне забезпечення в агросекторі економіки. За підсумками вивчення тенденцій поширення програм державної фінансової підтримки агросектору в Україні в період 2010-2020 рр. визначено її ключові напрями (тваринництво, фермерство, садівництво, компенсація вартості сільськогосподарської техніки, компенсація відсотків по кредитах) і встановлено перспективи розширення (страхування аграрної продукції та компенсація за купівлю земель сільськогосподарського призначення, підтримка фермерів в органічному виробництві, розширення підтримки тваринництва). Відстежено наслідки якісних та кількісних змін українського сегменту ринку злиттів і поглинань для інвестиційного процесу в агросекторі в період 2013-2020 рр. Встановлено, що майже п'ята частка від загальної кількості щорічно укладених на цьому ринку угод, зокрема за участю українських та іноземних компаній, припадає на аграрний сектор економіки.

У межах запропонованого управлінського підходу до встановлення впливу інвестицій в аграрний сектор на результати його функціонування здійснено оцінювання кількісної міри щільності зв'язку та якісної характеристики сили зв'язку між результатами діяльності та інвестиціями агросектору із застосуванням інструментів кореляційно-регресійного аналізу. Як результативні ознаки обрано обсяг валової доданої вартості виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство», обсяг продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій, зокрема рослинництва та тваринництва. Як факторні величини визначено: капітальні інвестиції, капітальні інвестиції підприємств, капітальні інвестиції у матеріальні активи, капітальні інвестиції у нематеріальні активи, прямі

інвестиції, кредити, надані нефінансовим корпораціям, процентні ставки за кредитами нефінансовим корпораціям, касові видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування державного і місцевих бюджетів, касові видатки за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету, чистий прибуток підприємств. Виявлено доволі слабку міру залежності результативних показників агросектору від інвестицій з різних джерел. Виключення становить лише банківське кредитування. За результатами аналізу динаміки індексу інвестиційної привабливості України в рейтингу European Business Association встановлено, що на ефективність інвестування в її економіку негативно впливають непрозорість судової системи і розповсюдженість корупції, а також інші фактори, які у сукупності спричиняють незадовільну інвестиційну привабливість держави, невмотивованість стратегічних і незахищеність реальних інвесторів.

Застосовано методику сегментування регіонів національної економіки для цілей стратегічного розвитку агросектору. Сегментування проведено за критерієм регіональної подібності-відмінності моделей функціонування економіки агросектору кожного регіону. Оцінку стану агросектору здійснено за співвідношенням показників обсягів продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій та кількості зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарствах. За результатами оцінювання регіони поділено на чотири групи: із значними обсягами виробництва і значною кількістю зайнятих, із незначними обсягами виробництва та незначною кількістю зайнятих, значними обсягами виробництва та незначною кількістю зайнятих, незначними обсягами виробництва та значною кількістю зайнятих. Для груп регіонів із відповідною моделлю агросектору визначено пріоритети та обґрунтовано орієнтири стратегічного інвестування.

Окреслено концептуальні підходи до інвестиційного забезпечення аграрного сектору на засадах міжрегіонального партнерства. Визначена послідовність формування концептуальних підходів до інвестзабезпечення агросектору України. Обґрунтоване бачення концептуальних підходів до інвестиційного забезпечення

представлено ідеєю, метою, принципами, ефектами та очікуваними результатами. Наведений перелік та узагальнене бачення концептуальних підходів до інвестзабезпечення агросектору з урахуванням векторності вже обраних реформ, стратегічних планів, обґрунтованих моделей майбутнього держави та її агросектору. Очікувані результати від впровадження концептуальних підходів до інвестзабезпечення охарактеризовано за сферою дії та за векторністю впливу на національну економіку.

Ключові слова: інвестиції, аграрний сектор, інвестиційне забезпечення, джерела інвестиційних ресурсів, міжрегіональне партнерство, національна економіка.

ABSTRACT

Khoroshun Y.V. Investment support for strategic development of the agricultural sector of the national economy. – Qualification scientific work as a manuscript.

Thesis for PhD in Economic Sciences, speciality 051 Economy. – Cherkasy State Technological University. – Cherkasy, 2021.

The dissertation is devoted to further development of the theoretical and the methodological bases investment in the national economy the agricultural sector. The development of conceptual approaches and practical measures for investment is supporting the agricultural sector to achieve strategic goals of the socio-economic development at the state.

The paper summarizes the contribution of the main scientific economics schools to the development the theoretical foundations of investment support of the economy. The analysis of the main approaches to understanding the essence of investment and investment support of the national economy describes the main specifics components of this process in the agricultural sector of the economy, including subjects and the investment objects, sources of the investment resources. The agricultural sector is considered a component of the agro-industrial complex. Scientific approaches to of investment forms are is systematized. The agricultural sectors are specified, and attention

is focused on the interests of strategic investors, strategically-oriented investments, and such forms of investment support as market agreements of mergers and acquisitions in the agricultural sector of the national economy. It is substantiated the investment provision of the agricultural sector as an economic category reflects a certain system of socio-economic relations between the subjects of the investment process in the field of agricultural production.

According to the studying results the national peculiarities of the experience the leading countries in the development of the agricultural sector (the USA, Australia, the Netherlands, Poland, EU countries), the measures of investment agrarians support are specified. It is established that the state plays a special role in the regulatory and investment support of the strategic development the agricultural sector of the world's leading countries, as well as the systematic implementation state strategic the investment plans and the programs. The strategic guidelines of the countries-leaders the world markets the agricultural products are investment in the creation of the production intelligent system, storage, transportation, sale of agricultural products, which ensures the transition to a new stage of development of the agricultural sector - Smart Agriculture. The system of insurance of existing risks and compensation of losses is recognized as means of effective maintenance of investments; flexible lending system; preferential taxation system; wide application of leasing; system of state targeted targeted support for agricultural producers.

As a result of the critical current laws analysis and the regulations governing investment activities and relations in the agricultural sector of Ukraine, the existence problems of the regular state policy, in particular in the field of state and regional strategic planning, prioritization of investments by sectors, industries and regions of the national economy. It is substantiated that solving the problems of strategic development of the agricultural sector Ukraine's economy requires a coordinated partnership at the regional level. The content of interregional partnership in investment support of the economy and its agricultural sector defines the formation of targeted communications, communications, infrastructure, financial intermediation and trust platforms based on strategic motivational principles for cooperation, sharing the potential of resources and

decision-making. The interregional cooperation is recognized as a necessary condition for intensifying investment processes in the agricultural sector, its transition to the plane of the best world standards, the European movement in Ukraine. Understanding the interregional partnership in investment support of the agricultural sector as a certain system of relations between stakeholders is the basis for further research and solving the problems of investing in one of the most important sectors of the Ukrainian economy.

The method of the parametric analysis the state and the trends of development at the agricultural sector of the economy of Ukraine and its investment support is offered. The formed set of parameters (indicators) is represented by three blocks of indicators, in accordance with the defined stages of analysis: the analysis of trends in the agricultural sector of the modern world economy and determining the place of Ukraine in strategic changes; analysis of the volume, structure and the capital sources and the foreign direct investment; the analysis of the volume and the investments structure at the expense of state and local budgets, the volume and structure of investments as a result of the agreements on the mergers market and the acquisitions in the agricultural sector. The information base was the statistical base of the World Bank, the State Statistics Service of Ukraine, the National Bank of Ukraine, the State Treasury Service of Ukraine.

The state and trends of the development the Ukrainian economy agricultural sector in the context of world trends are determined. For comparative analysis, the world average values of the relevant indicators, the values of indicators the individual countries (Germany, France, Poland, Bulgaria, Belarus, Georgia and Kazakhstan) for the period 1991-2019 were used, in line with global trends. The specifics of the Ukrainian agricultural sector in comparison with other countries are: a significant share of the gross value added the sector in the gross domestic product of the country (almost 10%); quite a significant share of workers employed in the economy (14.5%); the size of the shares the agricultural land and arable land in the total land area is practically the largest in Europe and the world (72% and 57%, respectively). According to the analysis of the database of the State Statistics Service of Ukraine, the share of the activity "Agriculture, forestry and fisheries" in the main general economic indicators, in particular 13.4% - in gross value added, 18.2% - in the employed population, 37, 9% - in state exports.

The dynamics of the capital and the direct investments in the national economy and in the agricultural sector of the Ukrainian economy in hryvnia and dollar equivalents is analyzed, the change in the structure of investment resources for the period 2010-2019 is determined. The structure of the capital investments in the agricultural sector by sources of financing is determined (state budget funds; funds of local budgets; own enterprises funds and organizations; bank loans and other loans; funds of foreign investors; other financing sources). It is established that the main source of financing capital investments in the economy of Ukraine and its agricultural sector in recent years are the own funds of enterprises and organizations.

The technology of complex assessment of the regulatory influence of the state and market forces on investment provision in the agricultural sector of the economy is proposed. Based on the results of studying the trends in the spread of state financial support programs for the agricultural sector in Ukraine in the period 2010-2020, its key areas are identified (livestock, farming, horticulture, compensation of agricultural machinery, interest on loans) and prospects for expansion (agricultural insurance and compensation for the purchase of the agricultural land, support for farmers in organic production, expanding support for livestock). The consequences of the qualitative and quantitative changes in the Ukrainian market segment of the mergers and acquisitions for the investment process in the agricultural sector in the period 2013-2020 are tracked, accounts for the agricultural sector of the economy.

A managerial approach to establishing the impact of investment in the agricultural sector on the results of its operation is proposed. Regression analysis tools were used to establish the effectiveness of investment support of the agricultural sector of the economy. A rather weak degree of dependence of the indicators of gross value added of the agricultural sector, agricultural products, crop production and animal husbandry on investments from various sources directed to the agricultural sector was revealed. The only exception is bank lending. According to the analysis of the dynamics of the investment attractiveness index of Ukraine in the rating of the European Business Association, it is established that the efficiency of investing in its economy is negatively

affected by non-transparency of the judiciary and corruption, as well as other factors. lack of motivation of strategic and insecurity of real investors.

Within the proposed management approach to establishing the impact of investment in the agricultural sector on the results of its operation, the quantitative measure of the communication density and the qualitative characteristics of the strong relationship between performance and investment in the agricultural sector using correlation and regression analysis tools. The volume of gross value added of the type of activity "Agriculture, forestry and fisheries", the volume of the agricultural products in farms of all categories, including crop production and animal husbandry, were chosen as effective features. The factor values are capital investment, capital enterprises investment, capital investment intangible assets, capital investment in intangible assets, direct investment, loans to non-financial corporations, interest rates on loans to non-financial corporations, cash expenditures by functional classification of expenditures, and lending to government and local budgets, cash expenditures according to the program classification of the expenditures and crediting of the state budget, net profit of enterprises. A rather weak degree of dependence of the performance indicators of the agricultural sector on investments from various sources has been revealed. The only exception is bank lending. According to the analysis of the dynamics of Ukraine's investment attractiveness index in the European Business Association, the efficiency of investing in its economy is negatively affected by the capacity of the judiciary and the corruption prevalence, as well as other factors that together cause unsatisfactory investment attractiveness. investors.

The method of the segmentation region of the national economy for the strategic development of the agricultural sector is applied. The segmentation was carried out according to the criterion of the regional models similarity-differences the functioning of the economy the agricultural sector of each region. The state of the agricultural sector was assessed by the ratio of indicators of agricultural production in farms of all categories and the number of the employed population in agriculture, forestry, and fisheries. According to the evaluation, the regions are divided into four groups: with significant production volumes and a significant number of employees, with insignificant production volumes and a significant number of employees, significant production volumes and a small number of employees, insignificant production volumes and a small number of employees.

number of employees, insignificant production volumes, and a significant number of employees. For groups of regions with the appropriate model of the agricultural sector, priorities have been identified and guidelines for strategic investment have been substantiated.

Conceptual approaches to investment support of the agricultural sector based on interregional partnership are outlined. The sequence formation of the conceptual approaches to investment provision of the agricultural sector of Ukraine is determined. A well-founded vision of conceptual approaches to investment support is represented by the idea, purpose, principles, effects, and expected results. The list and generalized vision of conceptual approaches to investment provision of the agricultural sector taking into account the vector of already selected reforms, strategic plans, sound models of the future of the state and its agricultural sector are given. The expected results from the introduction of conceptual approaches to investment security are characterized by the scope and vector of impact on the national economy.

Keywords: investments, agricultural sector, investment support, sources of investment resources, interregional partnership, national economy/

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:
Статті в закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

1. Finagina O., Prodanova L., Zinchenko O., Buriak I., Gavrylovskyi O., Khoroshun Y. Improving investment management in agribusiness (Удосконалення управління інвестиціями в агробізнесі). *Studies of applied economics. Special issue Innovation in the economy and society of the digital age*. 2021. Vol 39, No 5. DOI: 10.25115/eea.v39i5.4981. (Scopus).

Особистий внесок: запропоновано механізм вдосконалення управління

інвестиціями в агробізнесі, відмінними рисами якого є кооперація внутрішніх та зовнішніх джерел інвестування, а також управління ризиками з урахуванням специфіки галузі.

Монографії

2. Солоха Д.В., Чумаченко Ю.С., Борецька Ю.В. Процеси інтеграції в діловому середовищі регіонів: аграрно-промисловий комплекс. Концептуальні засади підтримки малого та середнього бізнесу в Україні: питання кластеризації та бізнес-інкубації: колективна монографія / за ред. проф. О. В. Фінагіної, ЧДТУ. Черкаси: Видавець Пономаренко Р.В., 2018., С. 114-123.

Особистий внесок: окреслено особливості інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі та їх вплив на відтворення і розвиток сільського господарства національної економіки.

Статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

3. Борецька Ю. Основні напрями інвестування розвитку агропромислового сектору: теорія і практика. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*: зб. наук. праць Херсон. нац. тех. ун-ту. Херсон: ХНТУ, 2018. Вип. 29 (18). Т. 2. С. 104-110.

4. Борецька Ю. Основні підходи щодо оцінки ефективності інвестицій в аграрному секторі. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: Економіка*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. Вип. 311. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку*. Т. XX. С. 235-245.

5. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Технологія форсайту в стратегічному управлінні розвитком аграрного сектору національної економіки. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: Економіка*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. Вип. 313. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку*. Т. XX. С. 158-168.

Особистий внесок: обґрунтовано проблеми нормативно-правового забезпечення стратегічного управління розвитком аграрного сектору економіки

на загальнонаціональному рівні та регуляторного забезпечення управління цим сектором на рівні регіонів України.

6. Хорошун Ю.В. Стан і тренди аграрного сектору: національний та світовий вимір. *Економіка і організація управління: наук. журн. Донецьк. нац. ун-ту. ім. Василя Стуса*. Вінниця: ДонНУ, 2020. Вип. 4 (40). С. 153-166. DOI 10.31558/2307-2318.2020.4.15.

7. Хорошун Ю.В. Державна підтримка інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки. *Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. Черкаси: ЧДТУ. 2021. Вип. 61. С. 86-100. DOI 10.24025/2306-4420.61.2021.235423.

8. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Методика сегментування регіонів національної економіки за станом аграрного сектору. *Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. Київ: Вид-во НАУ*. 2021. Вип. № 3(83). С. 13-20. URL : <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-3-2>. Видання категорії Б.

Особистий внесок: запропоновано методичний підхід щодо сегментування регіонів національної економіки за станом аграрного сектору.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Проданова Л., Борецька Ю. Інвестиції в АПК України: сучасний стан і перспективи. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез наукових робіт учасників всеукраїнської наукової конференції (м. Черкаси, 12 квітня 2018 р.)*. Черкаси, Черкаський державний технологічний університет, 2018. С. 63-65.

Особистий внесок: окреслено перспективи інвестиційного процесу в АПК національної економіки.

10. Проданова Л., Борецька Ю. Потенціал банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 25 квітня 2019 р.)*.

Черкаський державний технологічний університет, Черкаси. Видавець Пономаренко Р.В., 2019. С. 84-85.

Особистий внесок: визначено потенціал банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу.

11. Хорошун Ю.В. Аналіз динаміки обсягів капітальних інвестицій в сільське господарство України. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Черкаси, 30 квітня 2020 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет. Видавець Пономаренко Р.В., 2020. С. 51-53.

12. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Стратегічний розвиток аграрного сектору: особливості національних підходів. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. С. 226-229.

Особистий внесок: охарактеризовано особливості національних підходів у забезпеченні стратегічного розвитку аграрного сектору економіки.

13. Хорошун Ю. Інвестиційні перспективи агросектору економіки в умовах формування ефективного ринку землі. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (27 жовт. 2020 р.) / відп. ред. О.М. Полінкевич, Л.В. Шостак. Електрон. дані. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2020. 754 с. С. 221-222.

14. Хорошун Ю. В., Проданова Л. В. Джерела інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору національної економіки. *Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку* : Матеріали доповідей IX науково-практичної конференції з міжнародною участю (1 листопада 2020 р.). Х. : НФаУ. Монограф. 2020. С. 144-146.

Особистий внесок: визначено джерела інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору національної економіки.

15. Хорошун Ю.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України. *The process and dynamics of the scientific path: collection of scientific papers «SCIENTIA»*

with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference (Vol. 1), February 26, 2021. Athens, Hellenic Republic: European Scientific Platform. Pp. 12-13. DOI 10.36074/scientia-26.02.2021.

16. Khoroshun Y. State regulation of the investment activity in the agricultural sector of the economy of Ukraine (Державне регулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України). *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Черкаси, 29 квітня 2021 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет. Видавець Пономаренко Р.В., 2021. С.89-93.

17. Хорошун Ю.В. Визначення стратегічних пріоритетів розвитку аграрного сектору економіки за результатами діагностики його стану. *Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції* (Тернопіль, 25 травня 2021 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 108-110.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	27
1.1. Економічна сутність інвестиційного забезпечення національної економіки та його значення для розвитку аграрного сектору	27
1.2. Національні особливості інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки в зарубіжних країнах.....	47
1.3. Інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку агросектору економіки: нормативно-правові та методичні засади	65
Розділ 2. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	82
2.1. Розвиток аграрного сектору сучасної світової економіки та місце України в стратегічних змінах	82
2.2. Динаміка інвестиційних ресурсів аграрного сектору економіки та джерела їх забезпечення	104
2.3. Вплив державного регулювання та ринкових сил на інвестиційне забезпечення аграрного сектору економіки	125
Розділ 3. МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	146
3.1. Вплив інвестицій в аграрний сектор економіки на зростання обсягів сільськогосподарської продукції.....	146
3.2. Стратегічна пріоритизація інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору регіонів економіки України за результатами діагностики його стану	160
3.3. Концептуальні підходи до інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку агросектору на засадах міжрегіонального партнерства	174
ВИСНОВКИ.....	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	196
ДОДАТКИ.....	227

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні глобальні виклики, що постали сьогодні перед людством, зокрема зміни клімату та масові природні катаклізми, пандемічне розповсюдження нових вірусних хвороб, демографічні проблеми перенаселення в одних і спустіння в інших регіонах світу, зростання масштабів територій озброєних конфліктів, негативно впливають на ті сфери людської діяльності, які неможливі без залучення природних об'єктів. Насамперед це стосується аграрного сектору економіки. Все гостріше постає проблема забезпечення ефективного аграрного виробництва, здатного забезпечити харчовими продуктами людство та сировиною природного походження інші важливі сфери людської діяльності. Ефективна діяльність в агросекторі неможлива не лише без достатніх природних, а й інших необхідних ресурсів: людських, матеріально-технічних, інформаційних та фінансових, важливою складовою частиною яких виступають інвестиційні ресурси.

Для сучасної України проблема інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки особливо актуальна. Такий вид діяльності, як сільське, лісове та рибне господарство, забезпечує десяту частку валової доданої вартості, п'яту частку загальної кількості зайнятих та третину загального обсягу експорту України. Агросектор економіки України навіть у складних кризових умовах останнього десятиліття демонструє позитивну динаміку прибутку агропідприємств і сприятливі економічні перспективи зростання. Будучи вагомою та невід'ємною часткою національної економіки, агросектор України може виявитися «локомотивом» її соціально-економічного розвитку. Забезпеченість інвестиційними ресурсами виступає важливою передумовою таких значущих для розвитку аграрного сектору економіки процесів, як прискорене оновлення матеріально-технічної бази, широке залучення новітніх технологій, підготовка сучасних кваліфікованих працівників та розвиток людського капіталу, розширене відтворення агровиробництва, що, у свою чергу, зумовлює розвиток сільських

територій та відповідний рівень добробуту аграріїв і населення сільської місцевості.

Дослідження проблем розвитку аграрного сектору у складі регіональної та національної економіки України відображені в працях українських науковців Коломицевої О., Месель-Веселяка В., Федорова М., Манна Р., Лопатинського Ю., Проданової Л., Саблука П., Фінагіної О. та ін. Особливості інвестування, а також його вплив на перспективи аграрного сектору української економіки досліджували Бахур Н., Безп'ята І., Вахович І., Гаврилишин Н., Єрмоленко О., Копитко В., Крюкова І., Михайлов А., Одінцов О., Панасюк О., Патики Н., Реверчук С., Ясенкова І. та інші науковці. З числа сучасних закордонних авторів, яким належать дослідження, що стосуються різних аспектів розвитку та інвестиційного забезпечення агросектору національних економік різних держав світу, слід назвати Клінге Т. (Klinge T.), Рубенстайн К. (Rubenstein K.), Хайзи Р. (Heisey P.) та Кінг Дж. (King J.), Ферто І. (Ferto I.), Бакукс Л. (Bakucs L.), Бойнек С. (Bojnes S.), Латрафф Л. (Latruffe L.), Сун Чжо (Sun Zhuo) та ін.

Водночас, незважаючи на доволі вагомий науковий доробок українських та іноземних науковців з обраної тематики, питання інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки України залишаються дискусійними.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота відповідає тематиці наукових досліджень та є складовою частиною комплексних науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України. У ході виконання теми «Перспективи та пріоритети розвитку економіки регіонів України» (номер державної реєстрації 0118U004995, 06.2018-06.2021 р.) розкрито теоретичні засади інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки, проведено оцінку джерел формування інвестиційних ресурсів та визначено пріоритети інвестування аграрного сектору економіки регіонів держави. В процесі виконання теми «Маркетингове забезпечення розвитку ринку агропродовольчих підприємств регіону» (номер державної реєстрації 0120U102961, 2020-2023 рр.) узагальнено

теоретичні аспекти державної інвестиційної політики в агросекторі, обґрунтовано пріоритети нарощення інвестиційного забезпечення базових підрозділів аграрного сектору економіки. При виконанні теми «Обліково-аналітичні алгоритми управління підприємством в умовах євроінтеграційних процесів України» (номер державної реєстрації 0118U000078, 2018-2020 рр.) здійснено аналіз головних трендів у динаміці аграрного сектору національної економіки та інвестиційного забезпечення процесу його розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретичних і обґрунтування методичних засад, формування науково-практичних рекомендацій щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки.

Для досягнення поставленої мети виконано такі завдання:

обґрунтовано наукові підходи щодо систематизації форм інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки;

узагальнено національні особливості інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору в зарубіжних країнах;

сформовано теоретичний базис інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору;

запропоновано методику параметричного аналізу процесів розвитку агросектору та стану його інвестиційного забезпечення;

удосконалено технологію комплексного оцінювання регулюючого впливу держави та ринкових сил на інвестиційне забезпечення в аграрному секторі економіки;

запропоновано управлінський підхід до встановлення впливу інвестицій в аграрний сектор на результати його функціонування;

розроблено методику сегментування регіонів національної економіки для цілей стратегічного інвестування в аграрний сектор економіки;

обґрунтовано концептуальні підходи щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку агросектору на засадах міжрегіонального партнерства.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних засад інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові методи пізнання. Теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії, державного регулювання економіки, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у сфері інвестології та в аграрній сфері. Інформаційну базу досліджень складають: чинні законодавчі й нормативно-правові акти Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, органів державної влади та місцевого самоврядування, що стосуються інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки держави та її регіонів; статистичні та аналітичні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Міністерства аграрної політики та продовольства України; аналітичні звіти Світового банку, міжнародних рейтингових агентств, наукові періодичні видання, монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених.

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань використано такі методи дослідження: *метод аналізу і синтезу* (при дослідженні теоретичних засад інвестиційного забезпечення аграрного сектору національної економіки; в процесі уточнення сутності міжрегіонального партнерства в інвестиційному забезпеченні аграрного сектору економіки держави); *логічного узагальнення* (для узагальнення національних особливостей інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору в зарубіжних країнах); *системний підхід* (при обґрунтуванні концептуальних підходів щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку агросектору на засадах міжрегіонального партнерства); *економіко-статистичні методи* (для параметричного аналізу процесів розвитку агросектору та стану його інвестиційного забезпечення; для комплексного оцінювання регулюючого впливу держави та ринкових сил на інвестиційне забезпечення в

аграрному секторі економіки; при сегментуванні регіонів національної економіки для цілей стратегічного інвестування); *економіко-математичного моделювання та регресійного аналізу* (при моделюванні впливу інвестицій на результати функціонування агросектору).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних основ і розробці науково-практичних рекомендацій щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки.

Наукова новизна результатів полягає в такому:

удосконалено:

методику параметричного аналізу процесів розвитку агросектору та стану його інвестиційного забезпечення, яка включає три етапи аналізу, базується на визначеному комплексі показників, і, на відміну від існуючих, складається з трьох блоків параметрів відповідно до етапів проведення аналізу (аналіз тенденцій розвитку аграрного сектору сучасної світової економіки та визначення місця України в стратегічних змінах; аналіз обсягу, структури та джерел капітальних і прямих іноземних інвестицій; аналіз обсягу та структури інвестицій за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, обсягу та структури інвестицій за результатами угод на ринку злиттів і поглинань в аграрній сфері), що дає можливість забезпечити комплексний підхід у вивченні стану і процесів інвестування агросектору економіки, обґрунтувати заходи щодо оптимізації структури джерел інвестиційного забезпечення агросектору;

технологію комплексного оцінювання регулюючого впливу держави та впливу ринкових сил на інвестиційне забезпечення аграрного сектору національної економіки, що, на відміну від наявних, базується на кількісних та якісних оцінках масштабів і напрямів державних програм фінансової підтримки агровиробників економіки, а також масштабів і сегментів ринку злиттів і поглинань в аграрній сфері, що дає змогу визначити результативність заходів державного регулювання інвестиційного процесу в агросекторі, конкретизувати корпоративні мотиви та інтереси стратегічних інвесторів в аграрній сфері української економіки;

методику сегментування регіонів національної економіки для цілей стратегічного інвестування аграрного сектору економіки, що, на відміну від існуючих, враховує критерій регіональної подібності-відмінності моделей функціонування економіки агросектору, ідентифікація яких здійснюється за співвідношенням показників кількості зайнятих та обсягів продукції сільського господарства кожного регіону, що дозволяє обґрунтувати концептуальні основи інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку агросектору на засадах міжрегіонального партнерства;

концептуальні підходи щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку агросектору національної економіки, які, на відміну від існуючих, базуються на принципах міжрегіонального партнерства, мають визначену послідовність формування, актуалізовані до сучасної проблематики розвитку аграрного сектору, що у сукупності утворюють активне поле змін із цільовими векторами впливу на агросектор країни, забезпечують варіантність розвитку та практичних дій державної, галузевої та регіональної влади щодо удосконалення підходів формування цільової інвестиційної політики з пріоритетом національних економічних інтересів;

набули подальшого розвитку:

наукові підходи щодо систематизації форм інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору, особливістю якої, на відміну від існуючих, є акцентування уваги на інтересах стратегічного інвестора (який стає реальним у разі реалізації довготермінових інтересів), стратегічно орієнтованих інвестиціях (метою яких є отримання прибутку в довготривалій перспективі), ринкових угодах корпоративних злиттів і поглинань (як формі інвестиційного забезпечення досягнення довготермінових корпоративних цілей), що дає змогу конкретизувати шляхи та розширити межі пошуку джерел інвестицій в аграрний сектор економіки за рахунок залучення стратегічних інвесторів;

теоретичний базис інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору, що, на відміну від наявних напрацювань у цій сфері, вирізняється створенням понятійно-термінологічної системи, яка об'єднує

узагальнення наукових підходів до розуміння сутності понять «інвестиції», «інвестиційне забезпечення», визначення понять «інвестиційне забезпечення аграрного сектору» та «міжрегіональне партнерство в інвестиційному забезпеченні аграрного сектору» як економічних категорій, що дало змогу поглибити термінологічний апарат теорії інвестзабезпечення агросектору та створити підґрунтя для подальшого дослідження;

узагальнення національних особливостей досвіду країн-лідерів у розвитку аграрного сектору, яке, на відміну від існуючих напрацювань, надало можливість конкретизувати заходи інвестиційного забезпечення діяльності аграріїв з урахуванням існуючих ризиків, діючої системи оподаткування, державних цільових програм адресної підтримки, що дозволяє виокремити найбільш прогресивні практики прискореного виведення агросектору з кризи та надати рекомендації щодо їх імплементації в Україні;

управлінський підхід до встановлення та визначення міри впливу інвестиційного забезпечення на результати функціонування агросектору, який, на відміну від існуючих, базується на використанні інструментів регресійного аналізу, що демонструє глибину залежності показників валової доданої вартості агросектору та продукції сільського господарства за видами діяльності від інвестицій в аграрний сектор з різних джерел, що дає змогу встановити найбільш перспективні джерела інвестиційного забезпечення агросектору з урахуванням стратегічних векторів його розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня конкретних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення інвестиційного забезпечення ефективного функціонування та розвитку суб'єктів інвестиційного процесу різних рівнів економіки. Рекомендації та пропозиції використано в практичній діяльності Корсунь-Шевченківської міської ради Черкаської області (довідка № 870/02-32 від 20.08.2021 р.); Водяницької сільської ради Звенигородського району Черкаської області (довідка № 335 від 31.08.2021 р.); Дослідної станції помології ім. Л.П. Симиренка Інституту садівництва Національної академії аграрних наук України (довідка № 115 від

21.07.2021 р.); ТОВ ДМТ «Сервіс» (довідка № 161/02 від 17.08.2021 р.), а також у навчальному процесі Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України (довідка №504/01-10.05 від 18.08.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що знайшли своє втілення у висновках та рекомендаціях роботи та виносяться на публічний захист, отримані автором самостійно і є результатом пошуку ефективних форм та методів інвестиційного забезпечення процесу перспективного розвитку аграрного сектору економіки. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, які належать здобувачу особисто. Особистий внесок в публікаціях у співавторстві окреслено та наведено в списку публікацій здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні висновки та пропозиції доповідались на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науковій конференції «Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування» (м. Черкаси, 2018 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування» (м. Черкаси, 2019 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент» (м. Запоріжжя, 2020 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства» (м. Луцьк, 2020 р.); IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування» (м. Черкаси, 2020 р.); IX науково-практичній конференції з міжнародною участю «Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку» (м. Харків, 2020 р.); the I International Scientific and Theoretical Conference «The process and dynamics of the scientific path» (Athens, Hellenic Republic, 2021); V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування» (м. Черкаси, 2021 р.); IX Міжнародній науково-практичній конференції «Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін» (м. Тернопіль, 2021 р.).

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано в 17 наукових працях, серед яких: 1 стаття – у закордонному виданні, проіндексованому у наукометричній базі Scopus, 6 статей – у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 розділ у колективній монографії, 9 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 8,23 д.а., з яких особисто здобувачеві належать 6,19 д.а.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, викладених на 178 сторінках друкованого тексту. Матеріали дисертації містять 34 таблиці і 37 рисунків, з них 10 займають всю сторінку. Список використаних джерел із 272 найменувань уміщено на 31 сторінці, 5 додатків – на 68 сторінках.

Розділ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Економічна сутність інвестиційного забезпечення національної економіки та його значення для розвитку аграрного сектору

Ефективне функціонування та розвиток національної економіки, окремих її секторів, а також численних суб'єктів, значною мірою обумовлені достатністю різноманітних ресурсів. Одними з найважливіших для розвитку сучасної економіки є інвестиційні ресурси. Вирішення проблеми забезпеченості інвестиційними ресурсами особливо актуальне для сучасної України та її аграрного сектору, який на сьогодні відіграє роль базової складової економіки держави та ключову роль у забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку країни.

Розвиток аграрного сектору та його інвестиційне забезпечення залежать від багатьох чинників і потребує поглибленого вивчення їх сутності. Перед тим, як зосередитися на визначенні сутності базових понять, необхідних для обґрунтування та формулювання основних положень нашого дослідження, зазначимо, що в сучасній економічній літературі представлена доволі значна кількість різноманітних підходів щодо розуміння та трактування сутності важливих для теорії інвестицій аграрного сектору понять.

Підвалини сучасної теорії інвестування закладені в працях представників основних шкіл та різних напрямів економічної науки: меркантилізму, фізіократів, класичної школи політичної економії, марксизму, неокласичної теорії та монетаризму, кейнсіанства, інституціоналізму (табл. 1.1).

Основний науковий доробок загальної теорії інвестування сформований у працях К. Маркса, Л. Вальраса, А. Маршалла, І. Фішера, Дж. М. Кейнса, Т. Веблена та ін. [98, с. 7-20].

Таблиця 1.1

**Внесок представників основних напрямів та шкіл економічної науки у
розвиток теоретичних засад інвестиційного забезпечення економіки**

Основні напрями та школи економічної науки	Внесок у розвиток інвестиційної теорії
Представники меркантилізму: Й. Бехер, Ф. Горніг, Л. Зекендорф, Ж. Кольбер, Дж. Ло, Т. Ман	Обґрунтували необхідність втручання держави в процеси інвестування; запропонували певні заходи для активізації інвестиційної діяльності в державі; зазначили передумови стимулювання державою припливу іноземних інвестицій
Фізіократи: П. Буагільбер, Ф. Кене, В. Петті, Ж. Тюрго	З позицій трудової теорії вартості в рамках вивчення питань природи багатства, визначили різницю між ціною і вартістю як основу нагромадження та інвестицій, а джерелом інвестицій – прибуток, доходи від виробництва. Розуміли інвестиції як капітальні вкладення. Акцентували на тому, що без інвестицій неможливе жодне виробництво
Класична школа політичної економії: Д. Рікардо, А. Сміт	Досліджували: інвестування як чинник економічного зростання; зростання доходу як чинник інтенсивності інвестування; взаємозв'язок процесів заощадження, нагромадження та інвестування
Представники марксизму: К. Маркс, Ф. Енгельс	Запропонували соціально-орієнтовану теорію інвестування (рівень розвитку інвестиційних процесів пов'язували з розміром доходів та їхнього перерозподілу між класами). Інвестиції розглядали як функцію від прибутку, а прибуток вважали основним регулятором інвестиційних потоків (зокрема міжнародного руху інвестицій). Обґрунтували категорію інноваційної діяльності
Неокласична теорія: Є. Бем-Баверк, Л. Вальрас, Ф. Візер, С. Джевонс, Дж. Кларк	В рамках маржиналістичної теорії, за допомогою граничного методу встановлювали коло чинників, що впливають на ціну інвестиційних ресурсів та попит на них. Вказали на залежність інвестування від ефективності виробництва, від способу використання й поєднання його факторів, а інвестування – від достатнього обсягу заощаджень (капіталу у грошовій формі). Розглядали інвестиційні витрати не лише як капіталовкладення, а й як витрати, здатні вирішити певні суспільні проблеми (зокрема зайнятість)
Представники монетаризму: А. Маршалл, І. Фішер	Проблему інвестування розглядають в контексті співвідношення ціни й корисності. Довели, що з розвитком суспільства формується відповідний тренд концентрації інвестицій у інноваційних галузях, які мають перспективу високих прибутків. Пропонували програми стабілізації економіки через регулювання інвестиційного циклу за допомогою заходів кредитно-грошової політики
Кейнсіанство: Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон Е. Хансен, Р. Харрод, Дж. Хікс	Довели, що інвестування (як основа розширення виробництва, зростання зайнятості, доходів, платоспроможного попиту за умов корпоративізованої ринкової економіки) стає циклічним процесом. Обґрунтували механізм «інвестиційного мультиплікатора». Для вирішення проблем циклічності за умов кризового розвитку запропонували програми державного регулювання інвестиційних процесів і формування інвестиційного середовища
Інституціоналізм: Дж. Б'юкенен, Т. Веблен, П. Дракер, Р. Коуз, Г. Мінз, В. Мітчелл, В. Ростоу, А. Шпітгоф	Керівну роль відводили сучасній державі, яка бере на себе інвестиційні витрати на формування «техноструктури» (освіта, нові технології) і скеровує розвиток економіки. Вважали, що цілеспрямоване інвестування державою техногенних процесів і створення сприятливого інвестиційного клімату з метою залучення інвестицій у цю сферу (з внутрішніх та зовнішніх джерел) уможливить вирішення проблем соціально-економічного розвитку. Обґрунтували теорію «інвестиційних імпульсів»: суспільство має інвестувати створення нових галузей, завоювання зовнішніх ринків збуту, нових ринків сировини і дешевої робочої сили, щоб використовувати їх як національну перевагу та сприяти «кумулятивному» інвестуванню. Досліджували чинники, що впливають на інвестиційний процес, сукупність яких визначили як «інвестиційне середовище».

Джерело: складено автором на основі [98, с. 7-20]

Отже, проблеми інвестицій вже протягом декількох століть досліджуються вченими-економістами, проте і на сьогодні вони залишаються невирішеними та дискусійними. Інвестиції вважаються однією з найскладніших категорій ринкової економіки, а тому дослідження теоретичних основ інвестування набуває першочергового значення [203, с.45]. Серед сучасних дослідників теоретичних основ інвестиційного забезпечення національної економіки та її аграрного сектору – відомі закордонні та українські вчені. Авторами найпопулярнішого сучасного фундаментального дослідження у сфері інвестування вважаються американські економісти В. Шарп, Г. Александер та Д. Бейлі [238]. З числа українських економістів, які досліджують теоретичні аспекти інвестицій в економіці, слід назвати Базилевича В. [224], Луціва Б. [96], Паливоду К. [132], Новак І. [125], Салигу К. [193], Реверчука С. [176]. Специфіку теоретичних та методичних проблем інвестицій та інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки вивчають Бахур Н. [14], Єрмоленко О. [260; 261], Патики Н. [137; 264], Копитко В. [83], Крюкова І. [90], Месель-Веселяк В. і Федоров М. [110], Безп'ята І. [16], Саблук П. [192], Гаврилишин Н. [30], Панасюк О. [133].

Зосередимось на визначенні сутності таких понять, як «інвестиції» та «інвестиційне забезпечення» з позиції перспективності теми дослідження, розширення системи знань економіки та менеджменту, синергетичного та теоретико-методологічного забезпечення практичних напрацювань.

Вивчення логічно-історичних аспектів розвитку інвестицій як основної категорії дослідження, аналіз численних трактувань сутності та змісту інвестицій як економічної категорії сучасними дослідниками, дозволяє виявити спільну рису для переважної більшості її визначень [237, с.11]. На думку більшості сучасних дослідників, інвестиції – це вкладення... з метою отримання ефекту.

Термін «інвестиції» пов'язують з німецьким «*investition*» та латинськими «*investure*», «*investio*», що в переважній більшості випадків його (терміну) застосування перекладається як одягати, вкладати [202, с. 339], а також наділяти, обдаровувати [237, с. 11]. Можна припустити, що в первісному розумінні йшлося про обдаровування певної окремої особи чи групи осіб з метою отримання

відповідної очікуваної реакції (ефекту у вигляді прихильності чи кращого ставлення, вирішення проблем, тощо). Чорний Р. вважає, що «таке трактування пізніше було спроектоване на широке коло об'єктів, по відношенню до яких вживався термін інвестиції, що, в результаті обумовило його сучасне значення» [237, с.11].

В Україні поняття інвестиції вперше законодавчо визначене в Законі України від 18.09.1991 р. «Про інвестиційну діяльність». Згідно ст. 1 зазначеного закону (в останній редакції) «інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) та/або досягається соціальний та екологічний ефект» [160]. Схоже визначення інвестицій міститься також у Господарському кодексі України (затвердженому відповідним Законом України № 436-IV від 16.01.2003 р.): згідно зі ст. 326, інвестиціями визнаються «довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту» [36]. У ст. 14 (підпункті 14.1.81) Податкового кодексу України (затвердженому Законом України № 2755-VI від 02.12.2010 р.), інвестиція визначена, як «господарська операція, котра, передбачає купівлю основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно» [139].

Перелік майнових та інтелектуальних цінностей (як інвестиції) також затверджений у Законі України «Про інвестиційну діяльність». Зазначений перелік включає: «кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навичок та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності» [160].

Зважаючи на доволі значну чисельність різноманітних підходів у визначенні інвестицій у науковій літературі, відмінність яких зазвичай зумовлена специфікою логічних елементів, що характеризують досліджувану економічну категорію в обраній галузі чи сфері наукового дослідження, науковці все частіше звертаються не до окремих авторських визначень, а вдаються до їх групування за певними ознаками схожості, теоретичним та методологічним наповненням, перспективністю впровадження.

Поєдинок В. все розмаїття існуючих авторських розумінь інвестицій об'єднує у дві групи: до першої групи включає «розуміння інвестицій як майнових цінностей, які вкладаються в об'єкт інвестування»; до другої – «розуміння інвестицій як операцій, пов'язаних з рухом капіталу» [140, с. 28-29]. Пропонуючи власну класифікацію інвестицій, вона вважає, що в разі розуміння їх як майнових цінностей, які вкладаються в об'єкт інвестування, класифікаційні критерії можуть ґрунтуватись лише на характеристиках відповідних майнових (матеріальних або нематеріальних) об'єктів. Критерії, які стосуються об'єкта інвестування, мети інвестора, строку вкладення тощо, не мають жодного відношення до майнових цінностей, що вкладаються, – вони характеризують інвестиції як операції (передовсім господарські) інвестора [140].

Схожої точки зору дотримується Феняк Л., яка пропонує розділити розуміння інвестицій (у автора – інвестиційних ресурсів) по-перше, як «фінансових активів, що залучаються з метою вкладення в об'єкти інвестування», а по-друге, як «цінностей, що вкладаються в ті або інші інвестиційні проекти з метою приросту багатства в тому або іншому вигляді» [223].

Чорний Р. групує визначення інвестицій у три групи. Перша група визначень, як вважає згаданий дослідник, розглядає інвестиції як «вкладення (придбання) з мультиплікативною метою»; друга група визначень характеризує інвестиції як витрати; третя група – «трактує інвестиції як макроекономічне поняття, що може бути реалізоване у вигляді певних відносин чи суспільних процесів» [237, с. 12-15]. Певний інтерес представляє деталізація (зазначеним автором) основних логічних елементів першої групи визначень: об'єкт інвестицій – засоби виробництва

(основний та оборотний капітал), матеріальні, фінансові та трудові ресурси, цінні папери, інші цінності, майно та активи; спосіб застосування – придбання, вкладення, розміщення, спрямування; час – довгостроково, на визначений термін; напрям – в об'єкти підприємницької діяльності, в різні сфери і галузі національної економіки; суб'єкт – власники капіталу, держава, підприємства і фізичні особи; мета – задля одержання доданої вартості, прибутку (доходу) та соціального ефекту, здобуття вигідних в майбутньому результатів, досягнення індивідуальних цілей інвесторів, збереження і збільшення капіталу [237, с. 12].

Визначення сутності інвестицій має свою специфіку в різних галузях та сферах економіки держави (зокрема враховуючи зазначені вище основні елементи визначень). Отже, інвестиції в аграрному секторі економіки матимуть свої особливості. Передовсім це стосується напряму інвестицій, тобто в аграрний сектор загалом та його основні галузі (підгалузі, підсектори), види діяльності: рослинництво (а також у вирощування зернових та зернобобових культур, кормових та олійних культур, картоплі та інших овочевих культур, плодових та ягідних культур, тобто садівництво та ягідництво, виноградарство, вирощування та заготівля горіхів, лісових ягід та лікарських рослин, вирощування насіннєвого та садивного матеріалу), у тваринництво (вирощування сільськогосподарських тварин, виробництво м'яса, яловичини, свинини, молока та молочних продуктів, птахівництво та виробництво яєць, вівчарство та виробництво вовни, в аквакультури, у бджільництво).

У результаті дослідження особливостей інвестицій у сільське господарство, Кустріч Л. та Макаров М. дійшли висновку: особливості інвестицій у цьому випадку «проявляються в тому, що поряд із вкладенням капіталу в об'єкти результатів праці людини, як в інших галузях економіки, в сільському господарстві вони здійснюються ще і в об'єкти природи, що при інших рівних умовах робить їх діяльність більш капіталомісткою з тривалим терміном окупності та високими ризиками...» [92; 102]. Специфічним природним об'єктом інвестування в аграрному секторі є земля. Процес вкладення капіталу у землю (земельну ділянку) сільськогосподарського призначення з метою отримання відповідного доходу, по-

суті, є процесом інвестування [142]. Земля як об'єкт інвестування частіше розглядається вкладником капіталу з позицій наявності на ній нерухомості, або ж можливості забудови. Але земля сільськогосподарського призначення цікавить інвестора з позицій її використання в процесі аграрного виробництва; «здійснення капіталовкладень у землю з метою підвищення її родючості та забезпечення сталого й ефективного землекористування загалом» [226, с. 221]. Запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні перетворює землю на вельми привабливий напрям для інвестування, з доволі високим потенціалом зростання.

Згідно з чинним законодавством України, інвестиційна діяльність проводиться на основі: інвестування, що здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності; державного інвестування, що здійснюється органами державної влади за рахунок коштів державного бюджету, позикових коштів, а також державними підприємствами та установами за рахунок власних і позикових коштів; місцевого інвестування, що здійснюється органами місцевого самоврядування за рахунок коштів місцевих бюджетів, позикових коштів, а також комунальними підприємствами та установами за рахунок власних і позикових коштів; державної підтримки для реалізації інвестиційних проєктів; іноземного інвестування, що здійснюється іноземними державами, юридичними особами та громадянами іноземних держав; спільного інвестування, що здійснюється юридичними особами та громадянами України, юридичними особами та громадянами іноземних держав [141]. Здійснення інвестиційного процесу забезпечується надходженням коштів з різних джерел. Згідно із ст. 10 Закону України «Про інвестиційну діяльність» джерелами фінансування інвестиційної діяльності виступають: власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо); позикові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);

залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб); бюджетні інвестиційні асигнування; безоплатні та благодійні внески, пожертвування організацій, підприємств і громадян [158].

Семчик В., враховуючи визначення об'єктів інвестицій законодавчо, вважає, що «в аграрному секторі (у галузі агропромислового комплексу) ними можуть бути: будь-яке майно, земельні ділянки, основні виробничі фонди, призначені для виробництва сільськогосподарської продукції та її первинної переробки, зберігання, транспортування і реалізації виробленої продукції, науково-технічні досягнення, прогресивні технології, паливні та енергетичні ресурси, хімічні засоби захисту рослин і тварин, підвищення родючості ґрунтів, грошові кошти, праця робітників і спеціалістів сільського господарства» [64, с. 28.]. Додамо, що національна статистика до інвестицій у матеріальні активи в сільському господарстві (окрім інвестицій у житлові та нежитлові будівлі, інженерні споруди, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби) відносить: землю, довгострокові біологічні активи тваринництва та рослинництва [112, с. 10].

Суб'єктами інвестицій в аграрному секторі, які є вкладниками інвестицій в агросектор, виступають: держава (яка представлена відповідними інституціями законодавчої і виконавчої влади, місцевого самоврядування і територіальних громад), іноземні держави, юридичні особи та фізичні особи вітчизняного та іноземного походження, які мають певний інтерес і зацікавлені у розвитку сільського господарства. До суб'єктів інвестування, які використовують інвестиції, належать різноманітні виробники сільськогосподарської продукції: підприємства різних організаційно-правових форм – агрохолдинги (великі агропромислові підприємства, які здійснюють свою діяльність у формі акціонерних товариств), аграрні господарські товариства та сільськогосподарські кооперативи, які можуть бути як з національними, так і з іноземними інвестиціями, фермерські господарства, особисті селянські господарства (включаючи фізичних осіб підприємців) та ін. [214, с. 245-246]. На думку Єфремової І. та Ломакіної І., великі агропромислові підприємства, які здійснюють свою діяльність у формі акціонерних

товариств, є найбільш зручними й привабливими для залучення інвестицій [46]. Найбільші сільгоспвиробники України обирають холдингову структуру організації, вони інвестують кошти в розвиток інфраструктури сільської місцевості, використовують орендовані землі [344, с. 36]. У сучасному розумінні агрохолдинги є виробничою структурою, яка створюється фінансовими й сервісними організаціями, які розміщують свої акції на світових фондових біржах [48].

З метою ефективного управління інвестиціями та для належного розуміння економічної природи цього поняття, інвестиції систематизують за різними численними класифікаційними ознаками. В сучасній теорії інвестицій та практиці інвестування застосовується більше ста термінів, що характеризують різні види інвестицій [32; 233]. Узагальнення авторських підходів щодо визначення класифікаційних ознак, а на їх підставі – видів інвестицій, які пропонують сучасні науковці, представлені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Узагальнення підходів щодо критеріїв класифікації інвестицій

Автори (загальна кількість пропонованих автором критеріїв)	Критерії класифікації
1	2
Безп'ята І. (16)	об'єкт вкладення; національна ознака; форма власності; ступінь ризику; період інвестування; характер участі; мета інвестування; рівень розвитку економіки; характер впливу на суспільне виробництво (інтенсивний, екстенсивний); ступінь залежності від прибутку; інституційна ознака; характер формувань; характер здійснення; джерела фінансування; спрямованість дій; відтворювальна спрямованість [16, с. 14-19]
Дзюрах Ю. (17)	види інвестицій; період інвестування; характер участі інвестора в процесі інвестування; форма власності; регіональна ознака; рівень інвестиційного ризику; характер і періодичність доходу; залежно від вибору інвестиційної стратегії; періодичність вкладень; місце походження інвестицій; регіональна ознака; відтворювальна спроможність; за статусом інвестора; цілі інвестування; характер скерованості дії; ступінь сумісності; рівень доходності [41, с. 35-42]
Качур Р. (14)	об'єкти вкладення капіталу; характер участі в інвестиційному процесі; відтворювальна спрямованість; ступінь залежності від доходів; стосовно підприємства інвестора; період здійснення; сумісність здійснення; рівень прибутковості; рівень інвестиційного ризику; рівень ліквідності; форма власності капіталу, що інвестується; характер використання капіталу в інвестиційному процесі; регіональні джерела притягнення капіталу; регіональна спрямованість капіталу, що інвестується [78, с. 28-30]

Продовження табл. 1.2

1	2
Кацан А. (6)	об'єкт вкладення коштів; характер участі в інвестуванні; період інвестування; формальні властивості інвесторів; територіальна ознака; ступінь ризику [69, с. 21-24]
Козяр Н. (4)	цілі спрямованості; об'єкти інвестування; суб'єкти інвестування; форма реалізації інвестицій [77, с. 29-31]
Манаєнко І. (13)	форма власності; об'єкти вкладення; період інвестування; характер участі інвестора; рівень ризику; джерела фінансування; регіональна приналежність інвестора; характер здійснення; ступень залежності від прибутку; спрямованість дій; відтворююче спрямування; регіональне спрямування капіталу, що інвестується; форма забезпечення стадій інвестиційного процесу [103, с. 13-15]
Михайлов А. (6)	вид формування джерела; характер залучення коштів; натурально-речова форма залучення коштів; в розрізі забезпечення стадій інвестиційного процесу; об'єкти інвестування; види активів [113, с. 58-81]
Резнік Н., Слободяник А., Котляров В. (8)	форма власності; об'єкти вкладення капіталу; територіальний (регіональний) принцип; відтворювальний напрям; залежно від строків освоєння; відносно підприємства-інвестора; сумісність здійснення; характер інвестування капіталу в інвестиційному процесі [178, с. 7-15]
Чорний Р. (11)	об'єкт вкладання; характер участі; періоди інвестування; форми власності на ресурси; територіальна ознака; матеріально-технічний зміст; взаємозв'язки між інвестиціями; характеристика впливу на продукт; вид; ступінь ризику; форми відтворення [237, с. 20-22]

Джерело: складено автором на основі [16 с. 14-19; 41, с. 35-42; 69, с. 21-24; 77, с. 29-31; 78, с. 28-30; 103, с. 13-15; 113, с. 58-81; 178, с. 7-15; 237, с. 20-22]

Найактуальнішим для науковців критерієм класифікації інвестицій є об'єкт вкладення: цей критерій застосовують практично всі дослідники різновидів інвестицій. За цим критерієм розрізняють реальні (вкладення в матеріальні та нематеріальні активи, які включають основні та оборотні засоби підприємства, об'єкти інтелектуальної власності тощо) та фінансові (вкладення у фінансові інструменти, до складу яких включають фондові цінні папери, депозити, цільові банківські вклади тощо).

Не менш актуальним є такий критерій класифікації інвестицій як форма власності капіталу, що інвестується (форма власності інвестованих ресурсів). За цим критерієм розрізняють приватні інвестиції (здійснюються громадянами чи їх об'єднаннями; власниками капіталу, що інвестується, можуть бути суб'єкти господарювання різних форм власності, окрім державної, а також приватні особи); державні інвестиції (здійснюються за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів, державних позабюджетних фондів); спільні або змішані інвестиції (формуються за рахунок співфінансування приватного та державного капіталу).

У контексті дослідження інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору, в класифікації різновидів інвестицій важливо враховувати такий критерій, як мотивація або інтерес інвестора. До них в своїх роботах звертаються Даннінг Дж. (Dunning J.) [255] і Вдовин І. [28]. Класифікуючи прямі іноземні інвестиції відповідно до цього критерію, зазначені автори пропонують розділити їх на чотири групи: ресурсо-орієнтовані, ринково-орієнтовані, витрато-орієнтовані та стратегічно-орієнтовані (рис. 1.1). Примітно, що Даннінг Дж. (Dunning J.) [255] і Вдовин І. [28] вважають, що стратегічно-орієнтовані прямі іноземні інвестиції реалізуються виключно у формі ринкових операцій злиттів і поглинань.

Рис. 1.1. Класифікація інвестицій за критерієм мотиву/інтересу інвестора

Джерело: складено автором на основі [28]

На нашу думку, систематизація інвестицій з урахуванням відповідних мотивів та інтересів суб'єктів інвестиційного процесу має важливе значення

для стратегічного управління потоками інвестицій не лише з джерел іноземного походження (з-за кордону), а й тих інвестицій, що забезпечуються з внутрішніх джерел (внутрішніх відносно національної економіки та її аграрного сектору). За такого підходу акцентується увага на інтересах стратегічного інвестора; враховується не лише реальний, а й стратегічний інвестор національної економіки, який стає реальним у разі реалізації його довготермінових інтересів. Тому важливим завданням державної та регіональної інвестиційної політики постає пошук шляхів, розробка та реалізація відповідних заходів, що здатні мотивувати стратегічного інвестора.

Нас цікавлять саме стратегічно-орієнтовані інвестиції з позиції потенційного інтересу інвесторів агросектору в усьому світі та відповідного науково-методичного запиту щодо характеристик такого забезпечення в майбутніх моделях економік, зокрема інноваційного, кластероутворювального спрямування. Саме стратегічно орієнтовані інвестиції спрямовані на прогрес в питаннях:

- формування інноваційно орієнтованих форм та методів інвестиційного забезпечення;

- забезпечення довгострокових зв'язків, ефективних комунікацій, ділових контактів з елементами вирішення стратегічних завдань;

- залучення новітніх технологій та принципів співпраці, цільових інформаційних ресурсів;

- дослідження особливостей та характерних ознак інвестиційного процесу, інвестиційного клімату, інвестиційної культури, національних та галузевих інтересів у реалізації глобальних та стратегічно значущих проєктів;

- прогнозування пріоритетів та перспектив інвестиційного забезпечення із врахуванням глобальних та національних змін на ринках, у діловому середовищі країн;

- перспективності загальносвітових тенденцій та відповідних змін в інвестиційному забезпеченні внутрішнього виробника відповідних країн;

- оцінки інституційних змін, прогресу інституційного забезпечення в залученні інвестиційних ресурсів;

особливостей розвитку банківського сектору, його стратегічного трансформування та пріоритетів руху.

Окрім вже зазначених вище авторів, злиття і поглинання як один з різновидів чи форм інвестицій розглядають Генске М. [31] і Бабина О. [13]. На думку Генске М., до основних ознак злиттів і поглинань як форми інвестування можна віднести наступні: за періодом інвестування – це довготривалі інвестиції (більше року); за формами власності інвестора – це приватні інвестиції, які можуть здійснюватися як вітчизняними так й іноземними інвесторами (власниками підприємств недержавних форм власності); за об'єктом інвестування – це реальні інвестиції, тобто інвестиції в матеріальні та нематеріальні активи інших підприємств [31].

Аналізуючи український ринок злиттів і поглинань, українська філія міжнародної мережі фірм-членів KPMG International (Klynveld Peat Marwick Goerdeler, KPMG) виокремлює інвестиції за внутрішніми угодами, коли угода про злиття чи поглинання укладається та здійснюється між національними компаніями; інвестиції за угодами придбання українських активів іноземними інвесторами; інвестиції за угодами придбання іноземних активів українськими інвесторами [250]. Тобто інвестиції у формі злиттів та поглинань стосуються не лише прямих іноземних інвестицій і здійснюються не лише на закордонних ринках, а й на внутрішніх ринках окремих країн.

Про необхідність виокремлення стратегічних інвестицій як одного з важливого їх різновиду в контексті інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку національної економіки та її аграрного сектору зазначають Михайлов А. [113, с.72], Яскова Н. і Матвєєва М. [271]. Залежно від значущості цілей Яскова Н. і Матвєєва М. розділяють інвестиції на стратегічні та підтримувальні. Інвестиції зі стратегічними цілями, на їх думку, включають спрямування капіталу в високоприбуткові інвестиційні проекти для досягнення значного нарощення капіталу; спонукають власників інвестиційних ресурсів до ретельного відбору об'єктів інвестування для зменшення ймовірності виникнення втрат інвестиційного доходу або ж і самого інвестованого капіталу [271].

Таким чином, у процесі вирішення численних завдань інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки важливо враховувати мотиви та інтереси стратегічного інвестора, конкретизувати шляхи та засоби їх задоволення в контексті державної та регіональної інвестиційної політики, що дозволить активізувати потенціал залучення інвестицій в аграрний сектор економіки, зокрема за рахунок залучення коштів стратегічних інвесторів.

Враховуючи тематику дослідження, необхідно з'ясувати сутність поняття «інвестиційне забезпечення». Слід зазначити, що до поняття «інвестиційне забезпечення», на відміну від поняття «інвестиції», у своїх роботах звертається набагато менше дослідників інвестиційних процесів.

Окремі авторські підходи щодо розуміння сутності інвестиційного забезпечення (національної економіки загалом та окремих її секторів, зокрема аграрного) представлено в табл. Б.1 додатку Б. Як видно з наведених визначень інвестиційного забезпечення, серед науковців немає однастайності у розумінні сутності цього поняття. Параконний С., Войшвілло Л та Шпанковський І. під інвестиційним забезпеченням розуміють «вид майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в підприємницьку та інші види діяльності, в результаті яких створюється дохід або досягається соціальний ефект» [115]. За такого підходу не зрозуміло, чим інвестиційне забезпечення відрізняється від інвестицій. Найлаконічнішим з усіх наведених підходів щодо розуміння сутності інвестиційного забезпечення можна вважати підхід, запропонований Колесник О.: «інвестиційне забезпечення – це сукупність умов, ресурсів і заходів, необхідних для здійснення інвестиційного процесу» [78].

Найближчим до нашого розуміння сутності інвестиційного забезпечення є його визначення в роботі Яненкової І., яка (в контексті вивчення проблем інноваційного розвитку економіки) розглядає його в двох аспектах: по-перше, як «безперервний, послідовний процес пошуку, залучення та використання різних видів інвестиційних ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності»; по-друге, як «складну систему, що містить джерела інвестиційних ресурсів, форми та інструменти інвестування, які в сукупності дають змогу обґрунтовано обрати

спосіб ресурсного забезпечення, що забезпечує комплексний підхід до вирішення питання інвестування» [242]. Визначення, надане Яненковою І., є найбільш цитованим у вітчизняній економічній літературі, присвяченій проблемам інвестиційного забезпечення [37, с. 59; 45, с. 345].

Щодо інвестиційного забезпечення аграрного сектору, а також щодо різних за масштабами об'єктів інвестування, якими є макро-, мезо- та мікрорівні, то як приклад слід навести розуміння його сутності Безп'ятою І., яка вважає, що таке забезпечення являє собою «складну динамічну систему, цільове призначення якої полягає в сприянні прогресивному розвитку сільського господарства й господарського комплексу в цілому шляхом пошуку залучення, розподілу і вкладення грошових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів різних джерел походження з урахуванням сукупного впливу факторів макро- та мікросередовища для досягнення перспективних соціально-економічних цілей» [16, с. 19].

Представляється, що з усіх категорій і понять теорії інвестицій саме інвестиційне забезпечення аграрного сектору як економічна категорія відображає комплекс закономірних зв'язків і відносин між складовими частинами та елементами такого складного процесу, яким є інвестування, а також такої складної системи, якою є аграрний сектор.

Щодо основних елементів процесу інвестиційного забезпечення, то в науковців немає єдиної точки зору, що слід визнати позитивним для наукової думки із урахуванням стрімкості змін в умовах інформаційного та інноваційного прогресу, активного нарощення потенціалу взаємодії агентів економічних відносин. Досліджуючи інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку, Денисюк Г. акцентує увагу на тому, що таке забезпечення має враховувати пріоритетність сфер діяльності, різноманітність форм і методів інвестування, відповідати вимогам динамічності, ефективності та захищеності інвестицій [38, с. 335]. Розширюючи зазначене твердження до масштабів національної економіки, Котько О. вважає, що форми інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку економіки держави визначаються за рахунок джерел інвестування, а до переліку таких джерел автор відносить бюджетні кошти, власні кошти підприємств, кредити

та позики, іноземні та вітчизняні інвестиції [86, с.29-30]. Схожий перелік наводить також Денисюк Г., але інвестування бюджетних коштів, власних коштів підприємств, організацій, інвестування за рахунок кредитів і позик, внутрішні та зовнішні (зарубіжні) інвестиції він вважає формами інвестування інноваційних проєктів [38, с. 335]. На думку Денисюка Г., інвестиційне забезпечення має передбачати також форми, методи, важелі та інструменти формування інвестиційних ресурсів, їх розподіл та контроль за використанням. Зазначений автор також пропонує всі інструменти інвестиційного забезпечення розділити на три групи: 1) інструменти інвестиційного прогнозування (оцінка, прогнози, плани, стандарти), 2) інструменти залучення та розподілу інвестицій (асигнування з бюджетів усіх рівнів, кредити, інвестиції), 3) інструменти регулювання інвестування (ліцензії, податки, збори) [38, с. 338].

Досліджуючи основні елементи інвестиційного забезпечення аграрного сектору, важливо враховувати різноманітні джерела формування інвестиційних ресурсів, форми інвестиційного забезпечення (рис. 1.2).

До основних форм інвестиційного забезпечення можна віднести: самоінвестування (коли підприємства та організації інвестують власні кошти); кредитування (за рахунок урядових, банківських та ін. кредитних коштів та позик); інвестування на консорційних або корпоративних засадах (за рахунок коштів від емісії акцій, коштів від операцій за результатами розміщення цінних паперів та реалізації торгів на фондовій біржі, коштів, отриманих у результаті операцій на ринку злиттів і поглинань та ін.); субсидування (за рахунок бюджетних коштів або спеціальних фондів). Специфічними формами інвестиційного забезпечення виступають оренда, лізинг, лізбек і селенг, краудфандинг і краудінвестинг, а також дотування, грантування, спонсорування та ін.

Основним об'єктом, що досліджується в роботі як об'єкт інвестиційного забезпечення, обрано аграрний сектор. Розглядаючи аграрний сектор сучасної економіки як складну соціально-економічну систему (з однієї сторони), а також як стратегічну складову національної економічної системи з погляду основних

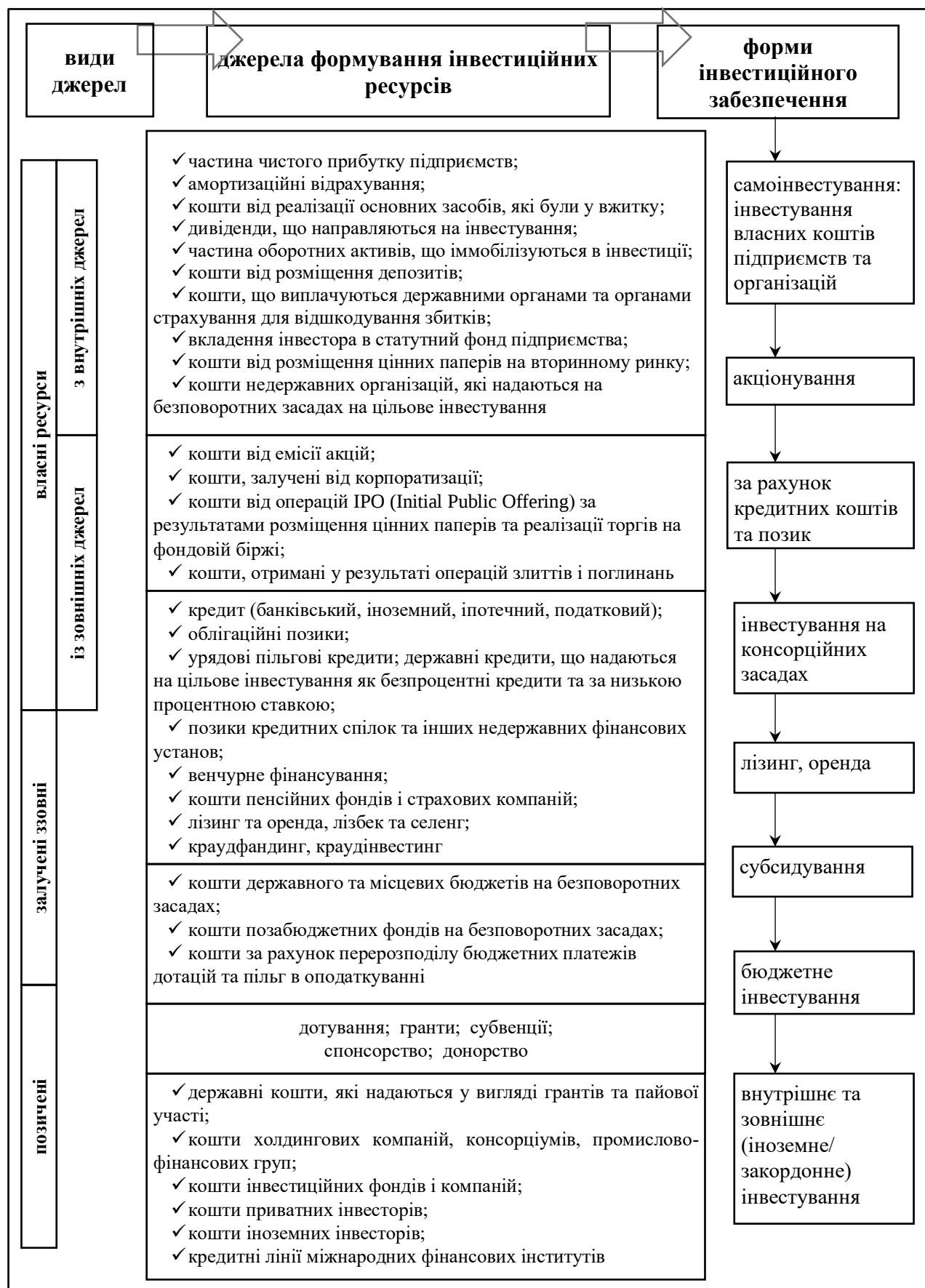

Рис. 1.2. Джерела формування інвестиційних ресурсів, форми інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки
Джерело: складено автором на основі [38, с. 335-337; 239, с. 39-42]

системних ознак (з іншої сторони), Лопатинський Ю. та Кифяк В. підкреслюють той аспект, що «сектор є особливим об'єднанням соціальних агентів і водночас економіко-соціальним середовищем, яке знаходиться у сфері системи зв'язків і норм, детермінованих владними, організаційними, економічними, культурними, соціальними, природними, екологічними факторами» [97, с. 19]. Зазначені автори розглядають аграрний сектор як диференційовану, стійку, живу, рухому, адаптивну, сприйнятливую до новацій і тому таку, що розвивається, систему [97].

Аграрний сектор є складовою більш великого системного утворення – агропромислового комплексу (рис. 1.3). Переважна більшість дослідників структури агропромислового сектору виділяє в ній чотири підсистеми. У складі підприємств та організацій відповідних галузей та сфер економіки, які в сукупності утворюють агропромисловий комплекс, центральне місце займає сільське господарство: підприємства і організації цієї сфери безпосередньо займаються вирощуванням сільськогосподарських культур та розведенням тварин і формують дві галузі – рослинництво і тваринництво. Ще одна важлива складова – підприємства й організації галузей промисловості, що забезпечують переробку (обробку) сільськогосподарської продукції (сировини): харчова і легка промисловості, які використовують сировину рослинного і тваринного походження для виготовлення продукції широкого вжитку або для подальшої обробки (м'ясна, молочна, мукомельно-круп'яна та ін. промисловість; льняна, бавовняна, конопляно-джутова, вовняна, шовкова та ін. промисловість). Не менш важливими для функціонування всього агропромислового комплексу є галузі, що виготовляють засоби виробництва (як для сільського виробництва так і для галузей переробки сировини або для забезпечення цих процесів), зокрема агроорієнтоване машинобудування (сільськогосподарське, тракторне, продовольче тощо), виробництво хімічних засобів для інтенсифікації агровиробництва (зокрема мінеральних добрив), комбікормова і мікробіологічна галузі промисловості та ін.

Окрім названих галузей та сфер, діяльність агропромислового комплексу (а в його складі й аграрного сектору) обслуговують підприємства та організації, що забезпечують зберігання, перевезення, реалізацію продукції, ремонт машин

Рис. 1.3. Аграрний сектор у складі агропромислового комплексу національної економіки

Джерело: складено автором

та устаткування, проведення науково-дослідних робіт та втілення їх результатів у практику, підготовку фахівців для усіх галузей та сфер, фінансове, інформаційне,

консультаційне обслуговування та ін., які в сукупності утворюють інфраструктурну складову комплексу та аграрного сектору (яка, у свою чергу, може бути представлена виробничою, соціальною, інноваційною, фінансовою та іншими складовими).

Згідно з чинною в Україні класифікацією видів економічної діяльності аграрному сектору відповідає секція А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство».

Аграрному сектору як об'єкту інвестування властиві деякі специфічні ознаки: сезонний характер виробничого процесу, залежність від стихійних сил природи та інших подібних умов, висока капіталомісткість, відносно обмежена фондівдача, значний розрив між часом інвестування коштів і їх поверненням після реалізації продукції. Аграрний сектор характеризується «уповільненим оборотом капіталу» (прибуток від господарської діяльності залежить від сезонності, а фінансування для ефективного господарювання необхідне протягом усього року) [235].

Підбиваючи підсумки цього етапу дослідження, зазначимо, що інвестиції в аграрний сектор економіки не відбуваються самі по собі, їх здійснюють конкретні суб'єкти. Під час інвестиційного процесу ці суб'єкти вступають між собою у визначені відносини, зокрема взаємодіють з приводу залучення і вкладення, розподілу і використання особливого об'єкта – інвестицій (майнових та інтелектуальних цінностей). У результаті відбувається їх кругообіг, виникають різноманітні форми, з'являються та закріплюються певні правила взаємодії суб'єктів. Через визначені взаємозв'язки відбувається об'єднання окремих елементів у єдине ціле, єдину структуру, яка забезпечує узгоджене функціонування цих елементів, але вже в рамках системи, в нашому випадку – системи інвестиційного забезпечення аграрного сектору. Таким чином, інвестиційне забезпечення аграрного сектору економіки як економічна категорія відбиває певну систему економічних відносин між суб'єктами інвестиційного процесу в сфері аграрного виробництва, які взаємодіють з приводу залучення, вкладення, розподілу, використання в їх діяльності майнових та інтелектуальних цінностей для досягнення соціально-економічних цілей розвитку агросектору.

1.2. Національні особливості інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору в зарубіжних країнах

Доволі значна кількість вітчизняних науковців вважає, що в Україні досі не було застосовано ефективних інструментів регулювання інвестиційної діяльності загалом та інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки зокрема [141, с. 77]. У зв'язку з цим корисним є вивчення позитивного зарубіжного досвіду в цій сфері з метою імплементації окремих із заходів інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки в українську практику для підвищення ефективності інвестицій та національного агросектору [108, с. 101].

Інвестиційне забезпечення агросектору в розвинених країнах світу на сьогодні реалізується на принципах системності та комплексності. Воно формується та реалізується як важливий елемент державної фінансової політики в аграрному секторі, що являє собою економічний механізм, складовими якого є регулювання доходів сільгосптоваровиробників та прибутків фермерів, структури сільськогосподарського та агропромислового виробництва, аграрного і продовольчого ринків, міжгалузевих та міжгосподарських зв'язків [93; 99].

Досвід інвестування аграрного сектору розвинених країн переконано свідчить про те, що заходи державної політики розвиваються та реалізуються такими методами та інструментами: державне субсидування і різноманітні форми підтримки, які включають бюджетні асигнування, системи кредитування та оподаткування, лізинг, амортизаційну політику. Всі ці заходи в комплексі позитивно впливають на розвиток інвестиційної діяльності, а відтак – на інвестиційне забезпечення в аграрному секторі і загалом підвищують ефективність аграрного виробництва. Досвід розвинених країн світу також показує, що ефективність аграрного сектору досягається, передусім, комплексними і взаємодоповнювальними заходами, спрямованими на подолання проблем його функціонування [33, с. 32].

Ще однією складовою успіху розвинених країн світу в інвестиційному забезпеченні агросектору є те, що в них склалися та успішно функціонують спеціальні інститути, які займаються реалізацією інвестицій в аграрну сферу [94, с. 50]. Тут важливу роль відіграють – спеціальне законодавство, спеціалізовані агенції та інституції, спеціалізовані банківські та гарантійні установи, специфічне управління кредитними ризиками та інші, що в цілому формує ще й сприятливу систему кредитування агровиробників [33, с. 32]. Кредитування в переважній більшості країн є провідною формою інвестиційного забезпечення, головною особливістю якого є високий рівень державної підтримки і кооперативні засади його реалізації [94, с. 50]. Для стимулювання діяльності в багатьох країнах світу для інвесторів передбачено низку пільг, серед яких: податкові канікули, зниження ставки податків на прибуток, пільгові кредити, фінансова допомога у вигляді інвестиційної надбавки та ін. [108, с. 103].

Особливу увагу слід приділити новітнім інститутам соціально-економічної підтримки агросектору у вигляді активів довіри та співробітництва на інтегрованих платформах, що постає актуальним драйвером для формування засад інвестиційного забезпечення з елементами колективної відповідальності, страхування ризиків, спільного проєктування дій та заходів у реалізації планів тактичного та стратегічного характеру. Такий досвід накопичено країнами, що активно підтримують малий та середній бізнес, формують комплексну економічну політику щодо кластероутворення в різних секторах економіки. Найбільш актуальний досвід у цьому напрямі накопичено країнами ЄС.

Вибір країн для аналізу досвіду інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки доцільно спрямувати на ті з них, які «досягли високого соціально-економічного розвитку або за короткий час змогли досягти позитивних результатів у розвитку інвестиційної сфери» [141, с. 78.]

Сполучені Штати Америки входять до десятки провідних країн світу за рівнем та масштабом розвитку аграрного сектору. Країна є лідером за кількістю приватних ферм (2,5 млн) і робітників у сфері сільського господарства (20 млн). Також країна посідає перше місце у світі за виробництвом сої та третє – за збором цукрових

буряків. Частка американського врожаю зернових культур становить 16% від загальносвітового врожаю, а частка врожаю сорго – майже 25% [40]. Відмінною рисою сучасного американського агросектора є високий рівень застосовуваних технологій, висока ефективність і продуктивність праці.

Специфіка інвестиційного забезпечення аграрного сектору в США здебільшого зумовлена особливостями розвитку національної економіки та агросектору країни (як і в переважній більшості країн світу). У США сільське господарство посідало важливе місце в економіці держави практично з моменту заснування країни (особливе значення воно мало для мігрантів які переселялися до Америки в основному з Європи і вважали, що: фермерство є гарантією успішного розвитку, продукти харчування – товаром гарантованого продажу, а земля у власності – закріпленням майбутніх перспектив). Доволі тривалий період в історії США аграрний сектор сприяв появі робочих місць, забезпечував стратегічний за своїми розмірами прибуток до бюджету, виступав своєрідним стимулятором розвитку інших (суміжних) виробництв, сфери послуг та інфраструктури. Тому для підтримки аграріїв уряд США активно запроваджував та застосовував різноманітні заходи підтримки та допомоги, зокрема пряме субсидування [196].

Упродовж минулого сторіччя в результаті стрімкого розвитку технологій – з одного боку, а також через тенденції монополізації агробізнесу – з іншого, кількість приватних фермерських господарств скоротилась майже втричі, а середня кількість гектарів, що припадає на одне господарство, майже втричі зростає. Тенденція зберігається і на початку нового сторіччя. Стрімкий розвиток технологій привів також до подальшого посилення спеціалізації ферм. До 90% продукції забезпечують спеціалізовані ферми, які отримують більше половини доходу від продажу якогось одного продукту [198].

Однією з особливостей США є те, що сучасний агросектор країни майже повністю знаходиться в приватній власності. На цей сектор припадає приблизно п'ята частина економічної активності країни. Саме сімейні ферми є сьогодні основним суб'єктом кооперування в агропродовольчому комплексі США.

Фактично, майже всі ферми (98%) є сімейними, і на них припадає більша частина сільськогосподарського виробництва (86%). У міру того, як виробництво переходить на більш великі ферми, сімейні фермерські господарства часто стають більшими. Сімейні ферми з валовим доходом не менше 1 млн дол. забезпечують 44% сільськогосподарського виробництва; 88% з операціями з оборотом понад 61 млрд дол. припадає на сімейні ферми; на більш дрібні сімейні ферми припадає 43% всієї продукції фермерських господарств [265].

Зазначені структурні зміни в агросекторі вимагали відповідних змін у системі фінансового та інвестиційного забезпечення. Тому, починаючи з 2014 р., пряма допомога з бюджету держави замінена на страхування ризиків. Щоб запровадити такий інструмент, американський уряд упродовж трьох років працював над підготовкою Закону «Про сільське господарство – 2014». Документом передбачено виділення 956,4 млрд дол. на цілий ряд програм (в галузі торгівлі, сільськогосподарських досліджень, відновлюваної енергії та продовольчої допомоги [196]). Попри величезну суму бюджету програм, вважається, що законом передбачено найбільше скорочення витрат на агросектор в новітній історії держави. Важливою особливістю закону також вважається заміна прямих виплат аграріям (фермерам) страховими. Фермерам запропоновано на вибір дві основні схеми підтримки в процесі збуту виробленої продукції: 1) страхування від падіння цін (price loss coverage, PLC – покриття цінових збитків, якщо ціни на продукцію падають нижче встановленого рівня, який визначається заздалегідь); 2) страхування сільськогосподарських ризиків (agriculture risk coverage, ARC – покриття ризиків в разі зниження доходів аграріїв нижче середнього по країні показника). Окрім іншого, розміри потенційних виплат певним чином прив'язувались до площі та урожайності на фермах. Законом запроваджено також декілька варіантів страхування врожаю або прибутків за рахунок коштів федерального бюджету (за ставками страхових премій від 38% до 80%, залежно від варіанту). Високий рівень субсидій пояснювався необхідністю забезпечення доступних цін на агропродукцію. А взагалі, фахівці вважають закон доволі

складним: він прописував доволі значну кількість варіантів страхування для окремих виробництв [196].

Слід додати, що Конгрес США вносить на обговорення та оновлює основний закон «Про сільське господарство» (Farm Bill) кожні п'ять років. Уперше подібний закон прийнятий більше 100 років тому – в 1916 р. Черговий Farm Bill в редакції 2018 р. підписаний 20.12.2018 р. і буде діяти до 2023 р., а деякі його положення – і після 2023 року. У законі запропоновано бюджет у розмірі 428 млрд дол. на 5-річний термін дії закону [253]. В законі збережено акцент на підтримці аграріїв у частині страхування сільськогосподарських ризиків.

Організацією реалізації ключових програм підтримки аграріїв у США займається Департамент сільського господарства США (USDA). Зараз різних програм захисту аграріїв у США нараховується декілька десятків. USDA пропонує фермерам більш 60 різних варіантів прямої і непрямой допомоги, 12 з них прописані в Farm-bill-2018 [56]. Примітно, що з 428 млрд дол. (передбачених Farm-bill-2018) 76% коштів призначено для програм харчування, таких як «Програма продовольчої підтримки населення в харчуванні» (в рамках цієї програми малозабезпеченим сім'ям надаються талони на придбання продуктів харчування з розрахунку 1,5 дол. на одну людину на один прийом їжі, тобто близько 135 дол. на місяць [254]); 9% (більше 100 млрд дол.) – на програми страхування врожаю та мінімізацію сільськогосподарських ризиків; 7% – на програми зберігання продукції; 7% – на програми, що стосуються сировинних товарів; а 1% – на всі інші програми, включаючи торгівлю, кредитування, розвиток сільських районів, дослідження і поширення знань, лісове господарство, садівництво та інші програми [253].

Farm-bill-2018 зберігає дві основні схеми (програми) страхування ризиків для фермерів: покриття цінових втрат (PLC) і покриття сільськогосподарських ризиків (ARC), які забезпечуються через Агентство сільськогосподарських послуг (FSA). Одночасно брати участь у програмі ARC і в програмі PLC не можна, але фермери вільні в своєму виборі і, починаючи з 2018 р., можуть «перемикатися» між програмами PLC і ARC з більшою гнучкістю. Безпосередньо на зазначені програми передбачено близько 8 млрд дол., а в цілому на підтримку

агровиробництва – більше 20-25 млрд дол. Згідно зі змінами законодавства в 2018 р. за програмою ARC аграрії отримують субсидії, якщо їх дохід з одного акра падає нижче гарантованого рівня; за програмою PLC субсидії надаються, якщо середні ціни на пшеницю, сою, кукурудзу та інші агрокультури падають нижче базових. Програми дозволяють фермеру покривати збитки в розмірі 85% від величини базового покриття з урахуванням розміру земельного банку. Це частково пояснює, чому в США основними бенефіціарами держдотацій є великі агрокомпанії. Великі компанії субсидуються інтенсивніше: отримують 29 дол. державної допомоги на кожен акр, у той час як середньостатистичний фермер – 12 дол. [253].

Європейський Союз вважається другим (після США) світовим експортером зерна. Серед усіх країн ЄС слід виділити Королівство Нідерланди. Обсяг експорту сільгосппродукції з цієї країни становить майже 18% від загального експорту економіки держави. За деякими оцінками, частка аграрного сектору в економіці Нідерландів дорівнює 10%. Основні споживачі голландської сільгосппродукції – країни ЄС (Бельгія, Італія, Німеччина, Франція) та Велика Британія. Експорт складається з квітів, різноманітного посадкового матеріалу, овочів та фруктів, а також м'ясної та молочної продукції. Основними пріоритетами подальшого розвитку аграрного сектору в ЄС визнано (поряд із зростанням продуктивності): реалізацію принципів сталого розвитку, поширення інновацій, використання відновлюваних джерел енергії тощо. Специфіка субсидування фермерів полягає в тому, що в рамках спеціальної програми держава виступає гарантом визначеної (додаткової) частини позики. Брати участь в такій програмі можуть малі чи середні підприємці, а також «молоді фермери» (вікове обмеження визначено на рівні до 39 років). Для коштів, які видаються під гарантії держави, чітко визначається цільове призначення (це може бути оптимізація виробництва, підвищення якості продукції або умов утримання тварин, тощо). Виділення додаткових коштів передбачено для молоді. Заохочення до участі в програмі субсидування молодих фермерів зумовлене тим, щоб залучити якомога більше молоді до сфери сільського господарства (нині, за деякими оцінками, лише 5% від загального числа фермерів

– люди віком до 35 років). Додаткові кошти можуть бути використані як інвестиції в будівництво, землю, техніку та ін. Також існує підтримка виробників екологічних товарів (ферм, власники яких не використовують хімічні речовини, зокрема пестициди). Одним з актуальних напрямів стратегічного розвитку агросектору є використання біопалива (біомаси як палива). До 2030 р. планується замінити «зеленою енергетикою» і скоротити використання нафтопродуктів на 30%. Додатково передбачено стимулювання наукових розробок у цьому напрямі [196].

Становить інтерес досвід Нідерландів у формуванні стратегій розвитку аграрного сектору. Вся продовольча система країни орієнтована на інновації «від початку до кінця», отримання максимальних доходів від обмежених ресурсів, швидке перейняття та застосування інноваційних ідей та технологій, визнаних у усьому світі. В стратегії розвитку сільського господарства країни серед інших проблем акцентується проблема зміни клімату (природа перебуває під загрозою, а численні види рослин і тварин зникають та вимирають). Тому голландці впевнені, що повинні перейти на продовольчу систему, яка не завдає шкоди природі, навколишньому середовищу, ґрунту та клімату. Один з основних стратегічних напрямів розвитку країни – безвідходне циркулярне сільське господарство. Окрім того в країні активно впроваджуються принципи соціально відповідального ставлення до навколишнього середовища, мінімізації збитку від сільськогосподарської діяльності, тваринництва; усвідомлене та зважене споживання продукції. У країні опікуються зменшенням кількості парникових газів – тому стратегія спрямована на скорочення викидів парникових газів, упровадження технологій сталого використання сировини і циркулярного сільського господарства, землеробства, тваринництва і садівництва, використання їх продукції в циклах. Глобальна продовольча безпека та ефективне використання ресурсів – основна соціальна складова вирішення проблеми харчових відходів у стратегії розвитку аграрного сектору країни [263]. Тобто стратегія розвитку сільського господарства Нідерландів направлена не на суто економічні цілі (економічний розвиток), а на досягнення соціальних стратегічних планів, а вже через них – на забезпечення ідеальних умов для існування усієї екосистеми країни.

Аналізуючи специфіку програм державної політики аграрного сектору в ЄС, слід акцентувати увагу на спільній системі підтримки сільського господарства в країнах Євросоюзу. Система почала працювати ще з кінця 60-х років і базувалась на двох основних принципах: по-перше – стабілізація цін та виробництва, по-друге – захист внутрішнього ринку ЄС за рахунок системи експортних субсидій для агровиробників. Основу системи становили спеціальні інституції – «спільні ринкові організації» (утворювались та функціонували в кожній країні ЄС), на які покладалась функція забезпечення мінімальних індикативних цін та моніторингу динаміки цін на агропродукцію. У разі зниження цін на продукцію, вона викуповувалась у агровиробників за встановленими мінімальними (індикативними) цінами з метою запобігання їх банкрутству. Така система підтримки агросектору в ЄС функціонувала майже до 90-х років [39]. Необхідність реформування цієї системи пов'язана з проблемою перевиробництва агропродукції (реформування відбулось у декілька етапів: в 1992, 1993, 2003, 2013 роках). У 2013 р. сформовано дві складові нині актуальної системи підтримки агросектору: 1) заходи прямої підтримки та ринкові заходи (базові платежі, виплати молодим фермерам, перерозподільні платежі, платежі землям із природними обмеженнями, виплати на озеленення, платежі для дрібних фермерів, схема єдиної плати за площу землі, добровільна зв'язана підтримка); 2) заходи політики розвитку сільського господарства (реалізація програм розвитку сільських територій, визначених довготривалими стратегіями у вибраних областях, кожна з яких націлена на забезпечення пріоритетів розвитку сільських територій; встановлення умов відповідності потенційних отримувачів коштів з фондів розвитку сільських територій) [39]. У рамках спільної агрополітики загальний обсяг підтримки агросектору в країнах Євросоюзу в 2013-2014 рр. становив майже 60 млрд євро щорічно, тобто близько 525 євро за гектар або 20% від валової агропродукції. Державна підтримка галузі диференціюється по країнах, зокрема, у Нідерландах та Бельгії – на рівні 500 євро/га, Польщі – 345, в той час як в Україні – в межах 10-20 євро/га [85, с. 825].

У 2020 р. (в умовах пандемії COVID-19) Європейська комісія ухвалила запровадження додаткових заходів (на додаток до тих, що вже існували) щодо підтримки агровиробників, серед яких: прямі дотації, державні гарантії за кредитами, субсидовані державні кредити, страхування короткотермінових експортних кредитів [39].

Останнім часом у країнах ЄС зростає привабливість сільськогосподарських інвестиційних проєктів, зокрема, на довгостроковій основі. Активізації інвестування європейських агроферм сприяла також поява значної кількості інвестиційних фондів. Сьогодні фінансові кошти таких фондів не обмежуються територією країн ЄС. Наразі єдина аграрна політика країн ЄС сфокусована на вирішенні таких пріоритетних стратегічних завдань: 1) підвищення обсягів інвестування малих ферм (за рахунок яких відбувається скорочення рівня бідності населення країн); 2) нарощування обсягів інвестування в інноваційні проєкти і програми розвитку сільського господарства та сільських територій; 3) фінансування екотехнологій виробництва продукції сільського господарства; 4) покращення можливостей доступу фермерів до всіх складових аграрного капіталу, зокрема, до фінансових ресурсів шляхом стимулювання механізму залучення приватних інвестицій в аграрний сектор; 5) реалізація єдиної аграрної політики в межах прийнятої декількома інституціональними деклараціями політики «Зеленого курсу» в розвитку агросектору, основаної на екологічних принципах управління; 6) посилення тенденцій щодо створення альянсів та розвиток міжрегіональної та міжконтинентальної агрокооперації для створення додаткових робочих місць, залучення інвестицій та нарощування обсягів виробництва агропродукції поза межами території ЄС (країни Африки, Азії, Латинської Америки) [90].

За деякими оцінками, до 40% агрогосподарств країн ЄС «повністю залежать від залучення позикових коштів і лише 25% господарств обходиться без банківських кредитів. З числа країн ЄС, яким притаманна висока питома вага банківських позикових коштів в аграрному капіталі, слід назвати Німеччину (майже 50%), Францію (понад 40%), Італію та Бельгію (понад 30%)» [34, с. 138].

Форми кредитування аграріїв в ЄС різноманітні, а кредитування здійснюється диференційованими фінансовими установами. Уряд активно підтримує кредитні установи, які надають кредити агровиробникам, і співпрацює з ними. Наприклад, Німеччина має досвід у забезпеченні кредитами аграріїв за результатами функціонування Сільськогосподарського рентного банку (м. Франкфурт), Німецького поселенського та іпотечного банку (м. Бонн), Союзу німецьких народних банків і банківської групи «Райффайзен» (до складу якого увійшло понад 1470 кредитних товариств, які об'єднали в основному фермерів та інших підприємців) [240, с. 132]. Діяльність кредитних установ контролює держава: наприклад, статут Сільськогосподарського рентного банку схвалено урядом. У практичній діяльності цього банку – відкриття кредитних ліній усім підприємствам що функціонують в аграрному секторі; кредитування під заставу нерухомого майна (до 5% загального обсягу сільгоспкредитів під заставу), проведення лізингових операцій, випуск власних облігацій; пільгові кредити фермерам-учасникам-виконавцям спеціальних програм (зокрема «молоді фермери»). У Франції провідним банком, що кредитує агровиробників, є «Credit Agricole». Пільгові кредити банк надає, використовуючи принцип відшкодування державою різниці між ставкою відсотка за договором і ставкою пільгової позики для фермера [15; 240, с. 132].

Певного розвитку та поширення операції банківського кредитування аграрного сектору набули і в сучасній Україні, зокрема банками з іноземним капіталом. У табл. 1.3 наведено інформацію про кредитні продукти на інвестиційні цілі, які пропонують банківські установи (банків іноземних груп) з числа найнадійніших в Україні (ТОП-15 рейтингу найнадійніших українських та іноземних банків за версією НБУ [120] та Форіншурер [179]), які у кредитному портфелі мають найвищу питому вагу галузей аграрного сектору (сільського господарства) [218]: АТ «Райффайзен банк Аваль» (Raiffeisen Bank, Австрія) – 30,0% кредитного портфеля припадає на агросектор (за іншими оцінками – 50% [219]); АТ «Креді Агріколь Банк» (Credit Agricole, Франція) – 24,55%; Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща) – 19, %.

Таблиця 1.3

Банківське кредитування як форма інвестиційного забезпечення: кредитні продукти на інвестиційні цілі, пропоновані установами банків іноземних груп в Україні, у кредитному портфелі яких частка агросектору є значною

Банк	АТ «Креді Агріколь Банк» (Credit Agricole, Франція)						АТ «Райффайзен банк Аваль» (Raiffeisen Bank, Австрія)			Кредобанк (PKO Bank Polska, Польща)							
кредитний продукт	креди- тування на розвиток бізнесу			фінансу- вання придбання агротех- ніки (обладнання)			інвес- тицій- ний кредит	кредит «роз- виток»	інвести- ційний кредит на купівлю сільгосп- техніки та устатку- вання	агроінвес- тування малого та середнього бізнесу				агротех- ніка для малого та середнього бізнесу			
ліміт кредиту- вання	об'єкт кредитування як заставне майно – до 75%; інше майно – до 90%			-			30 млн грн 80 млн грн	3 млн грн	30 млн грн	без обмежень, авансовий внесок від 30%				без обмежень, авансовий внесок від 10%			
строк кредиту- вання	до 60 місяців – основні засоби; до 36 місяців – ремонт нерухомості			до 60 місяців			до 10 років	24-36 місяців	6-60 місяців	до 84 місяців				до 60 місяців			
валюта	UAH	USD	EUR	UAH	USD	EUR	UAH	UAH	UAH	UAH	USD	EUR	PLN	UAH	USD	EUR	PLN
процентна ставка	14%	6,5%	5,5%	14%	6,5%	5,5%	17,5-18%	16,35- 20,35%	13,2- 13,6%	13,75%	6,0%	4,5%	6,0%	13,75%	6,0%	4,5%	6,0%

Джерело: складено автором а на основі [88; 89; 175; 218; 219]

Банки, що співпрацюють з аграріями в Україні, пропонують широкий асортимент кредитних продуктів. Найчастіше аграрії залучають кредитні ресурси на інвестиційні цілі (техніку, обладнання, нерухомість, реконструкція основних засобів) та на фінансування оборотного капіталу [219]. Найбільшим кредитором аграріїв в Україні можна вважати «Райффайзен банк Аваль». Програми кредитування, які пропонуються банком: «фінансування оборотного капіталу, інвестиційні кредити, кредитна лінія, овердрафт, кредити під депозит, фінансування експорту/імпорту, факторинг, вексельні програми, банківські гарантії, агрострахування» [218]. Як видно з даних табл. 1.3, процентні ставки

цього банку за використання його кредитних продуктів є найвищими з-поміж усіх інших аналізованих банків [175; 218].

Ще одна країна, досвід якої щодо інвестиційного забезпечення агросектору необхідно розглянути, – Австралія. Вона знаходиться на четвертому місці серед світових експортерів сільськогосподарської продукції. Аграрний сектор Австралії вирізняється тим, що основний обсяг продукції продукується великими компаніями. Примітно, що чотири з десяти в рейтингу ТОП-10 найбільших агрохолдингів світу – австралійські: Kidman & Co Ltd (земельний банк – 8 млн га) – один з найбільших виробників яловичини в Австралії (поголів'я великої рогатої худоби – 171 тис.); Australian Agricultural Company (7 млн га) – провідний світовий та австралійський сільгоспвиробник (500 тис. голів); The North Australian Pastoral, NAPCO (6,1 млн га) – спеціалізується на виробництві яловичини (поголів'я – 200 тис.); Consolidated Pastoral Company, CPC (5,5 млн га) – виробник яловичини (380 тис. голів та 35,5 тис. голів підприємства Juang Jaya Abdi Alam в Індонезії, 80% акцій якого належить CPC) (для порівняння: земельний банк найбільшого українського агрохолдингу UkrLandFarming становить 510 тис. га) [93]. Загалом основними виробниками продукції агросектору в Австралії (дві третини від вартості якої – тваринництво), є фермерські господарства (налічується майже 136 тис. ферм), які охоплюють 61% території Австралії [196].

Австралія знаходиться на четвертому місці в рейтингу світових експортерів продуктів харчування. Вважається, що свою позицію вона виборола в результаті протистояння та захисту продукції на ринку країн ЄС, які спостерігались в 70-80 рр. минулого сторіччя. Сільське господарство сучасної Австралії та пов'язані з ним сектори становлять 12% ВВП країни. Окрім масштабного виробництва яловичини, зернових (в країні щорічно збирають майже по 1 т пшениці на одну особу наявного населення), цукру, молочних продуктів, фруктів, на території цієї країни зосереджено 14% усього світового поголів'я овець (чисельність поголів'я становить 150 млн), 9% від світового виробництва вовни. Всі внутрішні потреби країни у продуктах харчування задовольняються потужностями власного виробництва [196].

Оскільки аграрне виробництво в Австралії ведеться в доволі складних природних умовах (тривалі періоди посухи, масштабні пожежі, часті руйнівні повені, інші стихійні лиха), то фінансова та інвестиційна підтримка уряду передбачена та надається агровиробникам здебільшого з метою компенсації наслідків впливу несприятливих факторів зовнішнього середовища. Дотації уряду передбачені для тих випадків, коли збитки від таких факторів зазнає значна кількість виробників у регіоні.

Застосовуються різні форми державної підтримки аграріїв: гранти, короткострокові кредити за низькими відсотковими ставками, податкові пільги фермерам для компенсації амортизації сільськогосподарського обладнання. З метою захисту національного агросектору використовується система спеціальних платежів та імпорتنих мит. Також застосовується диференційоване оподаткування: виробники різних видів сільськогосподарської продукції сплачують податки за різними ставками (наприклад, для цукрової промисловості податкові пільги не передбачені, а виноробство має певні переваги в оподаткуванні) [196].

Особливістю стратегічних підходів щодо цілей інвестиційного забезпечення розвитку агросектору в Австралії (як і в Канаді, Бразилії, Нідерландах) є орієнтація на новітні інформаційні технології та інтелектуальні системи, результатом чого є перехід до так званого «розумного» сільського господарства (Smart Agriculture).

Ще одна країна, досвід якої в інвестиційному забезпеченні стратегічного розвитку агросектору заслуговує на увагу, – Республіка Польща. Навіть під час «соціалістичного» періоду історії Польщі, значна частина аграрного сектору країни знаходилась у приватній власності. Тому, традиційно в Польщі популярними завжди були невеликі за розмірами приватні агропідприємства із спеціалізацією на виготовленні одного-двох видів продукції. У сучасній Польщі на приблизно 2 млн дрібних приватних агропідприємств (їх розміри коливаються від 5 до 10 га землі) припадає 90% розораних земель країни [196]. У рамках європейського простору Польща спеціалізується на вирощуванні картоплі, цукрового буряка та яблук. Про масштаби польського агросектору докладніше йдеться у розділі 2.1 роботи. Тому

перейдемо одразу до засобів та методів інвестиційного забезпечення розвитку польського агросектору.

Особливістю стратегічного бачення розвитку агросектору в Польщі є підтримка дрібних агропідприємств. У реалізованій урядовій програмі, що планувалася на період 2015-2019 рр., підкреслюється необхідність збереження моделі популярних малих сімейних сільськогосподарських підприємств і недопущення їх витіснення великими фермерськими підприємствами насамперед з економічних причин (малі підприємства швидко пристосовуються до потреб ринку), а також з соціальних причин (малі підприємства дають змогу зберегти робочі місця на селі та сприятливу екологічну ситуацію). Масштаби виробництва дрібних аграрних підприємств у Польщі демонструють поступову позитивну динаміку, зокрема на фоні запровадження в країні доплат ЄС (за певні розміри ділянок ріллі чи за окремі види продукції). Найпопулярнішими програмами банківського кредитування агросектору в Польщі вважаються: програма надання довгострокових (до 10-ти років) кредитів, за якою держава компенсує половину відсоткової ставки; програма пільгового кредитування, коли держава компенсує підприємцю витрати, пов'язані з використанням кредиту, якщо ставка банку за кредитом перевищує 3% [196].

Бачення стратегії сталого розвитку сільських територій, сільського господарства і рибальства на період до 2030 р. уряд Республіки Польща представив у документі, який прийнятий Радою міністрів країни 15.10.2019 р. У стратегії також описано бачення урядом країни сільської місцевості (в 2050 р.) як привабливого місця для роботи, проживання, відпочинку та здійснення сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності; області, що забезпечує суспільні і ринкові блага при збереженні унікальних природних, ландшафтних і культурних цінностей для майбутніх поколінь у вигляді стійкого розвитку конкурентоспроможного сільського господарства; зупинення у сільській місцевості несприятливих демографічних змін і значне збільшення позитивного екологічного ефекту; перетворення забезпечують сімейні фермерські господарства, які розвиваються на стійкій та відповідальній основі [267]. З таких позицій бачення

майбутнього країни, її економіки та аграрного сектору, розроблені основні глобальні цілі: підвищення рентабельності сільськогосподарської та рибальської продукції; поліпшення якості життя, інфраструктури і стану навколишнього середовища; розвиток підприємництва, несільськогосподарських робочих місць і активного суспільства з розбивкою на більш детальні та конкретні підцілі та заходи.

Досвід Польщі для України корисний ще й тим, що Польща створила умови для залучення величезних (за оцінками експертів) капіталів! Обсяг прямих іноземних інвестицій у Польщу (273 млрд дол.) і субсидій ЄС (120 млрд дол.) за історію незалежності в загальному підсумку склали майже 400 млрд дол. За цей же період ВВП Польщі збільшився на 500 млрд дол. (з 85 млрд до 585 млрд!). Тільки в 2018 р. інвестиції в Польщу склали майже 15 млрд дол. (для порівняння: в Україні – 2,5 млрд дол.), зокрема інвестиції США в Польщу досягли 43 млрд дол. [119]. На думку деяких експертів, однією з головних передумов такого успіху є системне прийняття і виконання 5-річних планів розвитку економіки в рамках 10-річних (або 20-річних) стратегій. Ідеться не про планову економіку, а про комплекс визначених у часі заходів уряду щодо її стимулювання, який зрозумілий інвестору, що й зумовлює його активність та діяльність. Відсутність затверджених на законодавчому рівні стратегічних урядових планів не дає можливості інвестору визначитись із горизонтом планування його діяльності, а тому залучення великих інвесторів у масштабні проєкти стає неможливим, зокрема у довготривалі проєкти аграрного сектору [119].

Одним з важливих інструментів збільшення капіталовкладень в аграрний сектор економіки в розвинених країнах є лізинг (особливий вид оренди із подальшим отриманням об'єктів оренди у власність). У деяких країнах лізингові операції такі ж популярні серед аграріїв як і кредитування. За іншими оцінками, частка лізингу в цих країнах становить більш як 30% усіх нових інвестицій. Головним результуючим впливом лізингу на інвестиційне забезпечення сільгоспвиробників є те, що вони без значних первісних витрат (у деяких випадках навіть без початкового внеску) мають змогу використовувати високопродуктивну

новітню техніку. За договором лізингу орендні платежі можуть здійснюватися у міру отримання прибутку. У доволі значній кількості країн для лізингової діяльності передбачені податкові пільги: у Великій Британії податок на лізингову діяльність знижений на 25%; в Австрії – лізингоотримувач звільняється від мита на імпортовані об'єкти лізингу; в Канаді обладнання, що є об'єктом лізингу, впродовж періоду з моменту підписання контракту до моменту першої сплати лізингових платежів (як правило через рік) не відноситься до майна на правах власності, а тому аграрії-лізингоотримувачі податку на майно не сплачують. В умовах конкуренції лізингодавці змушені постійно розширювати перелік пільгових умов для аграріїв-лізингоотримувачів, результатом чого може бути навіть більш вигідніші, порівняно з банківським кредитуванням, умови [12].

У провідних країнах світу доволі популярними заходами інвестиційного забезпечення аграрного сектору виступають програми страхування не лише за рахунок коштів державного бюджету, а й на комерційній основі (що забезпечується страховими компаніями). Слід зазначити, що такі заходи є доволі поширеними і в Україні (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Страхування сільськогосподарської продукції як форма інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки: ТОП-10 на ринку страхування сільськогосподарської продукції, 2020 р.

Страхова компанія	Сума страхових платежів, тис. грн	Питома вага виду страхування у портфелі страховика, %	Приріст страхових платежів, %	Сума страхових виплат, тис. грн	Рівень виплат, %	Рівень пере-страхування, %
PZU Україна	99226,70	6,68	0,86	230122,50	231,92	87,77
Універсальна	15286,00	1,6	95,04	1754,20	11,48	28,98
Українська аграрно-страхова компанія	11953,40	50,87	0	54738,50	457,93	77,91
Еталон	8771,00	3,53	-70,89	52787,00	601,84	4,13
ARX	9300,00	0,35	-78,86	8627,00	92,76	46,98
ІНГО	8146,00	0,5	-34,18	2588,00	31,77	53,6
АСКА	7842,00	0,84	-60,35	0	0	58,3
АЛЪЯНС	6370,00	0,7	680,64	0	0	60,06
ОРАНТА	4637,60	0,48	0	990,1	21,35	0
UPSK	1165,10	0,15	-31,23	95,6	8,21	3,11
Разом	175153,50	0,56	-22,41	351836,00	200,87	67,95

Джерело: складено автором на основі [138]

У табл. 1.4 наведено інформацію про масштаби діяльності страхових установ в Україні, в страховому портфелі яких страхування сільськогосподарської продукції становить доволі значну питому частку (ТОП-10 на ринку страхування сільськогосподарської продукції за підсумками 2020 р. за версією Форіншурер та Insurance TOP [136]): «PZU Україна» [210], «Універсальна» [211], «Українська аграрно-страхова компанія» [221] та ін. У 2020 р. в «загальному» портфелі найбільших страховиків сільськогосподарської продукції в Україні на цей вид страхування займав 0,56%, зокрема, в портфелі страховика «Українська аграрно-страхова компанія» – 50,87%, страхової компанії «PZU Україна» – 6,68%, страхової компанії «Еталон» – 3,53%.

У табл. 1.5 узагальнено основні заходи інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки, ефективність яких доведена практикою провідних країн світу, які доцільно імплементувати в українську практику.

Таблиця 1.5

Заходи інвестиційного забезпечення аграрного сектору, що застосовуються в практиці провідних країн світу

Країни світу	інструменти, методи інвестиційного забезпечення
1	2
США	✓ відмова від прямого субсидування та допомоги з бюджету держави; ✓ диверсифікація програм страхування ризиків та захисту аграріїв; ✓ диференціація ставок платежів
Польща	✓ стимулювання та підтримка малого аграрного бізнесу
Велика Британія, Канада	✓ лізинг; пільгові умови за договором лізингу
США, Австралія, Бразилія	✓ стимулювання та підтримка середнього та крупного агровиробництва; ✓ субсидування інвестицій на укрупнення аграрних підприємств;
Франція	✓ диференціація ставок оподаткування в залежності від: розмірів земельного банку, врожайності культур і продуктивності тварин, ✓ середнього значення показників вартості продукції і витрат виробництва
Австралія	✓ податкові пільги фермерам для компенсації амортизації сільськогосподарського обладнання; ✓ диференційоване оподаткування виробників різних видів сільськогосподарської продукції

Продовження табл. 1.5

1	2
Австралія	✓ податкові пільги фермерам для компенсації амортизації сільськогосподарського обладнання; ✓ диференційоване оподаткування виробників різних видів сільськогосподарської продукції
Франція Канада	✓ банківське кредитування, зокрема пільгове короткострокове кредитування на основі погашення банком (державою) різниці між договірною процентною ставкою і ставкою пільгової позики, наданої фермеру; ✓ пільги на цільові кредити для придбання землі (зокрема агропризначення) та сільськогосподарської техніки
Австралія Канада	✓ компенсація збитків, спричинених несприятливими факторами зовнішнього природного середовища; ✓ страхування врожаю від несприятливих природних факторів
Нідерланди, Німеччина	✓ програми стимулювання молоді до роботи в агросекторі; ✓ пільгові кредити за спеціальними програмами для молоді, зокрема «молоді фермери»
США Польща	✓ системність та законодавча визначеність програм, методів, інструментів інвестиційного забезпечення; ✓ системний підхід щодо стратегічного планування розвитку агросектору
Канада, Бразилія, Нідерланди, Австралія	✓ стратегічні інвестиції – нематеріальні активи, зокрема інформаційні технології та інтелектуальні системи; ✓ стратегічний орієнтир розвитку агросектору – Smart Agriculture
Нідерланди	✓ стратегічні інвестиції – в екологічне виробництво, в технології сталого використання сировини; ✓ стимулювання зменшення використання хімікатів та пестицидів; ✓ стратегічний орієнтир агросектору – безвідходне циркулярне сільське господарство (землеробство і тваринництво) та соціально відповідальне виробництво

Джерело: складено автором на основі [12; 39; 40; 90; 94; 196; 240]

Підбиваючи підсумки цього етапу дослідження, зазначимо, що в розвинених країнах світу доволі значний вплив на інвестування в агросекторі економіки має держава. Заходи впливу носять не лише економічний характер (через гнучку систему кредитування; з широким застосуванням лізингу; через систему пільгового оподаткування; в рамках державних цільових програм), а й регуляторний. Саме тому необхідно звернутись до особливостей регуляторної політики держави та проаналізувати нормативно-правові й законодавчі акти, що безпосередньо стосуються інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку агросектору в Україні.

1.3. Інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку агросектору економіки: нормативно-правові та методичні засади

Підґрунтям будь-якої діяльності, зокрема інвестиційної, є нормативно-правова база держави, яка регулюється органами державної та регіональної влади і значною мірою впливає на інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки. Основні нормативно-правові акти щодо інвестиційної діяльності та аграрного сектору національної економіки, прийняті в період незалежності України (закони, укази Президента, постанови, рішення Кабінету Міністрів України тощо), узагальнено в табл. Б.2 додатку Б. Для унаочнення необхідної інформації у зазначеній таблиці в назвах документів виділено ключові слова, які стосуються об'єкта та предмета нашого дослідження (інвестиції, аграрний сектор, стратегія розвитку агросектору та ін.).

За нашими підрахунками, нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності в Україні доволі масштабна: прийнято понад 150 законодавчих, нормативно-правових урядових актів і різноманітних відомчих документів. Основний нормативно-правовий документ, розроблений та використовуваний для регламентування інвестиційної діяльності в Україні, є Закон України № 1560-XII від 18.03.1991 р. «Про інвестиційну діяльність» (із подальшими змінами та доповненнями) [160]. У «Програмі розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні», прийнятій постановою КМ України від 02.02.2011 р., однією з базових галузей економіки для реалізації інвестиційних проєктів визначено сільське господарство [165]. Незважаючи на масштабність нормативно-правової бази регулювання інвестиційної діяльності в національній економіці загалом та в аграрному секторі зокрема, за оцінками вітчизняних науковців та практиків [49, с. 29; 166, с. 219], вона є суперечливою, а тому недосконалою.

За деякими оцінками, за період з 1990 р. до сьогодні було прийнято близько 270 нормативно-правових актів, спрямованих на підтримку аграрного сектора економіки, які доповнювалися 300 підзаконними актами [18]. Найбільшою проблемою нормативно-правового забезпечення розвитку аграрного сектору

фахівці аграрного права вважають відсутність законодавчого закріплення поняття «аграрний сектор України». До того ж спостерігається безсистемність і непостійність в адресній орієнтації та спрямованості нормативно-правових актів: деякі з них стосуються аграрного сектору, інші – агропромислового сектору, деякі – аграрної галузі. Але й ці терміни також не визначені законодавчо.

За результатами аналізу нормативно-правової документації з'ясовано, що саме термін «агропромисловий комплекс» фігурує в переважній більшості документів. Але він також не визначений національним законодавством. Уперше дефініцію категорії «агропромисловий комплекс України» представлено в ст. 1 проєкту Закону України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України», який так і не набрав чинності: «агропромисловий комплекс – сукупність галузей національної економіки, що охоплює сільське та рибне господарство, харчову промисловість і перероблення сільськогосподарської продукції, їх матеріально-технічне та фінансове забезпечення» [163].

За результатами аналізу нормативно-правової бази з'ясовано також, що стратегічне планування розвитку аграрного сектору не є послідовним та системним (табл. 1.6).

Між тим, експерти в галузі державного управління інвестиціями вважають, що «стратегічне планування та пріоритизація інвестицій, а також розподіл інвестицій за секторами та проєктами» є основою, на якій ґрунтуються та вибудовуються всі інші фактори ефективного інвестування [212]. За деякими оцінками, через низьку ефективність інвестування Україна щорічно втрачає до третини потенційних вигод від інвестицій [212].

Чинна на сьогодні «Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів ще в жовтні 2013 р. [164], вже не відповідає актуальним вимогам. Нова редакція стратегії, проєкт якої під назвою «Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015 - 2020 роки» підготовлений в 2015 р. Міністерством аграрної політики і продовольства України, так і залишилась проєктом, який не набрав чинності [45].

Таблиця 1.6

Нормативно-правові акти, що регулюють інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку національної економіки та її аграрного сектору

Рік	вид документа	назва
1993	Розпорядження Президента України від 27.01.1993 № 7/93-рп	Про Державну <i>програму</i> стабілізації та розвитку продуктивних сил в <i>аграрному секторі</i> економіки України «Труд»
1997	Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 № 4/97-ВР	Про проєкт Національної <i>програми</i> розвитку <i>агропромислового виробництва</i> і відродження села на 1996-2005 роки
1998	Постанова КМ України від 30.03.1998 № 403	Про <i>Програму</i> виробництва технологічних комплексів машин та обладнання для <i>агропромислового комплексу</i> на 1998 – 2005 роки
	Постанова КМ України; Програма, Заходи від 01.03.2003 № 271	Про затвердження Комплексної <i>програми</i> розвитку <i>аграрного ринку</i> на 2003-2004 роки
2006	Розпорядження КМ України; Концепція від 15.02.2006 № 93-р	Про схвалення Концепції Державної <i>програми</i> реалізації технічної політики в <i>агропромисловому комплексі</i> на період до 2010 року
	Постанова КМ України від 24.03.2006 № 362	Про продовження строку виконання <i>Програми</i> виробництва технологічних комплексів машин та обладнання для <i>агропромислового комплексу</i> на 1998-2005 роки
	Постанова Кабінету Міністрів України; Програма, Паспорт, Заходи від 30.05.2007 № 785	Про затвердження Державної цільової <i>програми</i> реалізації технічної політики в <i>агропромисловому комплексі</i> на період до 2015 року
	Постанова Кабінету Міністрів України; Програма від 26.09.2007 № 1181	Про затвердження Державної <i>програми</i> розвитку вітчизняного машинобудування для <i>агропромислового комплексу</i> на 2007-2010 роки
2009	Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 23.12.2009 № 1650-р	Про схвалення Концепції Державної цільової економічної <i>програми</i> впровадження в <i>агропромисловому комплексі</i> новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року
2013	Розпорядження КМ України; Стратегія від 17.10.2013 № 806-р	Про схвалення <i>Стратегії</i> розвитку <i>аграрного сектору</i> економіки на період до 2020 року
2015	Розпорядження КМ України; Концепція від 30.12.2015 № 1437-р	Про схвалення Концепції Державної цільової <i>програми</i> розвитку <i>аграрного сектору</i> економіки на період до 2022 року
2017	Мінагрополітики України, Мінекономрозвитку України, Китай; Програма, Міжнародний документ від 05.12.2017	<i>Програма</i> українсько-китайського інвестиційного співробітництва в <i>агропромисловому комплексі</i>
2019	Розпорядження КМ України від 17.04.2019 № 260-р	Питання реалізації спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку системного проєкту « <i>Програма</i> «Прискорення приватних інвестицій у сільське господарство України»
	Розпорядження КМ України; Стратегія від 05.07.2019 № 595-р	Про схвалення Стратегії сприяння залученню приватних <i>інвестицій</i> у сільське господарство на період до 2023 року

Джерело: складено автором на основі [51]

Більше того, чинний основний нормативно-правовий акт, що призначений регламентувати засади державної аграрної та агропромислової політики в країні, також «застарів»: Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» № 2982-IV прийнятий ще в 2005 р. (прийняття від 18.10.2005) [161]. Проєкт Закону «Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку» зареєстрований ще в жовтні 2018 р. (номер реєстрації 9162). Проте станом на травень 2019 р. його в порядок денний засідань Верховної Ради не було включено [162]. Такий стан речей у сфері регуляторної політики щодо стратегічного управління розвитком аграрного сектору економіки на загальнонаціональному рівні відповідним чином позначається на якості нормативно-правового забезпечення управління цим сектором на рівні регіонів (табл. Б.3, додаток Б) [177]. Як видно з табл. Б.3, станом на 2019 р. комплексні регіональні програми розвитку аграрного сектору, агропромислового виробництва (комплексу) на період до 2020-2021 рр. розроблені та затверджені лише у Волинській, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Луганській, Львівській, Одеській, Полтавській, Сумській та Тернопільській областях. У Закарпатській, Кіровоградській та Чернівецькій областях заплановано виконання комплексних програм розвитку земельних відносин. Програми розвитку та підтримки окремих галузей аграрної сфери розроблені та затверджені в Закарпатській області (галузей рослинництва, тваринництва, птахівництва і бджільництва), Запорізькій (вівчарства), Харківській (овочівництва, картоплярства), Черкаській області (галузей молочного скотарства, свинарства).

У 2019 р., в історії практики стратегічного управління розвитком аграрного сектору економіки в Україні, відбулися одразу дві визначні події. Перша з них відбулась в червні 2019 р.: у рамках Всеукраїнського аграрного форуму пройшла презентація концепції Стратегії розвитку аграрного сектору України (яка має охоплювати період з 2020 р. до 2030 р.) [80]. Фактично відбулась презентація лише бачення стратегії учасниками Всеукраїнського аграрного форуму (запропоновано лише загальну рамку). Сама ж стратегія, за задумом керівників цього проєкту, має народитися за участю всього експертного середовища і представників аграрного

бізнесу. По суті, запропоновану стратегію можна вважати першим програмним документом, ініціатором розробки якого є не міністерство чи уряд, а який написаний безпосередніми учасниками аграрного сектору – (учасниками Всеукраїнського аграрного форуму), тобто стейкхолдерами ринку: вони вклали в концепцію реальне бачення стану справ на селі та потреб представників бізнесу (з позицій жителів сільських територій, фермерів та інвесторів, власників та робітників сільськогосподарських та переробних підприємств, інфраструктурних об'єктів, власників та орендарів земельних ділянок та ін.) [80]. Друга важлива (для стратегічного планування та пріоритизації інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору) подія відбулась в серпні 2019 р.: експертами Українського інституту майбутнього (Ukrainian Institute of the Future, UIF) та Latifundist Media розроблено та презентовано стратегію розвитку агросектору до 2030 року «Україна – світовий супермаркет екологічних продуктів». Текст стратегії представлено на офіційному сайті UIF [220]. У цій стратегії визначено роль агропромислового сектору в загальному прогнозі розвитку України до 2030 року та наслідки для економіки, аграрного сектору й українців. Стратегія базується на детальному вивченні численних факторів стратегічного розвитку агросектору та визначені сильних і слабких сторін українського агросектору, можливостей і загроз його розвитку за результатами SWOT-аналізу. В рамках стратегії розраховано значення ключових показників ефективності (Key Performance Indicators, KPI) розвитку агросектору України-2030; визначено кроки та інструменти для досягнення KPI; здійснено оцінку ефекту розвитку агросектору для економіки України [220].

Слід зазначити також, що впродовж останніх років державна аграрна політика в Україні зазнала значних змін: уряд відмовився від пільгового режиму податку на додану вартість (ПДВ) для аграріїв на користь державного фінансування галузей сектору за визначеними програмами та напрямками. Відповідно, до 2017 р. державна підтримка українського агросектору характеризувалась пільговим режимом сплати ПДВ та доволі незначними обсягами прямої державної підтримки. Зазначений режим ПДВ скасований з 1 січня 2017 р. Натомість Бюджетним кодексом України (Прикінцеві та перехідні положення, п. 42) узаконено державну підтримку

сільськогосподарських виробників щорічно в період 2017-2021 рр. (з Державного бюджету України) в обсязі 1% вартості випуску продукції у сільському господарстві (у фактичних ринкових цінах) [23]. У табл. Б.4 додатку Б представлено перелік основних нормативно-правових актів, що визначають напрями та механізми державної підтримки агровиробників України станом на 2021 р. [144-147; 149-159]. Слід зазначити також, що починаючи з 2021 р.: встановлена нова норма Податкового кодексу України (пп. 14.1.159, п. 14.1., ст. 14), відповідно до якої держдопомога може надаватися суб'єктам господарювання у розмірі, який не перевищує 10 тис. еквівалентів мінімальної заробітної плати (станом на 1 січня відповідного року); отримувачами держпідтримки можуть бути всі сільгосптоваровиробники, які не мають боргів та статусу банкрута [139].

Вирішуючи проблеми стратегічного розвитку аграрного сектору економіки України, необхідно зважати на те, що новітніми платформами активного регулювання інвестиційного забезпечення стає партнерство на рівні регіонів в його широкому розумінні та залученні міжрегіональних та галузевих комунікацій, що в подальшому забезпечить формування гармонійних відносин у парадигмі «галузь-регіон-бізнес», стимулюватиме поширення стандартів ведення бізнесу на основі розширення меж інтеграційних форм співпраці, новітнього бачення принципу довіри та взаємодії.

У теоретичному баченні та вузькому трактуванні міжрегіональне партнерство в агросекторі постає первинним кроком у стратегічному розгалуженні майбутньої кластерної економіки. Це первинний крок у визнанні змін форм конкуренції, у переході на модель довіри, співпраці, синергетичних дій підприємств та влади, в оновленні технологій інвестиційного забезпечення.

У широкому авторському трактуванні міжрегіональне партнерство в інвестзабезпеченні – це формування цільових комунікацій, інфраструктурного сектору, зв'язків, фінансово-посередницьких та довірчих платформ на основі мотиваційних принципів до співпраці, перерозподілу повноважень, балансування та гармонізації відносин, спільного використання потенціалу ресурсів та

відповідного прийняття рішень. Міжрегіональне партнерство за своєю складноутворювальною сутністю концептуалізоване у проведеному дослідженні таким чином: міжсекторальне, галузево-регіональне, транскордонне та міжнародне співробітництво.

Підприємства агросектору української економіки мають свою специфіку ведення бізнесу і відповідно активно опрацьовують організаційно-правові форми інтеграції – консорціум, конгломерат, бізнес-група, стратегічний альянс, кластер, – на платформах міжрегіональної та міжгалузевої співпраці, із застосуванням інноваційних підходів до партнерства. Надалі для спрощення ми будемо говорити саме про міжрегіональне партнерство, розуміючи всю його складність та багатокритеріальність. Саме в межах інтеграційних форм співпраці набувають свого поширення портфельні інвестиції, капітальне бюджетування, отримують свого визнання цільові, галузево-орієнтовані інвестиційні фонди, що є ознакою становлення в Україні сучасного фінансового ринку з елементами прогресивних зрушень в інвестиційному забезпеченні стратегічно важливих для країни підприємств.

Сучасний прогресивний розвиток національної економіки пов'язаний з процесами позитивних змін, зрушень в інвестиційному забезпеченні, як механізму генерування, постає передумовою накопичення практичних технологій залучення досвіду. Такий рух є закономірним розвитком інвестиційних процесів, інвестиційного забезпечення в умовах інформаційного суспільства, інноваційного та економічного прогресу. Свого визнання та оформлення управлінських концепцій отримує процес інституціоналізації кластерної моделі економіки. Саме кластерна модель економіки постає найбільш сприятливою для системного стратегічного розвитку агросектору в моделі привалювання малого та середнього бізнесу та його інвестиційної підтримки. Тут існує великий потенціал взаємодії підприємств та влади, бізнесу та населення, ринкових інституцій, що постає стратегічним вектором в забезпеченні прогресивних змін агросектору на платформах цільової інтеграції ресурсів.

Робочою гіпотезою слід визначити науково-практичне припущення, що умовою активізації інвестиційного забезпечення агросектору, його переходу в площину найкращих світових стандартів, європейського руху економіки України має бути комплексне стратегічне бачення та методичне обґрунтування інвестиційного забезпечення, цільова підтримка формування платформ міжрегіонального співробітництва з метою векторності змін та становлення кластерно-інноваційної економіки України.

У сучасній системі знань української економіки все чіткіше проявляється напрям досліджень, що відображає стратегічний рух зміни в баченні ролі та місця міжрегіонального партнерства, активізує інвестиційне забезпечення агросектору в нових формах та пріоритетах [22; 134; 272]. Особливої уваги та зацікавленості заслуговують вже позиціоновані положення та теоретико-методичні надбання, що розкривають пріоритетність і перспективність нових форм партнерства в площині глобального балансування економічних інтересів, доступу до ресурсів:

вплив економічних інтересів на процеси ринкової інституціоналізації, її особливості та пріоритети в регіональному розрізі змін відтворення галузевого продукту [134];

вплив економічних стратегій на процеси розвитку відносин співробітництва, формування наукових засад регіонального співробітництва, розширення меж та технологій міжрегіонального партнерства [79; 80; 272];

спеціалізації та кооперації, інтеграції та концентрування ресурсів в регіонах та на ринках – інформації, фінансів, праці [22; 104];

формування та особливості реалізації стратегій економічного розвитку на основі формування інтеграційних бізнес-структур з цільовим проєктуванням інвестиційного забезпечення [212].

Малий та середній бізнес агросектору України не є визнаним в світі та в нашій країні з позиції позитивних оцінок інвестиційної привабливості, високої прибутковості інвестиційних проєктів, низьких ризиків, наявності системної підтримки держави та національного великого бізнесу. Така кількість проблем

породжує ситуацію активізації спільної діяльності невеликих підприємств в напрямку колективного, колегіального вирішення конфліктних станів.

Саме цінності демократичної України, її ринкової економіки, м'якого державного регулювання породжують затребуваність у залученні інтегрованих, партнерських, консолідованих підходів до організації та втілення інвестиційних проєктів, як успішного бачення майбутнього фундаменту агросектору в умовах системного ускладнення ведення господарської діяльності.

Передумови залучення міжрегіонального партнерства в інвестиційному забезпеченні за умов активізації національної інвестиційної політики та системної підтримки малого та середнього бізнесу в регіонах України представлені в табл. 1.7.

Таблиця 1.7

Передумови залучення міжрегіонального партнерства в інвестиційному забезпеченні за умов активізації інформаційного суспільства

Векторність передумови	Загальна характеристика	Очікувані прояви
1	2	3
Комплексна діджиталізація	Оцифрування даних галузевого та міжгалузевого, міжрегіонального та бізнесового характеру щодо інвестиційного процесу. Нарощення технологічних потужностей, якості інформаційного забезпечення та інформаційних ресурсів.	Нові спрощені алгоритми інвестиційного процесу, моделі побудови відносин «клієнт-банк», «клієнт-інформаційне забезпечення». Інвестиційні бізнес моделі стають шеринговими та передбачають характеристики омніканальності. Поширення технологій врахування гнучких змін, оптимізації ресурсного забезпечення, праця на платформах BigData (особливо за умов асиметрії інформації, її неповноти або спрощеного відображення). Активізація надання аутсорсингових послуг з питань
Удосконалення інформатизації	Оновлення технічного та кадрового забезпечення інформаційної діяльності в усьому її різноманітті	Формування публічних каталогів з успішними та правильними (за оформленням) інвестиційними проєктами (з визначеними дедлайнами та відповідальними за якість інформації)

Продовження табл. 1.7

1	2	3
Розвиток інвестиційної та інформаційної культури	Накопичення знань щодо розвитку інвестиційної та інноваційної культури. Оновлений інвестиційний клімат	Посилення публічного контролю за прозорістю системи інвестиційного забезпечення, обов'язковість для усіх членів агроспільноти єдиних стандартів культури та ведення господарської діяльності. Новітні стандарти інвестиційної культури – інвестиційні няні, інвестиційні кодекси культури (корпорацій, кластерів)
Головний тренд	Прискорення переходу на повну, комплексну інформатизацію та сучасну діджиталізацію, як обов'язкову умову якісного та своєчасного інвестиційного забезпечення. Слабкі підприємства повинні або вийти з агоринку, або стрімко підтягуватися до стандартів найкращих бізнесів. Прискорений перехід на системну смарт спеціалізацію агросектору в усіх напрямках діяльності. Просторова (міжрегіональна, на рівні регіонів світу) інтеграція, вільний вихід на світові фінансові та аграрні ринки. Цифровізація постає обов'язковою в вирішенні питань – ліквідації корупції, спрощення доступу до фінансових ресурсів та покращення спілкування на рівні системного проєктування заходів	

Джерело: складено автором

Наведені передумови формують узагальнене бачення дій щодо змін у інвестиційному менеджменту українського агросектору, в стрімких зрушеннях інформатизації та діджиталізації, вони будуть увесь час доповнюватися та мати новітні прогресивні форми. Такий стан відповідає одночасно інтересам бізнесу, населення, влади, галузевого менеджменту. Ключовою умовою реалізації цієї групи стає готовність підприємств агросектору до змін, вміння творчо вирішувати проблеми, працювати прозоро та відповідально, враховувати накопиченні знання в питаннях фінансового та банківського менеджменту. Відмова від застарілих технологій, перехід на діджитал-концепції банкінгу та кредитування забезпечать стрімкі зрушення та успішність у веденні бізнесу.

Саме первинний поштовх у міжрегіональній співпраці підприємств аграрного сектору на побудованій на довірі діяльності сформує новітню модель кластерної економіки в агросекторі (табл. 1.8) на еталонах найкращого національного та світового досвіду (з розумінням пріоритетності інтегрованості, синергетичності – знань, досвіду, дій та проєктів).

Таблиця 1.8

Передумови залучення міжрегіонального партнерства в інвестиційному забезпеченні за умов активізації інноваційно-кластерної моделі економіки

Векторність передумови	Загальна характеристика	Очікувані прояви, результати та ефекти
Розширення меж співпраці та участі в злиттях та поглинаннях на платформах кластерів та кластерних угод	Інноваційні інвестиційні проекти на фінансовому ринку, залучення внутрішніх фінансових ресурсів підприємств, спрощення процедур страхування.	Новітні форми злиттів та поглинань з якісними характеристиками інноваційного процесу – комерціалізації інновацій, участі наукових та освітніх установ в проектуванні та супроводі реалізації заходів. Розширення біржових угод за умов колективного страхування та хеджування ризиків
Участь держави та галузевих структур в формуванні інвестиційних проєктів в інноваційній діяльності	Диверсифікація участі державного та галузевого менеджменту в інноваційно-інвестиційному проектуванні на інтегрованих платформах – кластерів, асоціацій	Нарощення потенціалу та реалізованих проєктів в форматах колективної співпраці «держава-бізнес-малий та середній бізнес»
Стимулювання експортоорієнтованості малого та середнього бізнесу	Економічні інтереси виходу на світові та транскордонні ринки, участь у біржовому фінансуванні	Кооперація в інвестиційному забезпеченні, виробництві та реалізації продукції, новітні форми страхування ризиків
Головний тренд	Успішність найбільш яскравих та збалансованих проєктів з позиції економічних інтересів агросектору, розширення спектру підтримки малого та середнього бізнесу з урахування інноваційного прогресу. Активізація кластерних проєктів інвестиційного забезпечення за умов колективної відповідальності. Стимулювання кластероутворення з елементами відносин «кращі регіони-піонерні проєкти», «слабкі регіони-накопичення досвіду та інтеграція з найкращими». Покращення іміджу українського бізнесу, стимулювання удосконалення інноваційної та інвестиційної культури в форматах міжрегіональних та транснаціональних відносин. Ефективність розвитку регіональних економік на оновлених знансєвих платформах. Перехід на дослідження системи виробництва знань, прогресу освіти та науки, інноватизації економічних систем, смарт-спеціалізації регіонів в умовах інтенсифікації просторової інтеграції та глобалізації економіки. Драйвером оновленого інвестиційного забезпечення стає простота отримання фінансових ресурсів в режимі онлайн	

Джерело: складено автором

Базуючись на сучасних теоретико-методологічних та методичних надбаннях теорії та практики економіки, менеджменту обґрунтуємо наслідки дії передумов

залучення міжрегіонального партнерства: цільове моделювання інвестиційного забезпечення для окремих підприємств та регіонів; цільове моделювання інвестиційного забезпечення для інтегрованих платформ співпраці з особливими умовами ведення діяльності (колективною відповідальністю, довірою, високою мотивованістю до інновацій та інвестицій).

Інвестзабезпечення в сучасній системі знань економіки та менеджменту розглядається суто з позиції методів та технологій вже існуючого факту співпраці, комунікацій, довіри, готовності до відкритих та прозорих відносин, перспективних напрямів стратегічних планів та прогнозів. Але саме практика сучасного ведення господарської діяльності доводить інше, налагодження відносин, наявність платформ постійного зв'язку, інституційне забезпечення комунікаціями та чіткий контроль – саме це формує перспективність досягнення цілей, стає запорукою успішних програм та проєктів стратегічного економічного розвитку.

Спільні, міжрегіональні проєкти, програми постають логічним ланцюжком в формуванні кластерної моделі економіки України, її європейською перспективою та новітнім форматом партнерських відносин на рівні гармонійного розвитку інвестиційного проєктування на основі залучення механізмів кластероутворення, кластерного моделювання, цільового групування. Такий підхід, таке бачення є перспективним з позиції посилення конкурентних переваг українського агросектору, відповідності його розвитку на теренах інформаційних та кластероутворювальних технологій.

Ключовими принципами формування кластерних ініціатив у сфері інвестиційного забезпечення агросектору з моделлю міжрегіонального партнерства виступають: свобода бізнес вибору та умов реалізації цільових проєктів; узгодженості стратегічного розвитку; доступність до ресурсів у рамках «формування ↔ зрілість ↔ результат ↔ завершення»; інформаційна та інвестиційна культура; прозорість дій менеджменту; баланс інтересів учасників інвестиційного процесу; гармонізація відносин; консолідація ресурсів та заходів; пріоритетності інтересів у форматах екології, стратегічного розвитку; залучення участі влади (державної, регіональної, галузевої).

Пристаюючи до аналізу інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки України, визначимось із системою показників. Аналіз проведено у декілька етапів тому доцільно виокремити декілька блоків показників (рис. 1.4). На першому етапі для визначення стану аграрного сектору української економіки та порівняння його з іншими країнами доцільно скористатись статистичною базою Світового банку, зокрема індикаторами за розділом «Сільське господарство і розвиток сільських територій» [231].

Для аналізу важливі такі індикатори: 1) питома вага валової доданої вартості аграрного сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни; 2) питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці; 3) обсяг земель сільськогосподарського призначення у відсотках до загальної площі земель держави; 4) обсяг лісовкритих земель у відсотках до загальної площі земель; 5) частка розораних земель (ріллі) у відсотках до загальної площі земель; 6) кількість гектарів розораних земель (ріллі) у розрахунку на одну особу населення країни; 7) кількість витрачених кілограмів добрив на один гектар ріллі; 8) кількість одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів), що припадає на 100 квадратних кілометрів ріллі; 9) врожайність зернових (кілограмів з одного гектара); 10) індекс виробництва продукції тваринництва; 11) індекс виробництва продукції рослинництва; 12) індекс виробництва продуктів харчування; 13) питома частка сільського населення від загальної чисельності населення країни; 14) питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі експорту товарів та 15) питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі товарного імпорту [231]. Відібрані для аналізу індикатори (перелічені та пронумеровані вище) об'єднані у декілька груп: індикатори, що характеризують місце, роль та масштаби аграрного сектору в економіці країни (індикатори 1, 2, 14, 15); індикатори, що характеризують наявні земельні ресурси аграрного сектору (індикатори 3, 4, 5, 6); індикатори, що відображують рівень розвитку застосовуваних технологій (індикатори 7, 8 і 9); індикатори, що відображують результативність діяльності й динаміку розвитку агросектору (індикатори 10, 11, 12, 13).

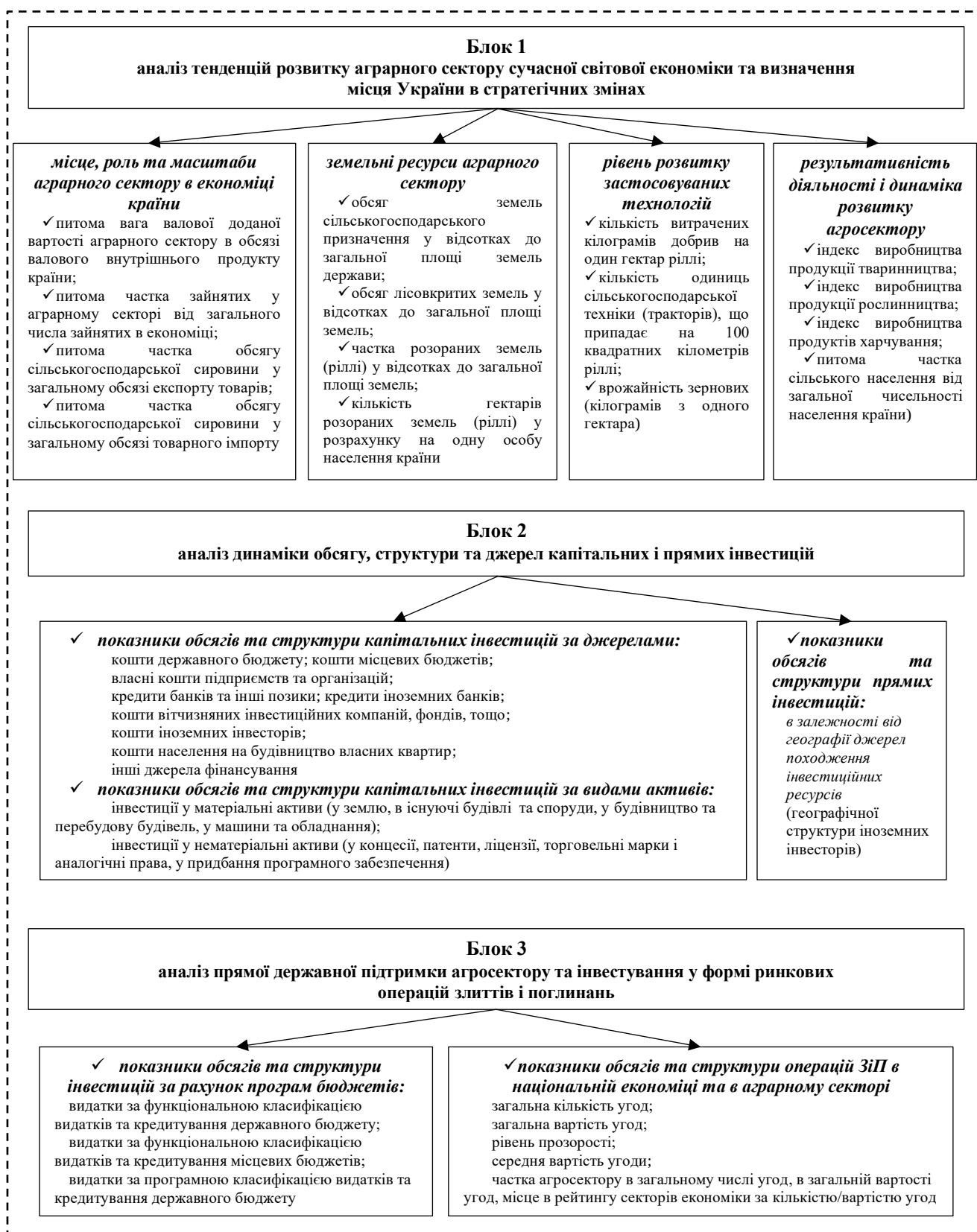

Рис. 1.4. Комплекс (система) показників для аналізу інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки України

Джерело: складено автором

Обрана для аналізу база індикаторів (інформаційна база даних Світового банку) не позбавлена недоліків: деякі індикатори цієї бази мають різний період статистичних спостережень. Так, наприклад, значення таких індикаторів, як «питома вага доданої вартості аграрного сектору в обсязі валового внутрішнього продукту країни», «питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці», «питома частка сільського населення у загальній чисельності населення країни», «питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі експорту товарів», «питома частка обсягу сільськогосподарської сировини у загальному обсязі товарного імпорту» відстежені та представлені за період 1990-2019 роки. Індикатор «врожайність зернових» спостерігався та відображений за період 1990-2017 рр., індикатор «кількість одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів), що припадає на 100 квадратних кілометрів ріллі» – за період 1990-2009 рр. Всі інші індикатори інформаційної бази даних Світового банку (що використані в цьому дослідженні) відображені за період 1990-2016 рр. Періоди спостережень відрізняються і по окремих країнах, а в деяких випадках інформація взагалі відсутня.

На другому етапі аналізу інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки України варто проаналізувати динаміку обсягів, структуру та джерела інвестиційних ресурсів. Оскільки статистичною базою для аналізу обрано базу Державної служби статистики України [130], то аналіз зосереджено на інвестиціях двох видів (відповідно до методології Державної служби статистики України) – капітальних та прямих інвестиціях у національну економіку та за видом економічної діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство». Інтенсивність динаміки показників, її сповільнення та прискорення характеризують базисні та ланцюгові темпи росту показників.

Натепер Державна служба статистики України оприлюднює статистичну інформацію про фінансування капітальних інвестицій національної економіки за видами економічної діяльності, зокрема за видом «Сільське, лісове та рибне господарство», з таких джерел: кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, власні кошти підприємств та організацій, кредити банків та інші позики,

кредити іноземних банків, кошти вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо, кошти іноземних інвесторів, кошти населення на будівництво власних квартир, інші джерела фінансування. Структура капітальних інвестицій аграрного сектору визначена в розрізі зазначених джерел.

Як основне внутрішнє джерело інвестицій підприємств та організацій (за рахунок власних коштів) можна розглядати їх прибуток, а тому доцільно проаналізувати обсяг та динаміку чистого прибутку/збитку підприємств у національній економіці та за видом діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство». Інформаційною базою для аналізу також є статистична база Державної служби статистики України.

Додатковим джерелом інформації для аналізу інвестицій за рахунок кредитів банків виступає статистична база Національного банку України [120], зокрема інформація про кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) нефінансовим корпораціям, у розрізі видів економічної діяльності. Джерелом інформації для аналізу інвестицій за рахунок коштів державного бюджету і коштів місцевих бюджетів також є щорічна звітність Державної казначейської служби України про виконання Державного бюджету України, зокрема інформація про видатки державного і місцевих бюджетів відповідно до економічної класифікації видатків бюджету, а також за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету [180-190].

На третьому етапі аналізу інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки України доцільно проаналізувати індикатори, що відбивають вплив на перебіг цього процесу ринкових сил та державного регулювання. Для досягнення мети третього етапу відібрано такі показники:

обсяг та структура інвестицій за рахунок програм державного бюджету: обсяг та структура видатків за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету;

обсяг та структура операцій на ринку злиттів і поглинань в національній економіці та в аграрному секторі: загальна кількість угод; загальна вартість угод; рівень прозорості; середня вартість угоди; частка агросектору в загальному числі

угод та у загальній вартості угод, місце агросектору в рейтингу секторів економіки за кількістю/вартістю угод.

У процесі написання першого розділу використано джерела: [12–14; 16; 18; 22; 23; 28; 30–34; 36–41; 45; 46; 48; 49; 51; 64; 69–80; 83; 85; 86; 88; 89; 92–94; 97–99; 102–104; 108; 110; 112; 113; 115; 120; 125; 132–134; 137–142; 144–147; 149–166; 175–179; 192; 193; 196; 198; 202; 203; 211; 212; 214; 218–221; 223; 224; 226; 231; 233; 235–240; 242; 250; 253–255; 258; 260; 261; 263–265; 267; 271; 272; 334].

Основні положення розділу, результати дослідження і висновки опубліковано у наукових працях автора [19; 168; 170; 204; 248; 258].

Розділ 2.

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1. Розвиток аграрного сектору сучасної світової економіки та місце України в стратегічних змінах

Розвиток аграрного сектору в усьому його економічному та історичному контекстах має низку глобальних, стратегічно орієнтованих процесів з векторами інновацій, технічних та технологічних модернізацій, специфічного інвестиційного забезпечення, цільової алокації ресурсів. Саме аграрний сектор в масштабах всього світу формує тренди соціального та екологічного, економічного та інноваційного прогресу, забезпечує стабільність економічного процвітання. Особливостями розвитку аграрного сектора постають стратегічні зміни, що мають формалізоване та неформалізоване відображення, отримують своє результуюче відображення поступово, нарощують потенціал змін та техніко-технологічних зрушень століттями.

Аграрний сектор змінюється в довогострокових термінах, що є елементом продовольчої безпеки, інноваційній проєкти випробовують десятиріччями та не завжди приймають як позитивну тенденцію, екологічні проблеми завжди постають гостро, ризики ведення господарської діяльності є високими та потребують свого державного регулювання. Вся історія людства має тенденцію до збереження класичних форм ведення сільського господарства, збереження цінностей виробництва унікальних, органічних продуктів, захисту навколишнього середовища від надмірного втручання людини у вигляді хімізації, меліорації.

Актуалізація стратегічних змін в агросекторі України теж є відповідною до таких особливостей розвитку, але в масштабах нашої країни реформи відбуваються стрімко, цінності сільськогосподарської діяльності високі (країна знає що таке голод, неврожай, несправедливий перерозподіл продуктів харчування, порушення

балансу економічних інтересів виробників). Позиції агросектору є високими на світових аграрних ринках, цінність землі та виробничого потенціалу визнані в усьому світі, інвестиційний процес є відповідним до зацікавленості міжнародного бізнесу в співпраці на самих різноманітних платформах – біржових, торговельно-посередницьких, виробничо-фінансових, соціально-гуманітарних.

Дослідження проблем та визначення стратегічних напрямів інвестиційного забезпечення аграрного сектору національної економіки потребують ретельного вивчення місця і ролі, стану і тенденцій розвитку цього сектору насамперед в масштабах економіки держави, а також у контексті світових трендів. Проблеми визначення місця і ролі, стану і тенденцій розвитку аграрного сектору в національній і світовій економіці знаходяться у центрі уваги провідних сучасних вітчизняних науковців. Месель-Веселяк В. та Федоров М. аналізують «сучасний стан виробництва сільськогосподарської продукції в Україні та його ефективність в контексті визначення стратегічних напрямів розвитку аграрного сектору економіки України» [111]. Нелеп В. визначає «тенденції розвитку сільського господарства та його основних галузей... в Україні порівняно з країнами світу» [124]. Різні аспекти стану та тенденцій розвитку аграрного сектору в національній і світовій економіці цікавлять також таких науковців як Абрамовіч І. [1], Присяжнюк М. і Саблук П. [2], Пасхавер Б. та Шубравська О. [136].

Для визначення стану аграрного сектору української економіки, а також для порівняння його стану з іншими країнами, проаналізовано окремі індикатори статистичної бази Світового банку (з розділу «Сільське господарство і розвиток сільських територій» [269; 270], сукупність добору яких обґрунтована в пп. 1.3 дисертації). Для порівняльного аналізу індикаторів стану та розвитку аграрного сектору економіки України застосовані середньосвітові значення відповідних індикаторів, індикаторів країн Європейського Союзу (зокрема Німеччина, Франція, Польща, Болгарія), а також деяких колишніх республік СРСР (Білорусь, Грузія і Казахстан).

Динаміка значень одного з основних індикаторів, що характеризують місце, роль та масштаби аграрного сектору в економіці країни (на нашу думку, таким

індикатором виступає питома вага валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарств в обсязі валового внутрішнього продукту) представлена на рис. 2.1.

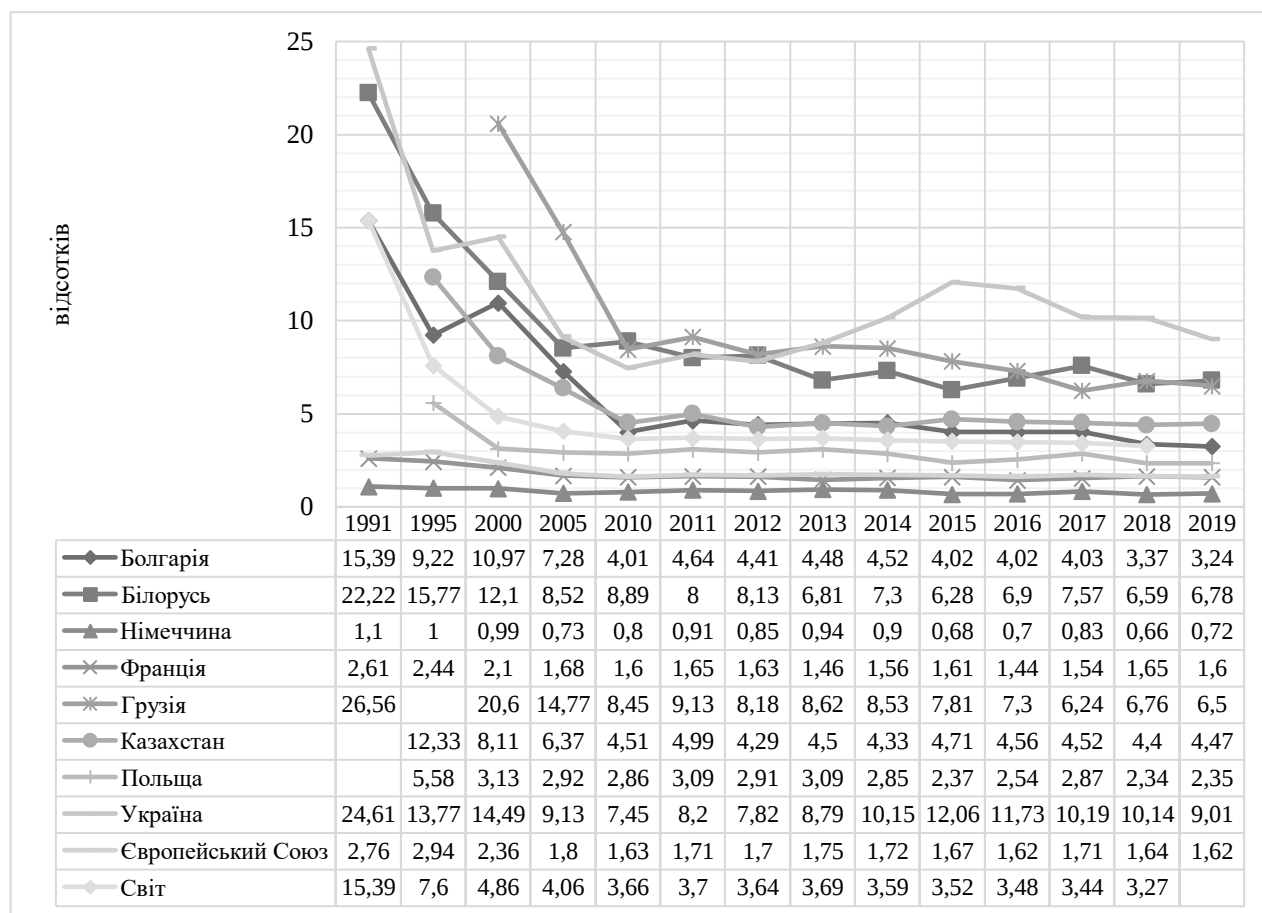

Рис. 2.1. Питома частка валової доданої вартості аграрного сектору (сільського, лісового та рибного господарств) в обсязі валового внутрішнього продукту, 1991-2019 рр., відсотків

Джерело: складено автором на основі [270]

Питома вага валової доданої вартості сільського, лісового та рибного господарств в обсязі валового внутрішнього продукту України в 1991 р. є доволі високою, як і в більшості республік колишнього СРСР того періоду, та становить 24,61%. З числа обраних для порівняння країн, що як республіки входили до складу колишнього Радянського Союзу, більшу (порівняно з Україною) питому частку аграрного сектору в економіці мала Грузія (26,56%), частку менше українського рівня – Білорусь (22,22%). Питома вага валової доданої вартості сільського,

лісового та рибного господарств в 1991 р. в середньому в обсязі валового продукту в країнах Євросоюзу становила 2,76, а в середньому в країнах світу – 15,39%. Станом на 2019 р. значення індикатора, який аналізується, скоротилось по всіх досліджуваних країнах: до 3,27% у світі, до 1,62% – в країнах Євросоюзу. В 2019 р. значення індикатора для України скоротилось до 9,01% (майже у 3 рази), але за підсумками 2019 р. питома частка аграрного сектору в економіці України є найбільшою серед країн, обраних для порівняння.

Ще одним важливим індикатором, що дає уявлення про масштаби аграрного сектору в економіці країни, є питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці (рис. 2.2).

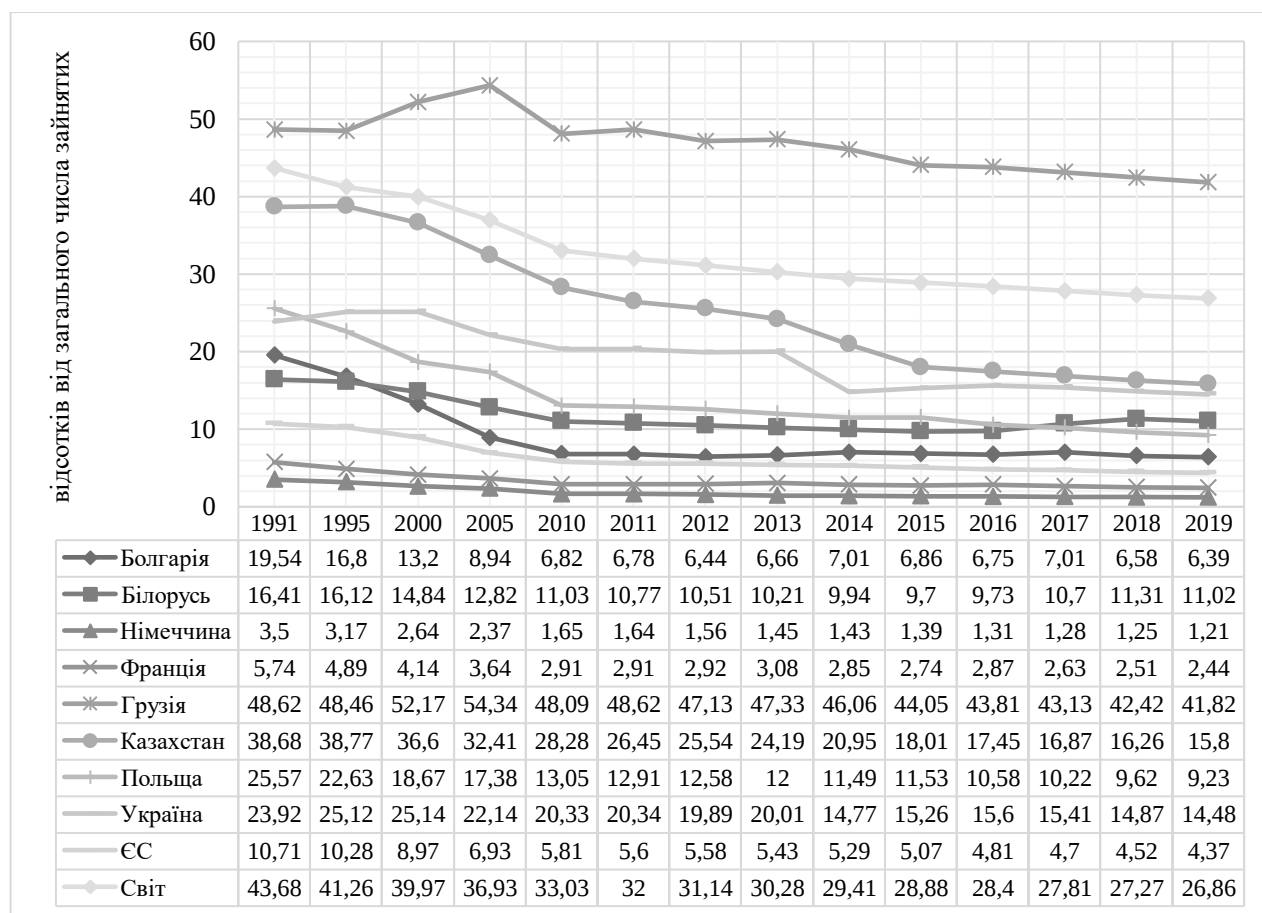

Рис. 2.2. Зайнятість у сільському господарстві (за оцінкою МОП), 1991-2019 рр., відсотків від загального числа зайнятих

Джерело: складено автором на основі [270]

Найбільшого рівня питома частка зайнятих в аграрному секторі від загальної чисельності зайнятих національної економіки серед досліджуваних країн в 1991 р. досягла в Грузії (48,62%), а найменший рівень питомої частки зайнятих в зазначеному секторі спостерігається в Німеччині (3,5) та Франції (5,74), у той час як середньосвітовий рівень значення індикатора становив 43,68%, а рівень для країн Євросоюзу в середньому – 10,71%. В Україні в 1991 р. питома частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в економіці знаходилась на рівні 23,92% і була меншою від рівня Казахстану (38,68%), Польщі (25,57%), але перевищувала рівень Болгарії (19,54%), Білорусі (16,41%).

Станом на 2019 р. частка зайнятих у аграрному секторі від загального числа зайнятих в світовій економіці відносно 1991 р. знизилась в 1,74 раза до рівня 26,86%, в країнах Євросоюзу – також знизилась в 2,44 раза до 4,37%. Серед досліджуваних країн значення аналізованого індикатора в 2019 р. є найбільшим в економіці Грузії (41,82%), доволі високе значення мають також Казахстан (15,80%), Україна (14,48%) та Білорусь (11,02%). Найнижчий рівень частки зайнятих в агросекторі в 2019 р. (з числа досліджуваних країн) мають Німеччина (1,21) та Франція (2,44).

Динаміка значень індикаторів, які характеризують наявні земельні ресурси аграрного сектору економіки, представлено на рис. 2.3-2.6.

В світовому масштабі в 1991 р. сільськогосподарські угіддя у середньому займали 39,07% від загальної площі земель усіх держав світу, в країнах Європейського союзу – 47,65% (рис. 2.3). Найбільше значення аналізованого індикатора в 1995 р. спостерігається у Казахстані (80,45%), Україні (72,24%), Польщі (60,80%), а найменше – Грузії (43,86%), Білорусі (46,04%) та Німеччині (49,68%). Упродовж 1991-2016 років значення індикатора у світовому масштабі зменшилось до 37,43%, в Євросоюзі – до 41,07%. Тенденцію до зменшення значення частки сільськогосподарських земель у загальній площі державних земель демонструють всі досліджувані країни: Польща – на 14,26 в. п., Болгарія – на 9,44, Грузія – на 9,41 в. п.

Найменше скорочення питомої частки сільськогосподарських земель упродовж 1995-2016 рр. спостерігається в Казахстані (на 0,07 в. п.) та в Україні (на 0,57 в.п.). За аналізованим індикатором упродовж досліджуваного періоду Казахстан та Україна виступають лідерами і демонструють найвищий рівень часток сільськогосподарських угідь (земель сільськогосподарського призначення) у загальній площі держави.

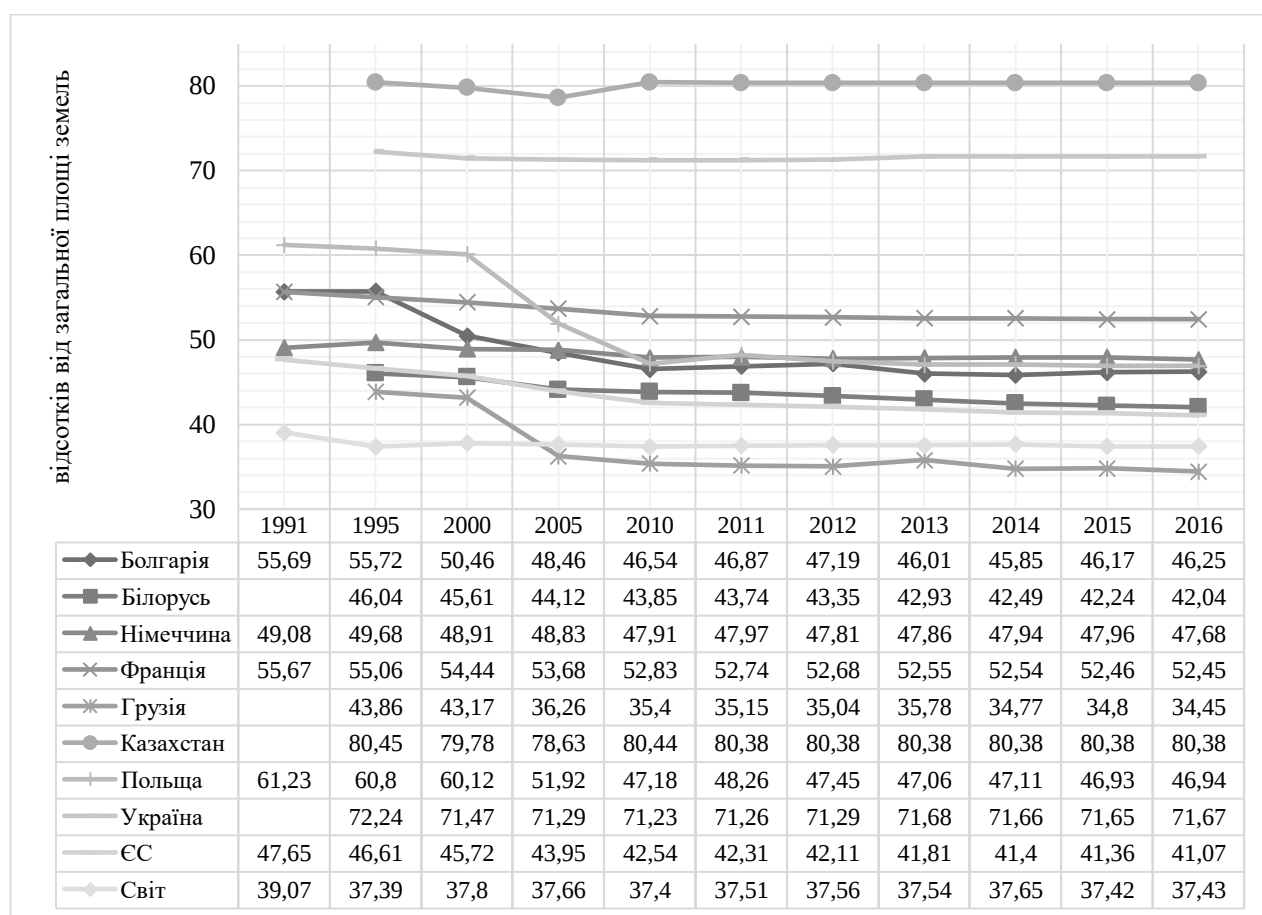

Рис. 2.3. Сільськогосподарські угіддя (землі сільськогосподарського призначення), 1991-2016 рр., відсотків від загальної площі земель

Джерело: складено автором на основі [270]

Дані рис. 2.4 свідчать про загальносвітову тенденцію скорочення питомої частки лісовкритих земель у загальній площі суші: впродовж 1991-2016 рр. ця частка скоротилась із 31,57% до 30,72%. У країнах Євросоюзу, навпаки, питома частка земель, що вкриті лісами, зросла з 36,55% в 1991 р. до 39,60% в 2016 р. Значення аналізованого індикатору в Україні впродовж досліджуваного періоду

також зросло: з 16,01% в 1991 р. до 16,71% в 2016 р. За цим індикатором Казахстан та Україна також вирізняються з-поміж усіх країн, але вже як такі, що мають найменший рівень часток лісовкритих земель у загальній площі суші держави.

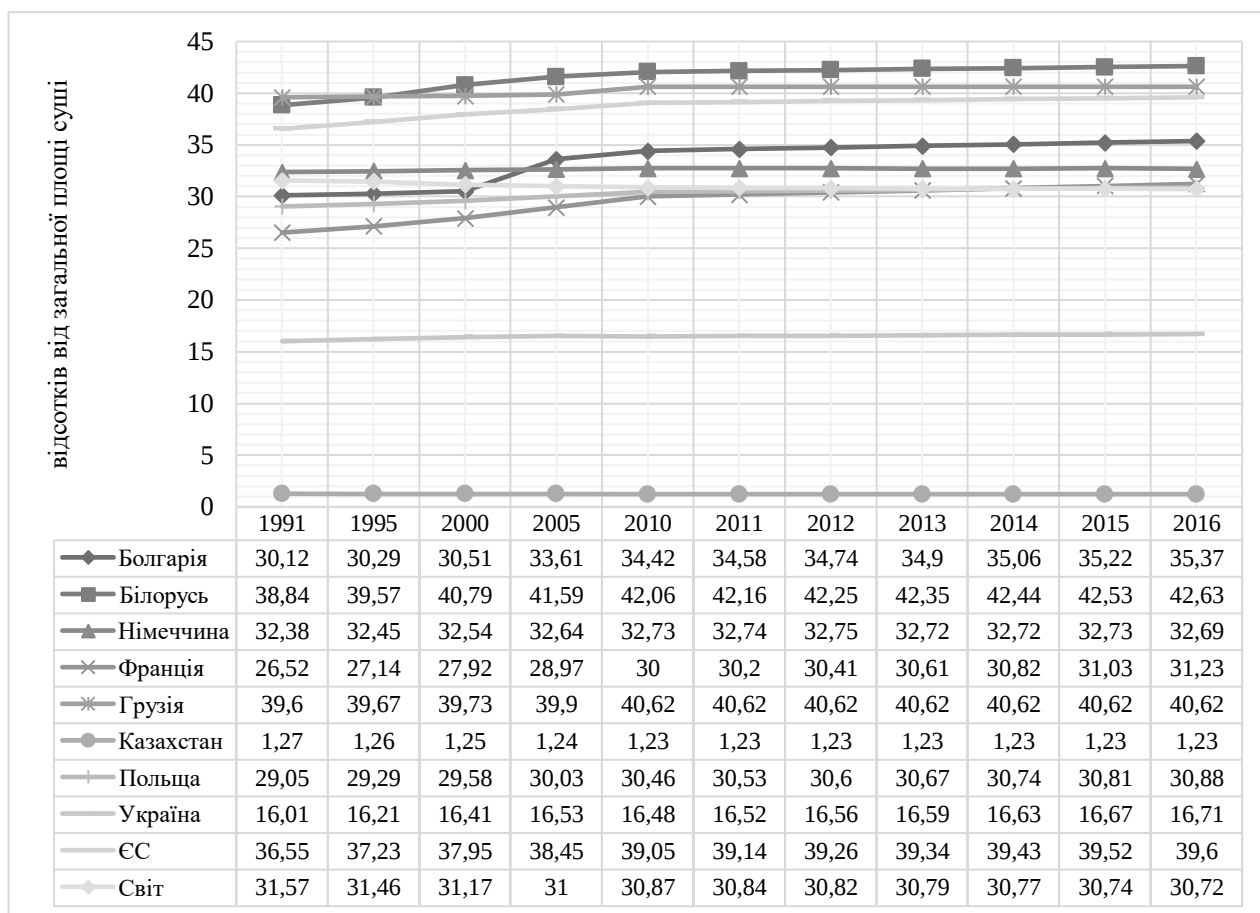

Рис. 2.4. Лісовкриті землі (площа лісу), 1991-2016 рр.

відсотків від загальної площі суші

Джерело: складено автором на основі [270]

Питома частка орних земель (земель під зерновими) у загальній площі земель (рис. 2.5) у світі в 2016 р. відносно 1991 р. збільшилась незначною мірою (з 11,03% до 11,06%) а в країнах Євросоюзу – скоротилась до 24,88% в 2016 р. з 28,49% в 1991 р. Значення цього індикатора для України впродовж аналізованого періоду також скоротилось: з 57,45% в 1995 р. до 56,58% в 2016 р., як і для майже всіх інших країн, що відібрані для порівняння (найбільше скорочення відбулося в Грузії – питома частка орних земель у загальній площі земель держави зменшилася вдвічі). Виняток становить лише Німеччина: в 1991 р. питома частка орних земель (земель

під зерновими) у загальній площі земель держави становить 33,1%, а в 2016 р. – 33,67%.

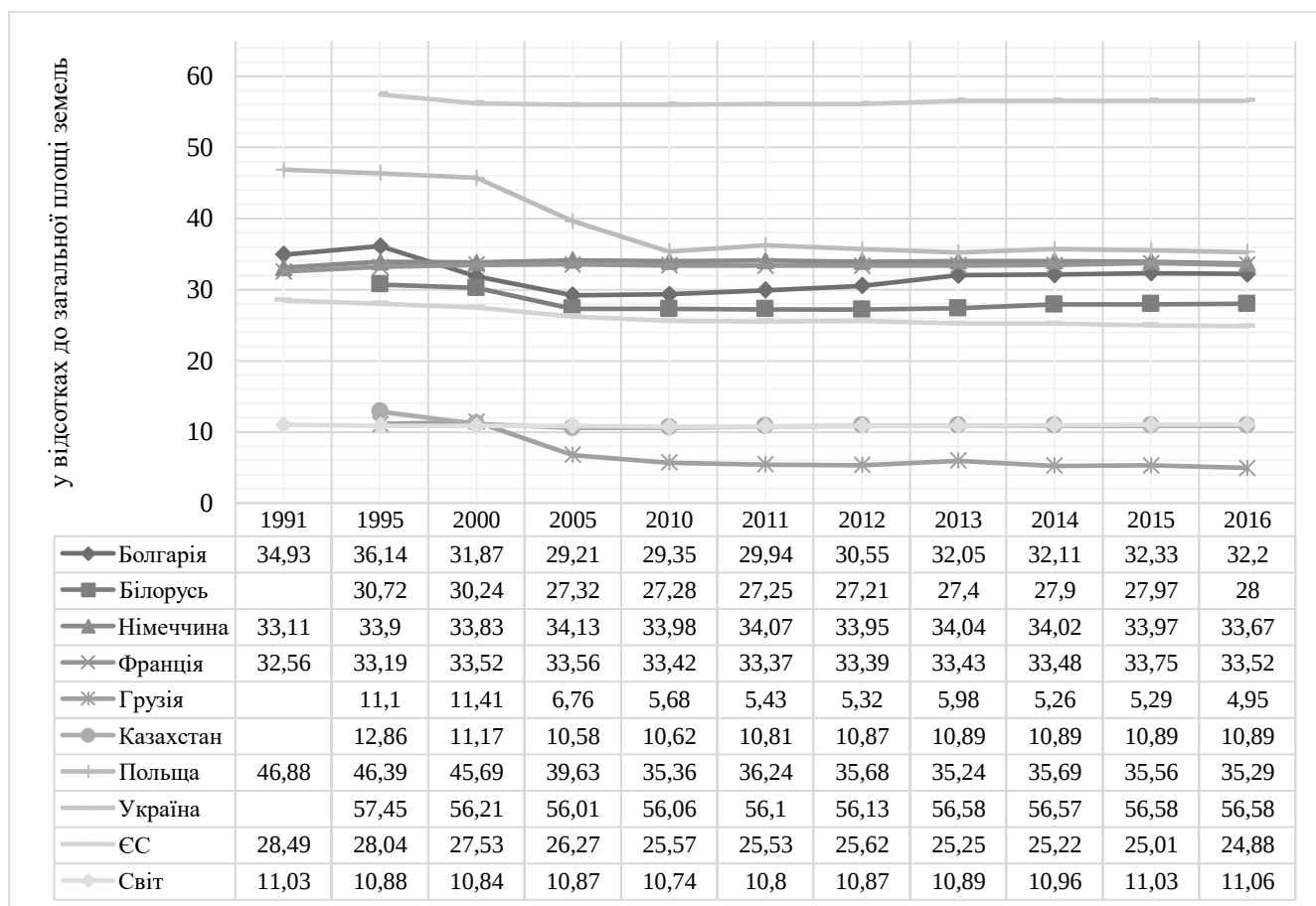

Рис. 2.5. Розорані землі (рілля), 1991-2016 рр.,
у відсотках до загальної площі земель

Джерело: складено автором на основі [270]

Загальносвітовою тенденцією впродовж 1991-2016 рр. є скорочення значення показника кількості гектарів ріллі у розрахунку на одну особу населення країни (рис. 2.6): в світі кількість таких гектарів на одну особу скоротилась з 0,23 га в 1991 р. до 0,19 га в 2016 р., а в країнах Євросоюзу – з 0,27 до 0,22 гектара відповідно. В Україні спостерігається інша динаміка цього індикатора: в 1991 р. на одну особу припадало 0,65 га, а в 2016 р. – вже 0,73 га. Зважаючи на те, що питома частка ріллі у відсотках до загальної площі земель у цей період, як з'ясовано раніше, скоротилась, основним чинником зростання показника кількості гектарів ріллі у

розрахунку на одну особу можна вважати скорочення чисельності населення держави.

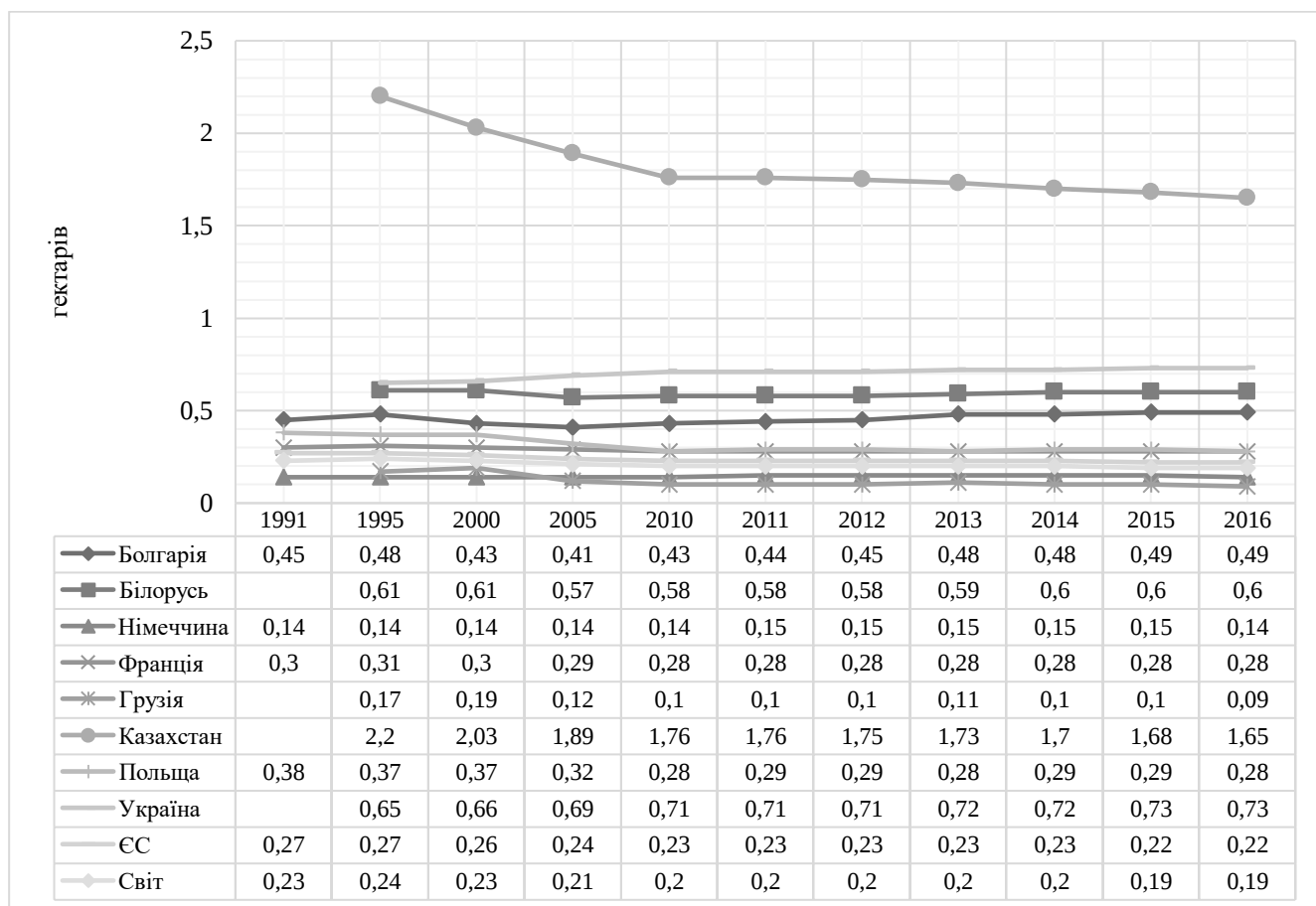

Рис. 2.6. Розорані землі (рілля) у розрахунку на одну особу населення країни, 1991-2016 рр., гектарів

Джерело: складено автором на основі [270]

Значення та динаміка значень індикаторів, що, на нашу думку, відображають рівень розвитку технологій, які застосовуються в аграрному секторі економіки, представлено на рис. 2.7, 2.8 і 2.9. Насамперед ідеться про кількість кілограмів внесених добрив (на гектар ріллі) та кількість одиниць сільськогосподарської техніки, зокрема тракторів (на 100 квадратних кілометрів ріллі), а також про ефективність цих засобів у вимірі «врожайність одного гектару» (у кілограмах вирощеної зернової продукції).

За період 2002-2016 рр. кількість кілограмів добрив, що у середньому використовується в аграрному секторі на гектар ріллі (рис. 2.7) у різних країнах світу, в світовому масштабі зросла з 108 кг в 2002 р. до 141 кг в 2016 р.

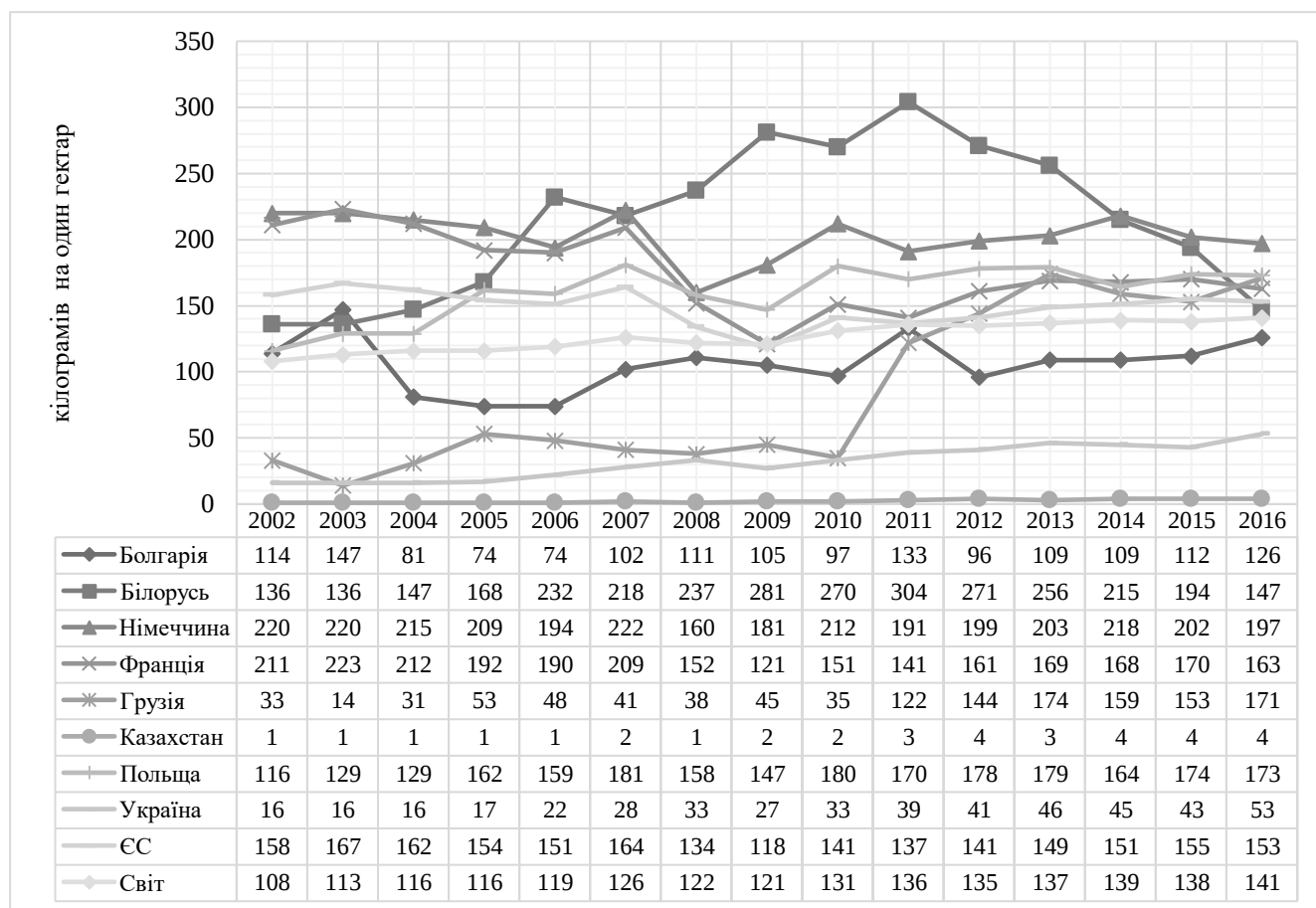

Рис. 2.7. Витрата добрив, 2002-2016 рр., кілограмів на гектар ріллі

Джерело: складено автором на основі [270]

В агросекторі Євросоюзу, навпаки, кількість використовуваних добрив на гектар ріллі впродовж досліджуваного періоду зменшилась: з 158 кг у 2002 р. до 153 кг у 2016 р. Україна за цей період збільшила використання добрив в 3,31 раза (з 16 кг на гектар ріллі в 2002 р. до 53 кг у 2016 р.). Найбільше зростання значення досліджуваного індикатора в 2016 р. відносно 2002 р. відбулося в Грузії (в 5,18 раза, з 33 кг в 2002 р. до 171 кг в 2016 р.), а найбільшого зниження значення індикатора досягла Франція (на 22,7%, з 211 кг в 2002 р. до 163 кг в 2016 р.).

Позитивна динаміка використання добрив супроводжується в основному позитивною динамікою врожайності зернових (рис. 2.8). У період 1991-2017 рр. урожайність у світовому масштабі в середньому зросла в 1,41 раза – з 2898 кг у 1991 р. до 4074 кг зерна з одного гектара засіяної землі в 2017 р.; в країнах Євросоюзу значення цього індикатора в той же період зросло в 1,23 раза – з 4408 кг у 1991 р. до 5409 кг у 2017 р. Скорочення значення індикатора спостерігається лише в Грузії – на 0,07%, з 2151 кг у 1995 р. до 1979 кг у 2016 р.

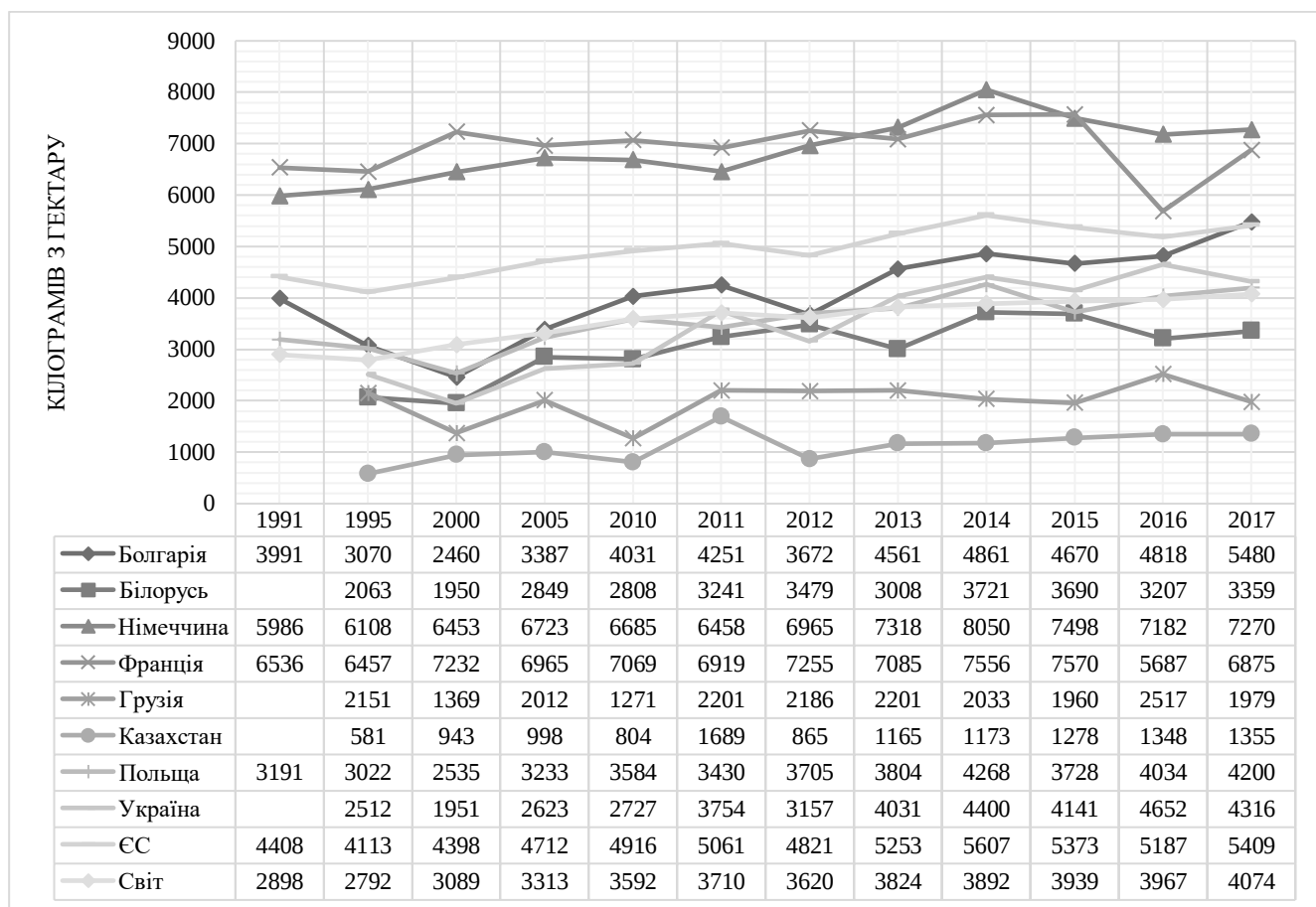

Рис. 2.8. Урожайність зернових, 1991-2017 рр., кілограмів з гектара

Джерело: складено автором на основі [270]

Для порівняння динаміки використання добрив із динамікою врожайності зернових доцільно розглянути зіставні періоди часу. З метою порівняння динаміки значень двох індикаторів на рис. 2.9 наведено результати розрахунків індексів співвідношення значень аналізованих індикаторів 2016 р. відносно 2005 р.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що скорочення врожайності зернових у Франції (індекс 2016/2005 дорівнює 0,82) може бути причиною зменшення кількості використовуваних добрив (індекс 2016/2005 дорівнює 0,85). Водночас зменшення використовуваних добрив у Німеччині (індекс 2016/2005 дорівнює 0,94) супроводжується зростанням урожайності зернових на 0,07% (індекс 2016/2005 має значення 1,07).

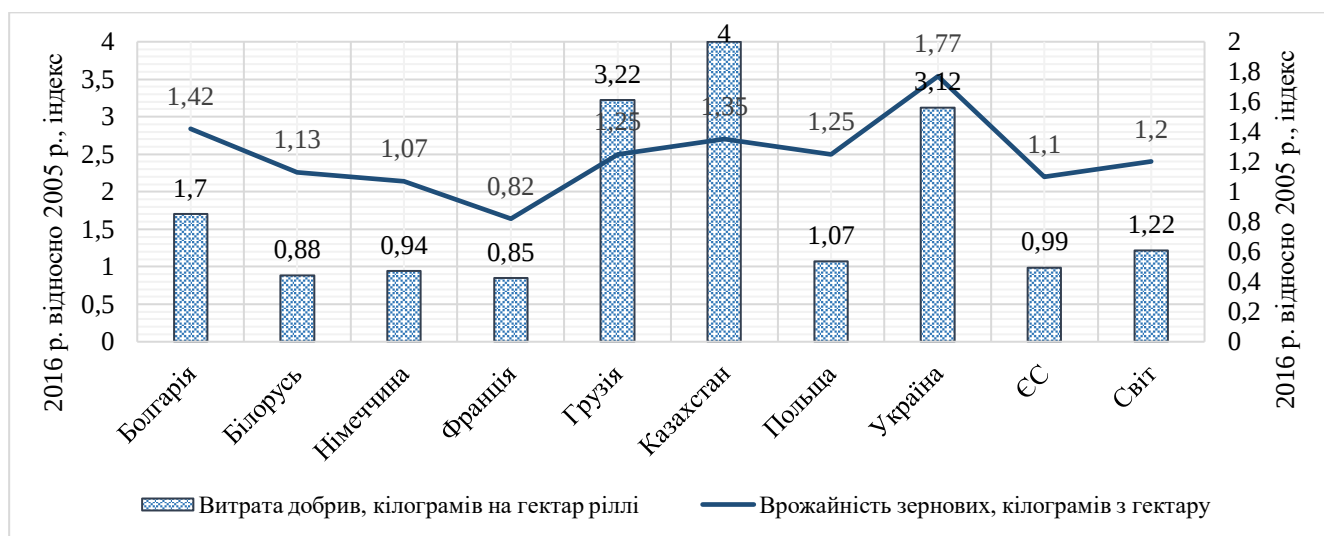

Рис. 2.9. Індекси співвідношення значень індикаторів використання добрив і врожайності зернових, 2016 р. відносно 2005 р.

Джерело: складено автором на основі [270]

Дані щодо кількості одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів) на 100 квадратних кілометрів ріллі наведено в табл. 2.1. Фрагментарність, з якою значення цього індикатора представлені в базі даних Світового банку, не дозволяє здійснити необхідний та якісний аналіз динаміки цього індикатора. Як видно з даних табл. 2.1, станом на 2000 р. за кількістю одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів) на 100 квадратних кілометрів ріллі Україна (значення індикатора – 97,93 од. на 100 км² ріллі) знаходилась на тому ж рівні, що й Болгарія (98,44 од.), Білорусь (118,87 од.), але значно відставала від таких країн ЄС, як Німеччина (838,26 од., що перевищує значення відповідного індикатора України у 8,56 раза), Франція (688,66 од., 6,83 раза). Станом на 2000 р. кількість одиниць

сільськогосподарської техніки на 100 квадратних кілометрів ріллі в Польщі (933,82 од.) була у 9,54 раза вищою, ніж в Україні.

За деякими оцінками, станом на кінець 2017 р. значення показника «вартість основних засобів на 1 га сільськогосподарських угідь» в Україні порівняно із значенням аналогічного показника Польщі було меншим у 20,1 раза, Великої Британії – у 25,2; Чехії – у 25,6; Угорщини – у 31,7; Франції – у 33,5; Німеччини – у 88,4 раза [191, с. 13].

Таблиця 2.1

**Кількість одиниць сільськогосподарської техніки (тракторів), 1991-2009 рр.,
на 100 км² ріллі**

Країни	1991	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Болгарія	130,43	95,80	98,44	114,25	131,05	149,95	171,96	н.д.
Білорусь	н.д.	186,04	118,87	96,68	94,97	91,39	89,77	86,76
Німеччина	1297,69	1027,21	838,26	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Франція	790,74	721,78	688,66	640,14	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Грузія	н.д.	215,30	216,89	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Казахстан	н.д.	49,02	17,27	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Польща	820,86	928,49	933,82	1183,74	1209,00	1313,87	1300,62	1307,22
Україна	н.д.	140,99	97,93	108,55	106,10	103,86	103,31	102,69
ЄС	797,00	763,19	772,12	708,10	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.
Світ	н.д.	189,86	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.	н.д.

Джерело: складено автором на основі [270]

Значення індикаторів, які, на нашу думку, відображають динаміку розвитку агросектору в період 1991-2016 рр., представлено на рис. 2.10, 2.11 і 2.12.

Індекси виробництва продукції тваринництва, рослинництва та харчування (значення яких відображені на рисунках) показують також продуктивність відповідних сфер (галузей) аграрного сектору економіки. Відповідно до методики Світового банку, значення індексів розраховуються у відсотках до рівня 2004-2006 рр. – періоду, що розглядається як базовий: індекс виробництва продукції тваринництва показує продуктивність виробництва м'яса та молока з усіх джерел, молочних продуктів таких, як сир, яйця, мед, шовк, шерсть, шкіра та хутро, порівняно з базовим періодом; індекс виробництва продукції рослинництва показує

продуктивність сфери рослинництва за всіма джерелами врожаю зернових культур, окрім фуражного зерна, порівняно з базовим періодом; індекс виробництва продуктів харчування розраховується для продуктів, які вважаються їстівними та які містять поживні речовини (за винятком чаю та кави через брак у їхньому складі поживних речовин) [12, с. 179].

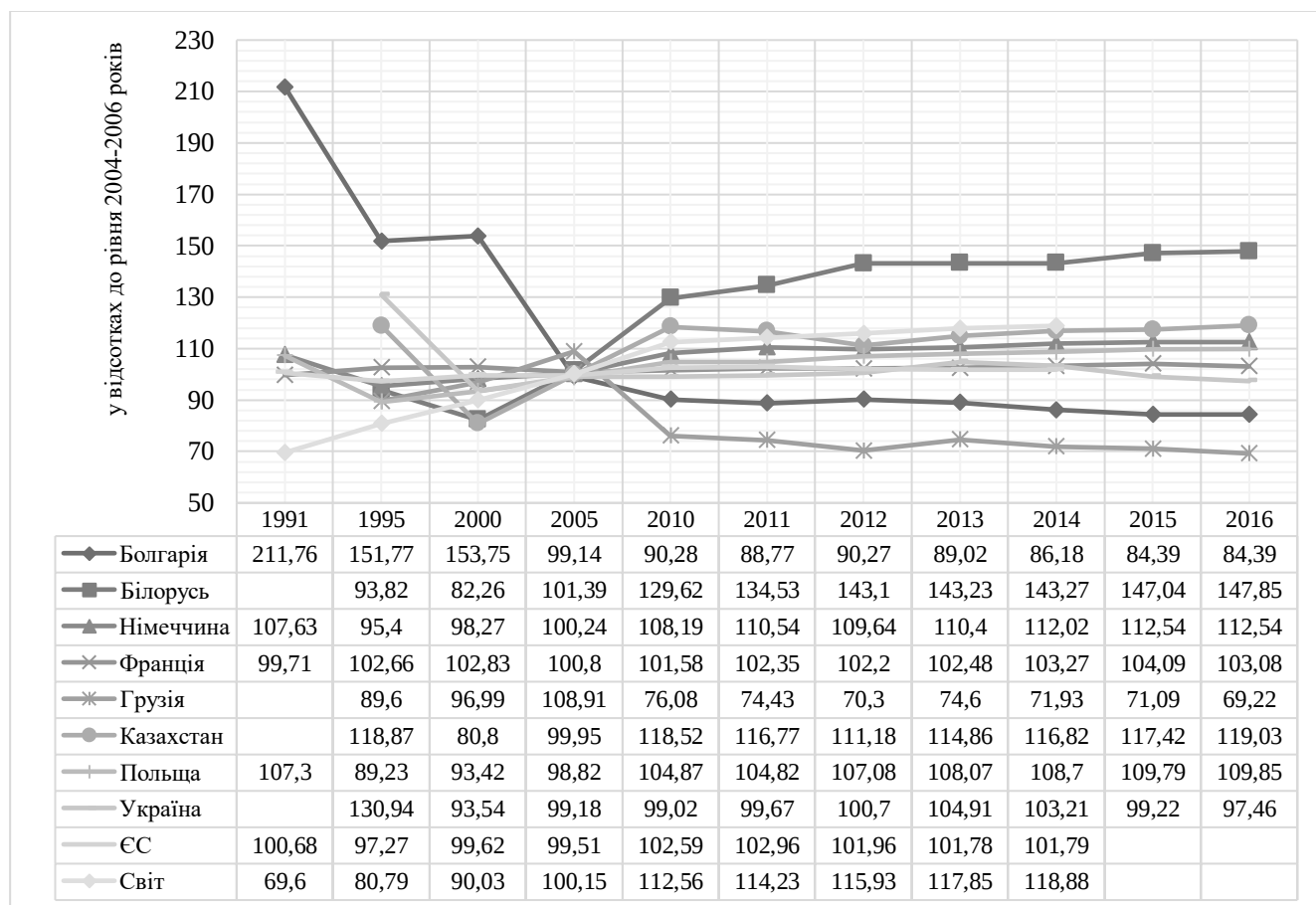

Рис. 2.10. Індекс виробництва продукції тваринництва, 1991-2016 рр., відсотків

Джерело: складено автором на основі [270]

У результаті аналізу зазначених індексів можна констатувати постійне зростання обсягів світового виробництва продуктів харчування (рис. 2.12): значення індексу для 1991 р. відносно базового рівня 2004-2006 рр. становить 68,20%, а в 2014 р. – 125,60%. Зростання обсягів світового виробництва продукції рослинництва (рис. 2.11) відбувається швидшими темпами, порівняно із

зростанням обсягів світового виробництва продукції тваринництва (рис. 2.10): станом на 2014 р. значення індексів становить 128,11% та 118,88% відповідно.

Порушення пропорції у темпах зростання продукції тваринництва і рослинництва на користь останнього спостерігається і в Україні: значення ланцюгових індексів зростання обсягів продукції станом на 2016 р. дорівнює 97,46% та 192,24% відповідно.

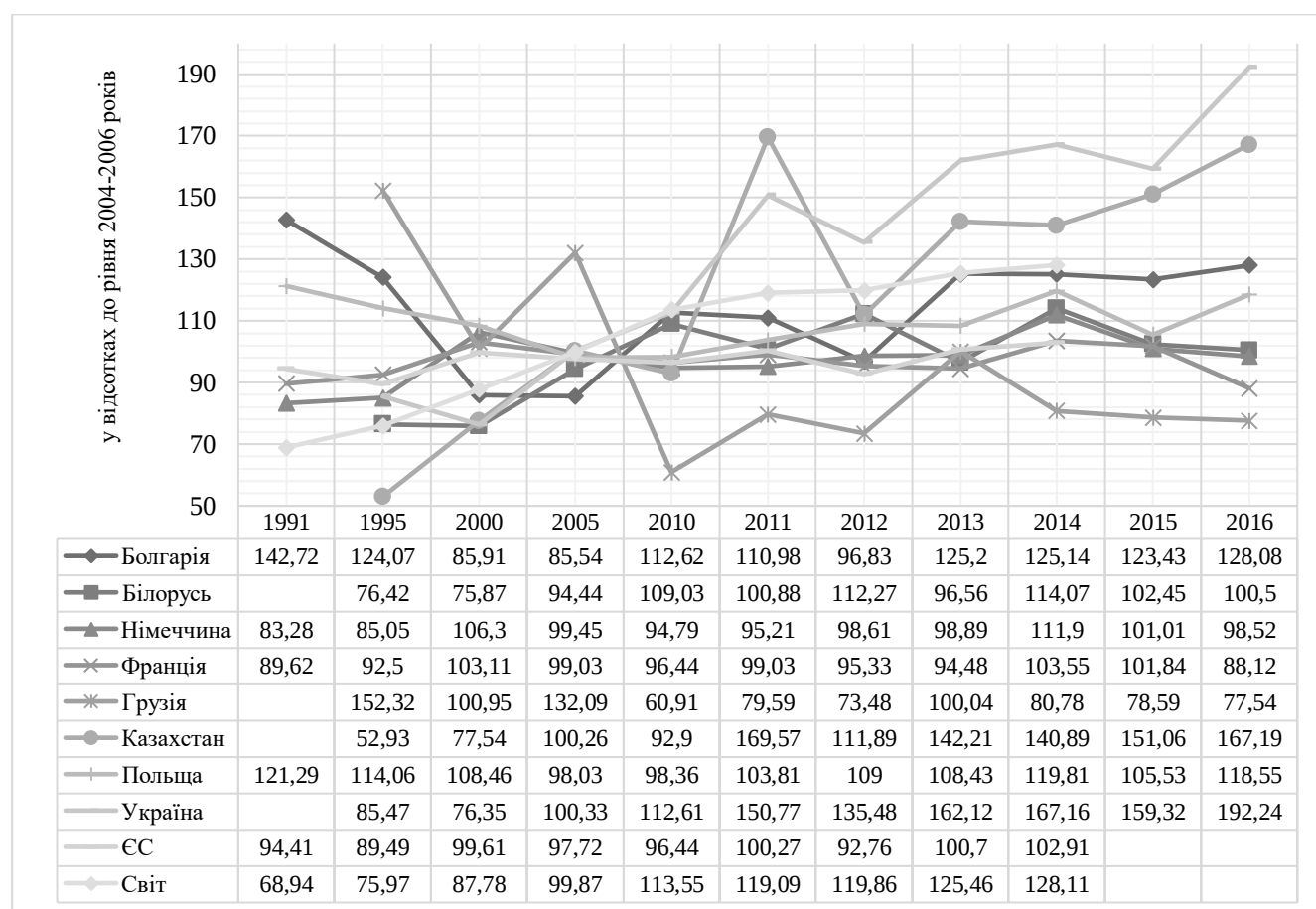

Рис. 2.11. Індекс виробництва продукції рослинництва, 1991-2016 рр., відсотків

Джерело: складено автором на основі [270]

Обсяги виробництва продуктів харчування у світі в період 1991-2014 рр. щорічно збільшувались в середньому на 4%, а в країнах ЄС – скорочувались на 0,4%. Найбільшими темпами виробництво продуктів харчування зростало в Україні (щорічно в середньому на 28%), Болгарії (на 20%) та Казахстані (також на

20%% в середньому щорічно). У Грузії виробництво зазначених продуктів упродовж досліджуваного періоду щорічно скорочувалось в середньому на 13,2%.

Одним із узагальнюючих індикаторів результативності діяльності й розвитку агросектору, а на цій основі – розвитку сільських територій, може бути відповідна динаміка питомої частки чисельності сільського населення в загальній чисельності населення країни (рис. 2.13).

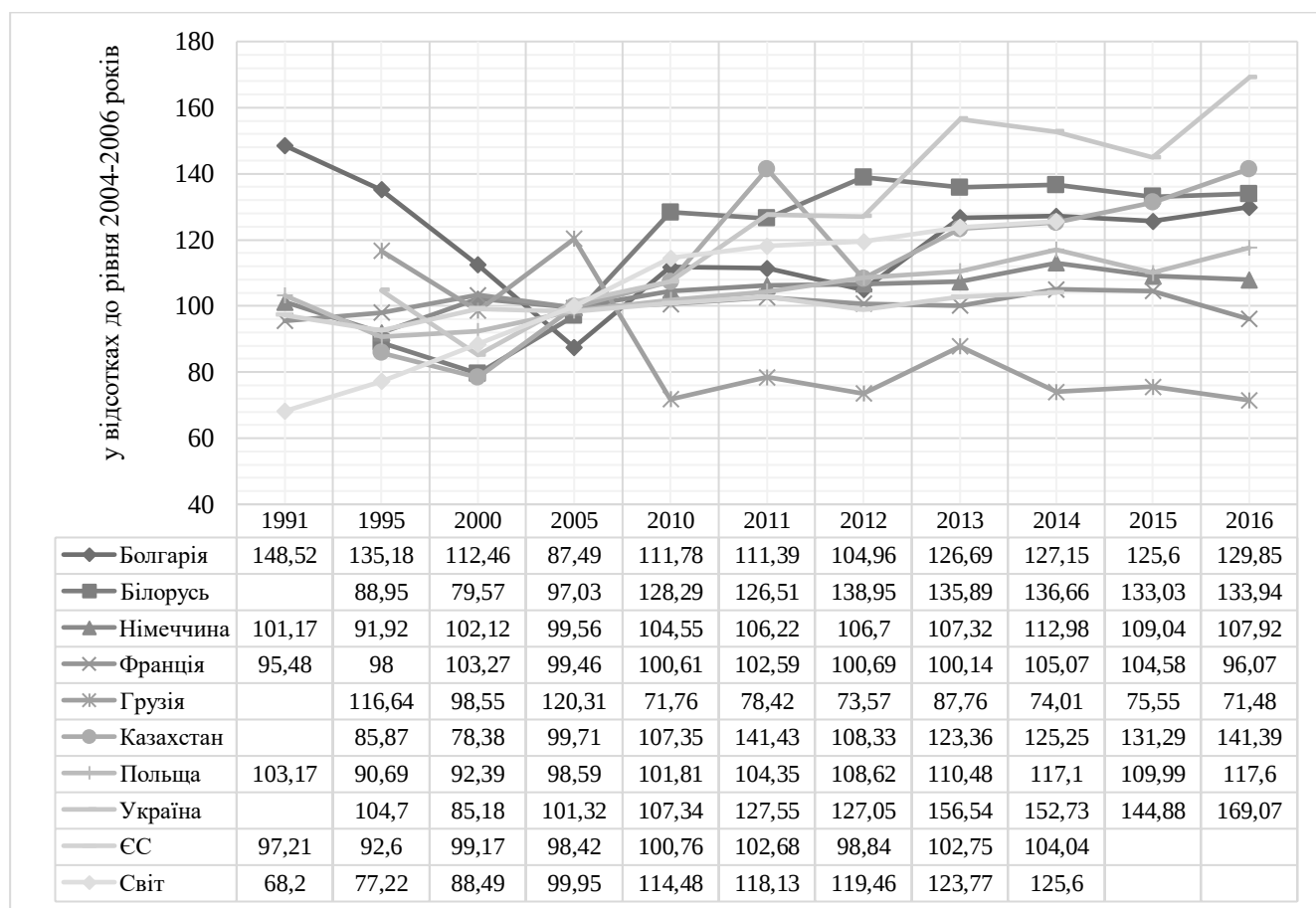

Рис. 2.12. Індекс виробництва продуктів харчування, 1991-2016 рр., відсотків

Джерело: складено автором на основі [270]

Якщо все більше громадян держави обирають для постійного комфортного проживання сільську місцевість, то збільшення у загальній чисельності населення питомої частки сільського населення (або в умовах урбанізації – збереження попереднього рівня) є своєрідним (непрямим) індикатором ефективного розвитку аграрного сектору, зокрема в результаті успішних аграрних реформ держави. Але

в сучасних умовах динаміка чисельності сільського населення перебуває під впливом інших факторів, що сприяють його скороченню. Значення аналізованого показника в світі в 1991 році знаходилось на рівні 56,60%, а в 2019 р. – становить 44,29%. Якщо в Україні питома частка сільського населення в період 1991-2019 роки скоротилась з 33,20% до 30,54%, то в Польщі за той же період вона виросла – з 38,69% до 39,96%.

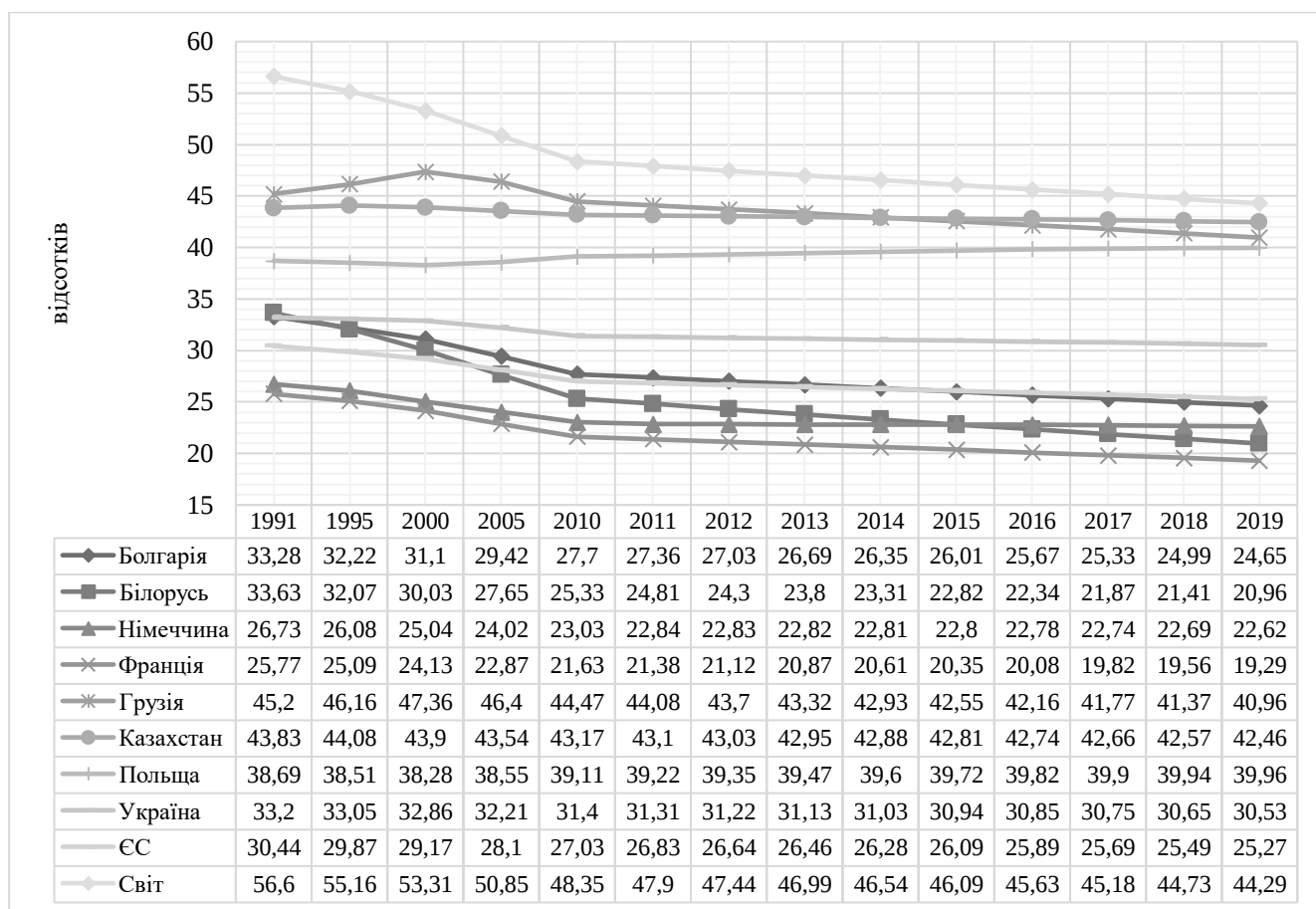

Рис. 2.13. Питома частка сільського населення у загальній чисельності населення країни, 1991-2019 рр., відсотків

Джерело: складено автором на основі [270]

До узагальнюючих індикаторів стану та тенденцій розвитку аграрного сектору економіки можна віднести й індикатори питомої частки експорту/імпорту сільськогосподарської сировини від загального обсягу товарного експорту або імпорту, відповідно (рис. 2.14 і 2.15). Загальносвітовою тенденцією є скорочення

значень цих індикаторів. Така ж динаміка значень індикаторів спостерігається в переважній більшості країн, обраних для порівняння.

Частка експорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі світового товарного експорту (рис. 2.14) в 2019 р. становить 1,40%, а в країнах Євросоюзу – 1,41%, в той час як в 1991 р. їх значення сягали рівня 2,81% та 2,29% відповідно.

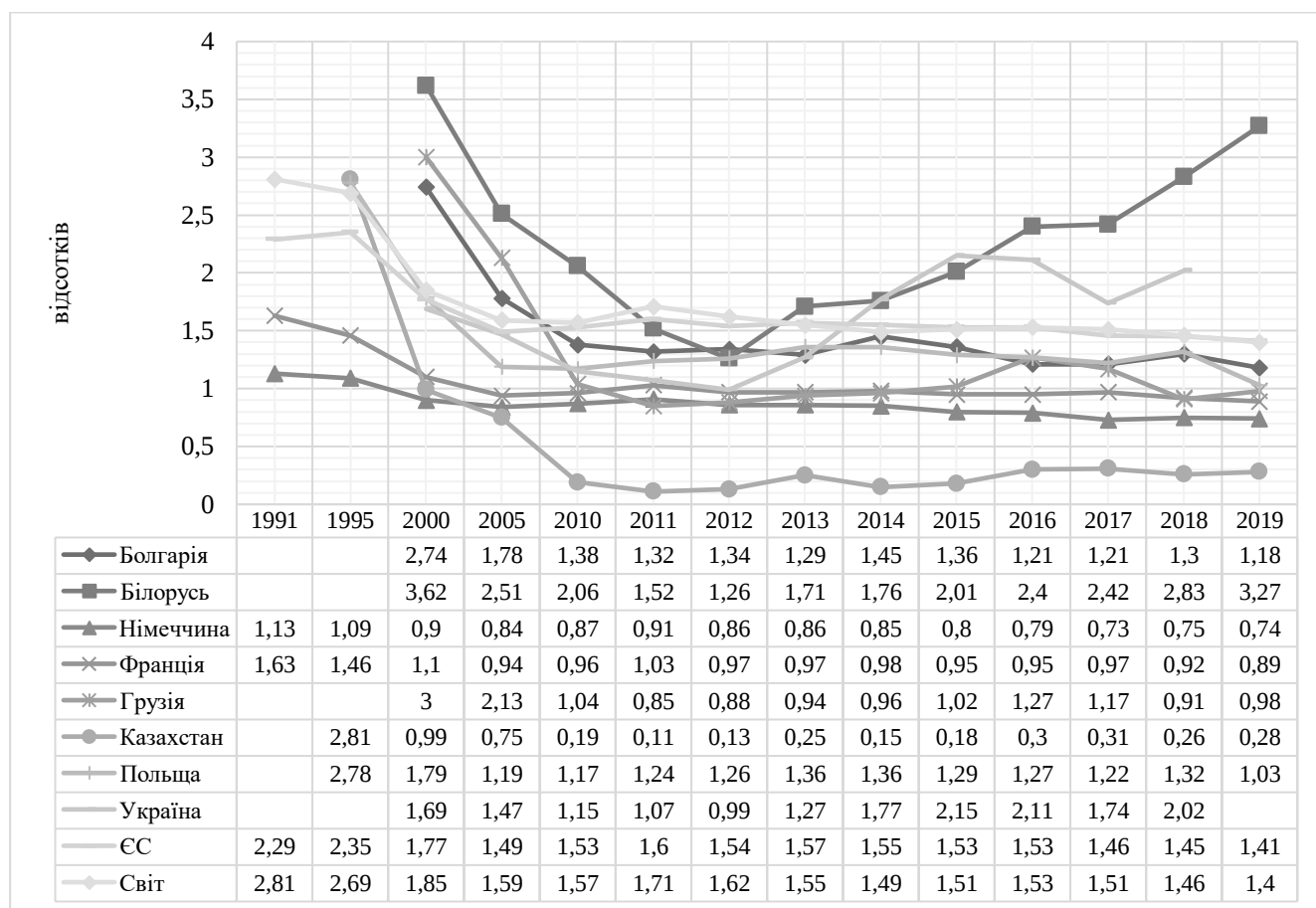

Рис. 2.14. Експорт сільськогосподарської сировини, 1991-2019 рр.,
відсотків від загального обсягу товарного експорту

Джерело: складено автором на основі [270]

Країною-лідером за часткою експорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі товарного експорту впродовж аналізованого періоду виступає Білорусь (3,62% – в 2000 р., 3,27% – в 2019 р.). Також доволі високі значення аналізованого індикатора в 2000 р. мали Болгарія (2,74%), Польща (1,79%) та

Україна (1,69%). У 2018 р. порівняно високі частки експорту сільськогосподарської сировини в загальному обсязі товарного експорту зберігають ті ж країни, що й в 2000 р.: Україна (2,02%), Польща (1,32%) та Болгарія (1,3%). Питома вага експорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі українського товарного експорту в період 2000-2018 роки збільшилась з 1,69% до 2,02%.

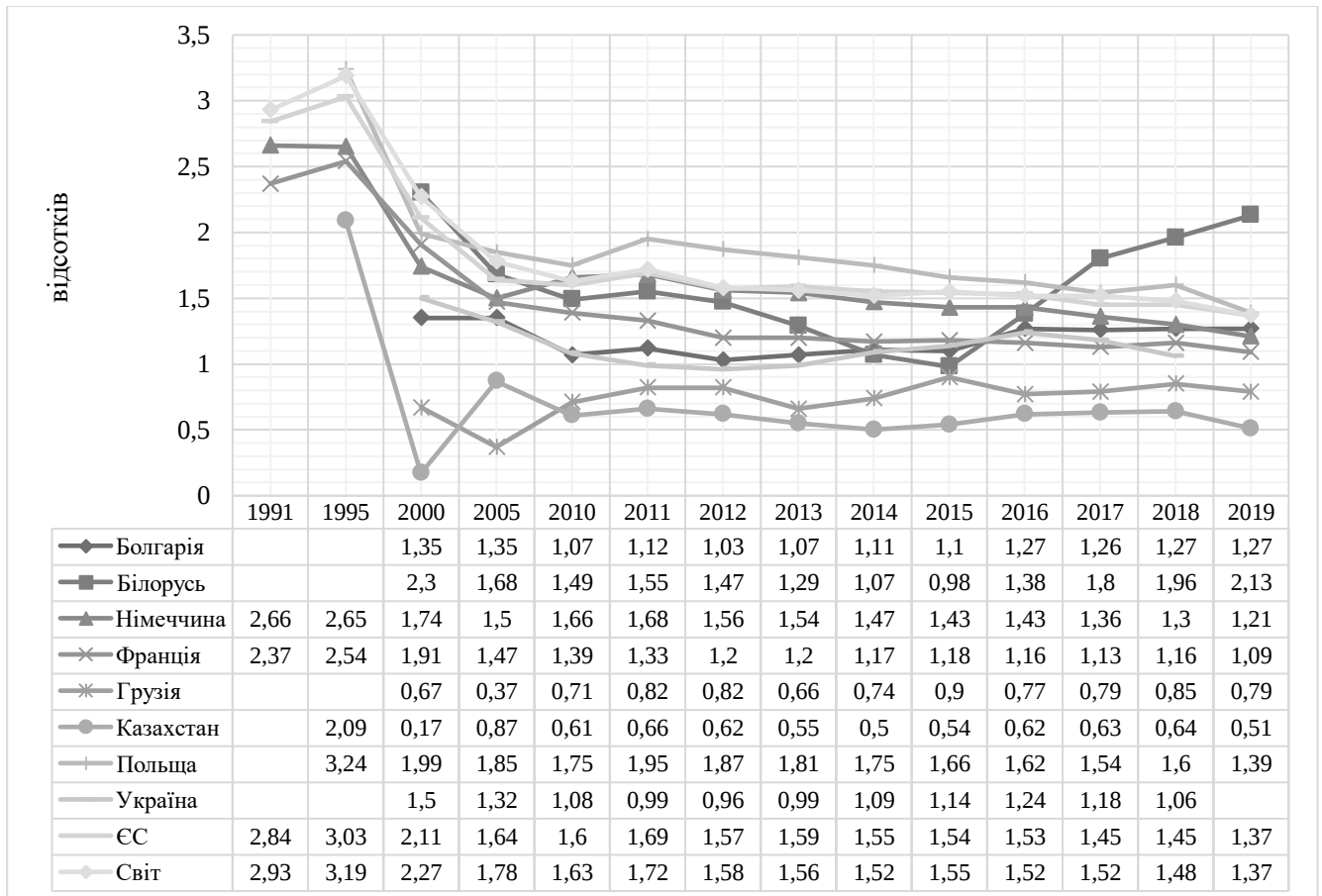

Рис. 2.15. Імпорт сільськогосподарської сировини, 1991-2019 рр.,
відсотків від загального обсягу товарного імпорту

Джерело: складено автором на основі [270]

Частка імпорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі світового товарного імпорту (рис. 2.15) в 2019 році становить 1,37%, в країнах Євросоюзу – також 1,37%, в той час як у 1991 році їх значення сягали рівня 2,93% та 2,84%, відповідно. Країною-лідером за часткою імпорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі товарного імпорту впродовж аналізованого періоду також

можна вважати Білорусь (2,3% – в 2000 р., 2,13% – в 2019 р.). Питома вага імпорту сільськогосподарської сировини у загальному обсязі українського товарного імпорту в період 2000-2018 роки скоротилася з 1,50% до 1,06%.

З метою визначення місця та ролі аграрного сектору в національній економіці України, проаналізуємо показники часток цього сектору в основних загальнодержавних статистичних показниках (табл. 2.2) за оцінками Державної служби статистики України. На рис. 2.16 проілюстровано динаміку частки сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства відносно динаміки часток інших видів діяльності у загальному обсязі валової доданої вартості економіки впродовж 2010-2019 рр.

Таблиця 2.2

Частка аграрного сектору (виду економічної діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство») в основних показниках економіки України, 2010-2019 рр., відсотків до підсумку

Основні параметри для порівняння	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Валова додана вартість	9,52	10,83	10,35	11,63	12,75	13,36	13,82	13,21	13,74	13,38
Зайняте населення (у віці 15-70 років)	15,4	16,8	17,18	17,55	17,10	17,46	17,61	17,71	17,96	18,16
Кількість суб'єктів господарювання	3,68	3,61	4,28	4,13	3,92	4,02	4,00	4,24	4,15	3,89
Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання	н.д.	н.д.	н.д.	7,57	9,94	12,08	11,26	9,84	9,92	9,12
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання	2,80	3,04	3,67	3,75	4,78	6,51	6,03	5,52	5,33	5,34
Кількість підприємств, у тому числі:	13,38	11,09	13,06	12,67	13,49	13,61	14,69	14,82	14,19	13,20
великі	2,22	2,43	3,72	4,10	5,63	6,86	5,22	4,51	5,16	6,56
середні	16,39	15,78	15,57	15,46	16,31	16,66	16,86	15,95	14,31	12,85
малі	13,22	10,84	12,93	12,55	13,37	13,48	14,59	14,78	14,20	13,23
Капітальні інвестиції підприємств	8,04	8,62	8,37	8,72	10,42	13,96	17,86	17,84	14,13	11,42
Зовнішня торгівля товарами: експорт	14,40	14,60	21,10	21,50	25,20	31,90	35,30	33,50	33,00	37,90
Зовнішня торгівля товарами: імпорт	6,20	4,00	5,30	6,30	6,40	5,10	5,50	4,80	4,80	5,20

Джерело: складено автором на основі [24; 42; 50; 58]

Як видно з даних, представлених у табл. 2.2 і на рис. 2.16, такий вид діяльності, як «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» забезпечує 13,38% новоствореної (в національній економіці, в економіці України, від загального обсягу інших видів економічної діяльності) валової доданої вартості.

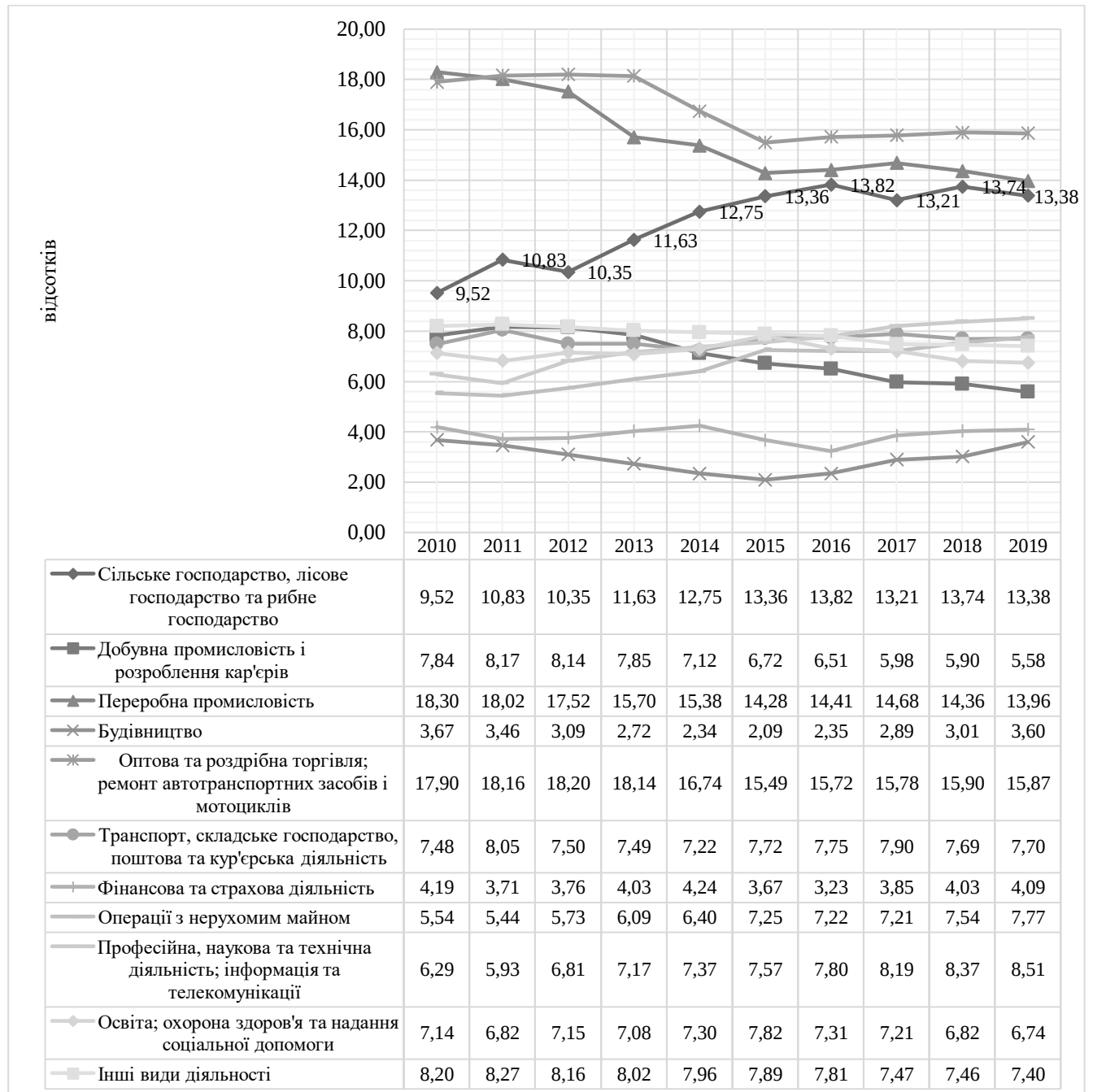

Рис. 2.16. Валова додана вартість за видами економічної діяльності, 2010-2019 рр., відсотків до загального підсумку

Джерело: складено автором на основі [24; 131]

Ця частка за період 2010-2019 років зростає (з 9,52% в 2010 р. до 13,238%) майже до рівня переробної промисловості (її частка у валовій доданій вартості економіки України становить 18,30% в 2010 р. та 13,96% – в 2019 р.).

За результатами аналізу даних табл. 2.2 можна констатувати, що (станом на 2019 р.) досліджуваний вид діяльності займає одне з провідних місць в українській економіці: його частка в загальній кількості зайнятого в економіці населення становить 18,16%; в загальній кількості суб'єктів господарювання – 3,89%; частка виробленої продукції (товарів, послуг суб'єктів господарювання), що припадає на цей вид діяльності, становить 9,12%, а реалізованої продукції – 5,34%; частка в загальній кількості підприємств – 13,20%, зокрема великих підприємств – 6,56%, середніх – 12,85%, малих підприємств – 13,23%. На вид діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» припадає 11,42% від загального обсягу капітальних інвестицій підприємств національної економіки, 37,9% загального обсягу експорту та 5,20% імпорту держави.

Слід підкреслити, що в порівнянні з 2010 р. частка аграрного сектору в економіці країни за переважною більшістю аналізованих показників зростає: у валовій доданій вартості – з 9,52% в 2010 р. до 13,38% в 2019 р., у загальній кількості зайнятого населення – з 15,4% до 18,16% відповідно, в обсязі реалізованої продукції – з 2,80% до 5,34%, у капітальних інвестиціях підприємств – з 8,04% до 11,42%, в експорті – з 14,40% до 37,90%.

Отже, розвиток аграрного сектору в Україні в основному лежить в руслі світових трендів. Вид діяльності «Сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство» відіграє доволі значну роль в українській економіці, про що свідчать такі індикатори: майже п'ята частка в загальній кількості зайнятого в економіці населення; майже десята частка виробленої продукції (товарів, послуг суб'єктів господарювання); більш як десята частка кількості підприємств, обсягу їх капітальних інвестицій; більш як третина загального обсягу експорту економіки.

2.2. Динаміка інвестиційних ресурсів аграрного сектору економіки та джерела їх забезпечення

Ретельний аналіз стану, динаміки та джерел інвестиційних ресурсів агросектору економіки України необхідний насамперед для оцінювання проблем інвестиційного процесу в межах цього важливого сектору національної економіки, а також для виявлення перспективних напрямів інвестування для забезпечення його стратегічного розвитку. Аналізу стану й динаміки інвестиційних ресурсів аграрного сектору економіки України присвятили свої останні роботи такі українські науковці, як Безп'ята І. [16, с. 104-156], Ільчук В. [61], Котляров В. [178], Кацан А. [69], Козяр Н. [77], Ляліна Н. [99], Манцевич Ю. і Мельничук Л. [105], Мацибора Т. [106; 107], Назаренко І. [117], Резнік Н. і Слободяник А. [178], Скупський Р. [117], Однорог М. [128] та ін. Вивченню різноманітних джерел інвестиційних ресурсів агросектору економіки приділяють увагу в свої публікаціях Ангелко І. [10], Бахур Н. [14], Коваленко М. [74], Мельник К. [109], Михайлов А. [113; 114], Урба С. [222] та ін. З числа сучасних закордонних авторів, яким належать праці, що стосуються вивчення стану, динаміки та джерел інвестиційних ресурсів агросектору національних економік різних держав світу (зокрема США, Китаю, Нової Зеландії, країн Європейського Союзу та ін.), слід назвати Клінге Т. (Klinge T.) [262], Рубенстайн К. (Rubenstein K.), Хайзи Р. (Heisey P.) та Кінг Дж. (King J.) [256], Ферто І. (Ferto I.), Бакукс Л. (Bakucs L.), Бойнек С. (Bojnes S.), Латрафф Л. (Latruffe L.) [257], Сун Чжо (Sun Zhuo) [268] та ін.

До основних індикаторів (із числа індикаторів системи національного рахівництва), що дає загальне уявлення про перебіг і результативність інвестиційного процесу в економіці держави загалом, можна віднести показники частки валового нагромадження (зокрема, валового нагромадження основного капіталу) в структурі національного ВВП та зношеності основних засобів. Зазначені статистичні показники та динаміку їх значень у період 2010-2019 рр. наведено в табл. 2.3. Упродовж аналізованого періоду валове нагромадження

у структурі ВВП (за видатками) коливається у межах від 21,73% (в 2017 р. – найвище значення впродовж періоду) до 12,56% (в 2014 р. – найнижче значення).

Таблиця 2.3

**Валове нагромадження та нагромадження основного капіталу в структурі
ВВП України, 2010-2019 рр.**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Валовий внутрішній продукт, млрд грн	2613,1	2755,9	2762,4	2761,7	2580,7	2328,5	2385,4	2441,7	2526,8	2607,7
ланцюгові темпи зростання, %		105,47	100,24	99,97	93,45	90,23	102,44	102,36	103,49	103,20
базисні темпи зростання, %		105,47	105,72	105,69	98,76	89,11	91,29	93,44	96,70	99,79
Валове нагромадження, млн грн	523690	591099	564618	494883	324077	362965	518201	530657	516190	467274
частка у структурі ВВП за видатками, %	20,04	21,45	20,44	17,92	12,56	15,59	21,72	21,73	20,43	17,92
ланцюгові темпи зростання, %		112,87	95,52	87,65	65,49	112,00	142,77	102,40	97,27	90,52
базисні темпи зростання, %		112,87	107,82	94,50	61,88	69,31	98,95	101,33	98,57	89,23
у тому числі: валове нагромадження основного капіталу, млн грн	424841	460976	483928	443446	337112	306117	368691	427919	498910	557424
частка у структурі ВВП за видатками, %	16,26	16,73	17,52	16,06	13,06	13,15	15,46	17,53	19,74	21,38
ланцюгові темпи зростання, %		108,51	104,98	91,63	76,02	90,81	120,44	116,06	116,59	111,73
базисні темпи зростання, %		108,51	113,91	104,38	79,35	72,05	86,78	100,72	117,43	131,21
Ступінь зносу основних засобів, усього, %	74,9	75,9	76,7	77,3	83,5	60,1	58,1	55,1	60,6	56,9
вид діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство», %	40,8	32,6	34,6	35,8	38,8	38,9	37,3	35,7	35,4	38,3

Джерело: складено автором на основі [25; 122; 123; 130]

За підсумками 2019 р. частка валового нагромадження у структурі ВВП становить 17,92%, таке значення цього показника є нижчим відносно його значення 2010 р. – 20,4%. Частка валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП (за видатками) в період 2010-2019 рр. коливається у межах від 13,06% (в 2016 р. – найнижче значення впродовж дослідженого періоду) до 21,38% (в 2019 р. – найвище значення впродовж аналізованого періоду).

За підсумками 2019 р. значення показника частки валового нагромадження у структурі ВВП є вищим відносно його значення в 2010 р. (16,26%). Таким чином, упродовж 2010-2019 рр. критерію забезпечення простого відтворення економічних процесів у національній економіці (частка валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП за видатками повинна становити не менше як 20%) відповідає лише 2019 р. Наслідком цього є високий ступінь зносу основних засобів у економіці: найвище значення показника припадає на 2014 р. – 83,5%, найменше – зафіксовано в 2017 р. на рівні 55,1%.

Ступінь зносу основних засобів в аграрному секторі є нижчим відносно загальнодержавного показника. За видом економічної діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» ступінь зносу основних засобів у 2019 р. становить 38,3%, в той час як у 2010 р. значення аналізованого показника сягало 40,8%. Слід зазначити, що загальною світовою тенденцією впродовж останніх років є скорочення значень показника частки валового нагромадження та валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП [260]. Проте, в країнах, які демонструють високі темпи економічного зростання, частки валового нагромадження та валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП є доволі високими (рис. 2.17).

Так, у США частка ВВП, що спрямована на нагромадження, в 2017 р. становила 20,6%, в той час як у 2000 р. значення цього показника знаходилось на рівні 23,7%. В інших розвинених країнах значення досліджуваного індикатора в період 2000-2017 рр. коливається в межах від 21,9% до 24,4%. Натомість у Китаї частка нагромадження у структурі ВВП у 2000 р. дорівнювала 34,4%, а в 2017 р. –

44,3%. В інших країнах, які розвиваються, досліджуваний індикатор упродовж 2000-2017 рр. змінювався в інтервалі від 21,7% до 26,5% [259; 269].

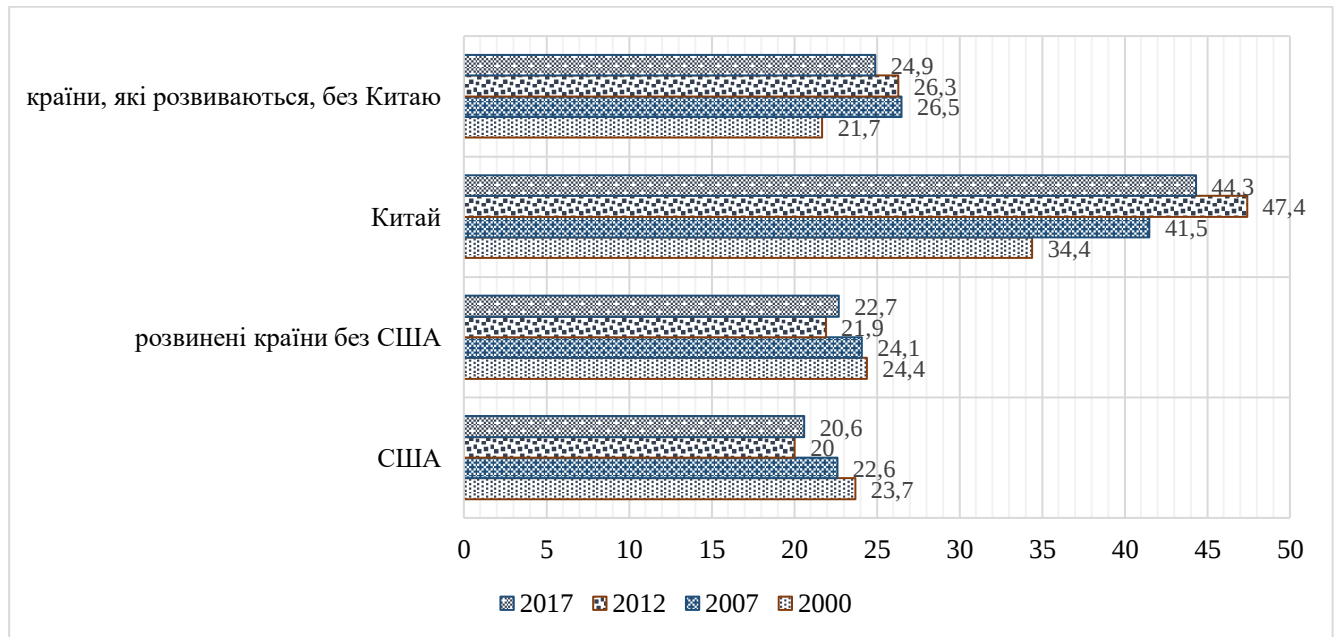

Рис. 2.17. Валове нагромадження та валове нагромадження основного капіталу в структурі ВВП розвинених країн та країн, які розвиваються, відсотків

Джерело: складено автором на основі [259; 269]

У табл. 2.4 наведено значення показників частки валового нагромадження та валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП України, Білорусі, Франції, Німеччини, Болгарії та Казахстану за даними Світового банку [269]. Як видно з даних табл. 2.4, серед країн, відібраних для порівняння, доволі високі значення показника частки валового нагромадження у структурі ВВП упродовж 2010-2019 рр. демонструють Білорусь (40,66% в 2010 р. та 29,15% в 2019 р.) та Казахстан (25,37% і 27,63% відповідно). Примітно, що, за даними Світового банку, значення аналізованого показника для України є нижчим порівняно з даними Державної служби статистики України, зокрема в 2019 р. воно становить 14,89% (у той час як за даними Державної служби статистики – 17,92%). Білорусь та Казахстан у визначеній групі країн також виступають лідерами за часткою валового нагромадження основного капіталу в структурі ВВП у 2010 р.: відповідно 38,83% і 24,33%. У 2019 р. Білорусь зберігає позиції лідера (27,03%), а Казахстан

поступається Грузії (24,03%). Найменші значення аналізованого показника також демонструє Україна: 17,04% в 2010 р. і 17,61% в 2019 р.

Таблиця 2.4

Валове нагромадження та валове нагромадження основного капіталу в структурі ВВП окремих країн світу, 2010-2019 рр., відсотків

Країни	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Валове нагромадження</i>										
Україна	20,87	22,44	21,72	18,49	13,40	15,93	21,72	19,95	18,59	14,89
Білорусь	40,66	37,22	35,09	38,80	34,84	29,03	26,48	28,03	28,08	29,15
Франція	21,95	23,22	22,63	22,29	22,71	22,71	22,61	23,44	23,87	24,16
Грузія	20,52	22,20	25,88	20,99	25,41	26,29	30,15	27,29	28,12	25,30
Німеччина	20,07	21,64	19,72	20,05	20,37	19,74	19,97	20,85	21,58	21,39
Болгарія	22,66	21,47	21,99	21,08	21,58	21,05	19,01	19,88	21,26	21,11
Казахстан	25,37	23,00	25,23	24,57	25,79	27,91	27,83	26,35	25,26	27,63
<i>Валове нагромадження основного капіталу</i>										
Україна	17,04	17,65	18,99	16,86	14,14	13,55	15,46	15,76	17,65	17,61
Білорусь	38,83	37,69	33,42	37,19	33,22	28,65	25,44	26,16	26,23	27,03
Франція	22,11	22,42	22,46	22,04	21,82	21,50	21,82	22,50	22,91	23,63
Грузія	18,92	20,31	22,11	18,79	21,85	24,35	26,52	25,49	25,15	24,03
Німеччина	19,54	20,37	20,32	19,90	20,04	20,02	20,30	20,43	21,13	21,69
Болгарія	22,32	20,95	21,23	21,26	21,13	20,91	18,45	18,36	18,79	18,71
Казахстан	24,33	21,46	22,80	21,88	21,56	22,88	22,72	21,70	21,18	23,47

Джерело: складено автором на основі [269]

Динаміка обсягів інвестиційних ресурсів (двох основних їх видів, які відстежує національна статистика) – капітальних інвестицій і прямих інвестицій в економіці та в аграрному секторі економіки України в період 2010-2019 рр., – представлена в табл. 2.5 (табл. В.1 і В.2, додаток В).

Обсяги капітальних інвестицій в економіку України впродовж періоду 2010-2019 рр. змінювались нерівномірно. Сума інвестицій 2019 р. порівняно з 2010 р. виросла у 3,46 раза (базисний темп зростання 2019 р. відносно 2010 р. дорівнює 345,55%). Середньорічне значення базисних темпів зростання капітальних інвестицій (відносно 2010 р.) в цей період становить 201,04%, в той час як середньорічне значення ланцюгових темпів зростання (відносно попереднього року) – 115,98%. Скорочення обсягів капітального інвестування порівняно з

відповідним попереднім роком спостерігається в 2013 р. (значення показника ланцюгового темпу зростання – 91,44%, тобто скорочення на 8,56%) та в 2014 р. (ланцюговий темп дорівнює 87,81%, скорочення – на 12,19%).

Таблиця 2.5

Капітальні та прямі інвестиції в національній економіці та в аграрному секторі економіки України, 2010-2019 роки

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>Капітальні інвестиції (млн грн)</i>										
економіка України	180576	241286	273256	249873	219420	273116	359216	448462	578726	623979
ланцюгові темпи зростання, %		133,62	113,25	91,44	87,81	124,47	131,52	124,84	129,05	107,82
базисні темпи зростання, %		133,62	151,33	138,38	121,51	151,25	198,93	248,35	320,49	345,55
вид діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство»	11063	16466	18884	18587	18796	30155	50484	64243	66104	59130
у відсотках до загального обсягу	6,13	6,82	6,91	7,44	8,57	11,04	14,05	14,33	11,42	9,48
ланцюгові темпи зростання, %		148,84	114,68	98,43	101,12	160,43	167,42	127,25	102,90	89,45
базисні темпи зростання, %		148,84	170,70	168,02	169,90	272,58	456,35	580,73	597,55	534,50
<i>Прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року, млн дол. США)</i>										
економіка України	39825	45370	48198	51705	53704	38357	32123	31230	31606	32905
ланцюгові темпи зростання, %		113,92	106,23	107,28	103,87	71,42	83,75	97,22	101,20	104,11
базисні темпи зростання, %		113,92	121,02	129,83	134,85	96,31	80,66	78,42	79,36	82,63
вид діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство»	680	731	736	728	777	617	502	586	579	452
у відсотках до загального обсягу	1,71	1,61	1,53	1,41	1,45	1,61	1,56	1,88	1,83	1,37
ланцюгові темпи зростання, %		107,46	100,73	98,97	106,66	79,42	81,39	116,73	98,70	78,10
базисні темпи зростання, %		107,46	108,24	107,12	114,25	90,74	73,85	86,21	85,09	66,46

Джерело: складено автором на основі [199, с. 33-34; 200, с. 23-25; 201, с. 23]

Динаміка обсягів капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки (за видом діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство») впродовж аналізованого періоду в основному повторює загальнодержавну тенденцію. Але обсяг капітальних інвестицій в агросекторі в

2019 р. порівняно з 2010 р. виріс у 5,35 раза (базисний темп зростання 2019 р. відносно 2010 р. – 534,5%).

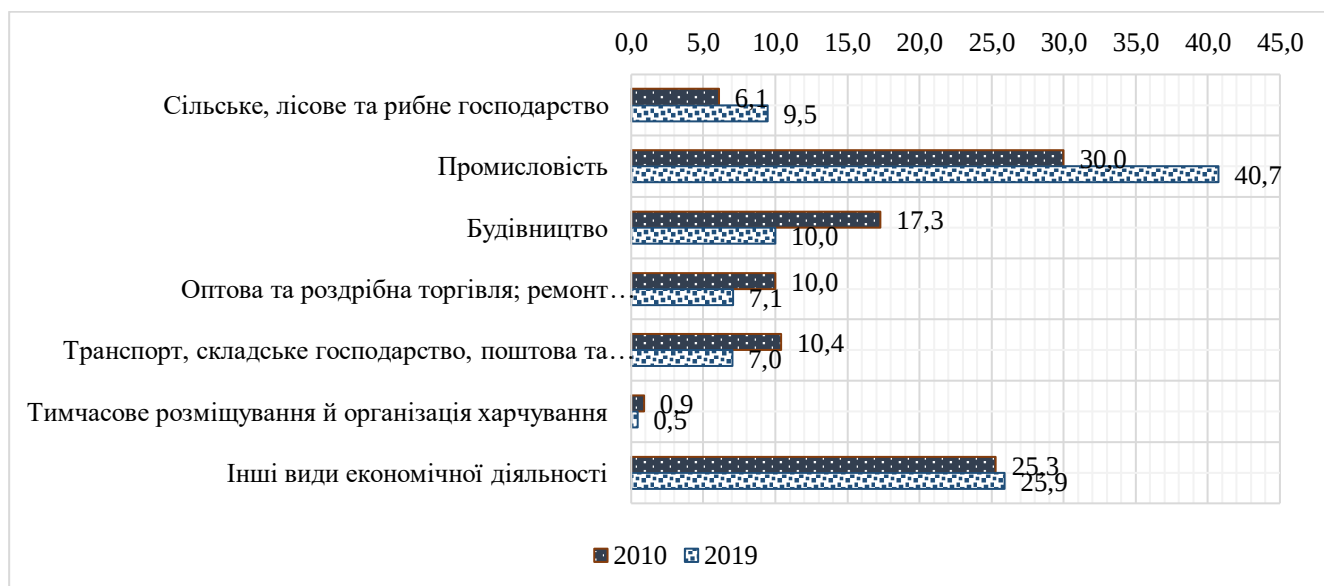
Середньорічне значення базисних темпів зростання капітальних інвестицій в агросектор упродовж аналізованого періоду становить 344,35%, в той час як середньорічне значення ланцюгових темпів зростання – 123,39%. Скорочення обсягів капітального інвестування порівняно з відповідним попереднім роком спостерігається в 2013 р. (ланцюговий темп зростання дорівнює – 98,43%) та в 2019 р. (ланцюговий темп зростання 89,45%).

Упродовж 2010-2019 рр. зміну динаміки прямих інвестицій в економіці України умовно можна поділити на три періоди: на початку 2010-2014 рр. – інвестиції зростають, але уповільнюється темп їх зростання (з 113,92% в 2010 р. до 103,87% в 2014 р.); 2015-2017 рр. – скорочення суми інвестицій (ланцюгові темпи зростання в 2015 р. – 71,42%, 2016 р. – 83,75%, 2017 р. – 97,22%); відновлення зростання прямих інвестицій – 2018-2019 рр. (ланцюгові темпи зростання в 2018 р. – 101,2%, 2019 р. – 104,11%). Середнє значення ланцюгових темпів зміни прямих інвестицій упродовж 2010-2019 рр. становить 98,78%, тобто прямі інвестиції в економіку держави на початок відповідного року в цей період скорочувалися в середньому на 1,22%. У підсумку прямі інвестиції на початку 2019 р. становлять 82,63% від рівня початку 2010 р.

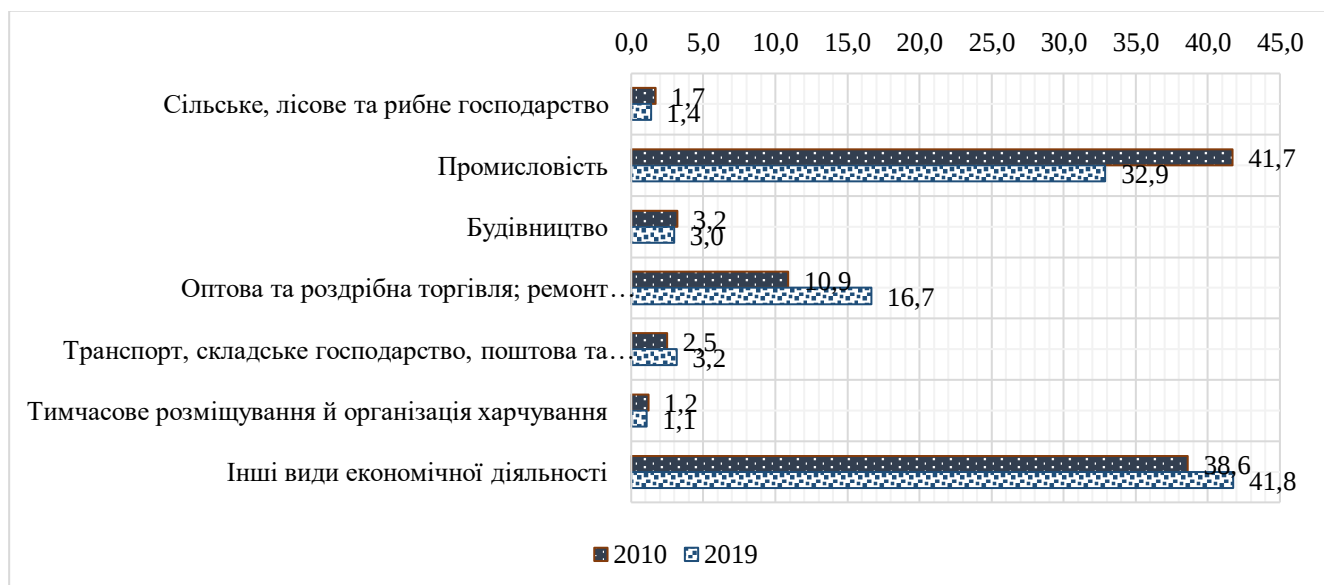
Прямі інвестиції в аграрний сектор економіки (за видом діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство») впродовж аналізованого періоду скорочувались майже щорічно, лише в 2011, 2012 і 2014 роках значення ланцюгових темпів зростання перевищують 100%. Середнє значення ланцюгових темпів зміни прямих інвестицій на початок відповідних років упродовж 2010-2019 рр. становить 96,46%, тобто прямі інвестиції в аграрний сектор у цей період скорочувались в середньому на 3,54%. Прямі інвестиції в аграрний сектор на початок 2019 р. від рівня 2010 р. становлять 66,46%.

Динаміка структури капітальних інвестицій та прямих інвестицій за видами економічної діяльності в економіці України в 2010 і 2019 роках представлена на рис. 2.18. Ілюстрація структури інвестицій за видами діяльності додатково

унаочнює зміну місця та ролі аграрного сектору в економіці країни впродовж аналізованого періоду.

а)

б)

Рис. 2.18. Динаміка структури капітальних (а) та прямих (б) інвестицій за видами економічної діяльності в економіці України, 2010 р. і 2019 р., відсотків до загального підсумку

Джерело: складено автором на основі [65; 199, с. 33-34; 200, с. 23-25; 201, с. 23]

Проаналізуємо основні джерела капітальних інвестицій у національній економіці та її агросекторі (табл. 2.6; табл. В.3-В.7 додатку В).

Таблиця 2.6

**Структура капітальних інвестицій аграрного сектору за джерелами
фінансування, 2018-2020 рр., відсотків до підсумку**

2018 рік	усього	А	01	02	03
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
коштів державного бюджету	3,94	0,18	0,10	4,16	12,34
коштів місцевих бюджетів	8,70	0,12	0,07		
власних коштів підприємств та організацій	70,77	86,80	86,75	92,22	55,42
кредитів банків та інших позик	7,75	12,71	12,88	0,31	31,60
з них кредитів іноземних банків	1,43	0,09	-	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	0,93	0,15	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	0,31	0,01	0,01		
коштів населення на будівництво власних квартир	5,99	-	-	-	-
інших джерел фінансування	1,61	0,04	-	-	-
2019 рік	усього	А	01	02	03
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
коштів державного бюджету	4,94	0,43	0,31	-	-
коштів місцевих бюджетів	9,05	0,18	0,14	4,68	-
власних коштів підприємств та організацій	65,43	90,83	90,91	81,56	95,59
кредитів банків та інших позик	10,77	8,51	8,58	-	-
з них кредитів іноземних банків	5,14	1,22	1,23	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	0,77	-	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	0,75	-	-	-	-
коштів населення на будівництво власних квартир	5,20	-	-	-	-
інших джерел фінансування	3,08	0,03			
2020 рік	усього	А	01	02	03
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
коштів державного бюджету	8,70	0,28		15,54	-
коштів місцевих бюджетів	10,38	0,09	0,01	6,94	-
власних коштів підприємств та організацій	66,53	90,65	90,82	-	-
кредитів банків та інших позик	6,64	8,61	8,72	-	-
з них кредитів іноземних банків	2,88	0,30	0,31	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	1,01	0,06	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	0,41	-	-	-	-
коштів населення на будівництво власних квартир	4,90	-	-	-	-
інших джерел фінансування	1,42	-	0,02	-	-

Примітка: види діяльності аграрного сектору економіки: А – сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; 01 – сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг; 02 – лісове господарство та лісозаготівлі; 03 – рибне господарство.

Джерело: складено автором на основі [64]

В 2018 р. основним джерелом фінансування капітальних інвестицій в економіці України та аграрному її секторі виступають власні кошти підприємств і

організацій: їх частка становить 86,80%, в той час як у національній економіці – 70,77%. На другому місці серед джерел фінансування капітальних інвестицій агросектору в 2018 р. знаходяться кредити банків (та інші позики) – 12,71% (в національній економіці частка цього джерела фінансування інвестицій становить 7,75%). Частки інших джерел фінансування капітальних інвестицій аграрного сектору є незначними: кошти державного бюджету – 0,18% (в національній економіці – 3,94%), кошти місцевих бюджетів – 0,12% (в економіці – 8,7%), кредити іноземних банків – 0,09% (в економіці – 1,43%), кошти вітчизняних інвестиційних компаній, фондів – 0,15% (в економіці – 0,93%), кошти іноземних інвесторів – 0,01% (в економіці – 0,31%), інші джерела фінансування – 0,04% (в економіці – 1,61%).

В 2019 р. основним джерелом фінансування капітальних інвестицій в економіці України та аграрному її секторі залишаються власні кошти підприємств та організацій. У структурі джерел агроінвестицій 2019 р. частка цих коштів становить 90,83%, в той час як у національній економіці – 65,43%: тобто в досліджуваному секторі частка цього джерела у фінансуванні інвестицій порівняно з попереднім роком зросла (з 86,80% в 2018 р. до 90,83% в 2019 р. або на 4,03 в.п.), а в національній економіці – навпаки зменшилась (з 70,77% в 2018 р. до 65,43% в 2019 р. або на 5,34 в.п.). На другому місці серед джерел фінансування капітальних інвестицій агросектору в 2019 р. знаходяться кредити банків (та інші позики) – 8,51%, що менше відносно 2018 р. на 4,24 в.п. (в національній економіці на це джерело інвестицій припадає 10,77%, що на 3,02 в.п. більше відносно попереднього року). На третьому місці можна назвати кредити іноземних банків: частка в інвестуванні аграрного сектору – 1,22% (в економіці – 5,14%). Частки інших джерел фінансування капітальних інвестицій аграрного сектору, як і в 2018 р., є незначними: кошти державного бюджету – 0,43% (в національній економіці – 4,94%), кошти місцевих бюджетів – 0,18% (в економіці – 9,05%), інші джерела фінансування – 0,03% (економіка – 3,08%).

Власні кошти підприємств та організацій залишаються основним джерелом фінансування капітальних інвестицій в економіці України та аграрному її секторі і

в 2020 р.: їх частка становить 90,65%, в той час як у національній економіці – 66,93%. У досліджуваному секторі частка цього джерела у фінансуванні інвестицій порівняно з попереднім роком майже не змінилась (зменшилась на 0,18 в.п.), а в національній економіці – зросла (з 65,43% в 2019 р. до 66,53% або на 1,1 в.п.). На другому місці серед джерел фінансування капітальних інвестицій агросектору в 2020 р. знаходяться кредити банків (та інші позики) – 8,61%, що більше відносно 2019 р. на 0,1 в.п. (в національній економіці за рахунок кредитів банків фінансується 6,64%, що на 4,13 в.п. менше від попереднього року). Частки інших джерел інвестицій в агросектор – незначні: кошти державного бюджету – 0,28%, кошти місцевих бюджетів – 0,09%, кредити іноземних банків – 0,3%, кошти вітчизняних інвестиційних компаній, фондів – 0,06%. У національній економіці зазначені частки відповідно становлять 8,70%, 10,38%, 2,88%, 1,01%, а також: кошти іноземних інвесторів – 0,41%, інші джерела фінансування – 1,42%.

На жаль, розгорнуту (за видами економічної діяльності) інформацію щодо джерел капітальних інвестиційних ресурсів національна статистика натеper оприлюднила лише за період 2018-2020 рр. Тому, для визначення основних тенденцій у динаміці джерел фінансування інвестицій в економіці впродовж більш тривалого періоду в табл. 2.7 (табл. В.7, додаток В) представлено результати розрахунків показників структури капітальних інвестицій економіки держави за джерелами в період 2010-2019 рр.

Таблиця 2.7

**Структура капітальних інвестицій національної економіки за джерелами
фінансування, 2010-2019 рр., відсотків до підсумку**

Джерела	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Освоєно (використано) капітальних інвестицій, у тому числі:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
коштів державного бюджету	5,66	7,20	5,96	2,47	1,25	2,53	2,58	3,41	3,94	4,94
коштів місцевих бюджетів	3,17	3,21	3,13	2,72	2,70	5,22	7,47	9,27	8,70	9,05
власних коштів підприємств та організацій	61,68	61,16	62,64	66,35	70,47	67,50	69,25	69,14	70,77	65,43

Продовження табл. 2.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
кредитів банків та інших позик	12,68	15,19	14,54	13,90	9,91	7,59	7,55	6,60	7,75	10,77
коштів інвесторів-нерезидентів	2,06	2,09	1,79	1,71	2,57	3,00	2,74	1,38	0,31	0,75
коштів населення на будівництво житла	10,46	7,29	8,26	9,63	10,06	11,71	8,33	7,31	5,99	5,20
інших джерел фінансування	4,29	3,86	3,67	3,22	3,05	2,44	2,09	2,89	2,54	3,86

Джерело: складено автором на основі [66]

За результатами аналізу даних табл. 2.6 і 2.7 можна констатувати, що впродовж 2010-2019 рр. основним джерелом капітальних інвестицій у національній економіці виступають: по-перше, власні кошти підприємств та організацій; по-друге, кредити банків-резидентів; по-третє, бюджетні кошти (державного та місцевих бюджетів). Проаналізуємо стан та динаміку капітальних інвестицій аграрного сектору національної економіки за рахунок визначених основних джерел.

У табл. 2.8 наведено показники загального обсягу інвестованих в економіці та її аграрному секторі власних коштів підприємств та організацій, зокрема ланцюгові та базисні темпи їх зростання або скорочення в період 2010-2020 рр.

Таблиця 2.8

**Динаміка капітальних інвестицій економіки держави та її аграрного сектору
за рахунок власних коштів підприємств та організацій,
2010-2020 рр., млн грн**

Роки	Національна економіка			Вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»		
	млн грн	темпи зростання, %		млн грн	темпи зростання, %	
		ланцюгові	базисні		ланцюгові	базисні
2010	111371,0			-		
2011	147569,6	132,5	132,5	-	-	-
2012	171176,6	116,0	153,7	-	-	-
2013	165786,7	96,9	148,9	-	-	-
2014	154629,5	93,3	138,8	-	-	-
2015	184351,3	119,2	165,5	-	-	-
2016	248769,4	134,9	223,4	-	-	-
2017	310061,7	124,6	278,4	-	-	-
2018	409585,5	132,1	367,8	57378,1	-	-
2019	408275,7	99,7	366,6	53704,9	93,6	93,6
2020	279330,4	68,4	250,8	33033,9	61,5	57,6

Джерело: складено автором на основі [64; 66]

Обсяг інвестованих в економіку та її аграрний сектор власних коштів підприємств та організацій упродовж аналізованого періоду змінювався нерівномірно, що віддзеркалює значення ланцюгових темпів його динаміки. Окремо слід виділити: 2013 р. і 2014 р., коли фінансування інвестицій за рахунок досліджуваного джерела скоротилося відповідно на 3,1% та 6,6%; а також 2019 р. та 2020 р. – скорочення інвестицій становить 0,3% та 31,6%. В аграрному секторі згортання інвестиційних процесів за рахунок досліджуваного джерела є ще більш масштабним (відносно загальнонаціонального рівня): значення ланцюгових темпів динаміки в 2019 і 2020 роках становить 93,5% та 61,5% відповідно. Значення показника базисних темпів динаміки обсягів капітальних інвестицій в аграрному секторі економіки за рахунок власних коштів підприємств та організацій в 2020 р. відносно 2018 р. свідчить про їх скорочення на 42,4% впродовж останніх двох років.

Оскільки одним із найвагоміших внутрішніх джерел формування інвестиційних ресурсів підприємств та організацій виступає їх прибуток, то доцільно проаналізувати показники обсягів та динаміки основних фінансових результатів їх діяльності. На рис. 2.19 проілюстровано динаміку показників фінансових результатів (чистого прибутку/збитку) підприємств у національній економіці загалом, промисловості та в аграрному секторі впродовж 2010-2019 рр.

Упродовж аналізованого періоду підприємства національної економіки фіксують прибутковість протягом 2010-2012 рр. та 2016-2019 рр., але за підсумками 2013-2015 рр. мали збитковий результат діяльності. Найбільший розмір збитку зафіксовано в 2014 р. на рівні 590066,9 млн грн. Слід зазначити також, що прибуток періоду 2010-2012 рр. був несуттєвим. Зростання чистого прибутку в 2019 р. відносно 2016 р. становить 17,6%. На відміну від значень загальнодержавного показника, показник чистого прибутку підприємств виду економічної діяльності «Сільське господарство, лісове господарство, рибне господарство» впродовж аналізованого періоду негативних значень не набував.

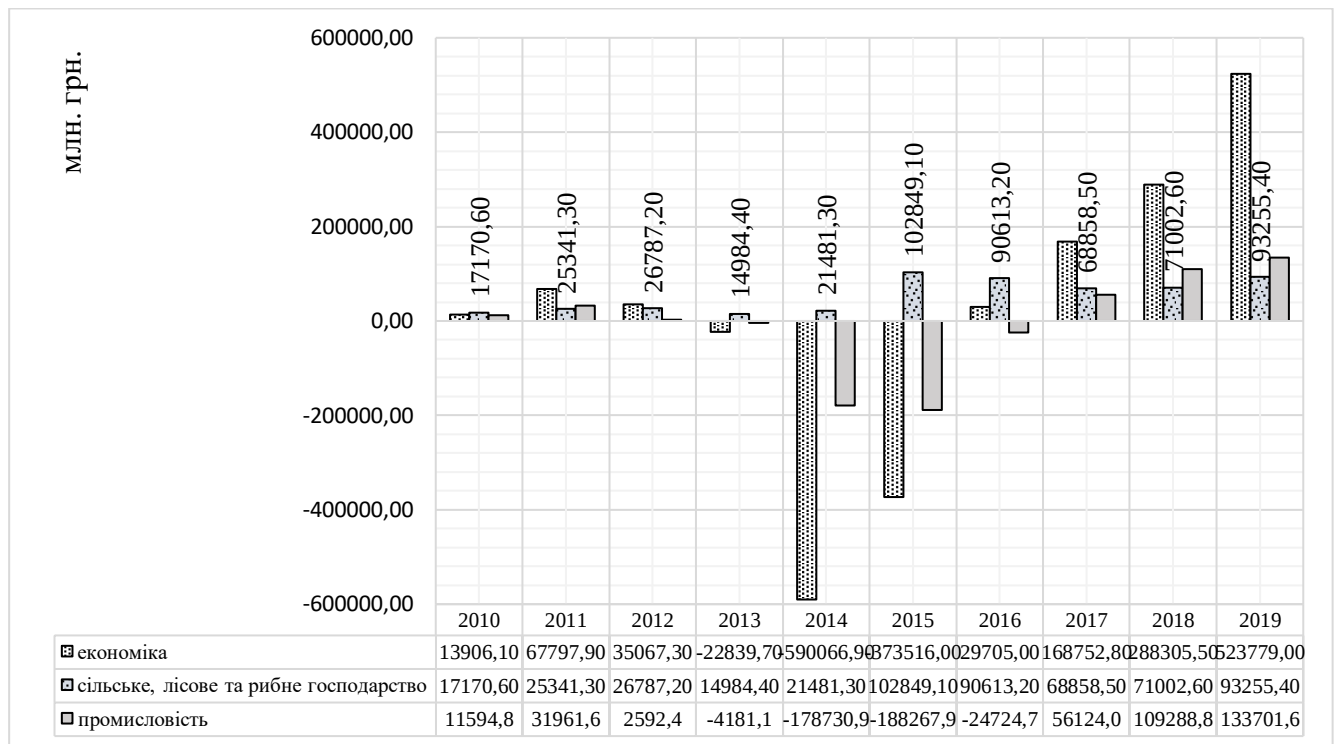

Рис. 2.19. Фінансовий результат діяльності підприємств національної економіки, промисловості та сільського, лісового, рибного господарств, 2010-2019 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [236]

Така ситуація зумовлена тим, що підприємства агросектору в підсумку генерують більше прибутків, ніж збитків: частка прибуткових підприємств досліджуваного виду діяльності впродовж 2010-2019 рр. щороку на 10-15% більше, ніж в економіці в цілому, а частка збиткових – відповідно менше (рис. 2.20, а). У 2019 р. підприємства аграрного сектору були найприбутковішими за останні чотири роки: загальна сума чистого прибутку за видом економічної діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» склала 93255,4 млн грн. Абсолютній максимум показника чистого прибутку агросектору за період 2010-2029 рр. припадає на 2015 р. – 102849,10 млн грн, коли частка прибуткових підприємств сектору в загальній їх кількості становила 88,4%. За результатами аналізу частки великих, середніх та малих підприємств у загальній кількості підприємств, які одержали прибуток чи збиток, слід визнати: на формування прибутку як основного внутрішнього джерела інвестиційних ресурсів підприємств та організацій,

найбільший вплив упродовж 2010-2019 рр. в аграрному секторі мають в основному великі підприємства (рис. 2.20, б і в).

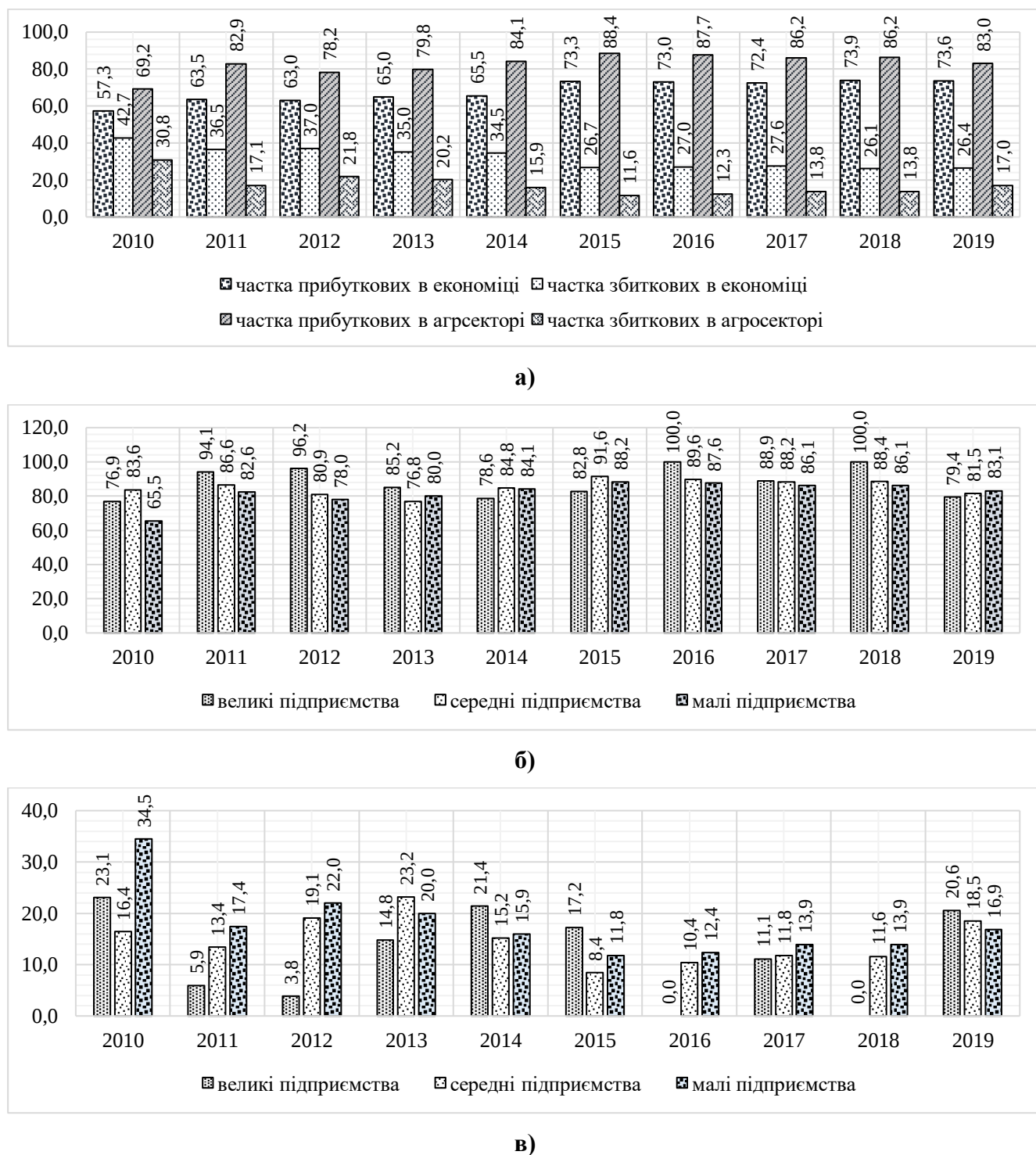

Рис. 2.20. Частка підприємств сільського, лісового, рибного господарств, які одержали прибуток та збиток (а); частка великих, середніх та малих підприємств, які одержали прибуток (б) та збиток (в), відсотків

Джерело: складено автором на основі [236]

Примітно, що в 2016 та в 2018 роках усі великі підприємства (100% від їх загальної кількості) демонструють позитивний фінансовий результат. Середні за розмірами підприємства домінують у формуванні прибутку в 2010, 2014 та 2015 роках (частка підприємств такого розміру в загальній кількості прибуткових підприємств у ці роки становить 83,6%, 84,8% і 91,6%), малі підприємства – лише в 2019 р. (83,1%).

За визначенням фахівців Офісу Національної інвестиційної ради України, які провели аналіз різних секторів української економіки в період 2010-2019 рр., зокрема за показником чистого прибутку підприємств, аграрний сектор (підприємства виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство») визначено як найприбутковіший за останні десять років сектор та як такий, що має найбільші перспективи подальшого зростання та залучення інвестицій [9, с. 1, 22].

Як з'ясовано раніше, впродовж 2010-2019 рр., окрім власних коштів підприємств та організацій, не менш важливим джерелом капітальних інвестицій у національній економіці та аграрному секторі виступають кредити банків-резидентів. Динаміка капітальних інвестицій за рахунок таких кредитів представлена в табл. 2.9.

Обсяг інвестованих в економіку та її аграрний сектор коштів, джерелом яких виступають кредити банківських установ, упродовж аналізованого періоду мав нестабільну динаміку. В період 2010-2019 рр. найбільш нестабільними можна вважати 2013 р. (скорочення інвестованих коштів за рахунок досліджуваного джерела порівняно з попереднім роком на 12,6%), 2014 р. (значення показника ланцюгових темпів динаміки відносно 2013 р. становить 62,6%, а базових темпів відносно 2010 р. – 95,0%), 2015 р. (скорочення інвестицій порівняно з 2014 р. – на 4,6%, а з 2010 р. – 9,4%) та 2020 р. (ланцюговий темп динаміки відносно 2019 р. становить 41,5%!)). Значення показників ланцюгових та базисних темпів динаміки обсягів капітальних інвестицій в аграрному секторі економіки за рахунок кредитів банків у 2019 та 2020 роках також свідчать про суттєве скорочення інвестиційних ресурсів з такого джерела впродовж 2018-2020 рр.

Таблиця 2.9

**Динаміка капітальних інвестицій економіки держави та її аграрного сектору
за рахунок кредитів банків-резидентів, 2010-2020 рр., млн грн**

Роки	Національна економіка			Вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»		
	млн грн	темпи зростання, %		млн грн	темпи зростання, %	
		ланцюгові	базисні		ланцюгові	базисні
2010	22888,1			-		
2011	36651,9	160,1	160,1	-	-	-
2012	39724,7	108,4	173,6	-	-	-
2013	34734,7	87,4	151,8	-	-	-
2014	21739,3	62,6	95,0	-	-	-
2015	20740,1	95,4	90,6	-	-	-
2016	27106	130,7	118,4	-	-	-
2017	29588,9	109,2	129,3	-	-	-
2018	44825,4	151,5	195,8	8400,8	-	-
2019	67232,6	150,0	293,7	5030,3	59,9	59,9
2020	27894,5	41,5	121,9	3138,9	62,4	37,4

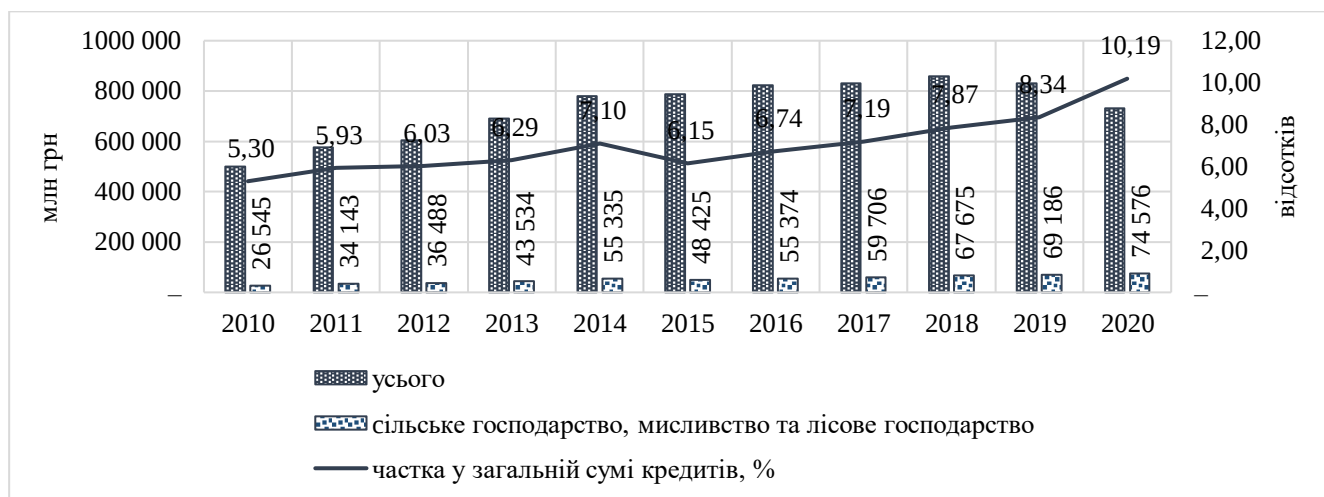
Джерело: складено автором на основі [64; 66]

У табл. В.8 додатку В представлено інформацію, а на рис. 2.21 проілюстровано динаміку обсягів кредитів банків-резидентів (рис. 2.21, а) а також динаміку процентних ставок за кредитами (рис. 2.21, б) в національній економіці та її аграрному секторі в період 2010-2019 рр. за даними Національного банку України [87; 172].

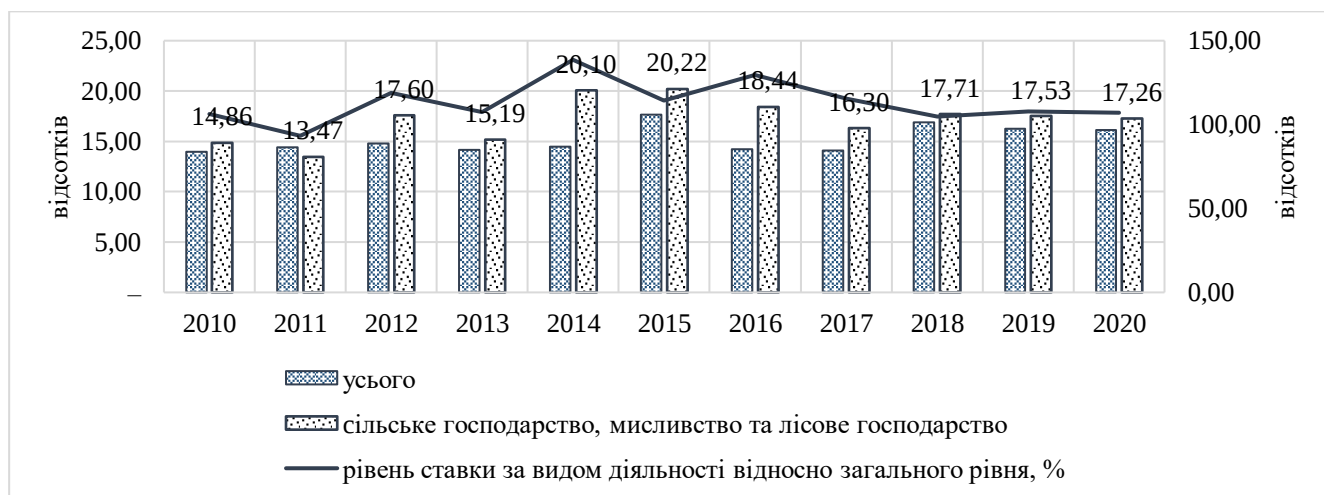
Обсяги банківського кредитування національної економіки впродовж досліджуваного періоду часу постійно зростали (залишки коштів на кінець відповідного року). Виняток становить лише 2019 р. та 2020 р.: в 2019 р. сума кредитів відносно попереднього року скоротилась на 3,45%, а в 2020 р. – на 11,81%. Сума кредитів, наданих нефінансовим корпораціям за видом економічної діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» в період 2010-2020 рр. також зростала щорічно, за винятком 2015 р., коли обсяг кредитування аграрного сектору скоротився відносно 2014 р. на 12,49%.

Слід звернути також увагу на те, що процентні ставки за кредитами для нефінансових корпорацій економіки в цілому (в середньому по економіці) впродовж майже всього аналізованого періоду були нижчими в порівнянні з

процентними ставками за кредитами для нефінансових корпорацій агросектору (наприклад, 2010 р. – на 6,41%, а в 2014 р. – на 38,62%). Найвище значення процентної ставки за кредитами як в економіці в цілому так й в аграрному секторі зокрема припадає на 2015 р. (17,67% та 20,22% відповідно).

а)

б)

Рис. 2.21. Динаміка обсягів кредитів банків-резидентів (а), а також процентних ставок за кредитами (б) в національній економіці та її аграрному секторі, 2010-2019 рр.

Джерело: складено автором на основі [87; 172]

Досліджуючи основні джерела формування капітальних інвестиційних ресурсів аграрного сектору економіки, слід також зважати на те, що національна

статистика України визначає капітальні інвестиції як витрати на придбання (виготовлення, створення) матеріальних та нематеріальних необоротних активів. Тому доцільно проаналізувати структуру капітальних інвестицій підприємств за видами активів (табл. 2.10; табл. В.9 і В.10 додатку В).

Таблиця 2.10

Структура капітальних інвестицій підприємств за видами активів у національній економіці та в агросекторі, 2010-2019 рр., відсотків до підсумку

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
<i>національна економіка</i>										
капітальні інвестиції усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:										
капітальні інвестиції у матеріальні активи	95,6	96,0	96,9	95,7	96,5	92,0	96,5	96,0	92,8	96,2
з них:										
у землю	0,9	1,0	0,7	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,3	0,4
в існуючі будівлі та споруди	3,0	3,6	2,3	2,1	1,5	2,3	2,8	1,7	2,2	2,0
у будівництво та перебудову будівель	47,7	48,2	45,0	46,4	48,2	40,2	37,5	33,6	35,3	39,1
у машини та обладнання	43,9	42,4	45,3	42,4	42,5	45,1	51,6	55,9	51,2	46,6
капітальні інвестиції у нематеріальні активи	4,4	4,0	3,1	4,3	3,5	8,0	3,5	4,0	7,2	3,8
з них:										
у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	2,2	2,0	1,6	2,5	1,6	5,7	1,4	1,5	5,0	1,4
у придбання програмного забезпечення	1,5	1,0	0,9	1,0	1,0	1,5	1,4	1,5	1,1	1,1
<i>вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство», %</i>										
капітальні інвестиції усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:										
капітальні інвестиції у матеріальні активи	99,4	98,7	99,7	98,2	99,6	99,4	99,5	99,1	98,0	97,6
з них:										
у землю	0,4	0,2	0,2	0,1	0,5	0,2	0,2	0,2	0,3	0,5
в існуючі будівлі та споруди	3,8	3,3	2,1	1,9	1,8	3,3	1,1	0,6	3,3	1,8
у будівництво та перебудову будівель	22,5	22,2	25,4	21,1	22,3	19,3	15,2	15,4	18,7	20,3
у машини та обладнання	58,8	63,7	61,4	62,2	64,1	66,7	76,0	76,4	68,3	63,2
капітальні інвестиції у нематеріальні активи	0,6	1,3	0,3	1,8	0,4	0,6	0,5	0,9	2,0	2,4
з них:										
у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
у придбання програмного забезпечення	0,1	0,7	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Джерело: складено автором на основі [67]

У період 2010-2019 рр. у структурі капітальних інвестицій за видами активів як в національній економіці так і аграрному секторі левову частку становлять капітальні інвестиції у матеріальні активи: частка інвестиційних витрат на придбання матеріальних активів у національній економіці впродовж аналізованого

періоду коливається від 92,0 в 2015 р. (найнижче значення показника) до 96,9% в 2012 р. (найвище значення за період); частка інвестиційних витрат на придбання таких активів підприємствами агросектору в цей же період змінюється в діапазоні від 99,7% в 2012 р. до 97,6% в 2019 р.

У складі інвестиційних витрат на матеріальні необоротні активи підприємств національної економіки майже рівнозначними є інвестиції у будівництво та переробку будівель та у машини та обладнання. У складі інвестиційних витрат на придбання таких же активів підприємствами агросектору переважають інвестиції у машини та обладнання: наприклад у 2019 р. частка цих витрат у загальній сумі капітальних інвестицій становить 63,2% в той час як частка інвестицій у будівництво та переробку будівель дорівнює 20,3%.

І наостанок розглянемо структуру прямих іноземних інвестицій в залежності від географії джерел походження інвестиційних ресурсів (географічної структури іноземних інвесторів). В табл. 2.11 наведено рейтинг основних країн-інвесторів в аграрний сектор економіки України за підсумками 2019 р.

За даними Державної служби статистики України, інвестиції в аграрний сектор економіки в 2019 р. надійшли з 60 країн світу, що свідчить «про незначну географічну диверсифікацію країн-експортерів прямих інвестицій до України» [51]. Основним інвестором в український агросектор є Кіпр: станом на 1 січня 2019 р. його частка в загальній сумі прямих іноземних інвестицій, спрямованих у досліджуваний сектор, становить 32,6%, а станом на 31 грудня 2019 р. – 39%. На другому місці у рейтингу основних країн-інвесторів знаходиться Данія (11,8% – на початок року та 9,5 – на кінець), на третьому – Польща (8,0% і 8,2% відповідно). На жаль у структурі прямих інвестицій неможливо визначити частку таких країн, як Болгарія, Греція, Джерсі, Литва, Ліхтенштейн, Мальта, Норвегія, Бангладеш, Вірменія, Гонконг, Грузія, Індія, Казахстан, Саудівська Аравія, Сінгапур, Сербія, Туркменістан, Узбекистан, Хорватія, Японія, Лівія, Нова Зеландія. Дані по цим країнам-інвесторам не оприлюднюються «з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації» [52]. Загалом, наведені в табл. 2.11 дані

свідчать про доволі невисоку частку прямих іноземних інвестицій з розвинених країн, натомість частка інвестицій з так званих офшорних зон – доволі значна.

Таблиця 2.11

Країни-інвестори в аграрний сектор України (вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»), 2019 р.

Рейтинг	Країна-інвестор	Обсяги прямих інвестицій станом на			
		1 січня 2019 р.		31 грудня 2019 р.	
		тис. дол. США	у % до підсумку	тис. дол. США	у % до підсумку
1	Кіпр	147 250,0	32,6	211 422,8	39,0
2	Данія	53 301,3	11,8	51 378,5	9,5
3	Польща	36 368,3	8,0	44 620,6	8,2
4	Німеччина	31 528,8	7,0	31 253,5	5,8
5	Нідерланди	27 261,8	6,0	33 540,8	6,2
6	Франція	27 327,5	6,0	28 270,6	5,2
7	Сполучене королівство Великої Британії та Північної Ірландії	25 257,0	5,6	17 761,7	3,3
8	США	19 118,7	4,2	27 512,7	5,1
9	Британські Віргінські острови	12 145,7	2,7	12 516,8	2,3
10	Швеція	11 465,8	2,5	17 782,8	3,3
11	Китай	6 681,1	1,5	8 101,0	1,5
12	Швейцарія	5 673,7	1,3	6 941,5	1,3
13	Австрія	4 919,1	1,1	4 903,2	0,9
14	Російська Федерація	4 628,5	1,0	4 354,2	0,8
15	Туреччина	3 719,9	0,8	3 850,5	0,7
16	Ліван	3 588,4	0,8	3 471,8	0,6
17	Словаччина	3 647,7	0,8	3 600,3	0,7
18	Беліз	3 792,7	0,8	3 491,0	0,6
19	Ізраїль	3 132,6	0,7	3 338,9	0,6
20	Чехія	3 022,6	0,7	3 041,0	0,6
21	Латвія	2 653,1	0,6	3 110,9	0,6
22	Угорщина	2 521,3	0,6	2 557,8	0,5
Країни, частка яких в загальній сумі інвестицій становить: від 0,2% до 0,5%: Бельгія, Панама, Італія, Сейшельські острови, Естонія; 0,1%: Азербайджан, Іспанія, Румунія, Маршаллові острови, Канада; менше 0,1%: Білорусь, Йорданія, Люксембург, Республіка Молдова, Об'єднані Арабські Емірати. Країни-інвестори, по яких дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації: Болгарія, Греція, Джерсі, Литва, Ліхтенштейн, Мальта, Норвегія, Бангладеш, Вірменія, Гонконг, Грузія, Індія, Казахстан, Саудівська Аравія, Сінгапур, Сербія, Туркменістан, Узбекистан, Хорватія, Японія, Лівія, Нова Зеландія					

Джерело: складено автором на основі [173]

Отже, впродовж 2010-2019 років основним джерелом капітальних інвестицій в національній економіці виступають: по-перше, власні кошти підприємств

та організацій; по-друге, кредити банків-резидентів; по-третє, бюджетні кошти (державного та місцевих бюджетів).

Структура джерел капітальних інвестицій в аграрному секторі економіки має свою специфіку: в 2019 р. у структурі джерел агроінвестицій частка власних коштів підприємств та організацій становить 90,83%, в той час як в національній економіці – 65,43%; кредити банків – 8,51% (в національній економіці на це джерело припадає 10,77%); кредити іноземних банків – 1,22% (в економіці – 5,14%). Частки інших джерел фінансування капітальних інвестицій аграрного сектору є незначними: кошти державного бюджету – 0,43% (в національній економіці – 4,94%), кошти місцевих бюджетів – 0,18% (в економіці – 9,05%), інші джерела фінансування – 0,03% (економіка – 3,08%).

У структурі прямих іноземних інвестицій в залежності від географії джерел походження інвестиційних ресурсів (географічної структури іноземних інвесторів) переважають інвестиції з так званих офшорних зон, у той час як частка інвестицій з розвинених країн – доволі незначна.

2.3. Вплив державного регулювання та ринкових сил на інвестиційне забезпечення аграрного сектору економіки

Актуальність вивчення питань та оцінювання стану участі держави в інвестиційному процесі в аграрному секторі економіки зумовлена декількома моментами: по-перше, впродовж останніх років уряд України змінив основні методи та інструментарій підтримки аграрного сектору, зараз розширено застосування методів прямої державної підтримки; по-друге, як з'ясовано в попередньому розділі, в структурі джерел формування інвестиційних ресурсів агросектору кошти державного бюджету займають значно меншу частку в порівнянні з часткою цього джерела в структурі інвестицій національної економіки загалом.

Із числа українських науковців до проблематики державної фінансової підтримки аграрного сектору національної економіки в сучасних умовах звертаються Бахур Н.В. [14], Ванькович Д.В. [26], Коденська М.Ю. [76], Молдаван Л.В. [116] та ін. Бахур Н.В. досліджує особливості державної підтримки інвестиційної діяльності розвитку галузей аграрного сектору України, а також напрями розвитку цих галузей з точки зору їх інвестиційної привабливості, виокремлює актуальні напрями державної підтримки фермерських господарств та кооперативів України [14]. Ванькович Д.В. та Галайко А.М. розкривають «теоретичні і практичні аспекти системи державної фінансової підтримки ділових суб'єктів аграрної промисловості в Україні», зокрема: з'ясовують і аналізують елементи державної фінансової підтримки в Україні, окреслюють проблеми фінансової підтримки фірм агропромислового комплексу з боку держави та пропонують шляхи їх розв'язання [26]. Коденська М. Ю. та Єрємєєва А. В. висвітлюють методологічні аспекти державної підтримки аграрного сектору на основі результатів аналізу виконання програм підтримки сільського господарства в Україні [76]. Молдаван Л.В. державну підтримку аграрної галузі розглядає як фактор створення «рівносприятливих умов відтворення та сталого її розвитку» [116].

Упродовж останніх років державна фінансова підтримка аграрного сектору в Україні зазнала значних змін: починаючи з 2017 р. уряд фінансує галузі сектору за визначеними програмами. Але перед тим як перейти до вивчення особливостей програм державної підтримки агросектору в національній економіці, завершимо аналіз динаміки структури капітальних інвестицій національної економіки та її аграрного сектору, зокрема за рахунок державного бюджету та місцевих бюджетів за даними Державної служби статистики України (табл. 2.12 і 2.13).

Обсяг державних капітальних інвестицій за рахунок коштів державного бюджету в економіку та її аграрний сектор упродовж 2010-2020 рр. мав нестабільну динаміку. Найбільш нестабільними виявились 2012, 2013 та 2014 роки, значення показників ланцюгових темпів динаміки яких свідчать про суттєве скорочення обсягів інвестованих коштів: на 6,3%, 62,1%, 55,6% відповідно.

Таблиця 2.12

**Динаміка капітальних інвестицій економіки держави та її аграрного сектору
за рахунок державного бюджету, 2010-2020 рр., млн грн**

Роки	Національна економіка			Вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»		
	млн грн	темпи зростання, %		млн грн	темпи зростання, %	
		ланцюгові	базисні		ланцюгові	базисні
2010	10223,3			-		
2011	17376,7	170,0	170,0	-	-	-
2012	16288,3	93,7	159,3	-	-	-
2013	6174,9	37,9	60,4	-	-	-
2014	2738,7	44,4	26,8	-	-	-
2015	6919,5	252,7	67,7	-	-	-
2016	9264,1	133,9	90,6	-	-	-
2017	15295,2	165,1	149,6	-	-	-
2018	22814,1	149,2	223,2	116,7	-	-
2019	30834,5	135,2	301,6	252,3	216,2	41,1
2020	36512,5	118,4	357,1	103,7	216,2	88,9

Джерело: складено автором на основі [64; 66]

Відновлення обсягів державних інвестицій відбулось лише в 2017 р. (значення показника базисного темпу динаміки в 2017 р. відносно 2010 р. становить 149,6%). Значення показників ланцюгових та базисних темпів динаміки обсягів капітальних інвестицій в аграрному секторі економіки за рахунок коштів державного бюджету в 2019 р. віддзеркалюють процес їх зростання (на 116,2%), а в 2020 р. – суттєве скорочення інвестиційних ресурсів з такого джерела (на 58,9% відносно 2019 р. та на 11,1% відносно 2018 р.).

Обсяг державних капітальних інвестицій за рахунок коштів місцевих бюджетів в економіку та її аграрний сектор упродовж аналізованого періоду відносно базисного 2010 р. постійно зростає (базисний темп динаміки в 2020 р. відносно 2010 р. становить 760,1%). Але є періоди, коли значення показників ланцюгових темпів динаміки менше 100%: 2013 р. – 79,4%; 2014 р. – 87,1%; 2020 р. – 77,1%. Значення показників ланцюгових та базисних темпів динаміки обсягів капітальних інвестицій в аграрному секторі економіки за рахунок коштів місцевих бюджетів у 2019 р. свідчать про їх зростання (на 30,9%), а в 2020 р. – про значне

скорочення інвестиційних ресурсів з аналізованого джерела (на 70,6% відносно 2019 р. та на 61,6% відносно 2018 р.).

Таблиця 2.13

**Динаміка капітальних інвестицій економіки держави та її аграрного сектору
за рахунок місцевих бюджетів, 2010-2020 рр., млн грн**

Роки	Національна економіка			Вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»		
	млн грн	темпи зростання, %		млн грн	темпи зростання, %	
		ланцюгові	базисні		ланцюгові	базисні
2010	5730,8			-		
2011	7746,9	135,2	135,2	-	-	-
2012	8555,7	110,4	149,3	-	-	-
2013	6796,8	79,4	118,6	-	-	-
2014	5918,2	87,1	103,3	-	-	-
2015	14260	241,0	248,8	-	-	-
2016	26817,1	188,1	467,9	-	-	-
2017	41565,5	155,0	725,3	-	-	-
2018	50355,5	121,1	878,7	80,9		
2019	56480	112,2	985,6	105,9	130,9	29,4
2020	43558,3	77,1	760,1	31,1	130,9	38,4

Джерело: складено автором на основі [64; 66]

Державні інвестиції в економіку та її аграрний сектор можна відстежити також за даними річних звітів про виконання Зведеного бюджету України (державного та місцевих), які щорічно оприлюднює на своєму офіційному сайті Державна казначейська служба України, зокрема: про видатки державного та місцевих бюджетів на капітальні інвестиції (за економічною класифікацією видатків бюджетів); про видатки державного та місцевих бюджетів за видом економічної діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» (за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджетів); про видатки державного бюджету на фінансування програм підтримки аграрного сектору економіки (за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету) [236].

З усіх видатків державного та місцевих бюджетів найближчою до інвестицій є категорія капітальних видатків [96, с. 4]. На рис. 2.22 проілюстровано динаміку капітальних видатків державного (а) і місцевих (б) бюджетів (відповідно до

економічної класифікації видатків бюджету) в період 2010-2020 рр. (дані про обсяги капітальних видатків бюджетів наведено також у табл. В.11 додатку В).

а)

б)

Рис. 2.22. Динаміка капітальних видатків державного (а) і місцевих (б) бюджетів (відповідно до економічної класифікації видатків бюджету), 2010-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [180-190]

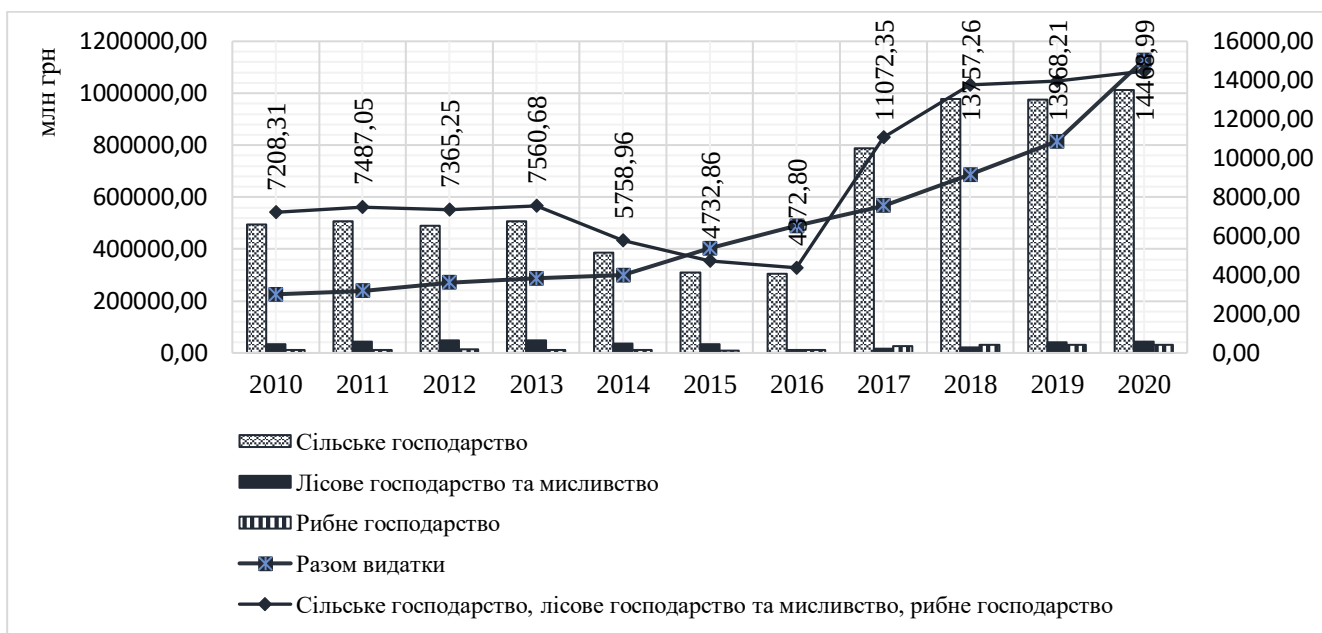
Упродовж досліджуваного періоду обсяг капітальних видатків державного бюджету збільшився відносно 2010 р. в 4,5 раза, а місцевих бюджетів – в 7,4 раза. Станом на 2020 р. капітальні видатки у структурі видатків державного бюджету становлять 7,37%, а в структурі місцевих бюджетів – 20,63%. Рекордно низькою частка капітальних видатків в структурі видатків бюджетів була в 2014 р.: державного бюджету – на рівні 1,72%, місцевих – 6,18%.

Слід зазначити, що на сьогодні у складі капітальних видатків доволі значну частину займають капітальні трансферти (субсидії), які до інвестицій не відносяться: у структурі державного бюджету – 72,8%, в структурі місцевих бюджетів – 40,1%. Для визначення обсягів видатків державного та місцевих бюджетів безпосередньо аграрного сектору економіки (виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство»), проаналізуємо структуру бюджетних видатків за їх функціональною класифікацією (табл. В.12, додаток В).

Динаміку видатків державного (а) і місцевих (б) бюджетів (за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету) в період 2010-2020 рр. представлено на рис. 2.23. Упродовж досліджуваного періоду обсяг видатків державного бюджету (за функціональною класифікацією видатків) за напрямом фінансування «Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство» в 2020 р. збільшився відносно 2010 р. в 2 рази, а місцевих бюджетів – в 3 рази. Станом на 2020 р. видатки за досліджуваним напрямом фінансування у відповідній структурі видатків державного бюджету становлять 1,28%, а в структурі місцевих бюджетів – 0,08%. Найнижчою (впродовж аналізованого періоду) частка видатків за напрямом «Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство» в структурі видатків державного бюджету була в 2016 р. (0,89%), а в структурі місцевих бюджетів – в 2012 р. (0,05%) та в 2014 р. (також 0,05%).

Як вже зазначено раніше, з 1 січня 2017 р. в Україні було розширено застосування інструментів прямої державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції та запроваджено практику підтримки агросектору за рахунок бюджетних коштів за визначеними програмами та напрямами.

Проаналізуємо динаміку коштів державного бюджету, спрямованих на підтримку агросектору, тобто фінансування відповідних програм.

а)

б)

Рис. 2.23. Динаміка видатків державного (а) і місцевих (б) бюджетів (за функціональною класифікацією видатків), 2010-2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [180-190]

Інформаційною базою в цьому разі також виступає щорічна звітність про виконання державного бюджету (за даними Державної казначейської служби України), зокрема про видатки державного бюджету на фінансування програм підтримки аграрного сектору економіки, – за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету (фінансування таких програм з місцевих бюджетів не передбачено).

Динаміка видатків державного бюджету на фінансування програм підтримки аграрного сектору в період 2011-2020 років представлена на рис. 2.24. Слід зазначити, що інструменти прямого державного фінансування агросектору (державні програми виробників сільськогосподарської продукції) застосовувались в Україні і до 1 січня 2017 р., але в меншому обсязі й одночасно із спеціальним режимом оподаткування ПДВ у сфері сільського, лісового та рибного господарств.

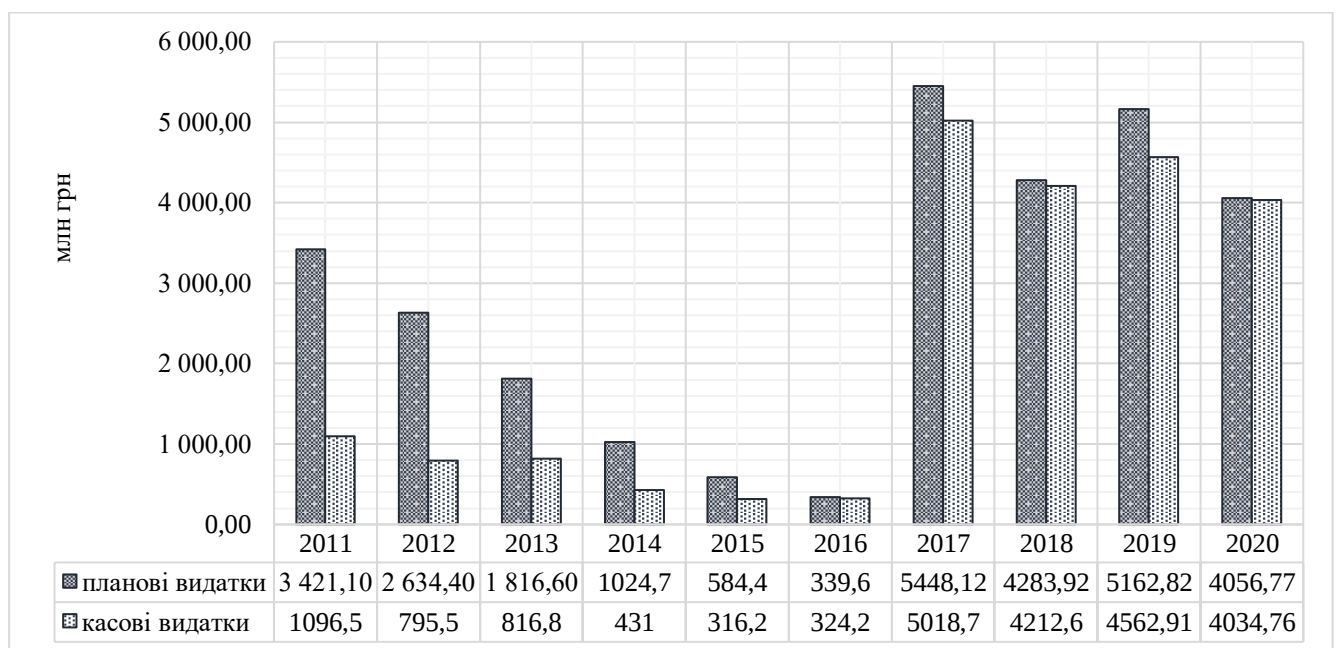

Рис. 2.24. Динаміка видатків державного бюджету на фінансування програм підтримки аграрного сектору, 2011-2020 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [180-190]

За результатами аналізу обсягів фінансування агросектору за рахунок бюджетних коштів та їх динаміки впродовж 2011-2020 років, слід визнати, що, починаючи з 2017 р. загальна сума державної підтримки аграріїв (бюджетних

коштів, що спрямовано на фінансування державних програм підтримки) зросла в декілька разів: планові видатки державного бюджету 2017 р. (5448,12 млн грн) перевищують планові видатки держбюджету 2011 р. (3421,10 млн грн) в 1,6 раза, а планові видатки держбюджету 2016 р. (339,6 млн грн) – у 16,0 разів.

Упродовж усього аналізованого періоду касові видатки бюджетів нижче від планових призначень: у 2011 р. касові видатки становлять 32,1% від запланованих, тобто аграрії отримали від держави лише 32,1% коштів, передбачених державним бюджетом на 2011 рік. У 2012 р. агросектор отримав 30,2% запланованих коштів, у 2013 р. – 45,0%, в 2014 р. – 42,1%, в 2015 р. – 54,1% запланованих коштів, у 2016 р. – 95,5%, в 2017 р. – 92,1%, в 2018 р. – 98,3%, в 2019 р. – 88,4%, в 2020 р. – 99,5%. Отже, незважаючи на зростання (починаючи з 2017 р.) запланованих обсягів фінансування програм, реальні показники держпідтримки аграрного сектору за доволі значною кількістю напрямів виконано на незадовільному рівні (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Обсяги державної підтримки аграрного сектору економіки (державних програм) за рахунок коштів державного бюджету, 2017-2020 рр., млн грн

Назва бюджетної програми	2017		2018		2019		2020	
	план	касові видатки	план	касові видатки	план	касові видатки	план	касові видатки
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів	300,0	294,84	266,0	265,91	451,76	449,82	-	-
Підтримка заходів в АПК	60,0	56,94	5,0	2,85	5,0	2,04	5,0	0,0
Підтримка розвитку фермерських господарств	-	-	210,0	203,26	465,0	416,92	-	-
Підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	299,3	298,6	400,0	394,33	400,0	397,88	-	-
Підтримка галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)	170,0	165,84	2401,0	2389,84	2930,0	2432,98	-	-
Підтримка сільгосптоваробників ¹⁾	4550,0	4134,06	955,0	912,86	681,79	640,22	3980,0	3968,01
Усього за видатками	5379,3	4950,28	4237,0	4169,07	4933,55	4339,86	3985,0	3968,01

Продовження табл. 2.14

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Повернення коштів, наданих Міністерству агрополітики та продовольства України для фінпідтримки заходів в АПК на умовах фінансового лізингу, а також закупівлі племінних нетелів та корів, техніки і	-3,82	0,00	-3,82	-1,0	-4,77	-1,38	-4,77	-1,01
обладнання вітчизняного виробництва								
Повернення кредитів, наданих з державного бюджету фермерським господарствам	-40,0	-17,64	-43,1	-24,75	-44,5	-27,17	-67,0	-60,77
Надання кредитів фермерським господарствам	65,0	64,6	43,1	42,58	224,5	223,05	67,0	66,75
Фінансова підтримка заходів в АПК на умовах фінансового лізингу	3,82	3,82	3,82	0,96	4,77	0,00	4,77	0,00
Усього за кредитами	68,82	68,42	46,92	43,54	229,27	223,05	71,77	66,75
Разом	5448,1	5018,7	4283,9	4212,59	5162,82	4562,91	4056,8	4034,76

Примітка: ¹⁾на 2020 рік, відповідно до [69], на фінансування програми 1201150 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» заплановано 4,0 млрд грн за такими напрямками: здешевлення кредитів, підтримка галузі тваринництва, здешевлення компенсації техніки та обладнання вітчизняного виробництва, програма розвитку фермерства та кооперативів, підтримка садівництва, виноградарства та хмелярства.

Джерело: складено автором на основі [55, с. 59; 187-190]

Дані табл. 2.14 також надають можливість проаналізувати структуру планових та касових видатків держбюджету, спрямованих на фінансування різних програм підтримки агросектору. Показники структури видатків держбюджетів 2017-2020 років, скерованих на держпідтримку агросектору за різними програмами (напрямами), представлені в табл. 2.15.

Так, у структурі обсягу касових видатків 2017 р. найбільшу питому вагу займають видатки на фінансову підтримку сільгосптоваробників – 82,37% від загальної суми видатків держбюджету для фінансування програм державної підтримки аграрного сектору; питома вага видатків на державну підтримку таких галузей як хмелярство, садівництво, виноградарство, ягідництво становить 5,95%; на фінансування заходів щодо здешевлення кредитів припадає 5,87% видатків; на підтримку галузі тваринництва – 3,30%; питома вага надання кредитів фермерським господарствам становить 1,29%.

Таблиця 2.15

**Структура планових та касових видатків державного бюджету для
фінансування програм державної підтримки аграрного сектору економіки,
2017-2020 рр., відсотків до підсумку**

Назва бюджетної програми	2017		2018		2019		2020	
	план	касові видатки	план	касові видатки	план	касові видатки	план	касові видатки
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	5,51	5,87	6,21	6,31	8,75	9,86	0,00	0,00
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	1,10	1,13	0,12	0,07	0,10	0,04	0,12	0,00
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	0,00	0,00	4,90	4,83	9,01	9,14	0,00	0,00
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними	5,49	5,95	9,34	9,36	7,75	8,72	0,00	0,00
Державна підтримка галузі тваринництва, зберігання та переробки сільськогосподарської продукції, аквакультури (рибництва)	3,12	3,30	56,05	56,73	56,75	53,32	0,00	0,00
Фінансова підтримка сільгосптоваробників	83,52	82,37	22,29	21,67	13,21	14,03	98,11	98,35
Надання кредитів фермерським господарствам	1,19	1,29	1,01	1,01	4,35	4,89	1,65	1,65
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу	0,07	0,08	0,09	0,02	0,09	0,00	0,12	0,00
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено автором на основі [55, с. 59; 187-190]

В структурі обсягу касових видатків 2018 р. найбільшу питому вагу займають видатки на державну програму підтримки галузі тваринництва – 56,73%; на програму підтримки сільгосптоваровиробників спрямовано 21,67% видатків; на державну підтримку розвитку хмелярства, садівництва, виноградарства, ягідництва – 9,36%; на програму здешевлення кредитів припадає 6,31%; на фінансову підтримку фермерських господарств – 4,89%; на кредити фермерським господарствам спрямовано 1,01% касових видатків.

У 2019 р. в структурі обсягу касових видатків Державного бюджету також переважають видатки на програму підтримки галузі тваринництва – 53,32% від загальної суми касових видатків для фінансування програм державної підтримки

аграрного сектору; питома вага видатків на підтримку сільгосптоваробників становить 14,03% касових видатків; на фінансування заходів для здешевлення кредитів спрямовано 9,86% видатків; на підтримку розвитку фермерських господарств – 9,14%; на підтримку хмелярства, садівництва, виноградарства, ягідництва – 8,72%; на надання кредитів фермерським господарствам – 4,89%.

У структурі обсягу касових видатків 2020 р. переважають видатки на підтримку сільгосптоваробників – 98,35% від загальної суми видатків держбюджету для фінансування програм державної підтримки аграрного сектору; на кредитування фермерських господарств припадає 1,65% касових видатків. У процесі аналізу структури видатків фінансування програм підтримки аграрного сектору економіки в 2020 р. слід враховувати зміни в розподілі бюджетних коштів відповідно до оприлюдненого (від 07.09.2020 р.) Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України наказу (№ 1491) «Про внесення змін до розподілу коштів за бюджетною програмою КПКВК 1201150 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» на 2020 рік» [148]. На фінансування цієї програми заплановано 4,0 млрд грн за такими напрямками: здешевлення кредитів – 1,2 млрд грн, підтримка галузі тваринництва – 1 млрд грн, здешевлення компенсації техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 1 млрд грн, програма розвитку фермерства та кооперативів – 400 млн грн, підтримка садівництва, виноградарства та хмелярства – 400 млн грн. Структура обсягу планових видатків на фінансування програми за визначеними напрямками проілюстрована на рис. 2.25.

Отже, в структурі планових видатків на фінансування основних напрямків підтримки аграрного сектору економіки на 2020 рік найбільшу питому вагу займають видатки на фінансову підтримку заходів шляхом здешевлення кредитів – 30%; по 25% видатків припадає на відшкодування сільгоспвиробникам вартості придбаних ними техніки та обладнання, що виготовлені вітчизняними промисловцями, і державну підтримку галузей тваринництва; 10% видатків заплановано на фінансову підтримку розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства; 9% видатків припадає на фінансову підтримку розвитку фермерських

господарств; 1% видатків спрямовано на додаткову фінансову підтримку сімейних фермерських господарств у частині виконання ними зобов'язань щодо загальнообов'язкового державного соціального страхування.

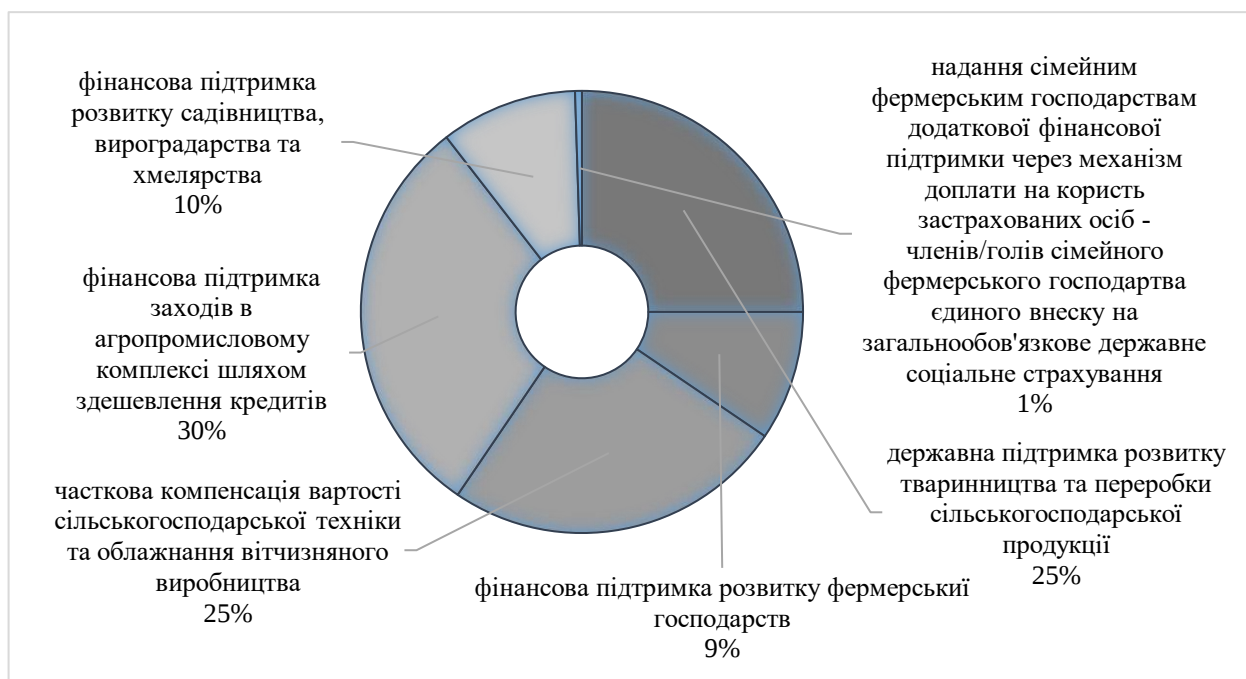

Рис. 2.25. Розподіл коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників», 2020 р., відсотків від загального запланованого обсягу коштів
Джерело: складено автором на основі [148]

У квітні 2021 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про внесення змін до пункту 3 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників» [147], відповідно до якої державна підтримка агросектору за рахунок коштів держбюджету на 2021 р. розширюється за рахунок нових напрямів (програм). Водночас перелік напрямів фінансової підтримки сільгосптоваровиробників, затверджений в лютому 2017 р. відповідною постановою Кабінету Міністрів України [154], доповнено новими: страхування сільськогосподарської продукції; компенсація втрат унаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; підтримка сільгоспвиробництва на меліорованих землях; підтримка виробників органічної продукції; підтримка виробників картоплі; додаткова підтримка

сільгосптоваровиробників за рахунок бюджетних субсидій (на одиницю оброблюваних угідь) [147]. Окрім зазначених нових напрямів (програм) держпідтримки аграріїв, у 2021 р. також збережено ключові напрями: тваринництво, фермерство, садівництво, компенсація вартості сільськогосподарської техніки, компенсація відсотків за кредитами.

На думку експертів-аудиторів Рахункової палати України, через цілу низку об'єктивних та суб'єктивних причин, зокрема певні недоліки в нормативно-правовому забезпеченні державної підтримки агропромислового комплексу за рахунок коштів держбюджету, вигодонабувачами підтримки в агросекторі доволі часто стають великі підприємства [55, с. 49], про що відповідним чином свідчать дані, наведені в табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Топ-10 аграрних компаній (власників аграрних компаній), які отримали найбільшу державну підтримку в період 2017-2019 рр.

Назва, спеціалізація діяльності компанії	Отримано ¹⁾ , млн грн	Питома частка ²⁾ , %
1	2	3
Агроіндустріальний холдінг «Миронівський хлібопродукт». Вирощування зернових та олійних культур, птахівництво. (Ю. Косюк)	2600	18,84%
Агропромислова компанія «Укрлендфармінг». Рослинництво, птахівництво, виробництво яєць. (О. Бахматюк)	418	3,03%
Агропромислова компанія «АПК-Інвест» Тваринництво, свинарство та виробництво м'яса, рослинництво. (Б. Колесніков).	85,9	0,62%
Корпорація «АГРО-ОВЕН». Рослинництво, тваринництво, виробництво м'яса. (В. Заворотній)	85	0,62%
Група компаній «Нива Переяславщини». Вирощування зернових культур, свинарство. (О. Мостіпан)	82,7	0,60%
«Аграрна компанія 2004». Свинарство. (С. Лабазюк)	81,6	0,59%
Агропромисловий холдинг «Овостар Юніон». Птахівництво, виробництво яєць. (Б. Беліков).	78,4	0,57%
Сільськогосподарська компанія «Хоробор Агро». Рослинництво (зернові, бобові, олійні культури), тваринництво (велика рогата худоба). (А. Веревський)	69,7	0,51%
Сільськогосподарська компанія «Гудвеллі Україна». Свинарство, тваринництво.; «Дружба нова». Вирощування зернових культур, молочно-товарне виробництво. (Т. Аксельгаард)	68,7	0,50%

Продовження табл. 2.16

1	2	3
Група компаній «Глобино». Виробництво продуктів харчування. (О. Кузьмінський)	57,2	0,41%
Загальна сума касових видатків держбюджету в період 2017-2019 рр. (100%)	13794,2	-

Примітки: ¹отримано коштів з державного бюджету, скерованих на фінансування різних програм державної підтримки аграрного сектору економіки в період 2017-2019 рр.; ²питома частка коштів, отриманих конкретною компанією, у загальній сумі касових видатків державного бюджету на фінансування різних програм підтримки агросектору економіки в період 2017-2019 рр.

Джерело: складено автором на основі [217; 233]

За нашими розрахунками, за період 2017-2019 рр., тобто за три роки, з державного бюджету на підтримку аграрного сектору виділено 13794,2 млн грн (касові видатки в 2017 р. – 5018,7 млн грн; у 2018 р. – 4212,59 млн грн; 2019 р. – 4562,91 млн грн). Отже, левову частку державної підтримки за 2017-2019 рр. отримав агроіндустріальний холдинг «Миронівський хлібопродукт» – 2600 млн грн, що становить 18,84% від загальної суми бюджетних коштів, скерованих урядом на фінансування програм в аграрній сфері. Іншими «основними отримувачами» держбюджетних коштів стали (табл. 2.16): агропромислова компанія «Укрлендфармінг» – відповідно 418 млн грн і 3,03%; агропромислова компанія «АПК-Інвест» – 85,9 млн грн і 0,62%; корпорація «АГРО-ОВЕН» – 85 млн грн і 0,62%; група компаній «Нива Переяславщини» – 82,7 млн грн і 0,60%; «Аграрна компанія 2004» – 81,6 млн грн і 0,59%. На інші чотири аграрні компанії з «десятки найбільших отримувачів державної підтримки» (серед яких: агропромисловий холдинг «Овостар Юніон», сільськогосподарські компанії «Хоробор Агро» та «Гудвеллі Україна», група компаній «Глобино») припадає 274 млн грн коштів підтримки аграріїв, що становить 1,99% від загальної суми бюджетних коштів, скерованих урядом на фінансування програм в аграрній сфері в період 2017-2019 рр. Загалом, на десять аграрних компаній (власників аграрних компаній), представлених у списку табл. 2.16, припадає 26,29% від загальної суми касових видатків держбюджетів періоду 2017-2019 рр.

Підбиваючи підсумки проведеного дослідження особливостей урядової підтримки аграрного сектору економіки в нашій країні, слід зазначити, що натеper у світовій практиці державної аграрної та інвестиційної політики засоби прямої державної підтримки (надання прямих субсидій виробникам агросектору) майже не використовуються. Так, наприклад, у Новій Зеландії виробників агросектору уряд не підтримує взагалі, у Канаді – підтримка здійснюється за рахунок здешевлення кредитів, у США та Австралії агросектор підтримується державою за допомогою страхових платежів, у Нідерландах – допомога реалізується через підтримку та стимулювання науково-дослідної діяльності [цит. за 55, с. 11]. Водночас у країнах ЄС прямі виплати на державну підтримку становлять близько 28% від обсягу випуску продукції в сільському господарстві [56, с. 138]. Незважаючи на активне застосування засобів прямого фінансування агросектору в практиці аграрної політики ЄС, заходи такого роду вважаються неефективними та застарілими [55, с. 11].

Досліджуючи масштаби державної участі в інвестиційних процесах в аграрній сфері, не можна не враховувати впливу ринкових сил на перебіг зазначених процесів. Розглянемо один з особливих сегментів сучасного ринку, якісні та кількісні зміни якого, зокрема, вважаються своєрідними індикаторами динаміки насамперед прямого іноземного інвестування, – це ринок злиттів і поглинань (ринки ЗіП, ринок М&А). Зазначений ринок заслуговує на увагу в рамках нашого дослідження ще й у зв'язку з тим, що майже п'ята частка від загальної кількості щорічно укладених на цьому ринку угод (зокрема за участю як українських так й іноземних компаній) припадає на аграрний сектор економіки. Інформаційною базою для аналізу обрано базу даних міжнародної незалежної інституції KPMG, що оприлюднюється (зараз – в інтерактивному форматі) на офіційному сайті цієї організації [252]. У табл. 2.17 наведено інформацію щодо стану й динаміки українського ринку ЗіП у період 2013-2019 роки за даними KPMG.

Український ринок ЗіП демонструє доволі значну кількість і вартість угод, хоча, за деякими оцінками, за цими параметрами він в чотири рази менше, ніж середньосвітові значення, менше однієї десятої частки від ринку ЗіП у США або

Великої Британії, а також набагато менше в порівнянні з країнами Центральної та Східної Європи. Особливістю ринку ЗіП в Україні є його доволі низький рівень прозорості. В період з 2013-2019 рр. вартість не була розголошена щодо 50% угод ринку ЗіП, оголошених в Україні. Доволі низький рівень прозорості може спотворювати дані у базі даних ЗіП KPMG по Україні [252].

Таблиця 2.17

Стан і динаміка українського ринку злиттів і поглинань, 2013-2020 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Усі сектори економіки</i>								
Загальна кількість угод, шт	109	36	48	55	66	81	80	69
ланцюгові темпи зростання, %	-	33,03	133,33	114,58	120,00	122,73	98,77	86,25
базисні темпи зростання, %	-	33,03	44,04	50,46	60,55	74,31	73,39	63,30
Загальна вартість угод, млн дол. США	3819	2582	1011	785	969	1823	2347	925
ланцюгові темпи зростання, %	-	67,61	39,16	77,65	123,44	188,13	128,74	39,41
базисні темпи зростання, %	-	67,61	26,47	20,56	25	47,74	61,46	24,22
Рівень прозорості, %	59	50	48	36	44	47	59	48%
Середня вартість угоди, млн дол. США	60	143	44	39	33	48	50	28
ланцюгові темпи зростання, %	-	238,33	30,77	88,64	84,62	145,45	104,17	56,00
базисні темпи зростання, %	-	238,33	73,33	65	55	80	83,33	46,67
<i>Аграрний сектор</i>								
Кількість угод в аграрному секторі, шт	19	2	5	6	12	22	15	13
ланцюгові темпи зростання, %	-	10,53	250,00	120,00	200,00	183,33	68,18	86,67
базисні темпи зростання, %	-	10,53	26,32	31,58	63,16	115,79	78,95	68,42
частка агросектору в загальному числі угод, %	17,43	5,56	10,42	10,91	18,18	27,16	18,75	18,84
Вартість угод в аграрному секторі, млн дол. США	927	218	106	146	416	582	225	170
ланцюгові темпи зростання, %	-	23,52	48,62	137,74	284,93	139,90	38,66	75,56
базисні темпи зростання, %	-	23,52	11,43	15,75	44,88	62,78	24,27	18,34
частка вартості угод в аграрному секторі в загальній вартості, %	24,27	8,44	10,48	18,60	42,93	31,93	9,59	18,38
Рівень прозорості, %	79	н/д	60	50	67	64	73	н/д
Середня вартість угоди, млн дол. США	62	109	35	49	52	42	20	н/д
ланцюгові темпи зростання, %	-	175,81	32,11	140,00	106,12	80,77	47,62	-
базисні темпи зростання, %	-	175,81	56,45	79,03	83,87	67,74	32,26	-
Місце в рейтингу секторів економіки за кількістю/вартістю угод	1/1	4/4	5/5	2/2	1/1	2/2	4/4	-

Джерело: складено автором на основі [250; 252]

За підсумками 2019 р. рівень прозорості ринку за всіма угодами становить: за внутрішніми угодами – 69%, за угодами придбання українських активів

іноземними інвесторами – 41%, за угодами придбання іноземних активів українськими інвесторами – 67%. Слід зазначити, що загальний рівень прозорості українського ринку ЗіП був доволі низьким у період 2015-2018 рр. (коливався в межах 36-48%), а в 2019 р. (як і в 2013 р.) становить 59%. Проте, за підсумками 2020 р. вартість було розкрито лише щодо 48% угод.

Найбільша кількість та найбільша сумарна вартість угод ринку ЗіП в Україні припадає на 2013 р. – 109 шт. та 3819 млн дол. США. Загальна щорічна кількість угод ринку за період 2013-2015 рр. зменшувалась і в 2015 р. становила 48 шт., а в період 2016-2018 рр. навпаки зростала – в 2018 р. досягла 81 шт. У 2020 р. кількість угод скоротилася майже до рівня 2017 р. (69 шт.), а відносно 2019 р. скорочення їх числа становить 13,75%. Найменше значення сумарної вартості угод ЗіП у період 2013-2020 рр. припадає на 2016 р. – 785 млн дол. Найбільше зростання вартості угод відносно попереднього року відбулося в 2018 р. (на 88,13%). За підсумками 2020 р. показник загальної вартості угод скоротився також майже до рівня 2017 р., а відносно попереднього 2019 р. – впав на 60%.

Максимальне значення річного показника середньої вартості укладених (у період 2013-2020 рр.) угод припадає на 2014 р. – 143 млн дол. США. В 2020 р. середня вартість угод впала до 28 млн дол.: відносно 2019 р. – зменшилась на 44%, а відносно 2013 р. – на 53,33%.

Упродовж 2013-2020 рр. одне з перших місць (серед всіх секторів та галузей економіки) за кількістю та вартістю укладених угод на ринку ЗіП посідає аграрний сектор: 2013 р. і 2017 р. – перше місце в рейтингу секторів, 2016 р. і 2018 р. – друге місце, 2014 р. і 2019 р. – четверте місце, 2015 р. – п'яте місце в рейтингу секторів. Частка сектору в загальній кількості угод у 2013-2020 рр. коливається від 5,56% (мінімальне значення показника впродовж періоду) в 2014 р. до 27,16% (максимальне значення) в 2018 р. У 2020 р. частка агросектору в загальному числі укладених угод становить 18,84%. Питома вага аналізованого сектору в загальній вартості укладених угод є ще вищою та змінюється в інтервалі від 8,44% в 2014 р. до 42,93% в 2017 р. У 2020 р. частка агросектору в загальній вартості укладених угод становить 18,38%.

Рівень прозорості угод ЗіП в агросекторі вищий відносно загальноринкового рівня – 79% в 2013 р. (максимальне значення показника за період 2013-2020 рр.), 50% в 2016 р. (мінімальне значення). У 2019 р. вартість було розкрито щодо 73% усіх угод по агросектору. Динаміка середньої щорічної вартості угод ЗіП агросектору припадає на інтервал від 20 млн грн в 2019 р. (мінімальне значення показника за період 2013-2020 рр.) до 109 млн грн у 2014 р. (максимальне значення). У 2019 р. вартість угод зменшилась відносно 2013 р. на 52,38%.

У 2020 р. вітчизняні угоди ЗіП становили 55% від вартості та 62% від обсягу угод в Україні. Середня вартість вітчизняних угод у 2020 р. становила 24 млн дол. США, що на 10% нижче відносно попереднього 2019 р. Рівень розкриття вартості таких угод знизився до 49%. За часткою у загальній вартості вітчизняних угод ЗіП у 2020 р. агросектор знаходиться на другому місці (загальна вартість вітчизняних угод агросектору – 100 млн дол. США; кількість укладених вітчизняних угод – 7). Щодо угод ЗіП з придбання іноземних активів українськими інвесторами, то в 2020 р. було оголошено лише одну угоду такого виду. Серед українських секторів, яким надали перевагу іноземні інвестори (за угодами придбання українських активів іноземними інвесторами), агросектор знаходиться на другому місці (в 2020 р. укладено шість угод). Середня вартість угод придбання українських активів іноземними інвесторами в 2020 р. знизилась до 37 млн дол., що нижче від рівня попереднього 2019 р. на 58%. Рівень розкриття досліджуваного виду угод також нижче рівня 2019 р. і в 2020 р. становить 44%. Загалом за підсумками 2020 р. вартість угод придбання українських активів іноземними інвесторами перевищила вартість угод придбання іноземних активів українськими інвесторами [250, с. 11].

Якщо розглядати угоди злиття та поглинання в агросекторі за сегментами, то в 2020 р. частка угод, основним об'єктом яких є земля, становить 46,2% від загального числа укладених угод (шість з 13 угод); частка угод, де об'єктами є зернові елеватори, складають 15,4% від загального числа угод (дві з 13); угоди, де об'єктом стали заводи з переробки, становлять 23,1% (три з 13).

В табл. В.13 додатку В наведено перелік основних угод на ринку ЗіП в аграрному секторі України в 2017- 2020 рр. [3–8; 11; 44; 52–54; 59; 68; 71; 81; 84;

91; 95; 126; 129; 194; 195; 197; 205; 216; 241; 243–247; 249; 252]. Розглянемо найбільші з їх числа.

Перше місце в ТОП-10 українських угод ЗіП 2017 р. посіла угода Kernel (вважається найбільшим аграрним холдингом України), який в червні 2017 р. направив 155 млн дол. США на придбання аграрних активів, які належали російській компанії Onexim (в Україні). Друге місце в рейтингу 2017 р. займає операція продажу компанією «Миронівський хлібопродукт» Кримської фруктової компанії, а також кримських «Дружба Народів Нова» та «Дружба Народів» (угода оцінюється в 78 млн дол. США, ім'я покупця не розкривається). На третьому місці – українська компанія «Епіцентр-К», яка придбала по 75% акцій десяти агропідприємств одного з найбільших світових сировинних трейдерів – компанії Glencore із Швейцарії (угода оцінюється в 55 млн дол. США) [194; 241; 247].

Найбільшою угодою в агросекторі з придбання українських активів іноземним інвестором у 2018 р. було придбання акціонерної компанії «Мрія Агро Холдинг» саудівською інвестиційною компанією SALIC за 242 млн дол. США. Примітно, що після реалізації угоди сумарний земельний банк нового холдингу, за деякими оцінками, становитиме 210 тис. га [59; 195]. Найбільша угода з придбання іноземних активів українськими інвесторами 2018 р. – угода з придбання українським агроіндустріальним холдингом «Миронівський хлібопродукт» (один із найбільших виробників м'яса птиці в Україні), 91% капіталу Perutnina Ptuj (Словенія, міжнародна харчова компанія, найбільший виробник м'яса птиці та курятини в Південно-Східній Європі) [126].

Однією із значних подій в агросекторі 2019 р. стала купівля корейською компанією Posco Daewoo International 75% частки зернового терміналу в Миколаївському морському порту в Onexim Group [84; 251]. Серед інших угод ЗіП за участю міжнародного капіталу: саудівська компанія SALIC придбала частки агропродовольчих компаній AlMarai та SGAF в United Farmers Holding Company (UFHC) (66%) за 56 млн дол.; ТОВ «Южнастевідорна компанія» придбане корейською корпорацією Posco Daewoo Corporation за 39 млн дол.; китайська Syngenta придбала Cropio Group (українська ІТ-компанія, що займає провідну

позицію на ринку цифрових технологій для агросектору у східній Європі, спеціалізація – агротехнічний бізнес Ag-Tech) за 33 млн дол. [54; 250].

Як вже зазначалось вище, більшість угод на ринку ЗіП в 2020 р. – угоди з українськими інвесторами. Одна з найбільших угод ЗіП у першій половині 2020 р. – купівля Групою компаній «Епіцентр К» у корпорації «Сварог Вест Груп» 96,7% корпоративних прав ТОВ «Хмельницьк-Агро» за 100 млн дол. США.

Таким чином, державна підтримка аграрного сектору в Україні впродовж останніх п'яти років посилюється: уряд фінансує галузі сектору за визначеними програмами та напрямками. Проте, незважаючи на зростання планових видатків держбюджету на фінансування урядових програм, реальні показники держпідтримки агросектору за доволі значною кількістю напрямків виконано на незадовільному рівні. У перспективі уряд планує розширення державної підтримки за такими напрямками: виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь; підтримка виробників картоплі; страхування сільськогосподарської продукції; відшкодовування втрат унаслідок надзвичайних ситуацій; підтримка сільгосптоваровиробників, що працюють на меліорованих землях; підтримка виробництва органічної продукції. Досліджуючи масштаби державної участі в інвестиційних процесах в аграрній сфері, слід також враховувати вплив ринкових сил на перебіг зазначених процесів. Ринок злиттів і поглинань – особливий сегмент сучасного ринку, якісні та кількісні зміни якого є індикаторами динаміки активності як вітчизняних так й іноземних інвесторів. Майже п'ята частина від загальної кількості щорічно укладених на цьому ринку в Україні угод припадає на аграрний сектор економіки.

У процесі написання другого розділу було використано джерела: [1–12; 14; 16; 24–26; 42; 44; 50–56; 58; 59; 61; 64; 66–69; 71; 74; 76; 77; 79; 81; 84; 87; 91; 95; 99; 105–107; 109; 111; 113; 114; 116; 117; 178; 122–124; 126; 128–131; 136; 147; 148; 154; 172; 173; 178; 180–191; 194; 195; 197; 199–201; 205; 216; 217; 222; 233; 236; 241; 243–247; 249; 250; 252; 256; 257; 259; 262; 268–270].

Основні положення розділу, результати дослідження і висновки опубліковано у наукових працях автора [167; 229; 227; 231; 225].

Розділ 3.

МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО В ІНВЕСТИЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ

3.1. Вплив інвестицій в аграрний сектор економіки на зростання обсягів сільськогосподарської продукції

Найзагальнішим показником результативності інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки може бути зростання обсягів валової доданої вартості, виробництва продукції сільського господарства, зокрема галузей рослинництва та тваринництва. Динаміку зазначених показників (у постійних цінах 2016 р.) проілюстровано на рис. 3.1.

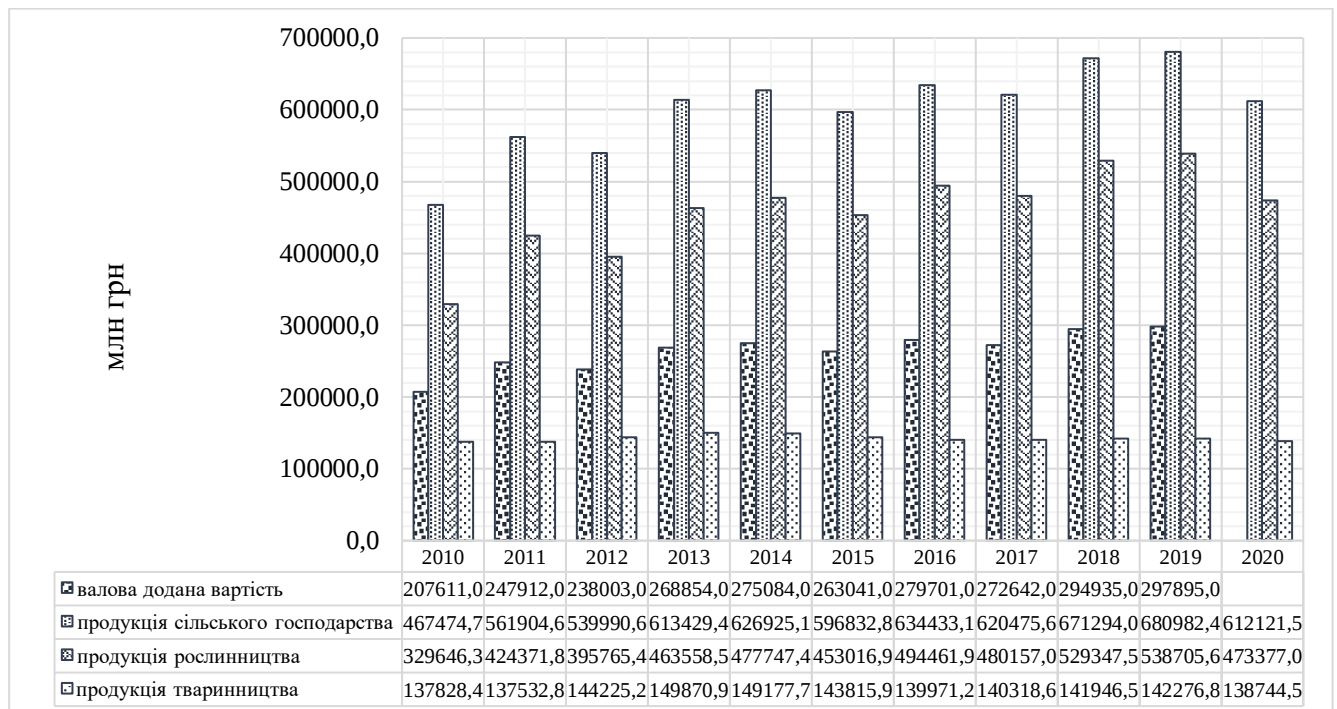

Рис. 3.1. Динаміка показників обсягів валової доданої вартості виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство», продукції сільського господарства, продукції рослинництва та тваринництва, 2010-2020 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [131]

Обсяг продукції сільського господарства в 2020 р. становить 130,9% відносно обсягу продукції сільського господарства в 2010 р.; обсяг продукції рослинництва в 2020 р. – це 143,6% від рівня аналогічного показника 2010 р.; обсяг продукції тваринництва в 2020 р. становить 100,7% від рівня відповідного показника 2010 р. Зважаючи на динаміку обсягів продукції, використання інвестиційних коштів в агросекторі мало доволі низьку ефективність насамперед у тваринництві.

Метою цього етапу роботи є встановлення зв'язку між результатами діяльності аграрного сектору та інвестиціями, спрямованими в агросектор з різних джерел, із застосуванням інструментів кореляційно-регресійного аналізу. Завдання полягає у встановленні «кількісної міри щільності зв'язку» [215] та «якісної характеристики сили зв'язку» [215] між визначеними факторними і результативними ознаками. За результатами моделювання зв'язків планується встановити факторні ознаки, які найсильніше впливають на зміну кожної з результативних ознак. Результати дослідження можуть стати основою для прийняття відповідних управлінських рішень стосовно встановлення найбільш перспективних джерел інвестиційного забезпечення агросектору з урахуванням стратегічних векторів його розвитку.

Для дослідження використано базу даних Державної служби статистики України, зокрема щодо виду економічної діяльності «Сільське, лісове господарство та рибне господарство» за період 2010-2020 рр. [131]. У табл. Г.1 додатку Г наведено значення результативних та факторних показників для проведення дослідження та побудови моделей залежності. Як результативні ознаки обрано обсяг валової доданої вартості виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство», обсяги продукції сільського господарства, рослинництва та тваринництва. Як факторні величини обрано: капітальні інвестиції, капітальні інвестиції підприємств, капітальні інвестиції у матеріальні активи, інвестиції у землю, в існуючі будівлі та споруди, у будівництво та перебудову будівель, у машини та обладнання, капітальні інвестиції у нематеріальні активи, інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права, у придбання програмного забезпечення, прямі інвестиції, кредити, надані нефінансовим

корпораціям, процентні ставки за кредитами нефінансовим корпораціям, касові видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету, касові видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування місцевих бюджетів, касові видатки за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету, чистий прибуток підприємств. Таким чином обрано чотири результативні та сімнадцять факторних показників.

Для кожної з результативних ознак розраховано її вірогідну залежність від кожної з факторних ознак, що дозволило встановити глибину залежності показників валової доданої вартості агросектору та продукції сільського господарства за видами діяльності від інвестицій в аграрний сектор з різних джерел. У табл. 3.1–3.4 представлено результати моделювання взаємозв'язку між обраними факторними і результативними ознаками: побудовані рівняння регресії, значення розрахованих коефіцієнтів детермінації. Залежно від значень коефіцієнта детермінації визначено кількісну міру щільності зв'язку та якісну характеристику сили зв'язку. Графічна ілюстрація встановленої залежності представлена у табл. Г.2–Г.5 додатку Г.

Таблиця 3.1

Оцінка залежності обсягу валової доданої вартості аграрного сектору від інвестиційного забезпечення з різних джерел інвестиційних ресурсів за розрахованими коефіцієнтами детермінації

Джерело	Функція	Рівняння	R ²	залежність
1	2	3	4	5
капітальні інвестиції (млн грн)	Лінійна	$y = 0,934x + 231513$	0,5708	середня
	Логарифмічна	$y = 33643\ln(x) - 81412$	0,6681	середня
	Поліноміальна	$y = -4E-05x^2 + 3,8704x + 190641$	0,6693	середня
	Степенева	$y = 67747x^{0,132}$	0,6507	середня
	Експоненційна	$y = 231546e^{4E-06x}$	0,5436	середня
капітальні інвестиції підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = 0,9335x + 231471$	0,5783	середня
	Логарифмічна	$y = 33582\ln(x) - 80743$	0,681	середня
	Поліноміальна	$y = -4E-05x^2 + 3,7828x + 191849$	0,676	середня
	Степенева	$y = 67811x^{0,1319}$	0,6649	середня
	Експоненційна	$y = 231504e^{4E-06x}$	0,5509	середня

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
капітальні інвестиції у матеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = 0,9481x + 231385$	0,5746	середня
	Логарифмічна	$y = 33649\ln(x) - 810$	0,6771	середня
	Поліноміальна	$y = -4E-05x^2 + 3,93x + 190436$	0,6768	середня
	Степенева	$y = 67707x^{0,1322}$	0,6614	середня
	Експоненційна	$y = 231413e^{4E-06x}$	0,5479	середня
інвестиції у землю (млн грн)	Лінійна	$y = 203,48x + 243280$	0,4819	помірна
	Логарифмічна	$y = 21359\ln(x) + 172244$	0,4488	помірна
	Поліноміальна	$y = -0,6923x^2 + 428,2x + 232733$	0,5248	середня
	Степенева	$y = 185320x^{0,0812}$	0,4103	помірна
	Експоненційна	$y = 242851e^{0,0008x}$	0,4367	помірна
інвестиції в існуючі будівлі та споруди (млн грн)	Лінійна	$y = 25,537x + 246034$	0,2858	слабка
	Логарифмічна	$y = 24159\ln(x) + 110182$	0,2919	слабка
	Поліноміальна	$y = -0,0136x^2 + 58,41x + 233325$	0,308	помірна
	Степенева	$y = 146484x^{0,0917}$	0,2663	слабка
	Експоненційна	$y = 245405e^{1E-04x}$	0,2586	слабка
інвестиції у будівництво та перебудову будівель (млн грн)	Лінійна	$y = 5,8751x + 225181$	0,6199	середня
	Логарифмічна	$y = 41098\ln(x) - 91924$	0,7032	значна
	Поліноміальна	$y = -0,0007x^2 + 16,175x + 194294$	0,6695	середня
	Степенева	$y = 65056x^{0,1611}$	0,6842	середня
	Експоненційна	$y = 226081e^{2E-05x}$	0,5851	середня
інвестиції у машини та обладнання (млн грн)	Лінійна	$y = 1,1989x + 235481$	0,5232	середня
	Логарифмічна	$y = 30023\ln(x) - 31600$	0,6595	середня
	Поліноміальна	$y = -9E-05x^2 + 5,9434x + 192298$	0,7105	значна
	Степенева	$y = 81977x^{0,1183}$	0,6476	середня
	Експоненційна	$y = 235030e^{5E-06x}$	0,5023	середня
капітальні інвестиції у нематеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = 38,293x + 247062$	0,514	середня
	Логарифмічна	$y = 18627\ln(x) + 161198$	0,6268	середня
	Поліноміальна	$y = -0,0439x^2 + 103,39x + 236748$	0,5732	середня
	Степенева	$y = 176051x^{0,0725}$	0,6006	середня
	Експоненційна	$y = 246295e^{0,0001x}$	0,469	помірна
інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	Лінійна	$y = 32,085x + 264156$	0,0002	відсутня
	Логарифмічна	$y = -6544\ln(x) + 279268$	0,0383	відсутня
	Поліноміальна	$y = 151,12x^2 - 6555,6x + 305688$	0,5405	середня
	Степенева	$y = 281444x^{-0,03}$	0,0503	відсутня
	Експоненційна	$y = 263929e^{-2E-04x}$	0,0005	відсутня
інвестиції у придбання програмного забезпечення	Лінійна	$y = 111,23x + 260077$	0,0162	відсутня
	Логарифмічна	$y = 15536\ln(x) + 210367$	0,1386	слабка
	Поліноміальна	$y = -19,905x^2 + 2717,5x + 204773$	0,5642	середня
	Степенева	$y = 211302x^{0,063}$	0,1442	слабка
	Експоненційна	$y = 258132e^{0,0005x}$	0,0194	відсутня
прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року, млн дол. США)	Лінійна	$y = -141,24x + 354790$	0,3197	помірна
	Логарифмічна	$y = -88297\ln(x) + 833691$	0,3401	помірна
	Поліноміальна	$y = 0,8284x^2 - 1166,1x + 662571$	0,4078	помірна
	Степенева	$y = 2E+06x^{-0,334}$	0,308	помірна
	Експоненційна	$y = 370140e^{-5E-04x}$	0,2889	слабка
кредити нефін. корпораціям (залишки на кінець періоду, млн грн)	Лінійна	$y = 1,7887x + 175774$	0,8898	значна
	Логарифмічна	$y = 83393\ln(x) - 633627$	0,9268	досить значна
	Поліноміальна	$y = -3E-05x^2 + 4,4298x + 116658$	0,9211	досить значна
	Степенева	$y = 7578x^{0,3294}$	0,9152	досить значна
	Експоненційна	$y = 185881e^{7E-06x}$	0,8644	значна
середньозважені процентні ставки за кредитами нефін. корпораціям (річні, %)	Лінійна	$y = 5480x + 170630$	0,1967	слабка
	Логарифмічна	$y = 95236\ln(x) - 5320,5$	0,2107	слабка
	Поліноміальна	$y = -1623,8x^2 + 60711x - 291870$	0,2749	слабка
	Степенева	$y = 89393x^{0,3811}$	0,2135	слабка
	Експоненційна	$y = 180480e^{0,022x}$	0,201	слабка

Продовження табл. 3.1

1	2	3	4	5
видатки державного бюджету за функц. класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = 3,6634x + 234058$	0,2157	слабка
	Логарифмічна	$y = 23679\ln(x) + 52569$	0,1235	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,0018x^2 - 30,504x + 373102$	0,5823	середня
	Степенева	$y = 121518x^{0,0863}$	0,1039	слабка
	Експоненційна	$y = 235099e^{1E-05x}$	0,1873	слабка
видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікацією (млн грн)	Лінійна	$y = 12,17x + 257214$	0,0886	відсутня
	Логарифмічна	$y = 10900\ln(x) + 201134$	0,2071	слабка
	Поліноміальна	$y = -0,0455x^2 + 94,201x + 242447$	0,249	слабка
	Степенева	$y = 203894x^{0,0439}$	0,2124	слабка
	Експоненційна	$y = 255306e^{5E-05x}$	0,0967	відсутня
видатки держбюджету за програмною класифікацією (млн грн)	Лінійна	$y = 5,6407x + 259882$	0,3339	помірна
	Логарифмічна	$y = 7790,6\ln(x) + 216119$	0,2018	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,0025x^2 - 7,6285x + 266944$	0,3612	помірна
	Степенева	$y = 221865x^{0,0281}$	0,1873	слабка
	Експоненційна	$y = 259586e^{2E-05x}$	0,3195	помірна
чистий прибуток підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = 0,4625x + 239944$	0,3607	помірна
	Логарифмічна	$y = 21928\ln(x) + 31283$	0,3825	помірна
	Поліноміальна	$y = -1E-05x^2 + 1,753x + 216510$	0,4292	помірна
	Степенева	$y = 105229x^{0,0862}$	0,374	помірна
	Експоненційна	$y = 238991e^{2E-06x}$	0,3511	помірна

Примітка: $R^2 < 0,1$ – залежність відсутня; $0,1 < R^2 < 0,3$ – залежність слабка;

$0,3 < R^2 < 0,5$ – залежність помірна; $0,5 < R^2 < 0,7$ – залежність середня;

$0,7 < R^2 < 0,9$ – залежність значна; $0,9 < R^2 < 0,99$ – залежність досить значна.

Джерело: складено автором

Валова додана вартість аграрного сектору демонструє значну залежність лише від однієї факторної ознаки – кредити банків (кредити нефінансовим корпораціям виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство», залишки на кінець відповідного року, млн грн). Середню залежність валової доданої вартості встановлено від таких факторних ознак, як капітальні інвестиції, капітальні інвестиції підприємств, капітальні інвестиції у матеріальні активи, в будівництво та перебудову будівель, у машини та обладнання, капітальні інвестиції у нематеріальні активи. Помірна залежність встановлена від динаміки капітальних інвестицій у землю, прямих іноземних інвестицій, видатків державного бюджету на фінансування програм підтримки агросектору, а також чистого прибутку підприємств. Виявлено також відсутність залежності валової доданої вартості від динаміки капітальних інвестицій у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права, у придбання програмного забезпечення, видатків місцевих бюджетів. З усіх факторних ознак на зміну обсягів продукції сільського господарства (як і валової доданої вартості) найсильніше впливають кредити банків

нефінансовим корпораціям виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Оцінка міри залежності обсягу продукції сільського господарства від інвестиційного забезпечення з різних джерел інвестиційних ресурсів за розрахованими коефіцієнтами детермінації

Джерело	Функція	Рівняння	R ²	залежність
1	2	3	4	5
капітальні інвестиції (млн грн)	Лінійна	$y = 2,104x + 524963$	0,5509	середня
	Логарифмічна	$y = 74469\ln(x) - 167197$	0,635	середня
	Поліноміальна	$y = -6E-05x^2 + 6,8601x + 458333$	0,6082	середня
	Степенева	$y = 157459x^{0,1294}$	0,6227	середня
	Експоненційна	$y = 524816e^{4E-06x}$	0,5275	середня
капітальні інвестиції підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = 2,1051x + 524798$	0,5587	середня
	Логарифмічна	$y = 74427\ln(x) - 166671$	0,6481	середня
	Поліноміальна	$y = -6E-05x^2 + 6,7276x + 460072$	0,6158	середня
	Степенева	$y = 157356x^{0,1294}$	0,6371	середня
	Експоненційна	$y = 524663e^{4E-06x}$	0,5351	середня
капітальні інвестиції у матеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = 2,1395x + 524597$	0,5554	середня
	Логарифмічна	$y = 74632\ln(x) - 167919$	0,6447	середня
	Поліноміальна	$y = -6E-05x^2 + 7,0085x + 457261$	0,6159	середня
	Степенева	$y = 156970x^{0,1298}$	0,634	середня
	Експоненційна	$y = 524448e^{4E-06x}$	0,5324	середня
інвестиції у землю (млн грн)	Лінійна	$y = 373,04x + 55754$	0,3935	помірна
	Логарифмічна	$y = 42018\ln(x) + 415787$	0,388	помірна
	Поліноміальна	$y = -1,6513x^2 + 913,05x + 532151$	0,4379	помірна
	Степенева	$y = 437221x^{0,071}$	0,3605	помірна
	Експоненційна	$y = 555774e^{0,0006x}$	0,3633	помірна
інвестиції в існуючі будівлі та споруди (млн грн)	Лінійна	$y = 59,039x + 558526$	0,2778	слабка
	Логарифмічна	$y = 55756\ln(x) + 245067$	0,2828	слабка
	Поліноміальна	$y = -0,0316x^2 + 135,35x + 529025$	0,2996	слабка
	Степенева	$y = 329661x^{0,0932}$	0,2573	слабка
	Експоненційна	$y = 556912e^{1E-04x}$	0,2509	слабка
інвестиції у будівництво та перебудову будівель (млн грн)	Лінійна	$y = 13,718x + 509406$	0,6147	середня
	Логарифмічна	$y = 95942\ln(x) - 230840$	0,697	середня
	Поліноміальна	$y = -0,0015x^2 + 37,324x + 438621$	0,6621	середня
	Степенева	$y = 141914x^{0,1658}$	0,6779	середня
	Експоненційна	$y = 511479e^{2E-05x}$	0,5792	середня
інвестиції у машини та обладнання (млн грн)	Лінійна	$y = 2,7832x + 533852$	0,5128	середня
	Логарифмічна	$y = 69811\ln(x) - 87290$	0,6486	середня
	Поліноміальна	$y = -0,0002x^2 + 13,863x + 433005$	0,6986	середня
	Степенева	$y = 180796x^{0,1213}$	0,6372	середня
	Експоненційна	$y = 532634e^{5E-06x}$	0,4921	помірна
капітальні інвестиції у нематеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = 85,348x + 559915$	0,498	помірна
	Логарифмічна	$y = 39949\ln(x) + 376115$	0,5844	середня
	Поліноміальна	$y = -0,0496x^2 + 156,71x + 548073$	0,5165	середня
	Степенева	$y = 405801x^{0,0689}$	0,5645	середня
	Експоненційна	$y = 558116e^{0,0001x}$	0,4571	помірна

Продовження табл. 3.2

1	2	3	4	5
інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	Лінійна	$y = 159,25x + 600275$	0,0008	відсутня
	Логарифмічна	$y = -12894\ln(x) + 631873$	0,0279	відсутня
	Поліноміальна	$y = 298,93x^2 - 12788x + 685591$	0,4382	помірна
	Степенева	$y = 636776x - 0,026$	0,0381	відсутня
	Експоненційна	$y = 600052e^{-9E-05x}$	0,00008	відсутня
інвестиції у придбання програмного забезпечення	Лінійна	$y = 255,52x + 591859$	0,0156	відсутня
	Логарифмічна	$y = 35398\ln(x) + 477626$	0,1351	слабка
	Поліноміальна	$y = -41,438x^2 + 5642x + 473807$	0,5072	середня
	Степенева	$y = 478751x^{0,0638}$	0,1425	слабка
	Експоненційна	$y = 587268e^{0,0005x}$	0,0192	відсутня
прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року, млн дол. США)	Лінійна	$y = -283,51x + 779486$	0,2808	слабка
	Логарифмічна	$y = -2E+05\ln(x) + 2E+06$	0,2967	слабка
	Поліноміальна	$y = 1,7015x^2 - 2376x + 1E+06$	0,3509	помірна
	Степенева	$y = 4E+06x - 0,296$	0,2736	слабка
	Експоненційна	$y = 807516e^{-5E-04x}$	0,2584	слабка
кредити нефінансовим корпораціям (залишки на кінець періоду, млн грн)	Лінійна	$y = 3,3126x + 430399$	0,7217	значна
	Логарифмічна	$y = 166085\ln(x) - 1E+06$	0,8038	значна
	Поліноміальна	$y = -0,0001x^2 + 14,607x + 167588$	0,8719	значна
	Степенева	$y = 25820x^{0,2909}$	0,8014	значна
	Експоненційна	$y = 444420e^{6E-06x}$	0,7098	значна
середньозважені процентні ставки за кредитами нефін. корпораціям в річн. ому обчисленні, %)	Лінійна	$y = 12759x + 383500$	0,1935	слабка
	Логарифмічна	$y = 222145\ln(x) - 27473$	0,2081	слабка
	Поліноміальна	$y = -3704,3x^2 + 138715x - 672363$	0,2736	слабка
	Степенева	$y = 196817x^{0,3928}$	0,2115	слабка
	Експоненційна	$y = 406465e^{0,0226x}$	0,1981	слабка
видатки державного бюджету за функц. класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = 7,0121x + 540037$	0,1891	слабка
	Логарифмічна	$y = 48972\ln(x) + 161116$	0,119	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,0031x^2 - 52,923x + 788148$	0,4162	помірна
	Степенева	$y = 290701x^{0,0803}$	0,104	слабка
	Експоненційна	$y = 540476e^{1E-05x}$	0,1693	слабка
видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = 26,606x + 586874$	0,0779	відсутня
	Логарифмічна	$y = 24987\ln(x) + 456812$	0,1974	слабка
	Поліноміальна	$y = -0,1038x^2 + 214,9x + 550739$	0,2389	слабка
	Степенева	$y = 462574x^{0,0445}$	0,2033	слабка
	Експоненційна	$y = 582602e^{5E-05x}$	0,0851	слабка
видатки держбюджету за програм. класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = 11,661x + 590641$	0,2923	слабка
	Логарифмічна	$y = 15851\ln(x) + 502375$	0,1744	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,0077x^2 - 27,916x + 611947$	0,3499	помірна
	Степенева	$y = 512672x^{0,0253}$	0,1647	слабка
	Експоненційна	$y = 589919e^{2E-05x}$	0,2833	помірна
чистий прибуток підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = 1,0262x + 545121$	0,3421	помірна
	Логарифмічна	$y = 48116\ln(x) + 87562$	0,3593	помірна
	Поліноміальна	$y = -2E-05x^2 + 3,5372x + 499387$	0,3934	помірна
	Степенева	$y = 244246x^{0,0839}$	0,3551	помірна
	Експоненційна	$y = 542589e^{2E-06x}$	0,3363	помірна

Примітка: $R^2 < 0,1$ – залежність відсутня; $0,1 < R^2 < 0,3$ – залежність слабка;

$0,3 < R^2 < 0,5$ – залежність помірна; $0,5 < R^2 < 0,7$ – залежність середня;

$0,7 < R^2 < 0,9$ – залежність значна; $0,9 < R^2 < 0,99$ – залежність досить значна;

Джерело: складено автором

На зміну обсягу продукції сільського господарства практично не впливає (залежність відсутня, що характерно і для валової доданої вартості) динаміка капітальних інвестицій у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні

права, інвестицій у придбання програмного забезпечення, динаміка видатків місцевих бюджетів. Зміна обсягу сільгосппродукції менш залежна (порівняно із валовою доданою вартістю) від динаміки капітальних інвестицій у нематеріальні активи, прямих іноземних інвестицій, а також видатків державного бюджету на фінансування програм підтримки агросектору.

Якісні характеристики сили зв'язку обсягів продукції рослинництва із кожною з досліджуваних факторних ознак повністю співпадають із характеристиками сили зв'язку із ними обсягів валової доданої вартості аграрного сектору (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Оцінка міри залежності обсягу продукції рослинництва від інвестиційного забезпечення з різних джерел інвестиційних ресурсів за розрахованими коефіцієнтами детермінації

Джерело	Функція	Рівняння	R ²	залежність
1	2	3	4	5
капітальні інвестиції (млн грн)	Лінійна	$y = 2,1565x + 380696$	0,6002	середня
	Логарифмічна	$y = 75723\ln(x) - 322493$	0,6809	середня
	Поліноміальна	$y = -6E-05x^2 + 6,6903x + 317180$	0,6543	середня
	Степенева	$y = 75511x^{0,1741}$	0,6603	середня
	Експоненційна	$y = 381203e^{5E-06x}$	0,5645	середня
капітальні інвестиції підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = 2,1562x + 380578$	0,608	середня
	Логарифмічна	$y = 75596\ln(x) - 321080$	0,6934	середня
	Поліноміальна	$y = -6E-05x^2 + 6,5562x + 318968$	0,6616	середня
	Степенева	$y = 75547x^{0,174}$	0,6745	середня
	Експоненційна	$y = 381094e^{5E-06x}$	0,5719	середня
капітальні інвестиції у матеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = 2,1918x + 380358$	0,6045	середня
	Логарифмічна	$y = 75809\ln(x) - 322405$	0,69	середня
	Поліноміальна	$y = -6E-05x^2 + 6,8202x + 316350$	0,6613	середня
	Степенева	$y = 75284x^{0,1746}$	0,6714	середня
	Експоненційна	$y = 380866e^{5E-06x}$	0,5693	середня
інвестиції у землю (млн грн)	Лінійна	$y = 383,18x + 413987$	0,4306	помірна
	Логарифмічна	$y = 43407\ln(x) + 267284$	0,4294	помірна
	Поліноміальна	$y = -1,7096x^2 + 942,25x + 387700$	0,48	помірна
	Степенева	$y = 297289x^{0,0964}$	0,389	помірна
	Експоненційна	$y = 411987e^{0,0008x}$	0,3873	помірна
інвестиції в існуючі будівлі та споруди (млн грн)	Лінійна	$y = 60,037x + 415106$	0,2988	слабка
	Логарифмічна	$y = 57330\ln(x) + 92317$	0,311	помірна
	Поліноміальна	$y = -0,0346x^2 + 143,65x + 382782$	0,326	помірна
	Степенева	$y = 203564x^{0,1257}$	0,2749	слабка
	Експоненційна	$y = 413270e^{0,0001x}$	0,2617	слабка
інвестиції у будівництво та перебудову будівель (млн грн)	Лінійна	$y = 13,885x + 365590$	0,655	середня
	Логарифмічна	$y = 96430\ln(x) - 377765$	0,7323	значна
	Поліноміальна	$y = -0,0015x^2 + 36,208x + 298649$	0,699	середня
	Степенева	$y = 67162x^{0,2204}$	0,7039	значна
	Експоненційна	$y = 368948e^{3E-05x}$	0,6045	середня
інвестиції у машини та обладнання	Лінійна	$y = 2,8462x + 389625$	0,5578	середня
	Логарифмічна	$y = 70583\ln(x) - 237595$	0,6895	середня

Продовження табл. 3.3

1	2	3	4	5
(млн грн)	Поліноміальна	$y = -0,0002x^2 + 13,402x + 293554$	0,7331	значна
	Степенева	$y = 91633x^{0,1623}$	0,6709	середня
	Експоненційна	$y = 388692e^{6E-06x}$	0,5263	середня
капітальні інвестиції у нематеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = 86,764x + 416874$	0,5338	середня
	Логарифмічна	$y = 40634\ln(x) + 229900$	0,6271	середня
	Поліноміальна	$y = -0,054x^2 + 164,47x + 403980$	0,5566	середня
	Степенева	$y = 269952x^{0,0926}$	0,5982	середня
	Експоненційна	$y = 414746e^{0,0002x}$	0,4772	помірна
інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	Лінійна	$y = 192,8x + 457501$	0,0013	відсутня
	Логарифмічна	$y = -12816\ln(x) + 489357$	0,0286	відсутня
	Поліноміальна	$y = 298,79x^2 - 12748x + 542778$	0,4545	помірна
	Степенева	$y = 495797x^{-0,036}$	0,0423	відсутня
	Експоненційна	$y = 457227e^{-2E-04x}$	0,0002	відсутня
інвестиції у придбання програмного забезпечення	Лінійна	$y = 331,36x + 446407$	0,0273	відсутня
	Логарифмічна	$y = 39067\ln(x) + 322363$	0,1706	слабка
	Поліноміальна	$y = -42,156x^2 + 5811,3x + 326308$	0,5549	середня
	Степенева	$y = 328006x^{0,0936}$	0,1798	слабка
	Експоненційна	$y = 440529e^{0,0009x}$	0,0329	відсутня
прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року, млн дол. США)	Лінійна	$y = -300,28x + 647624$	0,3267	помірна
	Логарифмічна	$y = -2E+05\ln(x) + 2E+06$	0,3423	помірна
	Поліноміальна	$y = 1,5615x^2 - 2220,6x + 1E+06$	0,388	помірна
	Степенева	$y = 6E+06x^{-0,409}$	0,3065	помірна
	Експоненційна	$y = 689997e^{-7E-04x}$	0,2917	слабка
кредити нефінансовим корпораціям (залишки на кінець періоду, млн грн)	Лінійна	$y = 3,3072x + 288345$	0,7461	значна
	Логарифмічна	$y = 164668\ln(x) - 1E+06$	0,8196	значна
	Поліноміальна	$y = -1E-04x^2 + 13,373x + 54123$	0,8698	значна
	Степенева	$y = 7227,3x^{0,3834}$	0,8154	значна
	Експоненційна	$y = 306992e^{8E-06x}$	0,7289	значна
середньозважені процентні ставки за кредитами нефін. корпораціям в річн. ому обчисленні, %)	Лінійна	$y = 11918x + 255583$	0,1751	слабка
	Логарифмічна	$y = 208222\ln(x) - 130337$	0,1897	слабка
	Поліноміальна	$y = -3794,7x^2 + 140949x - 826060$	0,2623	слабка
	Степенева	$y = 113100x^{0,4919}$	0,1943	слабка
	Експоненційна	$y = 280695e^{0,0283x}$	0,1813	слабка
видатки державного бюджету за функц. класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = 7,3092x + 395060$	0,2131	слабка
	Логарифмічна	$y = 51388\ln(x) - 2986,8$	0,1359	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,0031x^2 - 53,208x + 645581$	0,4533	помірна
	Степенева	$y = 169363x^{0,11}$	0,1142	слабка
	Експоненційна	$y = 396160e^{2E-05x}$	0,1844	слабка
видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = 28,037x + 443705$	0,0897	відсутня
	Логарифмічна	$y = 26071\ln(x) + 308160$	0,2229	слабка
	Поліноміальна	$y = -0,1055x^2 + 219,46x + 406968$	0,2623	слабка
	Степенева	$y = 318636x^{0,0616}$	0,2284	слабка
	Експоненційна	$y = 438354e^{7E-05x}$	0,0983	відсутня
видатки держбюджету за програм. класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = 12,524x + 445989$	0,3373	помірна
	Логарифмічна	$y = 17325\ln(x) + 349033$	0,2084	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,0073x^2 - 25,017x + 466198$	0,3891	помірна
	Степенева	$y = 364394x^{0,0359}$	0,1946	слабка
	Експоненційна	$y = 445158e^{3E-05x}$	0,3243	помірна
чистий прибуток підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = 1,0608x + 400852$	0,3792	помірна
	Логарифмічна	$y = 50012\ln(x) - 75068$	0,4026	помірна
	Поліноміальна	$y = -2E-05x^2 + 3,8307x + 350402$	0,444	помірна
	Степенева	$y = 132854x^{0,1153}$	0,3928	помірна
	Експоненційна	$y = 398172e^{2E-06x}$	0,3678	помірна

Примітка: $R^2 < 0,1$ – залежність відсутня; $0,1 < R^2 < 0,3$ – залежність слабка;
 $0,3 < R^2 < 0,5$ – залежність помірна; $0,5 < R^2 < 0,7$ – залежність середня;
 $0,7 < R^2 < 0,9$ – залежність значна; $0,9 < R^2 < 0,99$ – залежність досить значна;

Джерело: складено автором

Зміна обсягу продукції тваринництва практично не залежить від динаміки визначених факторних ознак, за винятком капітальних інвестицій у придбання програмного забезпечення, прямих інвестицій, видатків державного бюджету на фінансування програм підтримки аграріїв (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Оцінка міри залежності обсягу продукції тваринництва від інвестиційного забезпечення з різних джерел інвестиційних ресурсів за розрахованими коефіцієнтами детермінації

Джерело 1	Функція 2	Рівняння 3	R ² 4	залежність 5
капітальні інвестиції (млн грн)	Лінійна	$y = -0,0525x + 144267$	0,072	відсутня
	Логарифмічна	$y = -1254\ln(x) + 155296$	0,0378	відсутня
	Поліноміальна	$y = -3E-06x^2 + 0,1698x + 141153$	0,0983	відсутня
	Степенева	$y = 155137x^{-0,008}$	0,0348	відсутня
	Експоненційна	$y = 144152e^{-4E-07x}$	0,068	відсутня
капітальні інвестиції підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = -0,0511x + 144220$	0,0692	відсутня
	Логарифмічна	$y = -1168\ln(x) + 154409$	0,0336	відсутня
	Поліноміальна	$y = -3E-06x^2 + 0,1714x + 141104$	0,097	відсутня
	Степенева	$y = 154188x^{-0,008}$	0,0307	відсутня
	Експоненційна	$y = 144105e^{-3E-07x}$	0,0653	відсутня
капітальні інвестиції у матеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = -0,0523x + 144238$	0,0698	відсутня
	Логарифмічна	$y = -1177\ln(x) + 154486$	0,0337	відсутня
	Поліноміальна	$y = -3E-06x^2 + 0,1883x + 140911$	0,1008	слабка
	Степенева	$y = 154265x^{-0,008}$	0,0308	відсутня
	Експоненційна	$y = 144123e^{-4E-07x}$	0,0658	відсутня
інвестиції у землю (млн грн)	Лінійна	$y = -10,141x + 143555$	0,0611	відсутня
	Логарифмічна	$y = -1389\ln(x) + 148503$	0,089	відсутня
	Поліноміальна	$y = 0,0583x^2 - 29,198x + 144451$	0,0727	відсутня
	Степенева	$y = 148386x^{-0,009}$	0,0853	відсутня
	Експоненційна	$y = 143468e^{-7E-05x}$	0,0586	відсутня
інвестиції в існуючі будівлі та споруди (млн грн)	Лінійна	$y = -0,9979x + 143421$	0,0181	відсутня
	Логарифмічна	$y = -1573\ln(x) + 152750$	0,0513	відсутня
	Поліноміальна	$y = 0,003x^2 - 8,2984x + 146243$	0,0636	відсутня
	Степенева	$y = 152600x^{-0,011}$	0,0478	відсутня
	Експоненційна	$y = 143323e^{-7E-06x}$	0,0162	відсутня
інвестиції у будівництво та перебудову будівель (млн грн)	Лінійна	$y = -0,1671x + 143817$	0,0208	відсутня
	Логарифмічна	$y = -487,5\ln(x) + 146925$	0,0041	відсутня
	Поліноміальна	$y = -8E-05x^2 + 1,1152x + 139971$	0,0527	відсутня
	Степенева	$y = 146231x^{-0,003}$	0,0029	відсутня
	Експоненційна	$y = 143685e^{-1E-06x}$	0,0182	відсутня
інвестиції у машини та обладнання (млн грн)	Лінійна	$y = -0,0631x + 144227$	0,0601	відсутня
	Логарифмічна	$y = -771,3\ln(x) + 150305$	0,018	відсутня
	Поліноміальна	$y = -1E-05x^2 + 0,4616x + 139452$	0,155	слабка
	Степенева	$y = 149874x^{-0,005}$	0,0158	відсутня
	Експоненційна	$y = 144118e^{-4E-07x}$	0,0563	відсутня

Продовження табл. 3.4

1	2	3	4	5
капітальні інвестиції у нематеріальні активи (млн грн)	Лінійна	$y = -1,4159x + 143041$	0,0288	відсутня
	Логарифмічна	$y = -684,6\ln(x) + 146214$	0,0361	відсутня
	Поліноміальна	$y = 0,0044x^2 - 7,7547x + 144093$	0,0595	відсутня
	Степенева	$y = 146092x^{0,005}$	0,0346	відсутня
	Експоненційна	$y = 142959e^{-1E-05x}$	0,027	відсутня
інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	Лінійна	$y = -33,547x + 142774$	0,0077	відсутня
	Логарифмічна	$y = -78,28\ln(x) + 142516$	0,0002	відсутня
	Поліноміальна	$y = 0,1359x^2 - 39,433x + 142813$	0,0077	відсутня
	Степенева	$y = 142472x^{-6E-04}$	0,0002	відсутня
	Експоненційна	$y = 142708e^{-2E-04x}$	0,0074	відсутня
інвестиції у придбання програмного забезпечення	Лінійна	$y = -75,834x + 145451$	0,2894	слабка
	Логарифмічна	$y = -3668\ln(x) + 155263$	0,3048	помірна
	Поліноміальна	$y = 0,7188x^2 - 169,27x + 147499$	0,3205	помірна
	Степенева	$y = 155666x^{0,026}$	0,3042	помірна
	Експоненційна	$y = 145414e^{-5E-04x}$	0,2921	слабка
прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року, млн дол. США)	Лінійна	$y = 16,765x + 131862$	0,2063	слабка
	Логарифмічна	$y = 9620,6\ln(x) + 80556$	0,1868	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,14x^2 - 155,39x + 183139$	0,3061	помірна
	Степенева	$y = 93101x^{0,066}$	0,1817	слабка
	Експоненційна	$y = 132407e^{0,0001x}$	0,2007	слабка
кредити нефінансовим корпораціям (залишки на кінець періоду, млн грн.)	Лінійна	$y = 0,0055x + 142054$	0,0004	відсутня
	Логарифмічна	$y = 1416,7\ln(x) + 127021$	0,0123	відсутня
	Поліноміальна	$y = -1E-05x^2 + 1,2341x + 113465$	0,3738	помірна
	Степенева	$y = 127188x^{0,0104}$	0,0136	відсутня
	Експоненційна	$y = 141927e^{5E-08x}$	0,0007	відсутня
середньозважені процентні ставки за кредитами нефін. корпораціям в річн. ому обчисленні, %)	Лінійна	$y = 840,69x + 127917$	0,1765	слабка
	Логарифмічна	$y = 13923\ln(x) + 102864$	0,1718	слабка
	Поліноміальна	$y = 90,445x^2 - 2234,7x + 153697$	0,1865	слабка
	Степенева	$y = 107521x^{0,0988}$	0,1785	слабка
	Експоненційна	$y = 128455e^{0,006x}$	0,183	слабка
видатки державного бюджету за функц. класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = -0,2971x + 144977$	0,0713	відсутня
	Логарифмічна	$y = -2416\ln(x) + 164103$	0,0608	відсутня
	Поліноміальна	$y = -3E-05x^2 + 0,2852x + 142566$	0,0758	відсутня
	Степенева	$y = 165362x^{-0,017}$	0,0599	відсутня
	Експоненційна	$y = 144892e^{-2E-06x}$	0,0697	відсутня
видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = -1,4309x + 143170$	0,0473	відсутня
	Логарифмічна	$y = -1084\ln(x) + 148652$	0,0781	відсутня
	Поліноміальна	$y = 0,0017x^2 - 4,5624x + 143770$	0,0567	відсутня
	Степенева	$y = 148511x^{0,007}$	0,0742	відсутня
	Експоненційна	$y = 143087e^{-1E-05x}$	0,0449	відсутня
видатки держбюджету за програм. класифікац. (млн грн)	Лінійна	$y = -0,8626x + 144652$	0,1761	слабка
	Логарифмічна	$y = -1474\ln(x) + 153341$	0,1661	слабка
	Поліноміальна	$y = 0,0004x^2 - 2,8986x + 145748$	0,1929	слабка
	Степенева	$y = 153558x^{0,01}$	0,165	слабка
	Експоненційна	$y = 144583e^{-6E-06x}$	0,1736	слабка
чистий прибуток підприємств (млн грн)	Лінійна	$y = -0,0346x + 144269$	0,0819	відсутня
	Логарифмічна	$y = -1897\ln(x) + 162631$	0,1173	слабка
	Поліноміальна	$y = 2E-06x^2 - 0,2936x + 148985$	0,1965	слабка
	Степенева	$y = 163245x^{0,013}$	0,111	слабка
	Експоненційна	$y = 144148e^{-2E-07x}$	0,0769	відсутня

Примітка: $R^2 < 0,1$ – залежність відсутня; $0,1 < R^2 < 0,3$ – залежність слабка;

$0,3 < R^2 < 0,5$ – залежність помірна; $0,5 < R^2 < 0,7$ – залежність середня;

$0,7 < R^2 < 0,9$ – залежність значна; $0,9 < R^2 < 0,99$ – залежність досить значна;

Джерело: складено автором

Таким чином, у результаті проведеного дослідження виявлено доволі низьку міру залежності показників валової доданої вартості агросектору, продукції сільського господарства, рослинництва і особливо тваринництва від інвестицій з різних джерел та у різні види активів. Виключення становить лише банківське кредитування. Кредити банків (кредити нефінансовим корпораціям виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство») як факторна ознака найсильніше впливає на зміну обсягів валової доданої вартості, які продукує аграрний сектор економіки. На рис. 3.2 представлено лінійний, логарифмічний, поліноміальний, степеневий та експоненційний тренди відповідних моделей залежності обсягів валової доданої вартості від банківських кредитів нефінансовим корпораціям виду діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство».

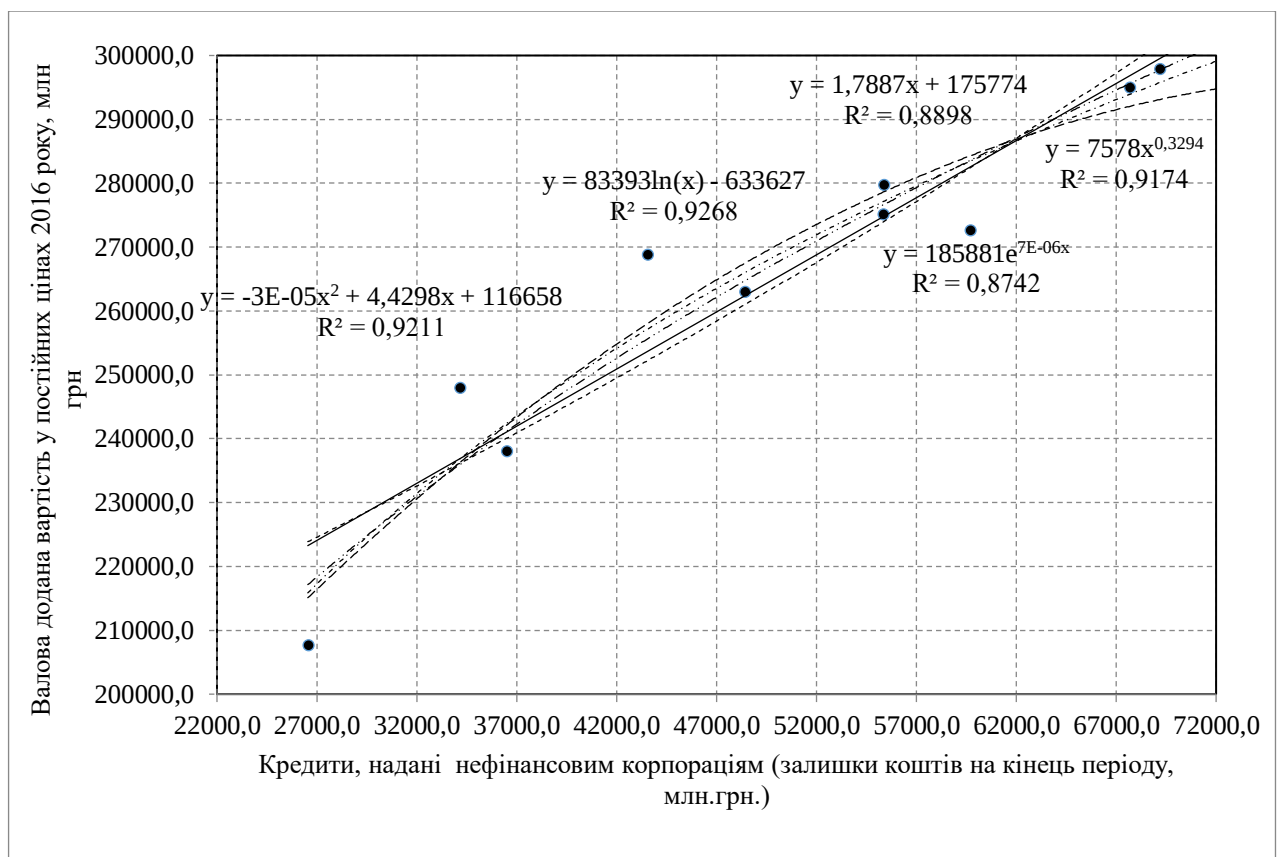

Рис. 3.2. Лінійний, логарифмічний, поліноміальний, степеневий та експоненційний тренди залежності обсягів валової доданої вартості агросектору від обсягів банківського кредитування

Джерело: складено автором

Виявлена слабка залежність динаміки основних результативних показників діяльності аграрної сфери економіки від динаміки показників її інвестування спонукає до подальших досліджень інших важливих факторів, які впливають на розвиток та інвестиційне забезпечення агросектору. З метою вивчення особливостей їх впливу на розвиток агросектору української економіки, звернемось до такої комплексної оцінки, як інвестиційна привабливість.

Актуальність питання інвестиційної привабливості національної економіки, її окремих територій (регіонів) і сфер (галузей), підприємств та їх об'єднань у сучасних умовах обумовлена «зростаючою практичною потребою у науково обґрунтованих стратегіях, концепціях, проєктах та програмах» інвестиційного, а також соціально-економічного розвитку [118]. У найзагальнішому розумінні інвестиційну привабливість доцільно розглядати як певну сукупність характеристик об'єкта інвестування («оціночну характеристику стану» об'єкта інвестування [21, с. 126]), що «задовольняє вимоги інвестора та переконує його в доцільності вкладання коштів у даний об'єкт» [21], мотивує його та задовольняє стратегічні інтереси. Базовими компонентами, які визначають рівень інвестиційної привабливості національної економіки або її окремої сфери, можуть виступати наявні природні і трудові ресурси, географічне розташування, розвинена ринкова інфраструктура; до компонентів інвестиційної привабливості, які формуються в економіці країни (та її окремих сферах/регіонах) за певних соціально-економічних умов, можна віднести відповідне законодавче та інституційне забезпечення, сприятливе бізнес-середовище та ін. [29].

Вимірювання інвестиційної привабливості економіки України за визначеною методикою вже 12 років поспіль проводить European Business Association (EBA) в рамках дослідження «Індекс інвестиційної привабливості України». Динаміка значень індексу інвестиційної привабливості України в період 2018-2020 рр. представлена на рис. 3.3. Згідно з результатами чергового дослідження EBA за підсумками 2020 р. [63] (яке базується на опитуванні 101 респондента, що є керівниками компаній-членів Асоціації), рівень інвестиційної привабливості України в другій половині 2020 р. знизився до 2,40 балів з 5-ти можливих. На думку

експертів ЕВА, таке значення індексу свідчить про «безпрецедентне від 2013 р. зниження настроїв інвесторів в Україні» [63].

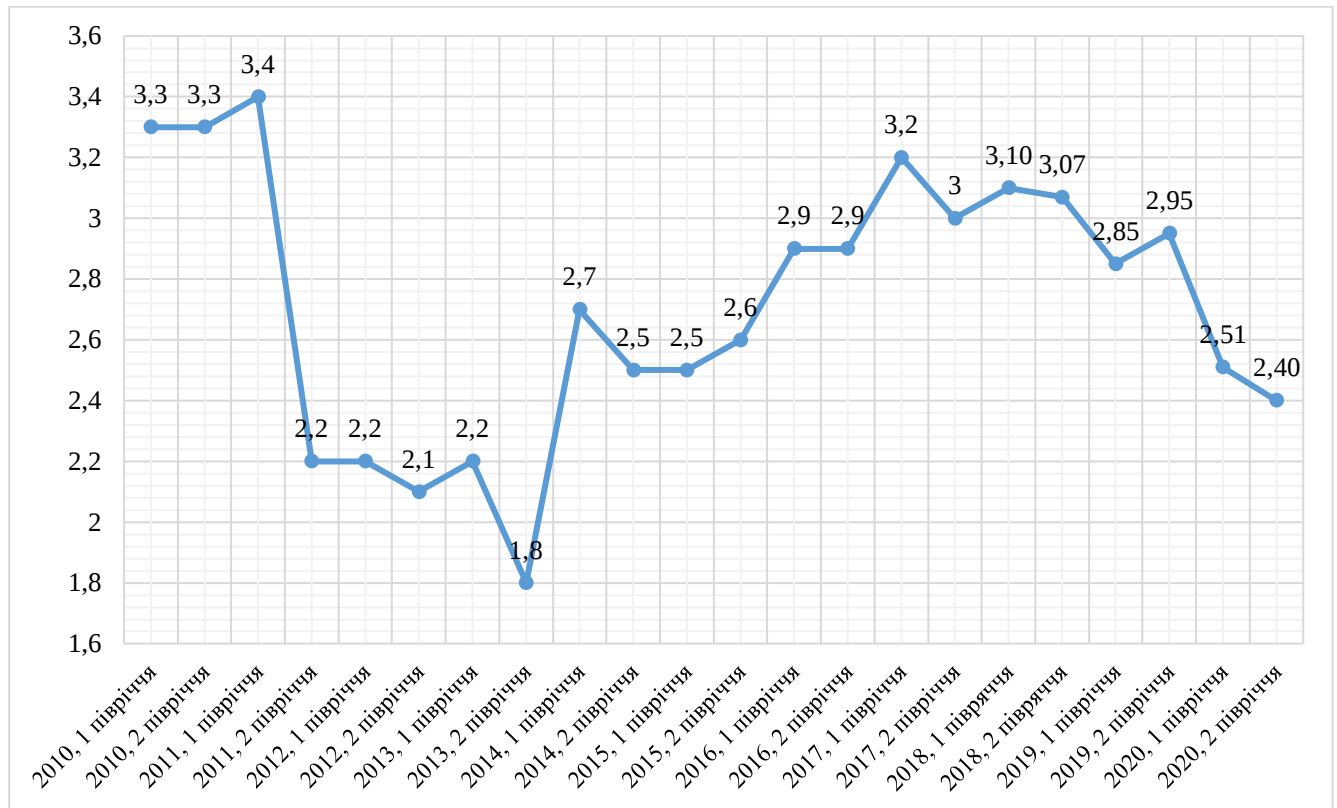

Рис. 3.3. Індекс інвестиційної привабливості України в рейтингу European Business Association, 2018-2020 pp.

Джерело: складено автором на основі [63]

На думку іноземних стратегічних інвесторів, до основних чинників, які найбільш негативно вплинули на інвестиційну привабливість, інвестиційне забезпечення економіки України та важливих її секторів за підсумками 2019 р., слід віднести: низький рівень довіри до системи судочинства, поширеність і масштабність корупції, обтяжливість і нестабільність законодавства, монополізація ринків і захоплення влади олігархами, складність податкового адміністрування, нестабільність валютного курсу та розбалансованість фінансової системи, репресивність діяльності правоохоронних органів, військові дії на території країни, обмеженість вільного руху капіталу та валютних операцій, масштабність трудової еміграції з території країни [174 ;с. 6].

Падіння інвестиційної привабливості національної економіки чи будь-якого її сектору супроводжується відповідним скороченням інвестицій. На думку фахівців Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», глибший (порівно з економікою загалом) інвестиційний спад в аграрному секторі в 2020 р. зумовлений чинниками, що пов'язані з «недостатньо виваженими змінами в секторальному управлінні, несприятливими за природно-кліматичними умовами теплими періодами року, пандемією COVID-19, посиленням інших інвестиційних ризиків і ризиків збереження капіталу, відмовою агроінвесторів від реалізації своїх інвестиційних проєктів у зв'язку з очікуваннями на купівлю земельних ділянок сільськогосподарського призначення, погіршенням фінансового стану держави, припиненням діяльності значної кількості суб'єктів малого бізнесу, уповільненням інвестиційної діяльності в секторах економіки, пов'язаних із сільським, лісовим, рибним господарствами і переробленням» [37; 121] та іншими факторами.

3.2. Стратегічна пріоритизація інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору регіонів економіки України за результатами діагностики його стану

З метою стратегічної пріоритизації інвестиційного забезпечення розвитку аграрного сектору регіонів економіки України проаналізуємо стан цього сектору в регіонах. За результатами аналізу планується визначення подібності-відмінності регіонів за станом агросектору. За результатами визначення регіональної подібності-відмінності за станом аграрного сектору буде проведено сегментацію (групування) регіонів. Сегментування здійснено у два етапи.

На першому етапі для групування регіонів України за станом аграрного сектору економіки обрано два параметри: обсяг продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій; чисельність зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві. Діагностику стану аграрного сектору економіки за регіонами проведено за співвідношенням вказаних параметрів станом на 2019 р.:

обсяг продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій у 2019 р. (у постійних цінах 2016 р.), млн грн (параметр X_1); чисельність зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві, 2019 р., тис. осіб (параметр X_2). Значення показників для кожного регіону представлено в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Обсяг продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій та чисельність зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві регіонів України, 2019 р.

Регіони	продукція сільського господарства (у постійних цінах 2016 року), млн грн	кількість зайнятого населення, тис. осіб
Вінницька	57168,9↑	225,6↑
Волинська	16540,8↓	81,2↓
Дніпропетровська	42467,9↑	107,2↓
Донецька	20260,6↓	65,9↓
Житомирська	27362,6↓	76,9↓
Закарпатська	8858,2↓	133,6↑
Запорізька	27136,5↓	129,3↑
Івано-Франківська	13301,2↓	169,5↑
Київська	40802,3↑	53,1↓
Кіровоградська	35994,8↑	114,4↓
Луганська	14448,2↓	40,3↓
Львівська	23004,4↓	191,8↑
Миколаївська	25976,4↓	145,4↑
Одеська	28278,5↓	165,2↑
Полтавська	43514,8↑	129,9↑
Рівненська	16752,7↓	88,4↓
Сумська	30175,6↑	118,9↓
Тернопільська	24251,8↓	137,1↑
Харківська	38462,8↑	176,7↑
Херсонська	28559,2↑	137,9↑
Хмельницька	35926,2↑	150,1↑
Черкаська	40275,6↑	149,8↑
Чернівецька	10248,5↓	111,5↓
Чернігівська	31213,9↑	110,7↓
Середнє значення показників	28374,27	125,43

Умовні позначки:

результати співставлення значень показника регіону та середнього по Україні:

↑ регіональне значення перевищує середнє по країні;

↓ регіональне значення нижче середнього по країні.

Джерело: складено автором на основі [201]

Рівень кожного регіону за обраними параметрами (високий чи низький) визначався відносно їх середнього значення: середнє значення $X_1 = 28374,27$ млн грн; середнє значення $X_2 = 125,43$. У результаті отримано чотири групи регіонів (табл. 3.6):

1-ша група регіонів – із значними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із значною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві;

2-га група регіонів – із незначними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із значною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві;

3-тя група регіонів – із значними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із незначною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві;

4-та група регіонів – із незначними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із незначною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві.

Таблиця 3.6

Групування регіонів економіки України за показниками стану агросектору

Групування регіонів за співвідношенням показників	Регіони (області)
1	2
Перша група: із значними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із значною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві	Вінницька ($X_1 = 57,2$; $X_2 = 225,6$), Полтавська ($X_1 = 43,5$; $X_2 = 129,9$), Харківська ($X_1 = 38,5$; $X_2 = 176,7$), Херсонська ($X_1 = 28,6$; $X_2 = 137,9$), Хмельницька ($X_1 = 35,9$; $X_2 = 150,1$), Черкаська ($X_1 = 40,3$; $X_2 = 149,8$)
Друга група: із незначними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із значною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві	Закарпатська ($X_1 = 8,9$; $X_2 = 133,6$), Запорізька ($X_1 = 27,1$; $X_2 = 129,3$), Івано-Франківська ($X_1 = 13,3$; $X_2 = 169,5$), Львівська ($X_1 = 23,0$; $X_2 = 191,8$), Миколаївська ($X_1 = 26,0$; $X_2 = 145,4$), Одеська ($X_1 = 28,3$; $X_2 = 165,2$), Тернопільська ($X_1 = 24,3$; $X_2 = 137,1$)

Продовження табл. 3.6

1	2
Третя група: із значними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із незначною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві	Дніпропетровська ($X_1 = 42,5$; $X_2 = 107,2$), Київська ($X_1 = 40,8$; $X_2 = 53,1$), Кіровоградська ($X_1 = 36,0$; $X_2 = 114,4$), Сумська ($X_1 = 30,2$; $X_2 = 118,9$), Чернігівська ($X_1 = 31,2$; $X_2 = 110,7$)
Четверта група: із незначними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із незначною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві	Волинська ($X_1 = 16,5$; $X_2 = 81,2$), Донецька ($X_1 = 20,3$; $X_2 = 65,9$), Житомирська ($X_1 = 27,4$; $X_2 = 76,9$), Луганська ($X_1 = 14,4$; $X_2 = 40,3$), Рівненська ($X_1 = 16,8$; $X_2 = 88,4$), Чернівецька ($X_1 = 10,2$; $X_2 = 111,5$)

Джерело: складено автором на основі [131; 201]

Унаочнення результатів групування регіонів представлено на рис. 3.4.

До першої групи (1-й квартиль на рис. 3.2 – із значними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із значною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві) – групи лідерів, потрапили такі області: Вінницька, Полтавська, Харківська, Херсонська, Хмельницька та Черкаська області. Значення аналізованих параметрів Вінницької області є найвищими з-поміж інших регіонів групи: найбільший обсяг виробництва продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій в поєднанні з найбільшою кількістю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві.

Друга група регіонів (2-й квартиль – із незначними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із значною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві): Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська області. Досліджувані ознаки регіонів цієї групи найбільш характерні для Львівської області, яка з-поміж інших має найбільшу кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві, а також для Закарпатської області, в якій обсяг виробництва продукції сільського господарства з-поміж інших регіонів цієї групи є найменшим.

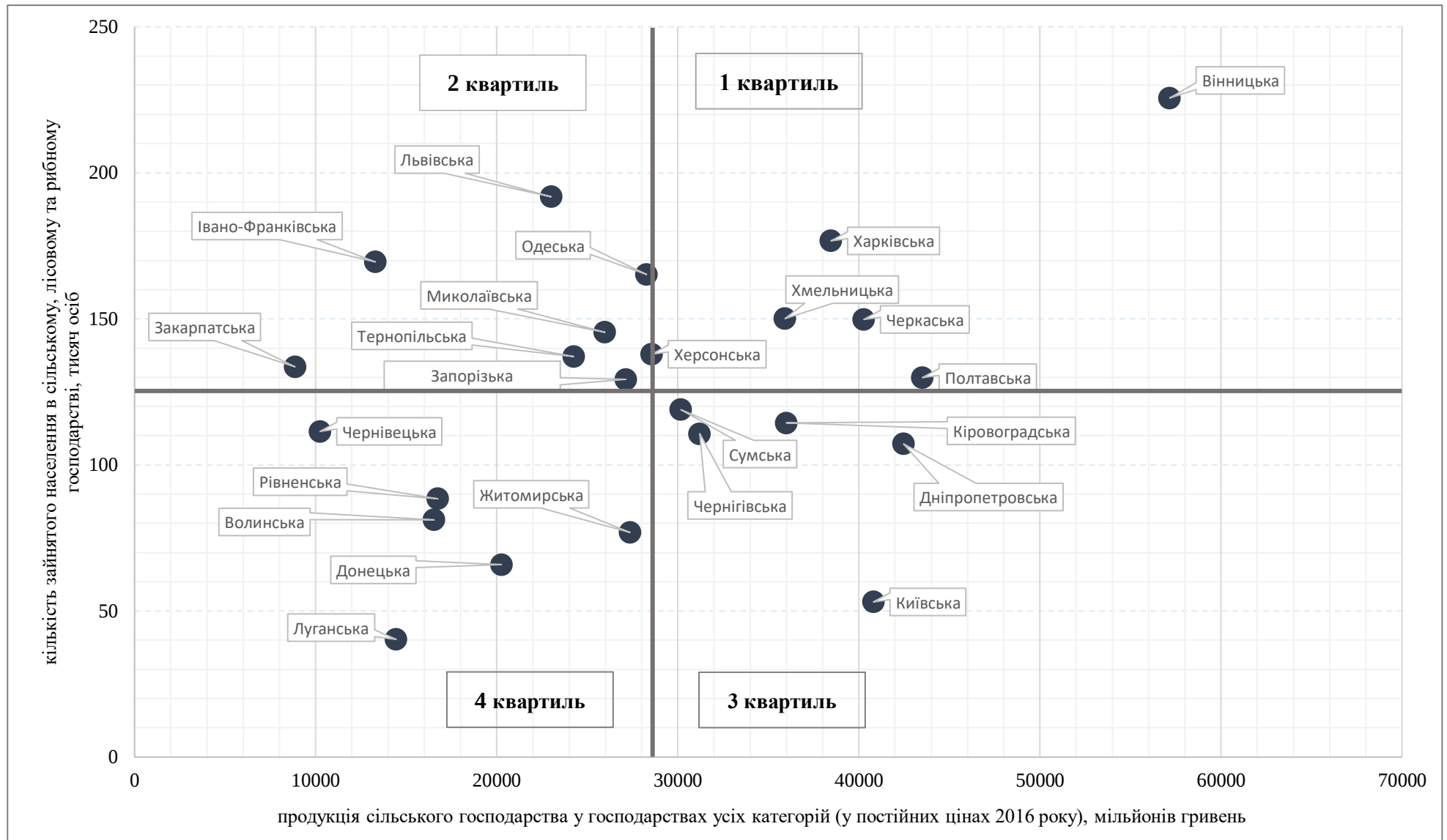

Рис 3.4. Розподіл і групування областей України за станом аграрного сектору економіки, 2019 р.

Джерело: складено автором на основі [131; 201]

Третя група регіонів (3-й квартиль на рис.3.2 – із значними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із незначною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві): Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Сумська, Чернігівська області. Найбільш характерні ознаки належності до третьої групи притаманні Дніпропетровській області (найбільший обсяг виробництва продукції сільського господарства), а також Київській області (кількість зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві є найменшою).

До четвертої групи (4-й квартиль, рис. 3.4 – із незначними обсягами виробництва продукції сільського господарства та із незначною чисельністю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві) – групи аутсайдерів належать: Волинська, Донецька, Житомирська, Луганська, Рівненська, Чернівецька області. Значення аналізованих параметрів Луганської області є найнижчими з-поміж інших регіонів четвертої групи: найменший обсяг виробництва продукції сільського господарства в поєднанні з найменшою кількістю зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві.

Аграрний сектор економіки, як відомо, представлений в двох основних видах діяльності: рослинництво та тваринництво. Тому на другому етапі діагностики подібності регіонів України здійснено їх групування за показниками, що можна вважати своєрідними «вимірниками спеціалізації регіонів а аграрній діяльності».

Спеціалізація регіонів у галузі рослинництва або тваринництва (та відповідна структура аграрного виробництва економіки регіону) визначається цілою низкою чинників, серед яких: 1) природно-кліматичні умови виробництва; 2) місцезнаходження господарства щодо ринків збуту та переробних підприємств, наявність площ для зберігання сировини та кінцевої продукції, стан транспортних засобів та шляхів сполучення; 3) виробничий потенціал сільського господарства: наявність меліорованих земель, поголів'я продуктивної худоби, споруд сільськогосподарського призначення тощо; 4) площа сільськогосподарських угідь; 5) економічна ефективність виробництва (вихід продукції сільського господарства та валовий дохід на одиницю земельної площі та одиницю матеріальних і трудових

витрат, прибутковість виробництва); 6) міжрегіональні зв'язки, їх особливості та стабільність; 7) забезпеченість засобами виробництва і трудовими ресурсами; 8) розміри сільськогосподарських підприємств [100, с. 153].

Загалом, у структурі продукції сільського господарства України переважає продукція рослинництва. Частка продукції рослинництва становить 73,7%, в той час як частка продукції тваринництва у структурі сільськогосподарської продукції дорівнює 26,3% [206, с. 48].

Для групування регіонів за відповідною спеціалізацією аграрного сектору відібрано такі показники (станом на 2019 р.): кількість підприємств, які здійснювали сільськогосподарську діяльність, одиниць (X_1); кількість найманих працівників на підприємствах, що здійснювали сільськогосподарську діяльність, тис. осіб (X_2); продукція сільського господарства у розрахунку на одну особу населення за регіонами (у постійних цінах 2016 р.), грн (X_3); посівні площі культур сільськогосподарських (X_4), тис. га ; валовий збір зернових та зернобобових культур, тис. т (X_5); валовий збір соняшнику, тис. т (X_6); валовий збір картоплі, тис. т (X_7); валовий збір культур овочевих, тис. т (X_8); валовий збір плодових та ягідних культур, тис. т (X_9); вирощування сільськогосподарських тварин (у живій масі), тис. т (X_{10}); виробництво м'яса (у забійній масі), тис. т (X_{11}); виробництво молока, тис. т (X_{12}); виробництво яєць, млн шт. (X_{13}); виробництво вовни, т (X_{14}) (табл. 3.7).

З метою діагностування рівня розвитку аграрного сектору регіонів України, визначено рейтинги (значення рейтингів $Y_1, Y_2, Y_3, Y_4, Y_5, Y_6, Y_7, Y_8, Y_9, Y_{10}, Y_{11}, Y_{12}, Y_{13}, Y_{14}$) за кожним із зазначених вище показників (табл.3.7), відповідно, а потім розраховано середнє арифметичне їх значень. Результати рейтингування подано в табл. 3.8. Рейтинг регіонів за станом аграрного сектору очолюють: Вінницька, Полтавська та Дніпропетровська області – середні значення їх рейтингів є найменшими.

За результатами аналізу даних табл. 3.8 можна зробити такі висновки.

За кількістю одиниць підприємств, які в 2019 р. здійснювали сільськогосподарську діяльність, рейтинг очолюють Одеська (4410 од.),

Таблиця 3.7

**Значення основних показників розвитку аграрного сектору, рослинництва та тваринництва регіонів України,
2019 р.**

Регіони	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}	X_{12}	X_{13}	X_{14}
Вінницька	2768	33,8	36814	1619,1	5936,2	846	1826,7	455,7	234,8	635,2	459,1	763,3	933,7	9
Волинська	944	7,4	16007	593,1	1292,6	94,5	1174,2	281,9	39,6	154,2	114,6	369,2	204,7	20
Дніпропетровська	4205	24,9	13306	1977,6	4285,4	1448,6	434,1	727,5	154,3	323,6	253,9	285,4	846,1	11
Донецька	1285	15,5	4883	1019,4	1968,7	685,7	358	270,2	85,3	121,4	83,9	173,6	889,8	46
Житомирська	1234	13	22535	1108,7	2738,3	324,6	1598,9	393,7	47,2	78,3	56,9	517,6	693,5	27
Закарпатська	973	1,6	7057	185,5	391,7	8	494,7	271	133	98,2	57,7	350,4	410,9	165
Запорізька	2764	20,9	15994	1683,3	3339,1	1020,5	218,8	273,9	51,6	59,3	45,7	220,1	679,4	73
Івано-Франківська	800	5,4	9704	371,4	743,6	61,1	1007,8	181,5	53,4	132,3	91,5	428,9	487,2	21
Київська	3332	52,5	8620	1199,2	4215,7	508	1506,4	565,8	62	286,1	216,8	395,9	3309,6	7
Кіровоградська	3404	25,8	38320	1703,6	4346,6	1540,3	503,1	260,8	29,6	66,3	50	300,4	583,2	2
Луганська	1055	10,6	6739	833,1	1446,5	860,6	208,6	177,8	56,9	19,5	9,2	113,5	72,9	28
Львівська	1342	9,4	9139	698,4	1643,7	72,7	1572,9	709,1	122,6	186,6	130	480,9	581,1	19
Миколаївська	3849	18,2	23080	1572,3	3137,9	1063,4	176,8	478,5	28	42,7	31,3	299	275,4	113
Одеська	4410	24,4	11888	1866,9	3747,9	693,4	381	289,4	106,8	50,2	39,4	321	204,5	829
Полтавська	2677	36,4	31222	1723,8	6118,8	979,3	996,3	545,6	121	96,8	70,6	758,5	829,1	35
Рівненська	656	6,8	14503	591,3	1493	77,9	1284,7	268,9	90,1	78,9	55,8	358,2	641,6	18
Сумська	1180	19	28075	1177,8	4432,6	777,1	950,9	203,2	17,9	66	47,1	396,2	410,9	21
Тернопільська	1130	13,1	23268	836,1	2699,9	215,6	960,6	282,9	81,3	76,1	58,2	455,1	587,6	3
Харківська	2117	24,9	14422	1802,3	4416,1	1480,6	843	675,9	58,9	122,7	88,2	519,3	707,4	53
Херсонська	2500	19	27653	1433,7	2739,7	641,1	258,8	1320	57,4	60,7	40,5	283,3	870,4	99
Хмельницька	1680	20,8	28520	1185,3	3798,2	513,4	1096,6	249,4	205,2	101,3	67,9	635,8	1027,2	5
Черкаська	2173	29,2	33584	1208,7	4559,8	673,7	632,1	358,8	46,9	474,9	349,3	467,2	793	2
Чернівецька	731	3,6	11349	306,9	642	34,3	579,5	247,5	220,9	63	40,8	259,8	347,9	120
Чернігівська	1295	25,6	31260	1303,3	5009,2	633,7	1204,7	198,6	14,2	51,2	34	510,6	290,4	8

Джерело: складено автором на основі [131; 201]

Дніпропетровська (4205 од.) і Миколаївська (3849 од.) області, а на останніх позиціях рейтингу знаходяться Рівненська (656 од.), Чернівецька (731 од.) та Івано-Франківська (800 од.) області.

Київська, Полтавська, Вінницька області знаходяться на перших сходинках рейтингу за показником чисельності найманих працівників на підприємствах, які здійснювали сільськогосподарську діяльність (52,5 тис. осіб, 36,4 та 33,8 тис. осіб, відповідно). Закарпатська, Івано-Франківська і Чернівецька області посідають останні місця у рейтингу за цим показником (1,6 тис. осіб, 5,4 тис. осіб та 3,6 тис. осіб, відповідно).

Таблиця 3.8

Рейтинги регіонів України за основними показниками розвитку аграрного сектору, рослинництва та тваринництва, 2019 р.

	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	Y ₅	Y ₆	Y ₇	Y ₈	Y ₉	Y ₁₀	Y ₁₁	Y ₁₂	Y ₁₃	Y ₁₄	Середнє значення
Вінницька	6	3	2	7	2	8	1	8	1	1	1	1	3	18	4,4
Волинська	21	20	12	20	21	19	7	13	20	6	6	13	22	14	15,3
Дніпропетровська	2	7,5	16	1	8	3	18	2	4	3	3	19	6	17	7,8
Донецька	15	15	24	16	17	11	20	16	10	9	9	23	4	8	14,1
Житомирська	16	17	11	15	15	17	2	9	18	14	14	5	10	11	12,4
Закарпатська	20	24	22	24	24	24	17	15	5	11	13	15	17,5	2	16,7
Запорізька	7	10	13	6	12	5	22	14	17	20	18	22	11	6	13,1
Івано-Франківська	22	22	19	22	22	22	9	23	16	7	7	10	16	12,5	16,4
Київська	5	1	21	12	9	16	4	5	12	4	4	12	1	20	9,0
Кіровоградська	4	5	1	5	7	1	16	18	21	16	16	17	14	23,5	11,8
Луганська	19	18	23	18	20	7	23	24	15	24	24	24	24	10	19,5
Львівська	13	19	20	19	18	21	3	3	6	5	5	7	15	15	12,1
Миколаївська	3	14	10	8	13	4	24	7	22	23	23	18	21	4	13,9
Одеська	1	9	17	2	11	10	19	11	8	22	21	16	23	1	12,2
Полтавська	8	2	5	4	1	6	10	6	7	12	10	2	7	9	6,4
Рівненська	24	21	14	21	19	20	5	17	9	13	15	14	12	16	15,7
Сумська	17	12,5	7	14	5	9	12	21	23	17	17	11	17,5	12,5	14,0
Тернопільська	18	16	9	17	16	18	11	12	11	15	12	9	13	22	14,2
Харківська	11	7,5	15	3	6	2	13	4	13	8	8	4	9	7	7,9
Херсонська	9	12,5	8	9	14	13	21	1	14	19	20	20	5	5	12,2
Хмельницька	12	11	6	13	10	15	8	19	3	10	11	3	2	21	10,3
Черкаська	10	4	3	11	4	12	14	10	19	2	2	8	8	23,5	9,3
Чернівецька	23	23	18	23	23	23	15	20	2	18	19	21	19	3	17,9
Чернігівська	14	6	4	10	3	14	6	22	24	21	22	6	20	19	13,6

Джерело: складено автором

Найбільші значення показника гривневого еквіваленту продукції сільського господарства у розрахунку на одну особу населення регіону (в 2019 р. у постійних цінах 2016 р.) демонструють Кіровоградська (38320 грн), Вінницька (36814 грн) і Черкаська (33584 грн) області, а найменші значення припадають на Донецьку (4883 грн), Луганську (6739 грн) і Закарпатську (7057 грн) області.

Найбільші за розмірами посівні площі сільськогосподарських культур (за кількістю гектарів) в 2019 р. знаходились у Дніпропетровській (1977,6 тис. га), Одеській (1866,9 тис. га) і Харківській (1802,3 тис. га) областях. Найменше площ землі під сільськогосподарськими культурами в 2019 р. знаходилося на території Закарпатської (185,5 тис. га), Чернівецької (306,9 тис. га) та Івано-Франківської (371,4 тис. га) областей.

Найбільший врожай зернових та зернобобових культур в 2019 р. отримано в Полтавській (6118,8 тис. т), Вінницькій (5936,2 тис. т) та Чернігівській (5009,2 тис. т) областях. Найменші обсяги валового збору таких культур продемонстрували Закарпатська (391,7 тис. т), Чернівецька (642 тис. т), та Івано-Франківська (743,6 тис. т), області.

Основний урожай соняшнику в 2019 р. зібрали в Кіровоградській (1540,3 тис. т), Харківській (1480,6 тис. т) та Дніпропетровській (1448,6 тис. т) областях. У той час як в Закарпатській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях валовий збір цієї культури в 2019 р. виявився незначним – 8 тис. т, 34,3 тис. т і 61,1 тис. т відповідно.

Картоплю в аналізованому періоді вирощували в основному у Вінницькій (1826,7 тис. т), Житомирській (1598,9 тис. т) та Львівській (1572,9 тис. т) областях, а в Миколаївській, Луганській та Запорізькій областях валовий збір цієї культури в 2019 р. знаходився на рівні близько 200 тис. т.

Овочеві культури в аналізованому періоді збирали в основному в Херсонській (1320 тис. т), Дніпропетровській (727,5 тис. т) та Львівській (709,1 тис. т) областях. Найменший за обсягом валовий збір таких культур характерний для Луганської (177,8 тис. т), Івано-Франківської (181,5 тис. т) та Чернігівської (198,6 тис. т) областей.

Найвищі показники валового збору плодових та ягідних культур серед регіонів України в 2019 р. мають Вінницька (234,8 тис. т), Чернівецька (220,9 тис. т) і Хмельницька (205,2 тис. т) області, а найнижчі – Чернігівська, Сумська та Миколаївська області.

На рис. 3.5 проілюстровано рейтинги регіонів за спеціалізацією «рослинництво» та «тваринництво».

Лева частка вирощування сільськогосподарських тварин (у живій масі) в досліджуваному періоді припала на Вінницьку (635,2 тис. т), Черкаську (474,9 тис. т) та Дніпропетровську (323,6 тис. т) області, в той час як масштаби вирощування в Луганській, Миколаївській та Одеській областях є незначними (19,5 тис. т, 42,7 тис. т та 50,2 тис. т, відповідно).

Рейтинг регіонів України за показником виробництва м'яса (у забійній масі) очолили Вінницька (459,1 тис. т), Черкаська (349,3 тис. т) та Дніпропетровська (253,9 тис. т) області. Останні сходинки рейтингу за цим показником посіли Луганська (9,2 тис. т), Миколаївська (31,3 тис. т) та Чернігівська (34 тис. т) області.

Виробництво молока в 2019 р. зосереджувалось у Вінницькій (763,3 тис. т), Полтавській (758,5 тис. т) та Хмельницькій (635,8 тис. т) областях. Найменші обсяги виробництва молока характерними були для Луганської (113,5 тис. т), Донецької (173,6 тис. т) та Запорізької (220,1 тис. т) областей.

У рейтингу регіонів за виробництвом яєць лідерами стали Київська (3309,6 млн шт.), Хмельницька (1027,2 млн шт.) та Вінницька (933,7 млн шт.) області. Останні позиції посідають: Луганська (72,9 млн шт.), Одеська (204,5 млн шт.) та Волинська (204,7 млн шт.) області.

За результатами аналізу розрахованих середніх значень рейтингів регіонів для показників, що окремо характеризують розвиток рослинництва та розвиток тваринництва (рис. 3.4), можна констатувати, що Вінницька, Полтавська, Харківська, Київська, Львівська і Хмельницька області майже в рівній мірі орієнтовані на виробництво продукції як рослинництва так і тваринництва – вони займають майже однакові позиції у двох різних рейтингах. Аграрний сектор таких областей як Дніпропетровська, Одеська, Кіровоградська, Чернігівська та

Миколаївська спеціалізується на продукції рослинництва. Можна також припустити, що аграрний сектор Івано-Франківської, Закарпатської, Волинської областей орієнтований на тваринництво.

Рейтинг областей за спеціалізацією «рослинництво»		Рейтинг областей за спеціалізацією «тваринництво»	
4,00	Вінницька	Вінницька	4,80
6,00	Полтавська	Харківська	7,20
7,00	Дніпропетровська	Полтавська	8,00
7,60	Харківська	Київська	8,20
9,20	Київська	Черкаська	8,70
10,20	Львівська	Львівська	9,40
11,00	Хмельницька	Хмельницька	9,40
11,80	Одеська	Дніпропетровська	9,60
11,80	Черкаська	Івано-Франківська	10,50
12,20	Житомирська	Донецька	10,60
12,60	Кіровоградська	Житомирська	10,80
12,60	Херсонська	Закарпатська	11,70
13,60	Тернопільська	Волинська	12,20
13,80	Чернігівська	Херсонська	13,80
14,00	Запорізька	Рівненська	14,00
14,00	Миколаївська	Тернопільська	14,20
14,00	Рівненська	Сумська	15,00
14,00	Сумська	Запорізька	15,40
14,80	Донецька	Чернівецька	16,00
16,00	Волинська	Одеська	16,60
16,60	Чернівецька	Кіровоградська	17,30
17,00	Закарпатська	Чернігівська	17,60
17,80	Луганська	Миколаївська	17,80
18,40	Івано-Франківська	Луганська	21,20

Рис 3.5. Результати розрахунків середніх значень окремих рейтингів регіонів за показниками розвитку рослинництва та тваринництва, 2019 р.

Джерело: складено автором

На рис. 3.6 представлено концептуальне бачення пріоритетів розвитку та орієнтирів стратегічного інвестування визначених моделей функціонування

Рис. 3.6. Концептуальне бачення пріоритетів розвитку та орієнтирів стратегічного інвестування аграрного сектору економіки регіонів
Джерело: складено автором

аграрного сектору економіки груп регіонів, виокремлення яких стало можливим із використанням запровадженого в дисертації підходу.

Враховуючи специфіку моделей функціонування агросектору, що мають місце у визначених групах регіонів, а також оновлені редакції стратегій регіонального розвитку областей, які демонструють найбільш характерні ознаки належності до відповідної групи [206; 207; 208; 209], орієнтирами стратегічного інвестування для них обрано:

для групи регіонів 1-го квартиля (Вінницька, Полтавська, Харківська, Херсонська, Хмельницька та Черкаська області): використання лідерства в аграрному секторі та переробці сільськогосподарської продукції для забезпечення національної продовольчої безпеки і нарощування обсягів експорту продукції; розвиток кластерних утворень в агросфері регіону та участь у національних, транскордонних, міжнародних агрокластерах [206];

для групи регіонів 2-го квартиля (Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Тернопільська області) орієнтирами стратегічного інвестування доцільно визнати: створення екологічно невиснажливої, енергоефективної та інноваційно орієнтованої біоекономіки (лісового та аграрного секторів, харчової промисловості); ефективне використання науково-інноваційного потенціалу і людського капіталу [207];

для групи регіонів 3-го квартиля (Дніпропетровська, Київська, Кіровоградська, Сумська, Чернігівська області) орієнтирами можуть стати: інноваційна (кластерна) модель розвитку економіки та агросфери із застосуванням переваг «економіки знань»; розвиток переробних виробництв з високою доданою вартістю у агросфері та пом'якшення наслідків інтенсивного агровиробництва [208];

стратегічними пріоритетами інвестування для групи регіонів 4-го квартиля (Волинська, Донецька, Житомирська, Луганська, Рівненська, Чернівецька області) слід визнати: подолання демографічної кризи, зокрема у сільській місцевості; відновлення і розвиток ефективної економіки та її аграрного сектору [209].

3.3. Концептуальні підходи до інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку агросектору на засадах міжрегіонального партнерства

Концептуальні підходи до визначення стратегічних засад розвитку інвестиційного забезпечення, як комплексного економічного процесу в умовах невизначеності більшості ринкових змін, проявів кризових станів у складних соціальних системах (прояви коронокризи та її вплив на економіки світу, міжнародні та регіональні ринки; фінансова нестабільність та ведення військових дій на території України) формують логічне включення відповідної проблематики інвестиційного процесу до стратегічного та тактичного поля дій (механізмів, заходів) влади, бізнесу всіх рівнів.

У першу чергу актуалізованим постає поєднання концептуальних підходів до інвестзабезпечення та стратегічних планів уряду, відповідність стратегіям розвитку економіки на періоди 5-10-15 років, галузевим планами та програмам, що формує новітню платформу синергетичної взаємодії в парадигми відносин «влада-інвестор-підприємство-ринок», окреслює реальну та практично спрямовану партнерську взаємодію в русі до ефективної моделі агросектору економіки України та впровадження комплексної моделі економіки знань. По-друге, формування стійкої зацікавленості підприємств агросектору в удосконаленні інвестиційного процесу, управлінні відповідними проєктами, оновленні ділових комунікацій, розширенні партнерських відносин з національними та закордонними інвесторами та системного залучення досвіду регіонів-лідерів розвитку агросектору (1, 2 і 3 квартилі).

Двовекторний рух слід визнати перспективним, синергетично та науково-практично обґрунтованим, відповідним до ключових інтересів та потреб розвитку сучасного українського бізнесу, формалізованим до євроінтеграційних прагнень. Такий методологічно орієнтований підхід потребує свого наукового обґрунтування з позицій нагальної необхідності формування єдиного регуляторного впливу на розвиток та підтримку агросектору України. Визнання єдності, цільової векторності в підходах до державного регулювання окреслює перспективність у

цільовому русі національної економіки до стандартів – стабільного економічного зростання, системного залучення ресурсного потенціалу країни, активізації інвестиційного процесу на міжрегіональних партнерських платформах врахування економічних інтересів національного виробника, формування позитивного іміджу національного бізнесового середовища та фінансових інституцій.

Науковці наголошують, що незаперечною позитивною ознакою сучасного етапу суспільного розвитку України є посилення уваги політиків, науковців та пересічних громадян до проблем формування та досягнення стратегічних пріоритетів, розробки стратегій розвитку. Це засвідчує завершення етапу спонтанної суспільної динаміки, який був значною мірою хаотичним, знаходився під визначальним впливом різноспрямованих ситуативних чинників зовнішнього і внутрішнього походження. Така еволюція стала можливою насамперед завдяки формуванню (яке триває й надалі) відносно стійких суспільно-політичних та економічних груп і прошарків, зацікавлених у стабільності та прогнозованості економіко-правового середовища як передумови довгострокового планування їх власного розвитку. Паралельно відбулося зміцнення інститутів держави, посилилася її здатність до здійснення послідовної політики, зросла розгалуженість інструментальної бази економічної політики в усьому її різноманітті [47].

Слід враховувати плинність та нестабільність інвестиційної діяльності в умовах української моделі ринкової економіки, тут існують проблеми, конфліктні зони, недосконалість правого регулювання і лише поступовий регуляторний вплив держави взмозі змінити таку оцінку, активізувати нові технології мобілізації капіталу (в першу чергу національного), запустити механізми партнерських проєктів, активізувати утворення кластерів (у першу чергу на рівні міжрегіонального партнерства), окреслити пріоритизацію стратегічних планів на рівні суб'єктів агросектору.

Визначимо узагальнене бачення та стратегічно значущі положення сучасної методології інвестиційного забезпечення з позиції перспектив формування науково обґрунтованих основ моделі кластерної економіки України, інтересів розвитку аграрного сектору регіонів, базових характеристик передумов такого процесу.

Цільовий рух до кластерної економіки як драйвера системних змін, пріоритету розвитку регіонів, платформи партнерських відносин в умовах нарощення дії глобальної конкуренції передбачає вирішення великої кількості проблем та конфліктів, залучення потенціалу науки та освіти, стимулювання бізнес-середовища в напрямі узгодженості кластерного розвитку регіонів, удосконалення оцінок регіонів та підприємств-лідерів. Платформою такого партнерства може стати співпраця між визначеними регіонами-лідерами та регіонами-аутсайдерами (з відповідною градацією за кuartилями), що забезпечить системне залучення потенціалу вже накопиченого досвіду та пріоритетної значущості в питаннях участі в національних, транскордонних, міжнародних агрокластерах (1 кuartиль); удосконалення системи знань екологічного менеджменту та інноваційно орієнтованої біоекономіки (2 кuartиль); економічних інтересів залучення інновацій та зменшення інтенсивності виробництва (3 кuartиль); накопичення досвіду з питань інтенсифікації агровиробництва та оновлення основних фондів (4 кuartиль).

Регулюючий вплив системи українського регіонального менеджменту в умовах активного реформування економіки, нарощення потенціалу інвестиційного забезпечення провідних сфер бізнесу постійно змінює вектори, переходить від адміністративних методів управління до м'якого регулювання ринкового середовища з елементами комплексного контролю за процесами життєдіяльності. Більшість принципів, методів і механізмів регіонального розвитку попередніх етапів виявилися незатребуваними в сучасних умовах, що призвело до диспропорцій регіонального розвитку в країні. У системі векторів регулювання регіональних ринків та розвитку територій пріоритетним стає інструментарій державної та регіональної кластерної політики як потенціал управлінського впливу в умовах євроінтеграції та формування національної моделі кластерної економіки в Україні. Заходи регіональної політики повинні бути націлені на вирішення таких стратегічних завдань: формування інтегрованої платформи впливу на національну економіку за рахунок синергетичного поєднання знань, досвіду, ресурсів; розробка інструментарію ефективної взаємодії учасників процесу кластеризації на основі

балансу інтересів з метою активізації їх включення в систему інноваційних відносин; формування і реалізація прогресивних напрямів інституціоналізації та системного розв'язання конфлікту економічних інтересів. Реалізація означених стратегічних завдань повинна бути здійснена за умови формування цільової моделі кластерної політики, переваги якої для ефективної інтеграції територій у світову економічну систему та оптимального, з точки зору глобальних трендів, використання ресурсів доведено досвідом багатьох країн світу [134].

Формування концептуального підходу до стратегічного бачення інвестиційного забезпечення розвитку українського аграрного сектору – процес складний, що окреслює послідовність дій, заходів, цільового регуляторного впливу на інвестиційні процеси на рівні регіонів та галузей, транскордонної та кластерної взаємодії (рис. 3.7).

Дотримання методологічних та концептуалізованих підходів у практичних діях регуляторного впливу породжує одночасно перспективність отримання запланованих, позитивних змін і зрушень та одночасно формує суперечності та конфлікти, які мають векторність прикладного характеру (потребують свого визначення та оцінки порушення балансу інтересів. Наприклад, доступ до інвестиційного забезпечення в парадигмі відносин «малий-середній-великий» бізнес). Більшість конфліктів слід очікувати у вирішенні стратегічних і тактичних завдань у сферах державної підтримки, доступу до ресурсів, якості інформаційного забезпечення. Все це питання подальшої зміни концепцій підтримки великого (олігархічного) бізнесу та переходу на модель конкуренції на платформах співпраці, партнерства, покращення станів ділового та бізнесового середовища.

Окреслимо бачення та основні характеристики концептуальних підходів до інвестиційного забезпечення агросектору з позиції *ideї*, її наповнення та відповідності ключовим стратегічним пріоритетам розвитку національної економіки, євроінтеграційним цінностям, екологізації виробництва, інформатизації та діджиталізації виробництв, змін оцінок суспільного відтворення.

Рис.3.7. Послідовність формування концептуальних підходів до інвестиційного забезпечення агросектору України

Джерело: складено автором

Якісні та кількісні зміни в інвестиційному забезпеченні (діяльності) шляхом активного (розуміємо державне втручання) та пасивного (ринкове саморегулювання) регулювання національної економіки в умовах одночасного формування інформаційної економіки, активізації кластероутворення, нарощення

потенціалу інновацій та інвестицій, стрімкого нарощення продуктивності праці, збільшення врожайності, підвищення стандартів якості національного продукту та передбачають системне державне втручання, забезпечення цільової підтримки з пріоритетами на партнерські відносини бізнесу та влади, внутрішню консолідацію національного бізнесового середовища.

Узагальнене бачення концептуальних підходів до інвестиційного забезпечення з позиції системного наповнення процесів, послідовності дії, можливих доповнень розглянуто на рис. 3.8.

Місія агросектору в макроекономічному розумінні – стійкий розвиток національної економіки з прогресивною агроскладовою та забезпечення розширеного відтворення агропромислового комплексу на сучасних платформах системної взаємодії зацікавлених учасників, комплексно орієнтованих змінах регіонів на платформі партнерства та вирівнювання станів до оцінок лідерів агросектору.

Мета – формування цільового, ефективного, результативного інвестиційного забезпечення як інструменту конкурентоспроможного національного агросектору України на основі науково обґрунтованих дій та заходів та цільового руху до кластерної економіки з активними елементами та збільшенням масштабів прямої державної підтримки.

Рекомендоване наповнення багатоцільового спрямування та науково орієнтованого бачення концептуальних підходів окреслює практичну спрямованість та низку функцій, що будуть актуалізовані в процедурах, інструментах, технологіях інвестиційного забезпечення агросектору та діях провідного менеджменту галузевих міністерств, великих підприємств, регіональної та місцевої влади, провідних експертів, фінансового менеджменту інвестиційних інституцій. Найбільш затребувані з них:

багатофункціональність інвестзабезпечення як складного економічного та управлінського процесу в умовах активної глобалізації світових аграрних ринків та ускладнення питань продовольчої безпеки;

Економіко-правове регулювання розвитку агросектору у відповідності до Національної стратегії

Залучення великої кількості агентів інтегрованої діяльності (виконавців завдань та заходів регулювання)

Рис. 3.8. Узагальнене бачення концептуальних підходів до інвестиційного забезпечення

Джерело: складено автором

регіональне різноманіття інвесторів (регіони світу та країни, населення та бізнес України) і сфер інвестування (формується на основі економічних інтересів інвесторів та передбачає необхідність балансу з національними інтересами України);

стимулювання за рахунок інвестиційного забезпечення розширення меж та активності інтеграційних процесів (галузевих, виробничих, кластероутворювальних) на платформах економічної підтримки держави та регулювання ринкового відтворення; злиття та поглинання, як безперервний ринковий процес удосконалення агросектору;

забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору на сучасних платформах інвестзабезпечення з пріоритетами інноваційного та екологічного спрямування змін, чіткого дотримання продовольчої безпеки, високотехнологічного забезпечення виробництва;

мотивування інвесторів на платформах партнерства, інтегрованих дій, цільової підтримки держави, розширення видів інвестування, оновлення управлінських підходів та відповідного інституційного забезпечення;

інституціоналізація методичного забезпечення інвестиційного забезпечення в різноманітних підходах, механізмах, інструментах та технологіях фінансово-господарської діяльності;

дотримання цінностей та пріоритетів розвитку єдиної аграрної політики Європи (як вектора руху економіки України та її ринкових реформ);

мотивування агропідприємств у напрямках інвестиційного проектування, екологічного та соціального різноманіття, інтегрованої та гармонізованої співпраці, очікуваних ефектів та результатів, тактичного та стратегічного планування.

Ключові поняття концептуальних підходів, що формують теоретико-методологічне підґрунтя та потребують свого розширеного тлумачення, врахування особливостей економіко-правового поля українського законодавства: інвестиційний процес, інвестиційна діяльність, агро-інвестиційна політика, інвестиційна та фінансова безпека, продовольча безпека, інвестиційна

привабливість, інвестиційна уразливість, інвестиційний клімат, інвестиційна культура, інвестиційний імідж, інвестиційне регулювання національної економіки (агросектору), активне та пасивне інвестиційне забезпечення, управління знаннями в агроменеджменті.

Ключові (основні, базові) принципи інвестиційного забезпечення як інструменту стратегічних планів та державної інвестиційної політики: науковості; системності; неперервності; пріоритету національної економіки та соціальних інтересів; інформаційної прозорості; коригованості; ринкової ефективності; зворотного зв'язку; партнерських відносин; захисту ризиків; оптимізації ризиків та доходності; незалежність (політична та регіональна незаангажованість); багатокритеріальність; поступова інституціоналізація (механізмів, інструментів, технологій оцінки та регулювання) інвестиційного забезпечення; врахування регіональної специфіки; динамічність; пріоритетність стратегічного бачення та національних інтересів; транспарентності.

Додаткові (допоміжні): інформаційної ємності; відповідності до світових стандартів (найкращих, поширених на світових ринках); врахування різновекторності економічних інтересів регіонів.

Свого відображення, обґрунтування потребують завдання, що повинні бути визначені в межах дій концептуальних підходів та забезпечують у подальшому ефективність практичного розвитку інвестиційного процесу. Рекомендуємо розглядати такі з них, що постають дійсно масштабними, актуалізованими до сучасної проблематики розвитку аграрного сектору:

визначення пріоритетів інвестиційного забезпечення та розвитку національного агросектору (рекомендовані напрями регіональної пріоритизації);

напрацювання аналітичного потенціалу, формування інтегрованих баз даних, експертиз, моніторингу оцінок та станів агросектору, інвестиційного процесу;

формування методичного забезпечення щодо управління знаннями в сфері агроменеджменту (складова інвестиційного забезпечення агросектору);

розробка комплексних (уніфікованих) механізмів, інструментів, технологій заходів активних та пасивних дій влади, бізнесу в межах національної інвестиційної політики та комплексного розширення державної підтримки;

залучення інноваційних та інтелектуалізованих підходів, оновлених та уніфікованих процедур, технологій, комунікацій, інтелектуального забезпечення та відповідного електронного діловодства в агросектор;

формування системних підходів врахування інтересів країни в інвестиційному забезпеченні агросектору (безпеки; економічного та соціального розвитку), напрацювання макроекономічного інструментарію, підпорядкованого завданням реалізації національних та регіональних стратегій розвитку агроєкономіки.

Завдання потребують свого постійного вивчення, актуалізації, контролю за виконання, обговорення, доповнення, змін у відповідності до зрушень в станах економіки. Саме завдання окреслюють сутність процесу концептуалізації та концентрації зусиль державного та галузевого менеджменту, бізнес-спільноти, лідерів агроєкономіки.

Концептуальні підходи мають свою множинність, актуалізацію економічних та управлінських знань, що повинно сформувати активне поле змін з цільовими векторами впливу на агросектор країни, забезпечити варіантність розвитку та практичних дій державної, галузевої та регіональної влади, удосконалити підходи до формування цільової державної інвестиційної політики з пріоритетом – національні економічні інтереси.

Наведемо перелік та узагальнене бачення концептуальних підходів до інвестиційного забезпечення з урахуванням векторності вже обраних реформ, стратегічних планів, обґрунтованих моделей майбутнього країни та її агроєкономіки з позиції наявного науково-практичного потенціалу.

1. Аналітико-діагностичне забезпечення процесів розвитку агроєкономіки, інвестиційного процесу з позицій цільового дослідження станів внутрішнього та зовнішніх ринків, оцінки змін у пріоритетах та перспективах ведення сільськогосподарського виробництва, накопичення досвіду проведення експертиз (економічного, соціального, екологічного характеру). Поглиблення наукового

аналізу в напрямках синергетики практичного розвитку економічних процесів (у першу чергу інвестиційних процесів) зі спрямуванням на інноваційну та кластероутворювальну діяльність, екологічну безпеку, виробництво органічних продуктів, залучення інновацій з відповідними рекомендаціями до пріоритетності інвестиційного забезпечення, ефективної макроекономічної структури галузі та науково обґрунтованої алокації ресурсів. Оцінка еволюції виробничих та фінансово-біржових відносин в агросекторі з урахуванням сучасних трендів організації ведення господарської діяльності.

Ключові рекомендовані методи: порівняльний та індикативний; побудови кластерів та секторограм (геометричний метод); ранжування та побудова матриць; нормування вагових коефіцієнтів, моделювання механізмів та технологій інвестиційного забезпечення з урахуванням цільового параметричного забезпечення. А також актуальними залишаються методи економічного, економіко-аналітичного та економіко-технічного, функціонально-вартісного, інвестиційного, економіко-екологічного аналізу.

2. Стратегування, як форма обов'язкового управлінського коригуючого впливу на економічні процеси; забезпечення координації усіх рівнів та складових системи ведення господарської діяльності, створення та реалізація – завдань, заходів, механізмів реалізації мети (пріоритетних завдань), урахування пропорцій системи відтворення в комплексних процесах інвестування. Оприлюднення та дотримання груп економічних інтересів у форматах економічного та соціального розвитку територій, господарських комплексів, підприємств-лідерів у галузі (особливо актуально для великого, консолідованого бізнесу). Формування позитивного інвестиційного клімату та відповідного іміджу ділового середовища агросектору української економіки, удосконалення оцінок інвестиційної привабливості регіонів, підприємств-лідерів на основі інтегрованих платформ баз даних та баз знань.

Ключові рекомендовані методи: синтезу бажаних (програмних індикаторів); кластероутворення; сценарування; довгострокового прогнозування дії

інвестиційної політики та системного залучення різноманітних технологій форсайту; маркетингові та брендові технології роботи на ринках.

3. Інституціоналізація національного інвестиційного ринку з цільовими інструментами інвестиційного забезпечення агросектору актуалізованими як для поточних станів агроєкономіки, так і потенційних в майбутньому. Формування умов, правил, законів щодо захисту інвесторів в агросектор, як стратегічного інтересу економічного розвитку, первинного прояву національного економічного інтересу. Формування зон, угруповань (регіонів, видів діяльності) та видів проєктів з державними гарантіями, як преференцій для національних або іноземних інвесторів. Активізація укладання міжнародних угод щодо інвестицій в агросектор з особливо сприятливими умовами та цільовими державними гарантіями захисту інвесторів, участю інвестиційних нянь та іншими специфічними підходами.

Ключові рекомендовані методи: експертні та анкетування; рейтингування та суспільного обговорення; правового та нормативного фіксування, закріплення базових та допоміжних категорій (процесів, управлінських інструментів та технологій, залучення досягнень науково-технічного та інноваційного прогресу, міжорганізаційних мереж та комунікацій); методичні підходи до оцінки ефективності інвестиційного забезпечення з позиції поступової інституціоналізації кластерної та інноваційної економіки; інституційного моделювання та програмування.

4. Формування інноваційного поля інвестиційного забезпечення та розвиток венчурного фінансування, залучення змішаних форм фінансування проєктів, інноваційних кластерів. Формування цільових проєктів, бізнес-клубів, кластерних утворень та асоціацій для країн-імпортерів капіталів з особливими умовами фінансування саме агросектору (хоча тут існують як позитивні, так і негативні перспективи, які потребують своєї окремої оцінки, обговорення на публічних платформах). Мобілізація інвестиційних ресурсів населення для участі в ризикових, але достатньо прибуткових проєктах (світовий досвід прибутковості за венчурними проєктами складає 20-25% річних на вкладений капітал, як для агросектору, так і для харчової промисловості).

Ключові рекомендовані методи: інноваційне проєктування та прогнозування; генерування ідей; динамічних та статичних оцінок процесів (явищ); комерціалізації та інтелектуалізації проєктів; бенчмаркінгу; функціонально-вартісного аналізу та відповідної визначеності пріоритетів; моделювання та програмування.

Очікуваний результат який слід передбачувати та закладати в стратегічні плани та програми розвитку аграрного сектору України:

1. Накопичення цільової інформаційної бази з якісною інформацією формалізованого (офіційного) та неформалізованого (експертного, науково-дослідного, підприємницького) характеру з відкритим доступом до інформаційних ресурсів. Розширення рамок умов отримання інформації, формування цільових інтегрованих платформ накопичення та обробки великих обсягів інформаційних ресурсів. Що сформує можливість в перспективному баченні розширення списку високоліквідних об'єктів інвестування, рейтингування підприємств та кластерів (особливо цікавими постають партнерські проєкти), якісного відображення станів з урахуванням економічних та соціальних інтересів (країни, регіонів).

2. Отримання комплексних оцінок, рейтингів, експертиз та визначення реальних станів у відповідності до місії, мети та завдань досліджень, актуалізованих запитів. Наприклад: інвестиційної привабливості або уразливості; інвестиційної безпеки (комплексів ризиків, негативних факторів впливу та ін.); вивчення окремих цільових зон, територій; ринків, галузей; оцінки інвестиційного клімату за розширеними форматами. Що надасть можливість активізувати довгострокове інвестування, залучати іноземних інвесторів на основі гармонійних угод та балансу інтересів, залучати кластерні платформи співпраці, зменшити фактор часу в реалізації капітальних інвестицій, покращити ділові комунікації в процедурі інвестиційного процесу.

3. Розширення меж інформаційно-аналітичних досліджень інвестиційних проєктів з урахуванням: соціальної, економічної, культурної, іміджевої складової. Що сформує можливість знизити ризики інвесторів, покращити оцінки національного бізнес-середовища в агросекторі, залучати довгострокові інвестиції, формувати позитивний імідж національних агропідприємств, активізувати змішані

портфелі інвестицій, кооперувати в капітальному інвестуванні на основі кластерних угод.

4. Формування цільового геоінформаційного забезпечення. Можливість отримувати інтерактивну інформацію (карти, геолокаційні програми з елементами кластеризації, угруповань за бажаними параметрами (технології картування, DateM); науково обґрунтоване унаочнення результатів досліджень (кластероутворення, групування, зонування). Найбільш затребувані параметри, що не мають свого своєчасного та якісного віддзеркалення: міжрегіональні процеси; алокація ресурсів; стани регіональних ринків; зони екологічних проблем. Що дасть змогу розширити форми та види інвестицій з урахуванням специфіки об'єкта інвестування; покращення якості масштабування українського агробізнесу; якісне ранжування об'єктів інвестицій за різними параметрами (географічними, ландшафтними, геолокаційними, кліматичними та іншими). Нова якість управлінських рішень щодо питань реальних інвестицій в коротерміновому відображенні.

5. Формування кола високопрофесійних експертів. Залучення до визначення станів агросектору та відповідного інвестиційного забезпечення фахівців та експертів зі світовим ім'ям, системними знаннями в агроелекономії. Це в першу чергу консалтингові фірми з світовим ім'ям, провідні міжнародні та національні банки, міжнародні та національні агробіржі. Що стимулює в подальшому удосконалювати інвестиційну політику на рівні видів діяльності та регіонів, а також – більше довіряти українському агробізнесу світовій бізнес-спільності; самостійно та відповідально підприємствам та регіональній, галузевій владі залучати інвесторів до агропроектів; гармонізувати відносини з великими інвесторами (світові банки та інші великі міжнародні фінансові інституції).

6. Активізувати страхування інвестицій. Удосконалення страхування підприємств та проектів агросектору за рахунок розширення видів послуг, різноаспектного залучення державного страхування. Що буде стимулювати новітні форми та види страхування на інтегрованих платформах ведення бізнесу

(страхування кластерних проєктів, портфельних інвестицій зі змішаними секторальними інвестиціями, угод з біржами).

Очікувані результати від впровадження концептуальних підходів до інвестиційного забезпечення, які відкриваються для бізнесу, інвесторів і національної економіки в цілому на умовах синергетичного поєднання знань методичного та практичного характеру представлені в табл. 3.9.

Таблиця 3.9

**Очікувані результати від впровадження концептуальних підходів до
інвестиційного забезпечення**

Сфера дії результатів	Узагальнена характеристика результату	Векторність впливу на національну економіку
1	2	3
Збільшення інвестицій в агросектор	Корегування орієнтирів стратегічного інвестування в залежності від економічних інтересів аграріїв, збільшення впливовості інноваційного та інформаційного прогресу	Покращення фінансового стану країни. Нарощування обсягів експорту продукції, зростання продуктивності праці в сільському господарстві, збільшення врожайності. Залучення високих технологій в агросектор на основі загальної інтелектуалізації та діджиталізації праці.
Агроаналітика, агроконсалтинг	Покращення якості та обсягів інформації, формування цільових інформаційних ресурсів та відповідних інтегрованих платформ	Покращення стану загального інформаційного забезпечення в парадигмі «інвестор-бізнес». Зменшення можливих помилок, а також покращення якості експертиз, діагностик, прогнозів та стратегічних планів.
Інформаційна прозорість дій влади та фінансових інституцій	Залучення інноваційних проєктів в сфері електронного забезпечення, е-грошей та перехід на блокчейн-інфраструктуру обслуговування; часткове усунення фінансового посередництва; розширення меж портфельних гарантій для фінансування купівлі землі фермерськими господарствами (2021 рік державна субвенція складала 1 млрд грн на погашення кредитних ставок)	Удосконалення процедур бюджетування. Отримання фінансування в форматі пілотних проєктів CBDC та перехід на електронну національну грошову одиницю у відповідності до стратегії Національного банку України 2025. Активізація участі фермерів в державній програмі кредитування «5%-7%-9%».
Екологічна безпека та стабілізація кліматичних зрушень	Покращення екологічних оцінок (цільового екологічного аудиту та експертиз), клімату; зменшення проблемних оцінок за станами екологічної безпеки	Зменшення екологічних ризиків в інвестиційних проєктах. Скорочення витрат на усунення надзвичайних ситуацій в життєдіяльності сільського населення

Продовження табл. 3.9

1	2	3
Підвищення якості життя селян, формування нової моделі сільського устрою	Розвиток сільської місцевості, розширення сільської інфраструктури обслуговування населення (фінансової, інформаційної), залучення інвесторів з сільського населення	Покращення оцінок інвестиційної привабливості територій, бізнес- та ділового середовища. Формування національної моделі організації сільських територій з дотриманням євроінтеграційного руху.
Стабілізація внутрішнього ринку, удосконалення економічних відносин на ринку землі	Стабілізація продажів земельних паїв на рівні 1% сільгоспземель (світовий стандарт). Як перехідний етап - очікувано перші роки після введення реформи продаж на рівні 3-5% ,ефект запуску ринку(в Україні бажаних купити землю в 2,5 рази більше, ніж бажаних продати, що слід визнавати перспективним в нарощенні потоків інвестиційних ресурсів).	Економічне зростання, соціальна стабільність. Пожвавлення національного ринку за рахунок кредитних ресурсів саме в агросектор. Активізація інвестиційного процесу в тому числі за рахунок інвестицій в купівлю землі (земельних паїв, для юридичних осіб з 2024 р.). Зміна норм кредитних ризиків для купівлі землі фермерськими господарствами (на сьогодні НБУ визначає розрахунковий коефіцієнт заставної вартості землі на рівні 0,35)
Продовольча безпека, стимулювання органічного та екологічно чистого виробництва	Насичення внутрішнього ринку продуктами харчування з оптимальними цінами для середнього споживача інвестиції в пріоритетні сфери органічного та екологічного виробництва відповідно до попиту населення	Стимулювання розширеного відтворення соціальної сфери та економіки. Управління якістю інвестиційного забезпечення . Збільшення на національних ринках екологічно та органічно чистої продукції
Система знань щодо управління інвестиційним забезпеченням	Систематизація знань в сфері інвестиційної політики агросектору в умовах ринкової трансформації	Активізація досліджень з питань інвестиційних угод та ризиків, кластероутворення, міжрегіональних та транскордонних партнерських відносин. Формування цільових стратегій секторального розвитку агроекономіки з залученням механізмів управління знаннями

Джерело: складено автором

Функції управлінського процесу визначення станів інвестиційного забезпечення, аналітичні дослідження та наукові розробки щодо зв'язків з державною інвестиційною політикою мають вплив на: процес організації агросектору; мотивацію агробізнесу та володіння затребуваною інформаційно-аналітичною базою даних; тактичне та стратегічне планування; адаптацію та захист інтересів інвесторів (у першу чергу закордонних, у тому числі з супроводом інвестиційних нянь); контроль та прийняття рішень усіх агентів інвестиційного процесу; регулювання відносин та процесів з позиції – консолідації, гармонізації,

актуалізації національних та бізнесових інтересів; удосконалення та інституціоналізації відповідного правового поля, залучення нових форм інвестицій; вирівнювання розвитку окремих регіонів до станів лідерів.

Цільова та методологічно спрямована характеристика перерахованих підходів дозволяє сформулювати єдність та перспективність розширення напрямів, залучати комплексні наукові методики, стратегії, діагностики, моніторингу. Особлива увага – дотримання стандартів ЄС у питаннях цільових програм, заходів, механізмів та технологій підтримки, соціальних проєктів та програм.

Залучення потенційних інструментів управлінського характеру у процеси стимулювання економіки – це одночасно умова, фактор і передумова збалансованості розвитку галузей, формування внутрішніх ринків, можливість просування на вітчизняних і світових ринках певної продукції у рамках спеціалізації з вектором забезпечення суспільного прогресу. Науково орієнтоване регулювання відтворювального процесу передбачає отримання позитивного результату від ефективності системи відносин «підприємство-галузь-територія (регіон)», «населення-бізнес-органи влади». Ці групи активно взаємодіють, трансформуються у процесі розвитку і провокують як прогресивні зміни, так і конфлікти, протиріччя. Невирішеність питань балансу інтересів стримує прогрес, формує передкризові та кризові стани в економіці [134].

Теоретико-методична основи концептуальних підходів формуються в складному синергетичному просторі системи знань економіки, агроекономіки, менеджменту, маркетингу, інформатики, біржової діяльності, управління проєктами. Інтеграція знань стає ключовим інструментом позитивних зрушень і новітніх технологій, багатофункціональності процесів та очікуваних майбутніх оптимістичних сценаріїв розвитку. Як результат управлінської діяльності – вирішення окреслених проблемних зон, поступове та консолідоване формування передбачуваної моделі управління знаннями в інвестиційному процесі з елементами інформаційно-аналітичної культури, дотриманням європейських стандартів ведення бізнесу, залученням потенціалу знань економіки та

менеджменту до процесу управління інвестиціями; інтегрування інформаційних ресурсів на спільних платформах.

У практичній площині формування якості інвестиційного забезпечення постає першочерговим завданням на основі новітніх стандартів фінансового та інвестиційного менеджменту, потребує врахування інноваційних піходів та технологій в агросфері, залучення різних видів та форм інвестицій у проєкти українських аграріїв. У перспективі слід очікувати принципового покращення інвестиційного клімату та позитивних оцінок бізнес- та ділового середовища агросектору, підвищення рівня прибутковості підприємств, збільшення бази оподаткування та самих податкових платежів, посилення зацікавленості до міжрегіонального партнерства з метою нової якості інвестиційного забезпечення, отримання досвіду прийняття рішень та його науково обґрунтованого адаптування.

Проведене дослідження дозволило сформулювати висновок, що інвестиційне забезпечення постає актуальним питанням та має свої, відповідні до часу, приховані потенціали, проблеми та конфліктні зони, які не дозволяють стрімко змінювати агросектор та ефективно розвивати національну економіку. Враховуючи макроекономічні особливості інвестиційного процесу в аграрній галузі, слід звернути увагу на необхідність формування цільового управлінського забезпечення позитивних змін, напрацювання позитивного досвіду, систематизації лідерських практик, а насамперед – отримання об'єктивних, позитивних прикладів партнерства щодо інтегрованих платформ інвестиційного забезпечення.

У процесі написання третього розділу було використано джерела: [21; 29; 37; 63; 100; 118; 121; 127; 131; 134; 174; 201; 206–209; 215].

Основні положення розділу, результати дослідження і висновки опубліковано у наукових працях автора [20; 169; 171; 226; 228; 230; 258].

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нові та відносно нові наукові підходи до вирішення актуального науково-практичного завдання, яке полягає в узагальненні теоретичних і обґрунтуванні методичних засад, формуванні практичних рекомендацій щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Доведено, що ефективне функціонування та розвиток національної економіки, окремих її секторів, а також численних суб'єктів, значною мірою обумовлені достатністю інвестиційних ресурсів. Особливо важливим вирішення питання інвестиційного ресурсного забезпечення постає для аграрного сектору економіки України. З метою поглибленого вивчення різноманітних форм реалізації процесу інвестиційного забезпечення агросектору узагальнено наукові підходи щодо їх систематизації. Акцентовано, що для стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки важливо враховувати інтереси стратегічного інвестора, який стає реальним у разі задоволення довготермінових інтересів і здійснює стратегічно орієнтовані інвестиції з метою отримання прибутку в довготривалій перспективі. Ринкові угоди корпоративних злиттів і поглинань, зумовлені довготерміновими корпоративними цілями стратегічних інвесторів, розглядаються як одна з форм інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки.

2. За результатами аналізу національних особливостей інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору в зарубіжних країнах узагальнено та охарактеризовано найкращий світовий досвід в цій сфері. В українську практику інвестиційного забезпечення аграрного сектору доцільно імплементувати: систематичну розробку та реалізацію програм інвестування агросектору на державному та регіональному рівнях із визначенням пріоритетних напрямів, галузей, продуктів, технологій аграрного виробництва; розширення застосування таких важелів впливу на стан інвестиційного забезпечення аграріїв як страхування ризиків, компенсація збитків, кредитування, пільгове оподаткування,

лізинг, державні цільові програми адресної підтримки. Доведено, що найкращі світові практики ефективного управління інвестиційним процесом в аграрному секторі економіки передбачають диференціацію регулюючих інструментів для малого, середнього та великого бізнесу, зважаючи на їх можливості забезпечувати стабільність ринків праці і доходів аграріїв, розвиток технологій і систем Smart Agriculture та сільських територій.

3. Обґрунтовано, що інвестиційне забезпечення аграрного сектору економіки як економічна категорія відбиває певну систему економічних відносин між суб'єктами інвестиційного процесу в сфері аграрного виробництва, які взаємодіють з приводу залучення, вкладення, розподілу, використання в їх діяльності майнових та інтелектуальних цінностей для досягнення соціально-економічних цілей розвитку агросектору. Як новітня платформа активного регулювання інвестиційного забезпечення агросектору економіки розглядається партнерство на рівні регіонів. У широкому авторському трактуванні міжрегіональне партнерство в інвестзабезпеченні агросектору полягає в формуванні цільових комунікацій, інфраструктурного сектору, зв'язків, фінансово-посередницьких та довірчих платформ на основі мотиваційних принципів до співпраці, перерозподілу повноважень, балансування та гармонізації відносин, спільного використання потенціалу ресурсів та відповідального прийняття рішень.

4. Поглиблений аналіз складних процесів, якими є розвиток агросектору та його інвестиційне забезпечення, потребує відповідної методики. Запропонована методика параметричного аналізу процесів розвитку агросектору та стану його інвестиційного забезпечення включає три етапи аналізу, базується на визначеному комплексі показників. Сформований комплекс показників складається з трьох блоків відповідно до етапів проведення аналізу. Перший блок параметрів забезпечує аналіз тенденцій розвитку агросектору світової економіки, місця України в ньому та включає: групу показників для визначення масштабів агросектору; групу показників для вимірювання земельних ресурсів; групу показників рівня застосовуваних технологій; групу показників результативності діяльності й динаміки розвитку агросектору. Другий блок параметрів забезпечує

аналіз обсягу, структури та джерел капітальних і прямих інвестицій агросектору національної економіки України та включає: групу показників обсягів та структури капітальних інвестицій за джерелами; групу показників обсягів та структури капітальних інвестицій за видами активів; показники обсягів та структури прямих інвестицій. Третій блок параметрів забезпечує аналіз обсягу та структури інвестицій за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, обсягу та структури інвестицій за результатами угод на ринку злиттів і поглинань в аграрній сфері.

5. З метою комплексного оцінювання регулюючого впливу держави та впливу ринкових сил на інвестиційне забезпечення агросектору національної економіки проведено кількісну та якісну оцінку масштабів і напрямів державних програм фінансової підтримки агровиробників економіки, а також масштабів і сегментів ринку злиттів і поглинань в аграрній сфері. Оцінювання регулюючого впливу держави на інвестиційне забезпечення агросектору виконано за результатами аналізу основних чинних законодавчих та нормативно-правових актів, що регламентують інвестиційну діяльність та відносини в аграрній сфері України. Здійснено оцінку касових видатків державного бюджету (програмна класифікація), спрямованих на фінансування державних програм підтримки аграрного сектору української економіки. Оцінювання впливу ринкових сил на інвестиційне забезпечення агросфери ґрунтується на результатах оцінки українського ринку злиттів і поглинань: загальна кількість і загальна вартість угод, рівень прозорості ринку, середня вартість однієї угоди, частка агросектору в загальному числі та в загальній вартості угод, місце агросектору в рейтингу секторів економіки за кількістю/вартістю угод..

6. Обґрунтовано, що ефективність інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки позначається на результативних показниках його функціонування. Для встановлення та визначення міри впливу інвестиційного забезпечення на результати функціонування агросектору застосовано інструменти регресійного аналізу. Як результативні показники визначено обсяги валової доданої вартості, створеної агросектором, обсяги продукції сільського

господарства за видами, зокрема галузей рослинництва та тваринництва. Як факторні величини обрано: капітальні інвестиції, капітальні інвестиції підприємств у матеріальні та нематеріальні активи (в розрізі об'єктів інвестування), прямі іноземні інвестиції, кредити, надані нефінансовим корпораціям, касові видатки державного і місцевих бюджетів за функціональною класифікацією, касові видатки державного бюджету за програмною класифікацією видатків, чистий прибуток підприємств.

7. Для цілей пріоритизації стратегічного розвитку регіонів національної економіки застосовано методику їх сегментування за критерієм подібності-відмінності моделей функціонування їх агросектору. Регіони згруповано у чотири групи в залежності від специфіки моделі агросектору, що визначена за співвідношенням показників обсягів продукції сільського господарства у господарствах усіх категорій та кількості зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві: модель лідерів (із значними обсягами виробництва та значною кількістю зайнятих), екстенсивна (із незначними обсягами виробництва та значною кількістю зайнятих), інтенсивна (із значними обсягами виробництва та незначною кількістю зайнятих), модель аутсайдерів (із незначними обсягами виробництва та значною кількістю зайнятих). Для груп регіонів із відповідною моделлю агросектору визначено пріоритети та обґрунтовано орієнтири стратегічного інвестування..

8. Розроблено цільові концептуальні підходи до визначення стратегічних засад розвитку інвестиційного забезпечення, як комплексного економічного процесу в умовах формування кластерної економіки, інноваційної векторності реформ влади, активізації партнерських міжрегіональних відносин. Запропонований підхід передбачає аналітико-діагностичне забезпечення, стратегування цільових заходів, інституціоналізацію національного інвестиційного ринку з цільовими інструментами інвестиційного забезпечення агросектору, формування інноваційного поля інвестиційного забезпечення та розвиток венчурного фінансування як інструментарію подальшого удосконалення стратегічного планування та прогнозування інвестиційного забезпечення аграрного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамюк І. Сільське господарство України та деяких інших країн. URL : <http://old.csi.org.ua/?p=2271>. (дата звернення 19.01.2019 р.).
2. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М.В. Присяжнюк, М.В. Зубець, П.Т. Саблук та ін.; за ред. М.В. Присяжнюка та ін. К.: ННЦ ІАЕ. 2011. 1008 с.
3. Агрейн. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/285-agreijnm>. (дата звернення 20.01.2020 р.).
4. Агро Інвест Україна. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/93-agro-invest-ukraina>. (дата звернення 19.01.2020 р.)
5. Агро-холдинг МС. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/627-agro-holding-ms>. (дата звернення 20.01.2020 р.).
6. АМКУ дозволив LNZ Group купити ще одну агрофірму на Сумщині. URL : <https://agravery.com/uk/posts/show/amku-dozvoliv-lnz-group-kupiti-se-odnu-agrofirmu-na-sumsini>. (дата звернення 19.01.2020 р.).
7. АМКУ надав дозвіл «Західному Бугу» на придбання львівського агропідприємства. URL : <https://agravery.com/uk/posts/show/amku-nadav-dozvil-zahidnomu-bugu-na-pridbanna-lvivskogo-agropidpriemstva>. (дата звернення 19.01.2020 р.).
8. АМКУ разрешил акционеру Nemiroff купить 50% крупного агрохолдинга. URL : <https://biz.liga.net/ekonomika/prodovolstvie/novosti/amku-razreshil-aktsioneru-nemiroff-dovesti-dolyu-v-rostok-holdinge-do-50>. (дата звернення 18.01.2020 р.)
9. Аналіз секторів економіки України, які мають перспективи для зростання та залучення інвестицій (розширена версія). Офіс Національної інвестиційної ради України.

- URL : http://www.nicouncil.org.ua/images/ANALYSIS_OF_UKRAINIAN_ECONOMY_SECTORS_ua1.pdf. (дата звернення 01.08.2021 р.).
10. Ангелко І.В. Основні джерела формування інвестиційних ресурсів підприємства в умовах його розвитку. *Молодий вчений*. 2015. №2. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/509.pdf> (дата звернення 09.12.2020 р.).
 11. Астарта-Київ. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/132-astarta-kiiev>. (дата звернення 09.09.2020 р.).
 12. Афонина В.Е. Особенности инвестиционной деятельности в аграрном секторе высокоразвитых стран. URL : <https://mgimo.ru/upload/iblock/bd7/osobennosti-investicionnoj-deyatelnosti-v-agrarnom-sektore-vysokorazvityh-stran.pdf> (дата звернення 09.09.2020 р.).
 13. Бабина А. Слияния и поглощения как инструмент привлечения иностранных инвестиций. *Банкаўскі веснік*. 2006. №19(348). С. 36-42.
 14. Бахур Н. В. Особливості державної підтримки інвестиційної діяльності в аграрному секторі національної економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8100>. (дата звернення 01.12.2020 р.).
 15. Беззуб І. Перспективи розвитку сімейних фермерських господарств в Україні. URL : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=419:agropromislovij-sektor-2&catid=71&Itemid=382. (дата звернення 01.12.2019 р.).
 16. Безп'ята І.В. Інвестиційне забезпечення аграрного сектора економіки : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2016. 337 с.
 17. Білоткач О.В., Павлова Г.Є. Теоретико-методичні основи інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 15(1). С. 29-32.
 18. Боднар О.А. Особливості нормативно-правового забезпечення державного управління розвитком сільських територій. URL : <http://global-national.in.ua/issue-4-2015/12-vipusk-4-berezen-2015-r/534-bodnar-o-a-osoblivosti->

normativno-pravovogo-zabezpechennya-derzhavnogo-upravlinnya-rozvitkom-silskikh-teritorij. (дата звернення 01.12.2019 р.).

19. Борецька Ю. Основні напрями інвестування розвитку агропромислового сектору: теорія і практика. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: зб. наук. праць Херсон. нац. тех. ун-ту*. Херсон: ХНТУ, 2018. Вип. 29 (18). Т. 2. С. 104-110.
20. Борецька Ю. Основні підходи щодо оцінки ефективності інвестицій в аграрному секторі. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: Економіка*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. Вип. 311. Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку. Т. XX. С. 235-245.
21. Буднікова Ю. В., Таряник О. М. Інвестиційна привабливість як економічна категорія. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2, Т. 1. С. 125-128.
22. Буряк Є.В. Формування регіональних кластерів в умовах розбудови інтеграційних процесів. : дис... док-ра екон. наук : 08.00.05 / Буряк Євген Вікторович. Черкаси. 2020.
23. Бюджетний кодекс України. Закон України № 2456-VI від 08.07.2010 р. (редакція від 01.01.2021). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. (дата звернення 01.03.2021 р.).
24. Валовий внутрішній продукт виробничим методом та валова додана вартість за видами економічної діяльності (2010-2019рр.) з урахуванням перегляду даних платіжного балансу. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 01.05.2021 р.).
25. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання у постійних цінах 2016 року. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 01.05.2021 р.).
26. Ванькович Д.В., Галайко А.М. Державна фінансова підтримка підприємств як інструмент активізації розвитку аграрного сектору економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 1 (12). С. 284-288.

27. Вахович І.М., Денисюк Г.Л. Концептуальні засади інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1. С. 138-144.
28. Вдовин И.А. Материалы по курсу «Стратегия привлечения инвестиций» специализации «Инвестиционные коммуникации» магистерской программы «Прикладная политология». URL : https://www.hse.ru/data/063/898/1235/Vdovin_lekcii%201-2.pdf. (дата звернення 01.05.2021 р.).
29. Вербіцька І.І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та перспективи. URL : <http://global-national.in.ua/archive/22-2018/30.pdf>. (дата звернення 01.06.2019 р.).
30. Гаврилишин Н.П. Інвестиційні процеси в АПК. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 36-43.
31. Генске М.А. Оценка эффективности инвестиций в форме слияний и поглощений : автореферат ... канд. экон. наук : 08.00.10; 08.00.05 / Генске Мария Александровна. Москва. 2005. 28 с.
32. Гирник Л.В. Діяльність агрохолдингів в Україні та їхній вплив на розвиток сільського господарства. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2016. Вип. 1 (20). С. 35-39.
33. Гладій М.В., Лузан Ю.Я. Кредитування в системі аграрних трансформацій України. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 31-44.
34. Гомза В.М. Сучасний стан кредитування аграрних підприємств: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 6. Ч. 2. С. 137-141.
35. Горлачук В.В., Черненко А.С., Раку О.О. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємства. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Економіка. 2016. Т. 285, Вип. 273. С. 57-63.

36. Господарський кодекс України. Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. (редакція від 01.07.2021). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15/ed20210701#Text>. (дата звернення 15.07.2021 р.).
37. Данилишин Б. Підсумки 2020 року та завдання на 2021 рік. Основні здобутки та невдачі української економіки у 2020 році та економічні ризики 2021 року. URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/31/669696/>. (дата звернення 09.01.2021 р.).
38. Денисюк Г. Л. Форми і методи залучення та використання інвестицій для забезпечення інноваційного розвитку регіону. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2011. №16. С. 333-340.
39. Державна підтримка агросектору в Європі – суми, аналіз державних програм і бюджету. URL : <https://agropolit.com/blog/414-derjavna-pidtrimka-agrosektoru-v-yeuropi--sumi-analiz-derjavnih-program-i-byudjetu>. (дата звернення 07.03.2021 р.).
40. Десять стран с самым развитым сельским хозяйством. «Къ» представляет 10 стран с самым развитым сельским хозяйством в мире. URL : <https://kursiv.kz/news/finansy/2016-11/10-stran-s-samym-razvitym-selskim-khozyaystvom>. (дата звернення 02.04.2019 р.).
41. Дзюрах Ю.М. Державне регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві : дис. ... доктора філософії з публічного управління та адміністрування / Дзюрах Юрій Михайлович. Львів. 2020. 258 с.
42. Діяльність підприємств 2010-2019 рр. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 09.05.2021 р.).
43. Дунська А.Р., Бесараб К.М. Інвестиційне забезпечення розвитку міжнародної діяльності підприємства. *Економічний вісник НТУ «КПІ»*. 2019. №16. С. 340-350.
44. Епіцентр-К купив підприємство в Хмельницькій області. URL : <https://agroreview.com/news/epicentr-k-kupyv-pidpryyemstvo-v-hmelnyckij-oblasti?page=10>. (дата звернення 01.09.2020 р.).
45. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки. Проект. Неофіційний текст від

- 26.10.2015 р. (не набрав чинності).
 URL : <https://ips.ligazakon.net/document/NT1978>. (дата звернення 01.10.2019 р.).
46. Єфремова І.І., Ломакіна І.Ю. Організаційно-правові форми агробізнесу в Україні. URL : <http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/4796/1/Organizacijn.pdf>. (дата звернення 10.12.2020 р.).
47. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. К.: НІСД, 2009. 336 с.
48. З ким співпрацюють закордонні фермери: ТОП-10 найбільших агрохолдингів світу. URL : <https://www.seeds.org.ua/z-kim-spivpracyuyut-zakordonni-fermeri-top-10-najbilshix-agroxoldingiv-svitu/>. (дата звернення 09.02.2021 р.).
49. Задорожний В. П. Інноваційна діяльність в системі інвестиційної політики України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 4. С. 26 – 29.
50. Зайняте населення за видами економічної діяльності у 2012-2020 роках. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 05.05.2021 р.).
51. Законодавство України: гол. сторінка розділу. Верховна Рада України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index>. (дата звернення 05.03.2021 р.).
52. Западный Буг покупает агропредприятие Радеховского сахара. URL : <http://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/zapadnyi-bug-pokupaet-agropredpriyatie-radekhovskogo-sakhara/>. (дата звернення 25.04.2021 р.).
53. Западный Буг покупает предприятие у AgroGeneration. URL : <https://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/zapadnyi-bug-pokupaet-predpriyatie-u-agrogeneration/>. (дата звернення 25.04.2021 р.).
54. Звіт KPMG: Вартість угод М&А (злиття та поглинання) за участю іноземних інвесторів перевищує показники внутрішніх угод у 2019 році. URL : <https://home.kpmg/ua/uk/home/media/press-releases/2020/03/zvit-kpmg-vartist-uhod.html>. (дата звернення 29.04.2020 р.).
55. Звіт про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислому комплексу. Рахункова палата України. Київ. 2019. URL : <https://rp.gov.ua/upload->

- files/Activity/Collegium/2019/20-6_2019/Zvit_20-6_2019.pdf. (дата звернення 20.07.2019 р.).
56. Звіт Рахункової палати за 2017 рік. Рахункова палата України. Київ. 2018.
URL : https://dostup.pravda.com.ua/request/55314/response/134282/attach/4/Zvit%20ORP%202017.pdf?cookie_passthrough=1. (дата звернення 20.07.2019 р.).
57. Звітність. Державна казначейська служба України.
URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>. . (дата звернення 25.03.2021 р.).
58. Зовнішньоекономічна діяльність 2010-2020. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. . (дата звернення 25.03.2021 р.).
59. Зростання габаритів. Топ-10 інвестиційних угод в агросекторі України. *Landlord*. 2018. №10 (36). С. 12-26.
60. Іванова Г.С. Адміністративно-правове регулювання у сфері агропромислового комплексу : дис. ... док-ра юрид. наук : 12.00.07 / Іванова Ганна Сергіївна. Запоріжжя. 2020. 525 с.
61. Ільчук В., Шпомер Т. Інноваційно-інвестиційна діяльність АПК : сучасний стан і проблеми розвитку. *Agricultural and Resource Economics : International Scientific E-Journal*. 2017. Vol. 3. №1. pp. 108-118.
62. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві: правові питання [Текст] : монографія / кол. авторів ; за ред. В. І. Семчика. К. : ТОВ «Вид-во «Юрид. думка», 2008. 252 с.
63. Індекс інвестиційної привабливості України. Настрої інвесторів у 2-й половині 2020 року. URL : https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/12/EBA-InvestIndex_2H-2020.pdf. (дата звернення 25.03.2021 р.).
64. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за видами економічної діяльності за 2018-2020 рік. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 15.02.2021 р.).
65. Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності за 2010-2020 роки. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 15.02.2021 р.).

66. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2010-2019 роки. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 17.03.2021 р.).
67. Капітальні інвестиції підприємств за видами економічної діяльності за видами активів у 2010-2019 роках. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 22.04.2021 р.).
68. Каскадагро. Профіль бізнеса. URL : <https://elevatolist.com/kompanii/283-kaskadagro>. (дата звернення 21.03.2019 р.).
69. Кацан А.М. Інвестування розвитку агропромислових підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Кацан Андрій Михайлович. Кам'янець-Подільський. 2019. 215 с.
70. Качур Р.П. Державне регулювання інвестиційної діяльності в трансформаційній економіці України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Качур Роман Павлович. Львів. 2015. 237 с.
71. Киев-Атлантик Украина. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/66-kiev-atlantik-ukraina>. (дата звернення 21.03.2019 р.).
72. Кісіль М. І. Інвестиційне забезпечення розвитку сільського господарства України в стратегічній перспективі. *Вісник аграрної науки*. 2018. № 1. С. 78-82.
73. Кісіль М.І. Інвестиційне забезпечення розвитку аграрного виробництва та сільських територій. *Менеджмент : зб. наук. праць*. 2009. №11. С. 225-232.
74. Коваленко М.В., Поліщук М.М., Горячун О.В. Сучасні джерела фінансування сільськогосподарських підприємств. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 17. С. 240-250.
75. Коденська М. Ю. Мотиваційні чинники інвестиційного забезпечення розвитку аграрно-промислового виробництва. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2013. № 2. С. 62-66.
76. Коденська М. Ю., Єрємєєва А. В. Державна підтримка розвитку аграрного сектору економіки. *Економіка АПК*. 2013. № 6. С. 14-21.

77. Козяр Н.О. Інвестиційний потенціал аграрного виробництва в умовах глобалізації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / Козяр Наталія Олександрівна. Вінниця. 2021. 282 с.
78. Колесник О.О. Оцінка інвестиційного забезпечення розвитку туризму в Україні. *Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки*. 2011. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_20.
79. Коломицева О.В., Шевченко Н.В. Розвиток інформаційної інфраструктури продовольчого ринку в контексті міжрегіонального співробітництва. *Економіка та право. Серія: Економіка*. 2017. №1(46). Р. 74–82.
80. Коломицева О.В., Шевченко Н.В. Продовольча безпека регіону в контексті використання SMART- технологій в АПК. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. Черкаси : ЧДТУ, 2019. Вип. 55. С. 74-83.
81. Компанія Вадима Нестеренка купує Дніпровський тепличний комбінат. URL : <https://litsa.com.ua/kompaniya-vadima-nesterenko-ristone-holdings-kupuye-dniprovskij-teplic/>. (дата звернення 21.03.2019 р.).
82. Концепція розвитку аграрного сектору України – бачення Всеукраїнського аграрного форуму. Діалог задля процвітання сільського господарства в Україні. URL : http://www.auu.org.ua/media/publications/856/files/Konceptsiya%20VAF_2019_06_06_08_10_04_415858.pdf. (дата звернення 11.11.2019 р.).
83. Копитко В.І. Особливості відтворення інвестицій в аграрному секторі регіональних АПК. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2017. №4. С. 3-9.
84. Корейська Posco Daewoo купила зерновий термінал у Миколаєві. URL : https://rus.lb.ua/economics/2019/02/13/419647_koreyskaya_posco_daewoo_kupila.html. (дата звернення 11.11.2019 р.).
85. Коренюк Л.В. Особливості кредитування банками аграрних товаровиробників в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 10. С. 824-826.

86. Котко О. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку національної економіки : дис... канд. екон. наук : 08.00.03 / Котко Ольга Костянтинівна. Дніпро. 2018.
87. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) нефінансовим корпораціям, у розрізі регіонів і видів економічної діяльності, за станом на кінець грудня відповідного року, 2010-2020 рр. (залишки коштів на кінець періоду, млн грн). Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic>. (дата звернення 15.02.2021 р.).
88. Креді Агріколь Банк. Офіційний сайт. URL : <https://credit-agricole.ua/>. (дата звернення 09.09.2020 р.).
89. КредоБанк. Офіційний сайт. URL : <https://kredobank.com.ua/business>. (дата звернення 15.09.2020 р.).
90. Крюкова І.О. Пріоритети розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі України у контексті сучасних європейських тенденцій. *Інноваційна економіка*. 2021. №1-2(86). С. 13-19.
91. Кусто Агро. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/516-kusto-agro>. (дата звернення 09.09.2019 р.).
92. Кустріч Л.О. Особливості залучення інвестицій у сільське господарство: сучасний стан і тенденції розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 24. С. 37-42.
93. Кучин С.А. Мировой опыт финансовой поддержки аграрного сектора экономики и возможность его адаптации в России. *Управление экономическими системами: электронный научный журнал*. 2012. №8 (44) URL : <https://econpapers.repec.org/article/scn007255/14965514.htm>. (дата звернення 05.12.2018 р.).
94. Левандівський О. Т. Зарубіжний досвід інвестування сільськогосподарського виробництва. *Економіка та держава*. 2019. № 5. С. 49-53.
95. Летичев Агро. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/1500-letichev-agro>. (дата звернення 15.09.2019 р.).

96. Лещенко Н. Інвестиції за рахунок бюджету: що це таке?
URL : <https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2020/01/report-infrastructure.pdf>. (дата звернення 20.02.2020 р.).
97. Лопатинський Ю.М., Кифяк В.І. Розвиток аграрного сектора національної економіки на інституційних засадах : [монографія]. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. 248 с.
98. Луців Б.Л., Кравчук І.С., Сас Б.Б. Інвестування: Підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2014. 544 с.
99. Ляліна Н.С., Чавикіна О.В. Аналіз інвестиційної діяльності у сільському господарстві України та визначення напрямів її активізації. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 52(2). С. 23-28.
100. Мазнєв Г.Є., Калініченко С.М., Щербакова І.С., Грідін О.В. Організація виробництва. /за ред. Г. Є. Мазнєва. 2-ге вид. випр. і доп. Харків: Майдан, 2013. 604 с.
101. Майстро С.В. Сутність та напрями державного регулювання аграрного ринку в зарубіжних країнах. URL : <http://academy.gov.ua/ej/ej3/txts/GALUZEVE/06-MAYSTRO.pdf>. (дата звернення 21.03.2019 р.).
102. Макаров М.О. Особливості реалізації інноваційної політики на регіональному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 8. С. 27-29.
103. Манаєнко І.М. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств електроенергетики: монографія. Київ: НТУУ «КПІ», 2016. 157 с.
104. Манн Р.В. Інноваційно-інвестиційний потенціал сільськогосподарського виробництва у контексті забезпечення економічного розвитку Черкаського регіону. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. №2(23). С. 63-70.
105. Манцевич Ю.М., Скупський Р.М., Мельнічук Л.С. Новітня парадигма інвестиційних процесів аграрного сектору економіки. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. №5. С. 99-107.
106. Мацибора Т. В. Тенденції розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України. *Економіка АПК*. 2020. № 4. С. 26-34.

107. Мацибора Т.В. Інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Економіка АПК*. 2019. № 2. С. 66-72.
108. Мацибора Т.В. Світовий досвід у поліпшенні інвестиційної привабливості аграрного сектору України. *Економіка АПК*. 2017. № 7. С. 101-105.
109. Мельник К.М.. Інвестиційні кредити комерційних банків у фінансуванні аграрного сектора економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. «Економічні науки»*. / Редкол.: О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Київ : Видавництво «Основа», 2016. Вип. 89. Ч.2.: С. 127-138.
110. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Теоретико-методологічне і нормативно-правове забезпечення трансформації аграрного сектору економіки України до ринкових умов господарювання, науковий супровід та ефективність запровадження. *Економіка АПК*. 2015. № 7. С. 5-24.
111. Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 37-48. 2.1.
112. Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо капітальних інвестицій. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/2020/383/383.pdf. (дата звернення 25.10.2020 р.).
113. Михайлов А. М. Формування інвестиційних ресурсів в аграрному секторі економіки: теорія, методологія, практика : дис. ... доктора екон. наук : 08.00.03. / Михайлов Андрій Миколайович. Суми. 2018. 472 с.
114. Михайлов А.М. Моніторинг світових тенденцій формування інвестиційних ресурсів сільського господарства в контексті забезпечення сталого розвитку. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія «Економічні науки»*. 2017. № 4. С. 111-122.
115. Міжнародний огляд держдотацій аграріям. SME Banking Club. <https://smebanking.news/ru/18320-mezhdunarodnyj-obzor-gosdotacij-agrariyam/>. (дата звернення 25.08.2020 р.).

116. Молдаван Л.В. Державна підтримка аграрної галузі як фактор створення рівносприятливих умов відтворення та сталого її розвитку. *Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ; Великобританія 07 листопада 2020 р. / за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової. Київ; Великобританія: ФОП КАНДИБА Т.П., 2020. С. 39-43.
117. Назаренко І.М. Аналіз інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств регіонів України. *Проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 136-143.
118. Назарова Л.В. Щодо необхідності формування інвестиційної привабливості підприємств аграрного сектору. URL : <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/83.pdf>. (дата звернення 23.09.2018 р.).
119. Наздогнати Польщу. Який план потрібен Україні. URL : <https://nv.ua/ukr/opinion/vvp-polshchi-yak-ukrajini-nazdognati-susidnyu-krajinu-ostanni-novini-50071609.html>. (дата звернення 28.11.2018 р.).
120. Національний банк України. Офіційний сайт. URL : <https://bank.gov.ua/>. (дата звернення 11.02.2020 р.).
121. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Офіційний сайт. URL : <http://iae.org.ua/>. (дата звернення 28.11.2020 р.).
122. Наявність і рух матеріальних активів за видами економічної діяльності за 2019 рік. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 15.05.2021 р.).
123. Наявність і стан основних засобів за видами економічної діяльності (2010-2016 рр.). Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 12.03.2021 р.).
124. Нелеп В.М. Тенденції розвитку сільського господарства в Україні та світі. *Економіка АПК*. 2015. № 7. С. 100-105.
125. Новак І.М., Школьний О.О., Вернюк Н.О. Генезис методології теорії інвестування. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 24.

126. Огляд М&А угод в Україні в 2018 р.
URL : <https://www.slideshare.net/sadovnychy/ma-2018-kpmg>. (дата звернення 19.01.2019 р.).
127. Одінцов О.М. Активізація інвестиційної діяльності аграрного сектору економіки на основі формування регіональних агропромислових кластерів. *Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного ун-ту. Серія: Економічні науки*. Черкаси, 2019. Вип. 55. С. 41-50.
128. Однорог М.А. Особливості інвестиційної діяльності в аграрному секторі. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 126 (ч. II). С. 108-115.
129. Оприлюднено ціну продажу арештованої птахофабрики «Київська».
URL : <https://agronews.ua/news/ptakhofabryku-kyivsku-prodaly-mayzhe-za-1-mlrd-hrn/>.
(дата звернення 23.01.2020 р.).
130. Основні засоби України (2017-2018 рр.). Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 29.02.2019 р.).
131. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 27.04.2021 р.).
132. Паливода К. В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 4-9.
133. Панасюк О. Б. Залучення інвестицій в аграрний сектор економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 6. С. 51-53.
134. Панкова Л.І. Формування інноваційної моделі кластерної політики регіонів на основі балансу інтересів : дис... док-ра екон. наук : 08.00.05 / Панкова Людмила Іллівна. Черкаси. 2021.
135. Параконний С.В., Войшвілло Л.В., Шпанковський І.В. Напрями інвестиційного забезпечення розвитку економічного потенціалу підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2011. № 11(153), ч. 1. С. 68-76.

136. Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдован Л.В. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку. НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. К. 2009. 432 с.
137. Патики Н.І. Іноземні інвестиції в сільському господарстві України: сучасний стан та вплив на його розвиток. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 5. С. 26-31.
138. Підсумки страхового ринку: 12 місяців 2020 року. ТОП-10 на ринку страхування сільськогосподарської продукції за 12 місяців 2020 р. *Insurance TOP*. 2021. №1(77). С. 53.
139. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 р. Редакція від 01.08.2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17?find=1&text=інвестиц#Text>. (дата звернення 05.08.2021 р.).
140. Поєдинок В. Класифікація інвестицій: критерії і методологічне значення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2012. Вип. 94. С. 28-33.
141. Попова Ю.М., Тарасенко О.В. Світовий досвід регулювання міжнародної інвестиційної діяльності. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 77-80.
142. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення. Закон України № 552-IX від 31.03.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>. (дата звернення 03.03.2021 р.).
143. Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність» щодо державних інвестиційних проектів». Закон України № 1981-VIII від 23.03.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1981-19#Text>. (дата звернення 03.03.2021 р.).
144. Про внесення змін до наказу Мінекономіки від 24 липня 2020 року №1391. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 1721 від 07.09.2020 р. URL : <https://agro.me.gov.ua/ua/npa/pro->

vnesennya-zmin-do-nakazu-minekonomiki-vid-24-lipnya-2020-roku-1391?v=5f620552109dc. (дата звернення 03.03.2021 р.).

145. Про внесення змін до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 04 червня 2020 року №1049. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 598 від 23.03.2021 р. URL : <https://agro.me.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-nakazu-ministerstva-rozvitku-ekonomiki-torgivli-ta-silskogo-gospodarstva-ukrayini-vid-04-cherhvnya-2020-roku-1049-2?v=6062d48a89f71>. (дата звернення 01.05.2021 р.).
146. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 року № 77. Постанова кабінету Міністрів України № 109 від 19.02.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2017-%D0%BF#Text>. (дата звернення 07.05.2021 р.).
147. Про внесення змін до пункту 3 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників. Постанова Кабінету Міністрів України № 315 від 07.04.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення 07.05.2021 р.).
148. Про внесення змін до розподілу коштів за бюджетною програмою КПКВК 1201150 «Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників» на 2020 рік. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 1491 від 07.08.2020 р. URL : <https://agro.me.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-rozpodilu-koshtiv-za-byudzhethnoyu-programoyu-kpkvk-1201150-finansova-pidtrimka-silgosptovarovirobnikiv-na-2020-rik>. (дата звернення 10.03.2021 р.).
149. Про затвердження нормативів, форм звітності, переліку техніки, механізмів та обладнання, передбачених для надання державної підтримки виробників плодів, ягід, винограду та хмелю. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 622 від 24.03.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0460-21#Text>. (дата звернення 10.06.2021 р.).

150. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів. Постанова Кабінету Міністрів України № 300 від 29.04.2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/300-2015-%D0%BF#Text>. (дата звернення 19.10.2018 р.).
151. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва. Постанова Кабінету Міністрів України № 130 від 01.03.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2017-%D0%BF#Text>. (дата звернення 19.10.2018 р.).
152. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства. Постанова Кабінету Міністрів України № 587 від 15.07.2005 р. (із змінами № 185 від 10.03.2021 р.) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2005-%D0%BF#Text>. (дата звернення 20.05.2021 р.).
153. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Постанова Кабінету Міністрів України № 106 від 07.02.2018 р. (редакція від 18.06.2021 р.) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2018-%D0%BF#Text>. (дата звернення 21.06.2021 р.).
154. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників. Постанова Кабінету Міністрів України № 77. від 08.02.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2017-%D0%BF#Text>. (дата звернення 21.04.2020 р.).
155. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції. Постанова Кабінету Міністрів України № 107 від 07.02.2018 р. (редакція від 28.05.2021 р.)

URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/107-2018-%D0%BF#Text>. (дата звернення 25.06.2021 р.).

156. Про затвердження Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб – членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування. Постанова Кабінету Міністрів України № 565 від 22.05.2019 р.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2019-%D0%BF#Text>. (дата звернення 20.06.2019 р.).
157. Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 1391 від 24.07.2020 р.
URL : <https://agro.me.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-form-dlya-nadannya-finansovoyi-pidtrimki-rozvitku-fermerskih-gospodarstv?v=5f36373f89349>. (дата звернення 14.08.2020 р.).
158. Про затвердження форм для отримання часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України № 228 від 18.04.2017 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0614-17#Text>. (дата звернення 19.10.2018 р.).
159. Про затвердження форм документів щодо здійснення фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 1049 від 04.06.2020 р. URL : <https://agro.me.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-form-dokumentiv-shchodo-zdiysnennya-finansovoyi-pidtrimki-zahodiv-v-agropromislovomu-kompleksi-shlyahom-zdeshevlennya-kreditiv-2?v=5ef5a68da8be4>. (дата звернення 25.08.2020 р.).
160. Про інвестиційну діяльність. Закон України № 1560-XII від 18.09.1991 р. (редакція від 20.10.2019 р.) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>. (дата звернення 11.11.2019 р.).

161. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року.
Закон України № 2982-IV від 18.10.2005 р.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>. (дата звернення 17.10.2019 р.).
162. Про основні засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку. Проект Закону. Реєстраційний № 9162 від 04.10.2018 р.
URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64742. (дата звернення 17.10.2019 р.).
163. Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України. Закон України. Проект. Неофіційний текст від 03.11.2015.
URL : <https://ips.ligazakon.net/document/NT1912>. . (дата звернення 17.10.2018 р.).
164. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 806-р від 17.10.2013 р.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>. . (дата звернення 17.10.2018 р.).
165. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні. Постанова Кабінету Міністрів України № 389 від 02.02.2011 р.
URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-п>. (дата звернення 17.10.2018 р.).
166. Проданова Л. В. Економічне зростання й економічний розвиток: забезпечення сталості економічної системи: Монографія. Донецьк: ТОВ «Східний видавничий дім», 2011. 400 с.
167. Проданова Л., Борецька Ю. Інвестиції в АПК України: сучасний стан і перспективи. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез наукових робіт учасників всеукраїнської наукової конференції* (м. Черкаси, 12 квітня 2018 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет, 2018. С. 63-65.
168. Проданова Л., Борецька Ю. Потенціал банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Черкаси, 25 квітня 2019 р.).

- Черкаський державний технологічний університет, Черкаси. Видавець Пономаренко Р.В., 2019. С. 84-85.
169. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Стратегічний розвиток аграрного сектору: особливості національних підходів. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. С. 226-229.
170. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Технологія форсайту в стратегічному управлінні розвитком аграрного сектору національної економіки. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: Економіка*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. Вип. 313. Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку. Т. XX. С. 166-177.
171. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Методика сегментування регіонів національної економіки за станом аграрного сектору. *Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т*. Київ: Вид-во НАУ. 2021. Вип. № 3(83). С. 13-20.
172. Процентні ставки за кредитами, наданими депозитними корпораціями (крім Національного банку України) нефінансовим корпораціям, у розрізі регіонів і видів економічної діяльності 2010-2020 рр. (середньозважені ставки в річному обчисленні, %). Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic>. (дата звернення 21.05.2021 р.).
173. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності у розрізі країн світу у 2019 році. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 29.05.2020 р.).
174. П'яте щорічне опитування іноземних інвесторів. Європейська Бізнес Асоціація. Dragon Capital. Центр Економічної Стратегії. URL : https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/2020_ForeignInvestorSurvey_Presentation_ua.pdf. (дата звернення 25.03.2021 р.).

175. Райффайзен банк Аваль. Офіційний сайт. URL : <https://raiffeisen.ua/>. (дата звернення 21.04.2021 р.).
176. Реверчук С. К., Реверчук Н. Й., Скоморович І. Г. та ін. Інвестологія: наука про інвестування: Навчальний посібник / За ред. докт. екон. наук, проф. С.К. Реверчука. К.: Атіка, 2001. 264 с.
177. Регіональні програми розвитку агропромислового комплексу. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL : <https://minagro.gov.ua/ua/napryamki/programi-rozvitku-apk/regionalni-programi-rozvitku-agropromislovogo-kompleksu>. (дата звернення 18.08.2020 р.).
178. Резнік Н. П., Слободяник А. М., Котляров В. О. Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможності агропромислових формувань: монографія. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 344 с.
179. Рейтинг надёжных банков Украины. *Фориншурер*. 2021. URL : <https://forinsurer.com/rating-banks>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
180. Річна звітність за 2010 рік. Державна казначейська служба України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2010>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
181. Річна звітність за 2011 рік. Державна казначейська служба України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2011>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
182. Річна звітність за 2012 рік. Державна казначейська служба України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2012ю>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
183. Річна звітність за 2013 рік. Державна казначейська служба України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2013>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
184. Річна звітність за 2014 рік. Державна казначейська служба України. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2014>. (дата звернення 19.05.2021 р.).

185. Річна звітність за 2015 рік. Державна казначейська служба України.
URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2015>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
186. Річна звітність за 2016 рік. Державна казначейська служба України.
URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2016>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
187. Річна звітність за 2017 рік. Державна казначейська служба України.
URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2017>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
188. Річна звітність за 2018 рік. Державна казначейська служба України.
URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2018>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
189. Річна звітність за 2019 рік. Державна казначейська служба України.
URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2019-9ю>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
190. Річна звітність за 2020 рік. Державна казначейська служба України.
URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/2020-11>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
191. Русан В. М. Стан та шляхи оновлення основних засобів в аграрному секторі економіки. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-11/agrarny-sector-1.pdf>. (дата звернення 05.01.2021 р.).
192. Саблук П. Т., Хомин І. П. Розвиток аграрного сектору України: фінансовий аспект. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 45-51.
193. Салига К.С. Розвиток теорії інвестування інноваційної діяльності підприємств. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2011, Вип. 19. С. 23-32.
194. Самар В. Кто купил/отжал крымские активы Косюка?
URL : <https://investigator.org.ua/publication/202093/>. (дата звернення 05.12.2020 р.).

195. Саудівська компанія купує український агрохолдинг «Мрія».
URL : https://lb.ua/economics/2018/09/11/407257_saudovskaya_kompaniya_rokuraet.html. (дата звернення 27.12.2019 р.).
196. Світові моделі підтримки сільського господарства / Довгопол Я., Гонта М., Сущенко Р., Юсип'юк І., Наливайко М., Танасійчук О., Банахевич Ю.
URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2012230-svitovi-modeli-pidtrimki-silskogo-gospodarstva.html/>. (дата звернення 29.06.2021 р.).
197. Сделки слияния и поглощения М&А в Украине. База данных «Сделки М&А в Украине: основные сделки слияния и поглощения в Украине за 2008-2020 гг». Рейтинг ТОП сделки М&А Украина 2020 и 2021.
URL : <https://inventure.com.ua/tools/database/m%26a>. (дата звернення 30.06.2021 р.).
198. Сельское хозяйство и агробизнес США.
URL : <https://www.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=68f0374849aa43b48392cb92b6533c80>. (дата звернення 31.08.2020 р.).
199. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2015 рік. Державна служба статистики України / Відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ. 2016. 361 с.
200. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2018 рік. Державна служба статистики України / Відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ. 2019. 236 с.
201. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2019 рік. Державна служба статистики України / Відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ. 2020. 231 с.
202. Словник іншомовних слів /За ред. Мельничука О.С, Киев, 1977. 776 с.
203. Снеткова А. Генезис трактувань дефініції «інвестиції». *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2016. № 9(186). С. 44-52.
204. Солоха Д.В., Чумаченко Ю.С., Борецька Ю.В. Процеси інтеграції в діловому середовищі регіонів: аграрно-промисловий комплекс. // *Концептуальні засади підтримки малого та середнього бізнесу в Україні: питання кластеризації та бізнес-інкубації: колективна монографія* / за ред. проф. О. В. Фінагіної, ЧДТУ. Черкаси: Видавець Пономаренко Р.В., 2018., С. 114-123.

205. Спектр-Агро. Профіль бізнеса. URL : <https://latifundist.com/kompanii/1067-spektr-agro>. (дата звернення 25.05.2021 р.).
206. Стратегія збалансованого регіонального розвитку Вінницької області на період до 2027 року. URL : <http://vin.gov.ua/invest/rehionalni-prohramy-rozvytku>. (дата звернення 25.05.2021 р.).
207. Стратегія розвитку Дніпропетровської області до 2027 року. URL : <https://adm.dp.gov.ua/pro-oblast/rozvitok-regionu/strategiya-rozvitku/proekt-strategiyi-rozvitku-dnipropetrovskoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku>. (дата звернення 25.05.2021 р.).
208. Стратегія розвитку Луганської області на 2021–2027 роки. URL : http://loga.gov.ua/sites/default/files/collections/strategiya_lugansk_2027_last.pdf. (дата звернення 25.05.2021 р.).
209. Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років. URL : <https://loda.gov.ua/article/art5cbf3e8804547>. (дата звернення 25.05.2021 р.).
210. Страхова компанія «PZU Україна». Офіційний сайт. URL : <https://www.pzu.com.ua/>. (дата звернення 29.03.2021 р.).
211. Страхова компанія «Універсальна». Офіційний сайт. URL : <https://universalna.com/>. (дата звернення 29.03.2021 р.).
212. Стремьдін В.М. Наукове забезпечення формування системи управління інтегрованими бізнес-структурами у національній економіці // *Теоретико-методологічні аспекти підвищення конкурентоспроможності прикордонного регіону*: [моногр.]/ В.М. Стремьдін, О.В. Балахонова, О.М. Головченко та ін.; за ред. В.І. Захарченко, М.М. Меркулова].Одеса: Вид-во «Атлант», 2018. С.50-60.
213. Тавлуй Т. Хаотичні інвестиції або яку ціну платить Україна через відсутність стратегічного планування. URL : <https://voxukraine.org/haotichni-investitsiyi-abo-yaku-tsinu-platit-ukrayina-cherez-vidsutnist-strategichnogo-planuvannya/>. (дата звернення 20.09.2020 р.).
214. Теоретичні засади правового регулювання інвестування інноваційного розвитку в Україні : монографія / С.М. Прилипко, Р.П. Бойчук, С.В. Глібко та ін. ; за ред. Р. П. Бойчука. Х. : Право, 2014. 480 с.

215. Ткач Є.І., Сторожук В.П. Загальна теорія статистики: підручник [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 442 с.
216. Топ 100 латифундистів України.
URL : <https://latifundist.com/rating/top100#296>. (дата звернення 29.04.2020 р.).
217. Топ-10 власників агрохолдингів, які отримали найбільше коштів з бюджету.
URL : <https://agroreview.com/news/top-10-vlasnykiv-ahroholdynhiv-yaki-otrymaly-najbilshe-koshtiv-z-byudzhetu>. (дата звернення 29.04.2020 р.).
218. ТОП-15 банків, кредитуючих агросектор.
URL : <https://landlord.ua/rejtingi/nadiyne-pleche-top-15-bankiv-shho-kredituyut-agrosektor/>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
219. Трусова Н.В., Радченко Н.Г., Рубцова Н.М. Моделі банківського кредитування підприємств аграрної галузі. *Ефективна економіка*. 2021. № 4.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8798>. (дата звернення 19.05.2021 р.).
220. Україна – світовий супермаркет екологічних продуктів. Стратегія розвитку агросектору до 2030 року.
URL : <https://strategy.uifuture.org/ukraina%E2%80%93sv%D1%96toviy-supermarket-ekolog%D1%96chnik-produkt%D1%96v.html>. (дата звернення 27.02.2021 р.).
221. Українська аграрно-страхова компанія. Офіційний сайт.
URL : <https://uaic.com.ua/ua/>. (дата звернення 21.02.2021 р.).
222. Урба С.І., Червона О.Ю. Аналіз фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. 2019. Вип. 2 (51). С. 37-41.
223. Феняк Л.А. Теоретичні підходи до визначення сутності інвестиційних ресурсів підприємств. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5663>. (дата звернення 25.03.2021 р.).
224. Фондовий ринок: Підручник у 2 книгах. / В.Д. Базилевич, В.М. Шелудько, В.В. Вірченко та ін./ За ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання, 2015, 2016.

225. Хорошун Ю. В., Проданова Л. В. Джерела інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору національної економіки. *Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку : Матеріали доповідей IX науково-практичної конференції з міжнародною участю* (1 листопада 2020 р.). Х. : НФаУ. Монограф. 2020. С. 144-146.
226. Хорошун Ю. Інвестиційні перспективи агросектору економіки в умовах формування ефективного ринку землі. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (27 жовт. 2020 р.) / відп. ред. О.М. Полінкевич, Л.В. Шостак. Електрон. дані. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2020. С. 221-222.
227. Хорошун Ю.В. Аналіз динаміки обсягів капітальних інвестицій в сільське господарство України. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування: Збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Черкаси, 30 квітня 2020 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет. Видавець Пономаренко Р.В., 2020. С. 51-53.
228. Хорошун Ю.В. Визначення стратегічних пріоритетів розвитку аграрного сектору економіки за результатами діагностики його стану. *Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції* (Тернопіль, 25 травня 2021 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 108-110.
229. Хорошун Ю.В. Державна підтримка інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки. *Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* Черкаси: ЧДТУ. 2021. Вип. 61. С. 86-100.
230. Хорошун Ю.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України. *The process and dynamics of the scientific path: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference* (Vol. 1), February 26, 2021. Athens, Hellenic Republic: European Scientific Platform. Pp. 12-13.

231. Хорошун Ю.В. Стан і тренди аграрного сектору: національний та світовий вимір. *Економіка і організація управління: наук. журн. Донецьк. нац. ун-ту. ім. Василя Стуса*. Вінниця: ДонНУ, 2020. Вип. 4 (40). С. 153-166.
232. Хто і як інвестує в Україну. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iak-investuie-v-ukrainu>. (дата звернення 25.06.2021 р.).
233. Хто отримав від держави найбільше дотацій: ТОП-10 аграріїв. URL : <https://landlord.ua/news/khto-otrymav-vid-derzhavy-naibilshe-dotatsii-top-10-ahraryiv/>. (дата звернення 25.07.2020 р.).
234. Череп А.В. Інвестознавство. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 398 с.
235. Чигирин О., Івахненко О. Банківське кредитування аграрного сектора економіки України. *Галицький економічний вісник*, № 3 (64). С. 14-24.
236. Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2019 роки. Державна служба статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (дата звернення 29.10.2021 р.).
237. Чорний Р.В. Інвестування аграрних формувань в умовах розвитку ринкових відносин: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Чорний Руслан Володимирович. Тернопіль. 2013. 247 с.
238. Шарп Уильям Ф. , Александер Гордон Дж., Бэйли Джеффри В. Инвестиции : [по экон. специальностям]: пер. с англ. Москва : ИНФРА-М, 2009. 1027 с.
239. Шаховалова Є.О. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів аграрних підприємств : дис... канд. екон. наук : 08.00.08 / Шаховалова Єлизавета Олегівна. Київ. 2016. 218 с.
240. Шпортюк Н. Л. Зарубіжний досвід державної підтримки агропромислового комплексу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 7. С. 130-133.
241. Шульга О. Злилися і поглинулися. Хто і які активи купив в Україні в минулому році. URL : <https://nv.ua/ukr/biz/publications/zlilisya-i-poglinulisya-hto-i-yaki-aktivi-kupiv-v-ukrajini-v-minulomu-roci-2459698.html>. (дата звернення 15.05.2019 р.).

242. Яненко І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика: [моногр.]; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. Миколаїв : Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 380 с.
243. AgroGeneration. Офіційний сайт компанії.
URL : <https://tripoli.land/companies/agrogeneration>. (дата звернення 25.06.2020 р.).
244. Agromino завершила сделку с Resilient и Agromino – Mabon о приобретении 100% акций Resilient. URL : <http://www.fixygen.ua/news/20191017/agromino-zavershila.html>. (дата звернення 25.06.2020 р.).
245. Agromino закрыла сделку по покупке Ресилиент.
URL : <https://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/agromino-zakryla-sdelku-po-pokupke-resilient/>. (дата звернення 25.07.2020 р.).
246. Dragon Capital купує половину бізнесу великого виробника індичатини.
URL : <https://agreview.com/news/dragon-capital-kupuye-polovynu-biznesu-velykoho-vyrobnyka-indychatyny?page=369>. (дата звернення 25.06.2020 р.).
247. Kernel приобрел 100% агрохолдинга УАИ (Украинские аграрные инвестиции). URL : <https://inventure.com.ua/news/ukraine/kernel-priobrel-agroholding-uai-ukrainskie-agrarnye-investicii>. (дата звернення 25.05.2021 р.).
248. Khoroshun Y. State regulation of the investment activity in the agricultural sector of the economy of Ukraine. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування*: Збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 29 квітня 2021 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет. Видавець Пономаренко Р.В., 2021. С.89-93.
249. LNZ Group разрешили приобретение двух предприятий на Черкашине.
URL : <http://agroportal.ua/news/novosti-kompanii/lnz-group-razreshili-priobretenie-dvukh-predpriyatii-na-cherkaschine/>. (дата звернення 20.04.2021 р.).
250. M&A Radar 2020: Україна. Березень 2021 року.
URL : <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ua/pdf/2021/04/ma-radar-2020-ukr.pdf>. (дата звернення 25.04.2021 р.).

251. M&A Radar: Україна.
URL : <https://home.kpmg/ua/uk/home/insights/2020/02/ma-radar-ukraine.html>. (дата звернення 25.05.2021 р.).
252. М&А в Украине: крупнейшие сделки 2019 года. На что будет спрос в 2020 году. URL : <https://minfin.com.ua/2020/05/04/44711492/>. (дата звернення 25.05.2021 р.).
253. Agriculture Improvement Act of 2018 (2018 Farm Act). Rural Development. U.S. DEPARTMENT OF AGRICULTURE. <https://www.rd.usda.gov/about-rd/farm-bill>. (дата звернення 19.10.2020 р.).
254. Agriculture Improvement Act of 2018: Highlights and Implications. Economic Research Service U.S. DEPARTMENT OF AGRICULTURE. <https://www.ers.usda.gov/agriculture-improvement-act-of-2018-highlights-and-implications/>. (дата звернення 19.04.2020 р.).
255. Dunning, J.H. Multinational Enterprises and the Global Economy. Wokingham: AddisonWesley. 1993.
256. Fertő Imre, Bakucs Lajos Zoltán, Bojnec Stefan, Latruffe Laure. East-West European farm investment behaviour: The role of financial constraints and public support. *Spanish Journal of Agricultural Research, Instituto Nacional de Investigación y Tecnología Agraria y Alimentaria*. 2017. № 15 (1). URL : <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01581629/document>. (дата звернення 19.04.2021 р.).
257. Ferto, Imre; Bakucs, Lajos Zoltan; Bojnec, Stefan; Latruffe, Laure. Investment and Financial Constraints in European Agriculture: Evidence from France, Hungary and Slovenia. URL : <https://ageconsearch.umn.edu/record/114357/>. (дата звернення 27.08.2020 р.).
258. Finagina O., Prodanova L., Zinchenko O., Buriak I., Gavrylovskyi O., Khoroshun Y. Improving investment management in agribusiness. *Studies of applied economics. Special issue Innovation in the economy and society of the digital age*. 2021. Vol 39, No 5. DOI: 10.25115/eea.v39i5.4981. (дата звернення 01.06.2021 р.).

259. Grigoryev L. and Makarova E. Capital accumulation and economic growth after the Great Recession. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/335440939.pdf>. (дата звернення 15.05.2021 р.).
260. Gutorov A., Yermolenko O. Transnational Integration of the Agrarian Sector of the Economy of Ukraine. Structural Risks and Systemic Dynamics of Socio-Economic Development of the National Economy: the European Vector: Collective monograph / [Edited by: Olexandr Vlasiuk, Olga Ilyash, Magdalena Osinska, Marzena Sobchak-Michalovska, Liubov Smoliar, Iryna Kreidych]. Vol. 2. Bydgoszcz, Poland: University of Economy Publishing, 2017. с. 263-284.
261. Hutorov A.O., Lupenko Y.O., Yermolenko O.A., Dorokhov O.V. Strategic Management of the Agrarian Sector of Economy based on the Analysis of Value Chains. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov*. Series II: Forestry, Wood Industry, Agricultural Food Engineering. 2018.Vol. 11 (60) No. 2. P. 101-114.
262. Klinge Tobias J. Foreign investments in New Zealand's agricultural sector and their regulation, 2001-2017, *Globalizations*. 2021. DOI: 10.1080/14747731.2020.1795427. (дата звернення 15.04. 2021 р.).
263. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. URL : <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit>. (дата звернення 15.04. 2021 р.).
264. Patyka N. Ukraine's agriculture competitiveness: assessment, analysis and strategic directions of its enhancing. *Conceptual aspects management of competitiveness the economic entities : collective monograph* / edited by M. Bezpartochnyi, I. Britchenko, in 2 Vol. / Higher School of Social and Economic. Przeworsk, Poland: WSSG, 2019.Vol. 2. P. 144-153.
265. Risk Management Strategies. Economic Research Service. U.S. Department of agriculture. URL : <https://www.ers.usda.gov/topics/farm-practices-management/risk-management/risk-management-strategies/>. (дата звернення 20.05.2021 р.).
266. Rubenstein Kelly Day, Heisey Paul W., King John L. The Benefits of Public Investment in Agricultural Research from a US Perspective. URL : https://www.researchgate.net/publication/254931049_The_Benefits_of_Public_Inves

- tment_in_Agricultural_Research_from_a_US_Perspective. (дата звернення 20.05.2021 р.).
267. STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU WSI, ROLNICTWA I RYBACTWA 2030. URL : <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/dokumenty-analizy-szrwir-2030>. (дата звернення 20.02.2021 р.).
268. Sun Zhuo. Analysis on Investment Behavior of Agricultural Sector in China. *Journal of Northeast Agricultural University (English Edition)*. Volume 22, Issue 4, December 2015, URL : [https://doi.org/10.1016/S1006-8104\(16\)30021-6](https://doi.org/10.1016/S1006-8104(16)30021-6). (дата звернення 20.02.2020 р.).
269. The World Bank (2021). DataBank. World development Indicators. URL : <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>. (дата звернення 29.03.2021 р.).
270. World Development Indicators. Agriculture & Rural Development. The World Bank. URL : <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>. (дата звернення 29.02.2021 р.).
271. Yaskova N., Matveeva M. Innovative focus of the investment activity within the modernization of the national economy. *Економічний часопис-XXI*. 2014. № 1-2(1). С. 42-45.
272. Zabłodska I., Sieriebriak K., Kolomytseva O., Dzhumageldiyeva G., Rohozian Yu. Interregional Partnership as a Background for the Sustainable Development: European Facet. *European Journal of Sustainable Development*. 2019. Vol. 8, No 2, p. 365-378.

ДОДАТКИ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Статті в закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus

1. Finagina O., Prodanova L., Zinchenko O., Buriak I., Gavrylovskiy O., Khoroshun Y. Improving investment management in agribusiness (Удосконалення управління інвестиціями в агробізнесі). *Studies of applied economics. Special issue Innovation in the economy and society of the digital age*. 2021. Vol 39, No 5. DOI: 10.25115/eea.v39i5.4981. (Scopus).

Особистий внесок: запропоновано механізм вдосконалення управління інвестиціями в агробізнесі, відмінними рисами якого є кооперація внутрішніх та зовнішніх джерел інвестування, а також управління ризиками з урахуванням специфіки галузі.

Монографії

2. Солоха Д.В., Чумаченко Ю.С., Борецька Ю.В. Процеси інтеграції в діловому середовищі регіонів: аграрно-промисловий комплекс. Концептуальні засади підтримки малого та середнього бізнесу в Україні: питання кластеризації та бізнес-інкубації: колективна монографія / за ред. проф. О. В. Фінагіної, ЧДТУ. Черкаси: Видавець Пономаренко Р.В., 2018., С. 114-123.

Особистий внесок: окреслено особливості інтеграційних процесів в агропромисловому комплексі та їх вплив на відтворення і розвиток сільського господарства національної економіки.

Статті в наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

3. Борецька Ю. Основні напрями інвестування розвитку агропромислового сектору: теорія і практика. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції*: зб. наук. праць Херсон. нац. тех. ун-ту. Херсон: ХНТУ, 2018. Вип. 29 (18). Т. 2. С. 104-110.

4. Борецька Ю. Основні підходи щодо оцінки ефективності інвестицій в аграрному секторі. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: Економіка*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. Вип. 311. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку*. Т. XX. С. 235-245.

5. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Технологія форсайту в стратегічному управлінні розвитком аграрного сектору національної економіки. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: Економіка*. Маріуполь: ДонДУУ, 2019. Вип. 313. *Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку*. Т. XX. С. 158-168.

Особистий внесок: обігрунтовано проблеми нормативно-правового забезпечення стратегічного управління розвитком аграрного сектору економіки на загальнонаціональному рівні та регуляторного забезпечення управління цим сектором на рівні регіонів України.

6. Хорошун Ю.В. Стан і тренди аграрного сектору: національний та світовий вимір. *Економіка і організація управління: наук. журн. Донецьк. нац. ун-ту. ім. Василя Стуса*. Вінниця: ДонНУ, 2020. Вип. 4 (40). С. 153-166. DOI 10.31558/2307-2318.2020.4.15.

7. Хорошун Ю.В. Державна підтримка інвестиційного забезпечення аграрного сектору економіки. *Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. Черкаси: ЧДТУ. 2021. Вип. 61. С. 86-100. DOI 10.24025/2306-4420.61.2021.235423.

8. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Методика сегментування регіонів національної економіки за станом аграрного сектору. *Проблеми системного підходу в економіці : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т. Київ: Вид-во НАУ*. 2021. Вип. № 3(83). С. 13-20. URL : <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-3-2>. Видання категорії Б.

Особистий внесок: запропоновано методичний підхід щодо сегментування регіонів національної економіки за станом аграрного сектору.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Проданова Л., Борецька Ю. Інвестиції в АПК України: сучасний стан і перспективи. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування*: Збірник тез наукових робіт учасників всеукраїнської наукової конференції (м. Черкаси, 12 квітня 2018 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет, 2018. С. 63-65.

Особистий внесок: окреслено перспективи інвестиційного процесу в АПК національної економіки.

10. Проданова Л., Борецька Ю. Потенціал банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування*: Збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 25 квітня 2019 р.). Черкаський державний технологічний університет, Черкаси. Видавець Пономаренко Р.В., 2019. С. 84-85.

Особистий внесок: визначено потенціал банківського кредитування підприємств агропромислового комплексу.

11. Хорошун Ю.В. Аналіз динаміки обсягів капітальних інвестицій в сільське господарство України. *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування*: Збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 30 квітня 2020 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет. Видавець Пономаренко Р.В., 2020. С. 51-53.

12. Проданова Л.В., Хорошун Ю.В. Стратегічний розвиток аграрного сектору: особливості національних підходів. *Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент*: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. С. 226-229.

Особистий внесок: охарактеризовано особливості національних підходів у забезпеченні стратегічного розвитку аграрного сектору економіки.

13. Хорошун Ю. Інвестиційні перспективи агросектору економіки в умовах формування ефективного ринку землі. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовт. 2020 р.) / відп. ред. О.М. Полінкевич, Л.В. Шостак. Електрон. дані. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2020. 754 с. С. 221-222.

14. Хорошун Ю. В., Проданова Л. В. Джерела інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору національної економіки. *Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку* : Матеріали доповідей IX науково-практичної конференції з міжнародною участю (1 листопада 2020 р.). Х. : НФаУ. Монограф. 2020. С. 144-146.

Особистий внесок: визначено джерела інвестиційного забезпечення підприємств аграрного сектору національної економіки.

15. Хорошун Ю.В. Інвестиційна привабливість аграрного сектору України. *The process and dynamics of the scientific path: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference* (Vol. 1), February 26, 2021. Athens, Hellenic Republic: European Scientific Platform. Pp. 12-13. DOI 10.36074/scientia-26.02.2021.

16. Khoroshun Y. State regulation of the investment activity in the agricultural sector of the economy of Ukraine (Державне регулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України). *Сучасні теорія і практика менеджменту та бізнес-адміністрування*: Збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 29 квітня 2021 р.). Черкаси, Черкаський державний технологічний університет. Видавець Пономаренко Р.В., 2021. С.89-93.

17. Хорошун Ю.В. Визначення стратегічних пріоритетів розвитку аграрного сектору економіки за результатами діагностики його стану. *Вектори інноваційного розвитку освіти, науки і бізнесу в умовах глобальних змін* : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25 травня 2021 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 108-110.

**Узагальнення підходів щодо розуміння сутності інвестиційного
забезпечення національної економіки та її аграрного сектору**

Автори	Особливості підходу та визначення
Безп'ята І.	інвестиційне забезпечення аграрного сектору являє собою складну динамічну систему, цільове призначення якої полягає в сприянні прогресивному розвитку сільського господарства й господарського комплексу в цілому шляхом пошуку залучення, розподілу і вкладення грошових, матеріальних та інтелектуальних ресурсів різних джерел походження з урахуванням сукупного впливу факторів макро- та мікросередовища для досягнення перспективних соціально-економічних цілей [16, с. 19]
Вахович І., Денисюк Г.	сутність інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку регіону: сукупні дії підприємницьких структур й органів самоврядування із залучення реальних та потенційних можливостей внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів за стратегічними напрямками економічної діяльності господарського комплексу для забезпечення інноваційного розвитку регіону [27, с. 142-143]
Кісіль М.	інвестиційне забезпечення – це сукупність різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів, важелів і заходів, необхідних для забезпечення нормального (заданого) перебігу інвестиційних процесів [72; 73]
Коденська М.	інвестиційне забезпечення як економічна категорія відображає багатоаспектність організаційно-економічних умов, засобів, заходів та економічних взаємовідношень, що проявляються в процесі руху вартості, авансованої у капітал з метою формування, нагромадження і використання інвестиційних ресурсів для розвитку аграрно-промислового виробництва й людини – головної продуктивної сили суспільства [75, с. 63]
Колесник О.	інвестиційне забезпечення – це сукупність умов, ресурсів і заходів, необхідних для здійснення інвестиційного процесу [78]
Павлова Г. Білоткач О.	інвестиційне забезпечення розвитку підприємства – це сукупність різноманітних умов, ресурсів, економічних механізмів, важелів і заходів, які забезпечують заданий перебіг інвестиційного процесу та у довготривалій перспективі приводять до зміни кількісних і структурних характеристик підприємства, його переходу у новий якісний стан та здатності протистояти негативному впливу зовнішнього середовища [17, с. 30]
Параконний С., Войшвілло Л., Шпанковський І.	інвестиційне забезпечення – види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в підприємницьку та інші види діяльності, в результаті якої створюється дохід або досягається соціальний ефект [135]
Яненко І. Горлачук В. Дунська А.	інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємства з одного боку, – це безперервний, послідовний процес пошуку, залучення та використання різних видів інвестиційних ресурсів, необхідних для здійснення інноваційної діяльності, а з іншого, – складна система, що містить джерела інвестиційних ресурсів, форми та інструменти інвестування, які в сукупності дають змогу обґрунтовано обрати спосіб ресурсного забезпечення, що забезпечує комплексний підхід до вирішення питання інвестування [35, с. 59; 43, с. 345; 242]

Джерело: складено автором на основі [16; 17; 27; 35; 43; 72; 73; 75; 78; 135; 242]

Таблиця Б.2

Нормативно-правові акти, що спрямовані на регулювання інвестиційного забезпечення, стратегічного розвитку національної економіки та її аграрного сектору

Рік 1	Вид документу 2	Назва документу 3
1990	Постанова Ради Міністрів Української РСР від 21.12.1990 № 383	Про формування <i>інвестицій</i> на соціальний розвиток <i>села і агропромислового комплексу</i>
	Закон України від 17.10.1990 №400-ХІІ	Про пріоритетність соціального розвитку села та <i>агропромислового комплексу</i> в народному господарстві
1992	Постанова КМ України від 29.07.1992 № 423	Про вдосконалення формування <i>інвестицій</i> на соціальний розвиток <i>села та агропромислового комплексу</i>
	Постанова КМ України від 14.03.1992 №133	Про деякі питання розвитку селянських (фермерських) господарств»
1993	Розпорядження Президента України від 27.01.1993 № 7/93-рп	Про Державну <i>програму</i> стабілізації та розвитку продуктивних сил в <i>аграрному секторі</i> економіки України «Труд»
1994	Указ Президента України від 10.11.1994 №666/94	Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва
1997	Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 № 4/97-ВР	Про проєкт Національної <i>програми</i> розвитку <i>агропромислового виробництва і відродження села</i> на 1996-2005 роки
1998	Постанова КМ України від 30.03.1998 № 403	Про <i>Програму</i> виробництва технологічних комплексів машин та обладнання для <i>агропромислового комплексу</i> на 1998 – 2005 роки
	СНД; Рішення, Міжнародний документ, Програма від 25.11.1998	Рішення щодо <i>Програми</i> забезпечення сільськогосподарською технікою <i>агропромислових комплексів</i> держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав на період до 2000 року
1999	Указ Президента України від 03.12.1999 №1529/99	Про невідкладні заходи щодо реформування <i>аграрного сектора</i> економіки
2002	Мінагрополітики України, Мінфін України; Наказ, Порядок від 01.02.2002 № 28/79	Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України на фінансування державної <i>програми</i> селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах <i>агропромислового комплексу і в науково-дослідних господарствах</i>
	Закон України від 7.02.2002 №3023-ІІІ	Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу
	Закон України від 04.07.2002 № 37-ІV	Про зерно та ринок зерна України
2003	Розпорядження КМ України від 29.01.2003 № 32-р	Про <i>фінансове забезпечення</i> проведення Всеукраїнської наради з питань <i>стратегії розвитку аграрного сектору</i>
	Постанова КМ України; Програма, Заходи від 01.03.2003 № 271	Про затвердження Комплексної <i>програми</i> розвитку <i>аграрного ринку</i> на 2003-2004 роки
	Мінагрополітики України, Мінфін України; Наказ, Форма, Порядок від 07.03.2003 № 56/197	Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України на <i>фінансування державної програми</i> селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах <i>агропромислового комплексу і в науково-дослідних господарствах</i>
	Закон України від 15.05.2003 р. № 742-ІV	Про особисте селянське господарство
	Розпорядження Президента України від 11.01.2003 № 2/2003-рп	Про Всеукраїнську нараду з питань <i>стратегії розвитку аграрного сектора</i>
	Мінагрополітики України, НААН, Мінфін України; Наказ, Порядок, Форма типового документа від 06.04.2004 № 124/27/244	Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України на виконання <i>програм</i> селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах <i>агропромислового комплексу і в науково-дослідних господарствах</i>

Продовження табл. Б.2

1	2	3
	Закон України від 24.06.2004 №1877-IV	Про державну підтримку сільського господарства України
	Закон України від 24.06.2004 № 1870-IV	Про молоко та молочні продукти
2005	Закон України від 18.10.2005 №2982-IV	Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року
2006	Розпорядження КМ України; Концепція від 15.02.2006 № 93-р	Про схвалення Концепції Державної <i>програми</i> реалізації технічної політики в <i>агропромисловому комплексі</i> на період до 2010 року
	Постанова КМ України від 02.03.2006 № 243	Питання використання коштів державного бюджету за деякими бюджетним <i>програмами</i> у сфері <i>агропромислового комплексу</i>
	Постанова КМ України від 24.03.2006 № 362	Про продовження строку виконання <i>Програми</i> виробництва технологічних комплексів машин та обладнання для <i>агропромислового комплексу</i> на 1998-2005 роки
	Постанова КМ України; Порядок від 30.05.2006 № 757	Про затвердження Порядку використання у 2006 році коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки інновацій та <i>інвестицій</i> , у тому числі вітчизняного машинобудування для <i>агропромислового комплексу</i>
	Мінпромполітики (з 2001р.); Наказ, Порядок від 11.09.2006 № 329	Про затвердження Порядку конкурсного відбору <i>інвестиційних</i> проєктів, спрямованих на реалізацію інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції у сфері промисловості, у тому числі вітчизняного машинобудування для <i>агропромислового комплексу</i>
	Мінагрополітики України; Наказ, Положення від 09.10.2006 № 564	Про затвердження Положення про оцінку та конкурсний відбір Міністерством аграрної політики запропонованих суб'єктами господарської діяльності <i>інвестиційних</i> проєктів, що передбачають залучення коштів державного бюджету
2007	Мінагрополітики України, НААН, Мінфін України; Наказ, Порядок, Звіт, Форма типового документа від 13.02.2007 № 88/10/187	Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України на виконання <i>програм</i> селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах <i>агропромислового комплексу</i> і в науково-дослідних господарствах
	Постанова КМ України; Програма, Паспорт, Заходи від 30.05.2007 № 785	Про затвердження Державної цільової <i>програми</i> реалізації технічної політики в <i>агропромисловому комплексі</i> на період до 2015 року
	Постанова КМ України; Програма від 26.09.2007 № 1181	Про затвердження Державної <i>програми</i> розвитку вітчизняного машинобудування для <i>агропромислового комплексу</i> на 2007-2010 роки
	Постанова КМ України від 19.09.2007 №1158	Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року
2009	Розпорядження КМ України; Концепція від 23.12.2009 № 1650-р	Про схвалення Концепції Державної цільової економічної <i>програми</i> впровадження в <i>агропромисловому комплексі</i> новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції на період до 2016 року
	Постанова КМ України; Порядок від 13.05.2009 № 463	Про затвердження Порядку використання у 2009 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування <i>інвестиційних</i> проєктів та підтримки окремих проєктів в <i>агропромисловому комплексі</i>
	Мінпромполітики (з 2001р.); Наказ, Порядок від 18.08.2009 № 551	Про затвердження Порядку конкурсного відбору <i>інвестиційних</i> проєктів, спрямованих на технічне переоснащення підприємств вітчизняного машинобудування для <i>агропромислового комплексу</i>
2010	Розпорядження КМ України від 15.09.2010 № 1833-р	Про виділення коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування <i>інвестиційних</i> проєктів, загальнодержавних та державних цільових <i>програм</i> в <i>агропромисловому комплексі</i> , вирішення питань матеріально-технічного забезпечення бюджетних установ <i>агропромислового комплексу</i>

Продовження табл. Б.2

1	2	3
	Постанова КМ України; Порядок від 23.06.2010 № 496	Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування <i>інвестиційних</i> проєктів, загальнодержавних та державних цільових програм в <i>агропромисловому комплексі</i> , вирішення питань матеріально-технічного забезпечення бюджетних установ <i>агропромислового комплексу</i>
	Розпорядження КМ України від 15.09.2010 № 1833-р	Про виділення коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів, фінансування <i>інвестиційних</i> проєктів, загальнодержавних та державних цільових програм в <i>агропромисловому комплексі</i> , вирішення питань матеріально-технічного забезпечення бюджетних установ <i>агропромислового комплексу</i>
2011	Постанова КМ України; Порядок, Форма типового документа від 18.05.2011 № 515	Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у <i>державному бюджеті</i> для виконання <i>програми</i> селекції у тваринництві та птахівництві на підприємствах <i>агропромислового комплексу</i>
2013	Розпорядження КМ України; Стратегія від 17.10.2013 № 806-р	Про схвалення <i>Стратегії</i> розвитку <i>аграрного сектору</i> економіки на період до 2020 року
2015	Розпорядження КМ України; Концепція від 30.12.2015 № 1437-р	Про схвалення Концепції Державної цільової <i>програми</i> розвитку <i>аграрного сектору</i> економіки на період до 2022 року
	Розпорядження КМ України від 16.12.2015 № 1342-р	Про залучення позики від Європейського інвестиційного банку для реалізації Проєкту «Основний кредит для <i>аграрної галузі</i> – Україна»
	Україна, Європейський інвестиційний банк; Угода, Міжнародний документ, Проєкт, Опис, Форма від 28.12.2015	Фінансова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком Проєкт «Основний кредит для <i>аграрної галузі</i> – Україна»
2017	Мінагрополітики України, Мінекономрозвитку України, Китай; Програма, Міжнародний документ від 05.12.2017	<i>Програма</i> українсько-китайського <i>інвестиційного</i> співробітництва в <i>агропромисловому комплексі</i>
	Розпорядження КМ України Від 13.09.2017 №664-р	Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки
2019	Розпорядження КМ України від 17.04.2019 № 260-р	Питання реалізації спільного з МБРР системного проєкту «Програма «Прискорення приватних <i>інвестицій</i> у сільське господарство України»
	Постанова КМ України від 04.07.2018 № 522	Про затвердження Меморандуму між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Саудівська Аравія про <i>інвестиційне</i> співробітництво у сфері сільського господарства
	Розпорядження КМ України; Стратегія від 05.07.2019 № 595-р	Про схвалення Стратегії сприяння залученню приватних <i>інвестицій</i> у сільське господарство на період до 2023 року
	Постанова КМ України; Вимоги, Умови, Перелік від 10.07.2019 № 606	Питання реалізації спільного з Європейським інвестиційним банком Проєкту «Основний кредит для <i>аграрної галузі</i> – Україна»
	МБРР, Україна; Угода, Міжнародний документ, Опис від 27.08.2019	Угода про позику (Програма «Прискорення приватних <i>інвестицій</i> у сільське господарство») між Україною та МБРР № 8973-UA
2020	Постанова Верховної Ради України від 04.09.2020 № 879-IX	Про прийняття за основу проєкту Закону України про внесення змін до Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» та інших законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції
	Постанова КМ України; Порядок, Форма типового документа, Розпорядження від 30.09.2020 № 914	Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті за програмою «Прискорення <i>інвестицій</i> у сільське господарство України»

Джерело: складено автором на основі [51]

Таблиця Б.3

Регіональні програми розвитку аграрного сектору станом на 2019 рік

Назва регіону	Назва регіональної програми розвитку АПК та дата її затвердження
1	2
Вінницька область	Регіональна комплексна Програма інвестування житлового будівництва у Вінницькій області «Власний дім» на 2017-2020 роки. Рішення облради № 222 від 20.12.2016
	Програма розвитку особистих селянських фермерських господарств, фермерського руху на селі та дорадництва на 2016-2020 роки. Рішення облради № 40 від 11.12.2015
Волинська область	Комплексна програма розвитку галузі агропромислового комплексу Волинської області на 2016 – 2020 роки. Рішення сесії облради від 10.03.2016 № 3/23 (зі змінами)
	Регіональна комплексна програма підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» у Волинській області на 2018-2020 роки. Рішення облради від 08.02.2018 № 18/15
Дніпропетровська область	Програма підтримки агропромислового комплексу Дніпропетровської області у 2017 – 2021 роках. Рішення облради від 02.12.2016 № 120-7/VII
Донецька область	Комплексна програма економічного розвитку сільських територій Донецької області на 2018-2020 роки. Розпорядження голови облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 08.05.2018 № 588
Житомирська область	Програма розвитку агропромислового комплексу Житомирської області на 2016 - 2020 роки. Рішення облради від 21.07.2016 № 284 і № 349. Додаток до рішення облради від 07.03.2018 № 938 (із змінами згідно з рішенням облради від 27.07.2018 № 1127, 25.10.2018 № 1234, 18.12.2018 № 1299)
Закарпатська область	Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року. Рішення облради від 06.03.2015 № 1220
	Регіональна програма розвитку земельних відносин у Закарпатській області на 2018-2020 роки. Затверджена рішенням облради
	Програма розвитку та підтримки тваринництва, птахівництва і бджільництва у Закарпатській області на 2016-2020 роки. Затверджена рішенням облради
	Програма розвитку та підтримки галузі рослинництва у Закарпатській області на 2016-2020 роки. Затверджена рішенням облради
Запорізька область	Регіональна програма розвитку галузі вівчарства в сільськогосподарських підприємствах Запорізької області на 2015-2019 роки. Рішення облради від 28.05.2015 № 15
	Цільова регіональна програма «Сільське подвір'я». Рішення облради від 27.11.98 № 7
Івано-Франківська область	Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу та сільських територій Івано-Франківської області на 2016-2020 роки. Рішення сесії облради від 16.10.2015 № 1830-39/2015
Київська область	Програма «Збереження та раціонального відтворення родючості ґрунтів еродованих орних земель у Київській області на 2017 – 2021 роки». Рішення сесії облради від 19.05.2016 № 281-14-VII
	Регіональна комплексна програма розвитку лісового (муніципального) фонду Київської області на період до 2022 року. Рішення сесії облради від 19.05.2017 № 282-14-VII

Продовження табл. Б.3

1	2
Кіровоградська область	Обласна програма підтримки індивідуального житлового будівництва на селі «Власний дім» на 2016 – 2020 роки. Рішення сесії облради від 25.03.2016 № 49
	Обласна програма цивільного захисту Кіровоградської області на 2016-2020 роки (по напрямку проведення заходів і робіт щодо ліквідації та профілактики карантинних хвороб та відшкодування майнової шкоди (збитків), завданої особам запровадження карантину (карантинних обмежень) тварин (у разі необхідності). Рішення сесії облради від 25.12.2015 № 13
	Програма земельних відносин у Кіровоградській області на 2016-2020 роки (в частині використання коштів обласного бюджету, що надходять у порядку відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва). Рішення сесії облради від 16.06.2016 №129 (зі змінами)
Луганська область	Програма розвитку та підтримки агропромислового розвитку Луганської області на 2017-2020 роки. Розпорядження голови облдержадміністрації – керівника обласної військово-цивільної адміністрації від 08.06.2017 № 357
Львівська область	Комплексна програми підтримки та розвитку агропромислового виробництва Львівської області на 2016-2020 роки. Рішення облради від 01.03.2016 №106 із змінами від 31.05.2016 №165, 25.10.2016 №267 та 07.03.2017 №374; від 11.12.2018 № 766 (нова редакція)
Миколаївська область	Програма економічного і соціального розвитку Миколаївської області на 2015-2017 роки «Миколаївщина 2017». Рішення облради від 30.07.2015 № 5. Рішенням від 12.04.2018 № 12 строк дії Програми продовжено до 2019 р. включно
	Цільова регіональна програма підтримки індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшення житлово-побутових умов сільського населення «Власний дім» на 2018-2023 роки. Рішення облради від 12.10.2017 № 23
Одеська область	Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року. Рішення облради від 21.12.2015 № 32-VII
	Регіональна програма розвитку агропромислового комплексу Одеської області на 2019 -2023 роки «Аграрна Одещина». Рішення облради від 21.12.2018 № 837-VII
	Регіональна програма з підтримки індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшення житлово-побутових умов сільського населення «Власний дім» на 2017-2020 роки. Рішення облради від 23.12.2016 № 282-VII із змінами від 21.12.2017 № 592-VII, 12.06.2018 № 739-VII 21.12.2018 № 842-VII
Полтавська область	Програма розвитку та підтримки аграрного комплексу Полтавщини за пріоритетними напрямками на період до 2020 року. Рішення облради від 29.04.2016 № 94. Рішення пленарного засідання сесії облради від 19.10.2018 № 873 (нова редакція)
Рівненська область	Обласна цільова програма індивідуального житлового будівництва у сільській місцевості «Власний дім» на 2016-2020 роки. Рішення облради від 25.12.2015 № 19
	Програма розвитку туризму в Рівненській області на 2016-2020 роки. Рішення облради від 11.03.2016 № 117
Сумська область	Програма розвитку агропромислового комплексу та сільських територій Сумської області на період до 2020 року. Рішення облради від 07.10.2016 (із змінами)
Тернопільська область	Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Тернопільської області на 2016-2020 роки. Рішення облради від 03.03.2016 № 109
	Обласна програма індивідуального житлового будівництва у сільській місцевості «Власний дім» на 2016-2020 роки. Рішення облради від 03.03.2016 № 112

Продовження табл. Б.3

1	2
Харківська область	Програма економічного і соціального розвитку Харківської області на 2019 рік. Рішення облради від 06.12.2018 № 832-VII
	Обласна програма індивідуального житлового будівництва у сільській місцевості «Власний дім» на 2019 рік. Рішення облради від 06.12.2018 № 837-VII
	Програма розвитку овочівництва, картоплярства та переробної галузі в Харківській області на період до 2020 року. Рішення облради від 01.03.2012 № 354-VI. Зі змінами рішення облради від 21.06.2012 № 434-VI
Херсонська область	Регіональна програма індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшення житлових умов сільського населення «Власний дім» на 2012 - 2020 роки. Рішення облради від 30.11.2011 № 337
Хмельницька область	Стратегія регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 роки. Рішення облради від 18.05.2011 № 24-4/2011
	Цільова регіональна програма підтримки індивідуального житлового будівництва на селі та поліпшення житлово-побутових умов сільського населення «Власний дім» на 2012-2020 роки. Рішення облради від 15.03.2012 № 11-9/2012
Черкаська область	Цільова програма «Село Черкащини 2020». Рішення сесії облради від 22.11.2011 № 9-1/VI
	Програма підтримки розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у Черкаській області на період до 2020 року. Рішення сесії облради від 24.04.2015 № 39-4/VI
	Програма розвитку галузі молочного скотарства у Черкаській області на 2010-2020 роки. Рішення сесії облради від 03.12.2010 № 2-3/VI
	Програма розвитку галузі свинарства у Черкаській області на 2010-2020 роки. Рішення облради від 28.12.2010 № 3-7/VI
Чернівецька область	Комплексна програма підтримки розвитку сільського господарства Чернівецької області на 2017-2020 роки. Рішення облради від 14.11.2017 № 195-17/17
	Комплексна програма розвитку земельних відносин у Чернівецькій області на 2017-2021 роки. Рішення облради від 04.07.2017 № 101-14/17
	Комплексна програма «Власний дім» на 2016-2020 роки (Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників на будівництво (реконструкцію) та придбання житла). Рішення облради від 15.03.2016 № 24-4/16 із змінами, внесеними рішенням облради від 22.12.2016 № 272-10/16
Чернігівська область	Стратегія сталого розвитку Чернігівської області на період до 2020 року. Розпорядження голови облдержадміністрації від 14.05.2015 № 216, рішення облради від 28.05.2015
	Програма використання та охорони земель Чернігівської області на 2011-2020 роки. Рішення облради від 25.03.2011
	Програма фінансової підтримки органічного виробництва в Чернігівській області на 2015-2020 роки. Рішення облради від 29.04.2015
	Програма передачі нетелей багатодітним сім'ям, які проживають у сільській місцевості Чернігівської області на 2016-2020 роки. Рішення облради від 27.01.2016
	Програма підтримки особистих селянських господарств, де утримується 4 і більше корів, у Чернігівській області на 2016-2020 роки. Рішення облради від 27.01.2016

Джерело: складено автором на основі [177]

Таблиця Б.4

Основні нормативно-правові акти, що визначають напрями та механізми державної підтримки аграрного сектору станом на 2021 р.

Напрями (програми) підтримки	Нормативно-правові акти
1	2
Підтримка суб'єктів господарювання агропромислового комплексу шляхом здешевлення кредитів	Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів за цим напрямом визначено постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 300 (редакція від 18.06.2021) «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» [150]. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 04.06.2020 № 1049 (редакція від 26.03.2021) «Про затвердження форм документів щодо здійснення фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» [159]. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.03.2021 № 598 «Про внесення змін до наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 04.06.2020 № 1049» [145].
Підтримка за рахунок часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання, виготовленої вітчизняними виробниками	Порядок використання коштів державного бюджету за цим напрямом визначено постановою Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 № 130 (редакція від 18.06.2021) «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва» [151]. Форми заявок та відповідних документів для отримання компенсації встановлені наказом (редакція від 15.05.2020) Міністерства аграрної політики та продовольства України від 18.04.2017 № 228 «Про затвердження форм для отримання часткової компенсації вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва» [158]
Підтримка розвитку садівництва, виноградарства, хмелярства, ягідництва	Визначено як один з напрямів державної підтримки постановою Кабінету Міністрів України від 19.02.2020 № 109 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 року № 77» [146]. Механізм і напрями надання підтримки за визначеними галузями встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 15.07.2005 № 587 (редакція від 18.06.2021) «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для розвитку виноградарства, садівництва і хмелярства» [152]. Форми заявок та відповідних документів для отримання встановлені наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.03.2021 № 622 «Про затвердження нормативів, форм звітності, переліку техніки, механізмів та обладнання, передбачених для надання державної підтримки виробників плодів, ягід, винограду та хмелю» [149]

Продовження табл. Б.4

1	2
Підтримка розвитку фермерських господарств (в 2021 р. за напрямками: дотація за утримання корів; доплата на користь членів/голови фермерських господарств в частині виконання ними зобов'язань по ЄСВ; часткова компенсація витрат, пов'язаних з сільгоспдорадчими послугами; субсидія на одиницю оброблюваних угідь – новоствореним фермерським господарствам)	Порядок використання коштів державного бюджету за цим напрямом визначено постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 106 (редакція від 18.06.2021) «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств» [153]. В частині доплат фермерським господарствам щодо виконання ними зобов'язань по ЄСВ підтримка регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 565 (редакція від 18.06.2021) «Про затвердження Порядку надання сімейним фермерським господарствам додаткової фінансової підтримки через механізм доплати на користь застрахованих осіб - членів/голови сімейного фермерського господарства єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [156]. Механізми реалізації урядової програми підтримки розвитку фермерських господарств в 2021 р., як і в 2020 р. регулюються також наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 24.07.2020 №1391 (редакція від 15.09.2020) «Про затвердження форм для надання фінансової підтримки розвитку фермерських господарств» [157] та наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 07.09.2020 № 1721 «Про внесення змін до наказу Мінекономіки від 24 липня 2020 року №1391» [144]
Підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції	Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів, зокрема за цим напрямом, визначено постановою Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 № 77 (редакція від 18.06.2021) «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників» [154]. Механізм і напрями надання підтримки встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 07.02.2018 № 107 (редакція від 28.05.2021) «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції» [155]. Форми відповідних документів, необхідних для нарахування та виплати підтримки затверджуються в установленому порядку наказом Мінагрополітики.
Підтримка виробників картоплі; виробництва нішевих сільгоспкультур (гречка); сільгоспвиробників, які використовують меліоративні землі; виробників органічної продукції; відшкодування втрат від пошкодження посівів сільгоспкультур внаслідок надзвичайних ситуацій	Розширення в 2021 році державної підтримки агросектору за рахунок коштів держбюджету за новими напрямками та програмами передбачено постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 №349 «Про внесення змін до пункту 3 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки сільгосптоваровиробників» [147]. Наразі проекти відповідних нормативно-правових документів, що стосуються порядків використання коштів за напрямками державної підтримки, які визначено на 2021 р. як нові, доопрацьовуються Міністерством аграрної політики та продовольства України.

Джерело: складено автором на основі [144; 145; 146; 147; 149; 150; 151; 152; 153; 154; 155; 156; 157; 158; 159]

Таблиця В.1

Капітальні інвестиції в економіці України за видами економічної діяльності, 2010-2019 рр., млн грн

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Усього		180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4	623978,9
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	11062,6	16466,0	18883,7	18587,4	18795,7	30154,7	50484,0	64243,3	66104,1	59129,5
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	01	10817,7	16140,9	18564,2	18175,0	18388,1	29309,7	49660,0	63400,7	65059,4	58555,4
Лісове господарство та лісозаготівлі	02	177,8	283,1	281,4	383,4	381,0	788,5	777,1	768,9	980,3	548,7
Рибне господарство	03	67,1	42,0	38,1	29,0	26,6	56,5	46,9	73,7	64,4	25,4
Промисловість	B+C+D+E	55384,4	78725,8	91598,4	97574,1	86242,0	87656,0	117753,6	143300,0	199896,0	254196,2
Будівництво	F	29767,0	31990,8	40760,3	40796,2	36056,7	43463,7	44444,0	52176,2	55993,9	62346,6
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	18550,4	24067,9	24531,6	22190,3	20715,7	20662,9	29956,8	33664,8	51817,6	44173,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	19322,4	25498,2	32413,0	18472,6	15498,2	18704,0	25107,8	37943,5	50078,3	43792,8
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	1033,2	1572,7	2264,9	1476,8	1482,0	1393,1	1477,9	2133,5	2675,1	2832,2
Інформація та телекомунікації	J	8625,8	9730,0	10167,7	9864,0	8175,1	22975,0	15651,2	18395,2	29884,9	21063,4
Фінансова та страхова діяльність	K	5861,5	5972,3	7353,3	6646,8	6214,5	6448,0	7678,7	8055,3	10652,3	11246,3
Операції з нерухомим майном	L	9861,0	14598,9	12368,6	13550,4	11230,2	11899,0	19665,0	22505,6	27556,8	28147,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	4991,7	10491,9	9021,3	3621,3	2921,5	4065,2	6579,4	7965,3	10798,2	11912,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	2973,8	3928,8	4973,9	4013,9	3565,1	6535,2	10009,2	12747,3	11837,8	11741,1
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	7769,9	11437,6	11692,8	7546,2	5808,0	13942,4	22380,8	32843,9	44597,8	54305,5
Освіта	P	1818,4	2090,7	1463,5	1030,5	820,9	1540,1	2257,3	3492,5	4460,0	4788,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	1920,1	2113,2	2707,2	1746,2	1223,9	2367,2	4479,0	6708,3	8138,8	9484,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	976,7	1437,3	2598,0	2544,5	508,7	1044,3	969,9	1649,2	3663,2	4146,2
Надання інших видів послуг	S	656,6	1163,9	457,8	212,2	161,7	265,6	321,5	637,6	571,6	672,5

Джерело: складено автором на основі [65]

Таблиця В.2

**Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України за видами економічної діяльності,
2010-2019 рр., млн дол. США**

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Усього		38 992,9	45 370,0	48 197,6	51 705,3	53 704,0	38 356,8	32 122,5	31 230,3	31 606,4	32 905,1
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	669,2	719,5	725,3	717,8	776,9	617,0	502,2	586,2	578,6	451,9
Промисловість	B+C+D+E	16 473,7	18 693,8	17 303,8	18 031,1	17 681,4	12 419,4	9 893,6	9 667,6	10 543,7	10 823,4
Будівництво	F	1 082,2	1 111,2	1 176,8	1 408,5	1 580,0	1 301,9	1 104,1	1 043,3	919,5	983,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	4 341,1	4 681,1	5 346,1	6 070,6	6 807,8	6 037,6	5 247,4	5 106,5	4 957,8	5 480,2
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	923,6	1 027,1	1 073,1	1 427,6	1 535,3	1 355,5	1 088,0	1 086,0	985,3	1 043,0
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	354,1	353,0	374,6	411,5	446,5	382,3	332,6	330,0	343,3	355,5
Інформація та телекомунікації	J	1 572,3	1 734,9	1 982,7	1 840,4	1 894,7	1 646,2	2 089,4	2 075,7	2 100,1	2 201,1
Фінансова та страхова діяльність	K	8 973,2	11 498,3	12 908,1	13 094,9	12 261,4	6 421,7	4 350,1	3 627,4	3 526,3	3 641,1
Операції з нерухомим майном	L	2 371,3	3 045,6	3 508,9	3 878,3	4 768,3	3 979,4	3 882,1	3 764,4	3 796,3	4 258,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	1 133,1	1 182,0	2 072,5	2 831,0	4 006,8	2 634,5	2 222,6	2 253,5	2 131,1	2 096,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	872,1	1 110,8	1 480,3	1 760,4	1 686,9	1 340,2	1 222,7	1 507,3	1 550,9	1 377,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	¹⁾	¹⁾	¹⁾	¹⁾
Освіта	P	25,9	7,6	6,7	9,1	12,0	10,7	16,0	21,8	21,2	22,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	49,8	50,7	50,4	59,3	59,9	50,7	44,0	44,5	36,6	43,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	122,4	130,9	155,2	138,7	157,0	141,0	112,5	100,7	98,8	99,8
Надання інших видів послуг	S	28,5	23,5	33,0	26,1	28,9	18,4	¹⁾	¹⁾	¹⁾	¹⁾

Примітка: ¹⁾дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено автором на основі [173]

Таблиця В.3

Капітальні інвестиції в економіці України за джерелами фінансування, 2010-2019 рр.

Джерела фінансування	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Усього	180575,5	241286,0	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4	623978,9
у т.ч. за рахунок	<i>млн грн</i>									
коштів державного бюджету	10223,3	17376,7	16288,3	6174,9	2738,7	6919,5	9264,1	15295,2	22814,1	30834,5
коштів місцевих бюджетів	5730,8	7746,9	8555,7	6796,8	5918,2	14260,0	26817,1	41565,5	50355,5	56480,0
власних коштів підприємств та організацій	111371,0	147569,6	171176,6	165786,7	154629,5	184351,3	248769,4	310061,7	409585,5	408275,7
кредитів банків та інших позик	22888,1	36651,9	39724,7	34734,7	21739,3	20740,1	27106,0	29588,9	44825,4	67232,6
коштів інвесторів-нерезидентів	3723,9	5038,9	4904,3	4271,3	5639,8	8185,4	9831,4	6206,4	1795,5	4663,9
коштів населення на будівництво житла	18885,9	17589,2	22575,5	24072,3	22064,2	31985,4	29932,6	32802,5	34645,7	32422,0
інших джерел фінансування	7752,5	9312,8	10030,9	8036,7	6690,2	6674,7	7495,5	12941,3	14704,7	24070,2
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у т.ч. за рахунок	<i>відсотків до підсумку</i>									
коштів державного бюджету	5,66	7,20	5,96	2,47	1,25	2,53	2,58	3,41	3,94	4,94
коштів місцевих бюджетів	3,17	3,21	3,13	2,72	2,70	5,22	7,47	9,27	8,70	9,05
власних коштів підприємств та організацій	61,68	61,16	62,64	66,35	70,47	67,50	69,25	69,14	70,77	65,43
кредитів банків та інших позик	12,68	15,19	14,54	13,90	9,91	7,59	7,55	6,60	7,75	10,77
коштів інвесторів-нерезидентів	2,06	2,09	1,79	1,71	2,57	3,00	2,74	1,38	0,31	0,75
коштів населення на будівництво житла	10,46	7,29	8,26	9,63	10,06	11,71	8,33	7,31	5,99	5,20
інших джерел фінансування	4,29	3,86	3,67	3,22	3,05	2,44	2,09	2,89	2,54	3,86

Джерело: складено автором на основі [66]

Таблиця В.4

**Капітальні інвестиції в економіці України за джерелами фінансування
за видами економічної діяльності, 2018 р., тис. грн**

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Освоєно (використано) капітальних інвестицій	у тому числі за рахунок:								
			коштів державного бюджету	коштів місцевих бюджетів	власних коштів підприємств та організацій	кредитів банків та інших позик	з них	коштів вітчизняних інвестиційних банків	коштів іноземних інвесторів	коштів населення на будівництво власних квартир	інших джерел фінансування
							кредитів іноземних банків				
Усього		578726385	22814076	50355543	409585536	44825364	8282757	5377008	1795467	34645690	9327701
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	66104075	116661	80864	57378072	8400799	62570	97116	4071	—	26492
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	01	65059382	67909	48588	56438319	8377427	1)	1)	4071	—	1)
Лісове господарство та лісозаготівлі	02	980291	40805	1)	904059	3019	—	—	—	—	1)
Рибне господарство	03	64402	7947	1)	1)	20353	1)	1)	—	—	—
Промисловість	B+C+D+E	199895976	514083	2333450	177875823	16151898	6906015	481594	680689	15878	1842561
Будівництво	F	55993934	875771	1312221	12736421	1508324	к	3390429	12972	29173357	6984439
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	51817634	1)	14759	49298680	2179375	10033	151618	78328	64459	1)
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	50078332	131857	3416325	39005908	7174674	907872	219541	121840	1)	1)
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	2675101	44069	40065	2095965	119591	—	1)	1)	—	7044
Інформація та телекомунікації	J	29884869	318628	796730	24171346	4562278	1)	1)	33097	—	1)
Фінансова та страхова діяльність	K	10652260	—	1)	10513101	1)	—	1)	—	1)	—
Операції з нерухомим майном	L	27556805	59527	271130	19872383	2606774	1)	663336	139445	3900358	43852
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	10798221	1802358	4503326	3882382	100580	—	173184	33613	188779	113999
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	11837847	264039	2116990	6704374	1199555	1)	1)	243397	1213308	1)
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	44597812	15391153	28612653	333854	22475	1)	80262	31035	66705	59675
Освіта	P	4459984	1704393	1659010	865827	187494	—	23523	777	—	18960
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	8138788	999584	4416238	2180708	424869	—	13231	2417	—	101741
Надання інших видів послуг	S	571579	1)	130819	294230	1430	—	1)	46920	—	79861

Примітка: ¹⁾ дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено автором на основі [131]

Таблиця В.5

**Капітальні інвестиції в економіці України за джерелами фінансування
за видами економічної діяльності, 2019 р., тис. грн**

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Обсяг капітальних інвестицій	у тому числі за рахунок:								
			коштів державного бюджету	коштів місцевих бюджетів	власних коштів підприємств та організацій	кредитів банків та інших позик	з них	коштів інвестиційних компаній, фондів, тощо	коштів інвесторів-нерезидентів	коштів населення на будівництво житла	інших джерел фінансування
							кредити банків-нерезидентів				
Усього		623978935	30834531	56480064	408275665	67232583	32067755	4828178	4663948	32421970	19241996
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	59129469	252259	105879	53704871	5030347	719124	1)	1)	—	17854
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	01	58555401	184103	80212	53233113	5022048	719124	1)	1)	—	1)
Лісове господарство та лісозаготівлі	02	548653	1)	25667	447463	1)	—	1)	—	—	1)
Рибне господарство	03	25415	1)	—	24295	1)	—	—	—	—	—
Промисловість	B+C+D+E	254196157	1300328	2761354	193728067	46371001	28716001	203719	2834477	21816	6975395
Будівництво	F	62346613	1332520	2110037	14403054	2791892	1)	2920342	140109	26910773	11737886
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	44173676	1)	1)	41712851	1950387	1)	355601	1)	1)	1)
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	43792846	107546	2892995	34878535	5810290	1358321	32990	1)	1)	12984
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	2832178	8447	19056	1887098	95005	—	1)	1)	—	1)
Інформація та телекомунікації	J	21063402	106829	657904	18408688	1865230	1)	1)	1)	—	1)
Фінансова та страхова діяльність	K	11246265	1)	1)	11117096	1)	1)	1)	—	1)	—
Операції з нерухомим майном	L	28147232	1)	519919	19966371	2244775	95463	526418	1)	4490536	39718
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	11912398	2856498	4004498	4406016	78875	1)	267848	8484	230365	59814
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	11741145	290338	2246632	7674564	457641	1)	136750	261151	616394	57675
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	54305541	20326142	33192048	475632	51317	1)	100748	31711	48401	79542
Освіта	P	4788707	2122940	1767769	843082	6128	—	7619	1)	1)	40622
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	9484642	1437505	5267200	2197858	391956	1)	1)	39512	1)	133728
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	4146160	670224	836393	2636246	1)	—	1)	—	—	2115
Надання інших видів послуг	S	672504	10434	79948	235636	1)	—	232151	1)	—	83773

Примітка: ¹⁾ дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено автором на основі [131]

Таблиця В.6

**Капітальні інвестиції в економіці України за джерелами фінансування
за видами економічної діяльності, 2020 р., тис. грн**

Види економічної діяльності	Код за КВЕД-2010	Обсяг капітальних інвестицій	у тому числі за рахунок:/including due to:								
			коштів державного бюджету	коштів місцевих бюджетів	власних коштів підприємств та організацій	кредитів банків та інших позик	з них кредити банків-нерезидентів	коштів інвестиційних компаній, фондів,	коштів інвесторів-нерезидентів	коштів населення на будівництво житла	інших джерел фінансування
Усього		419836662	36512490	43558332	279330400	27894481	12088128	4256154	1729174	20590878	5964753
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	36442059	103666	31108	33033948	3138918	110053	20533	¹⁾	-	¹⁾
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	01	35998240	¹⁾	2193	32694787	3138918	110053	¹⁾	¹⁾	-	7479
Лісове господарство та лісозаготівлі	02	416608	64739	28915	¹⁾	-	-	¹⁾	-	-	¹⁾
Рибне господарство	03	27211	¹⁾	-	¹⁾	-	-	-	-	-	-
Промисловість	B+C+D+E	153321033	186957	1827102	137011794	13271549	10759414	85982	¹⁾	¹⁾	210971
Будівництво	F	37980503	1666719	¹⁾	7040451	2289474	¹⁾	3065551	¹⁾	17356890	5388917
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	30683201	¹⁾	2134	28865488	1713211	-	¹⁾	-	-	-
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	H	26488238	312377	2793033	20998116	2358254	186595	¹⁾	-	-	¹⁾
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	1689378	¹⁾	10988	1642004	29349	-	¹⁾	-	-	¹⁾
Інформація та телекомунікації	J	21144739	126729	447248	17852639	2683959	¹⁾	-	¹⁾	-	¹⁾
Фінансова та страхова діяльність	K	9972847	-	¹⁾	9930867	-	-	-	-	¹⁾	-
Операції з нерухомим майном	L	17175809	¹⁾	174768	12443855	1689703	259402	327734	¹⁾	2528761	¹⁾
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	10847938	1158462	6355588	2883606	8247	-	162726	¹⁾	243201	¹⁾
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	7773451	428806	1041965	4634924	418257	-	¹⁾	706285	346526	¹⁾
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	55631056	29674357	25430137	170774	159749	¹⁾	¹⁾	88181	¹⁾	55571
Освіта	P	3051275	1450454	638864	755706	¹⁾	-	¹⁾	¹⁾	-	12729
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	5974036	1227488	3079525	1415087	68948	¹⁾	2964	-	-	180024
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок/с	R	1210694	114362	565635	517811	¹⁾	-	269	¹⁾	-	3417
Надання інших видів послуг	S	450405	6936	47213	133330	61716	-	¹⁾	¹⁾	-	31691

Примітка: ¹⁾дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено автором на основі [131]

Таблиця В.7

Структура капітальних інвестицій національної економіки та аграрного сектору України за джерелами фінансування, 2018-2020 рр.

Джерела інвестицій	Види діяльності									
	млн грн					відсотків до підсумку				
	усього	A	1	2	3	усього	A	1	2	3
2018 рік										
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	578726,4	66104,1	65059,4	980,3	64,4	-	-	-	-	-
коштів державного бюджету	22814,1	116,7	67,9	40,8	7,9	3,94	0,18	0,1	4,16	12,34
коштів місцевих бюджетів	50355,5	80,9	48,6	¹⁾	¹⁾	8,7	0,12	0,07		
власних коштів підприємств та організацій	409585,5	57378,1	56438,3	904,1	35,7	70,77	86,8	86,75	92,22	55,42
кредитів банків та інших позик	44825,4	8400,8	8377,4	3	20,4	7,75	12,71	12,88	0,31	31,6
з них кредитів іноземних банків	8282,8	62,6	¹⁾	-	¹⁾	1,43	0,09	-	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	5377	97,1	¹⁾	-	¹⁾	0,93	0,15	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	1795,5	4,1	4,1	-	-	0,31	0,01	0,01		
коштів населення на будівництво власних квартир	34645,7	-	-	-	-	5,99	-	-	-	-
інших джерел фінансування	9327,7	26,5	¹⁾	¹⁾	-	1,61	0,04	-	-	-
2019 рік										
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	623979	59129,5	58555,4	548,7	25,4	-	-	-	-	-
коштів державного бюджету	30834,5	252,3	184,1	¹⁾	¹⁾	4,94	0,43	0,31	-	-
коштів місцевих бюджетів	56480,1	105,9	80,2	25,7	-	9,05	0,18	0,14	4,68	-
власних коштів підприємств та організацій	408275,7	53704,9	53233,1	447,5	24,3	65,43	90,83	90,91	81,56	95,59
кредитів банків та інших позик	67232,6	5030,3	5022	¹⁾	¹⁾	10,77	8,51	8,58	-	-
з них кредитів іноземних банків	32067,8	719,1	719,1	-	-	5,14	1,22	1,23	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	4828,2	¹⁾	¹⁾	¹⁾	-	0,77	-	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	4663,9	¹⁾	¹⁾	-	-	0,75	-	-	-	-
коштів населення на будівництво власних квартир	32422	-	-	-	-	5,2	-	-	-	-
інших джерел фінансування	19242	17,9	¹⁾	¹⁾	-	3,08	0,03			
2020 рік										
Освоєно (використано) капітальних інвестицій	419836,7	36442,1	35998,2	416,6	27,2	-	-	-	-	-
коштів державного бюджету	36512,5	103,7	¹⁾	64,7	¹⁾	8,7	0,28		15,54	-
коштів місцевих бюджетів	43558,3	31,1	2,2	28,9	-	10,38	0,09	0,01	6,94	-
власних коштів підприємств та організацій	279330,4	33033,9	32694,8	¹⁾	¹⁾	66,53	90,65	90,82	-	-
кредитів банків та інших позик	27894,5	3138,9	3139	-	-	6,64	8,61	8,72	-	-
з них кредитів іноземних банків	12088,1	110,1	110,1	-	-	2,88	0,3	0,31	-	-
коштів вітчизняних інвестиційних компаній, фондів, тощо	4256,2	20,5	¹⁾	¹⁾	-	1,01	0,06	-	-	-
коштів іноземних інвесторів	1729,2	¹⁾	¹⁾	-	-	0,41	-	-	-	-
коштів населення на будівництво власних квартир	20590,9	-	-	-	-	4,9	-	-	-	-
інших джерел фінансування	5964,8	¹⁾	7,5	¹⁾	-	1,42	-	0,02	-	-

Примітка: ¹⁾дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації. Види діяльності аграрного сектору економіки: А – Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; 01 – Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг; 02 – Лісове господарство та лісозаготівлі; 03 – Рибне господарство.

Джерело: складено автором на основі [131]

Таблиця В.8

**Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) нефінансовим корпораціям за
видом діяльності «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство», 2010-2020 рр.,
на кінець грудня відповідного року**

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>кредити, надані нефінансовим корпораціям (залишки коштів на кінець періоду, млн грн)</i>											
усього	500 961	575 545	605 425	691 903	778 841	787 795	822 114	829 932	859 740	830 052	731 999
ланцюгові темпи зростання, %		114,89	105,19	114,28	112,57	101,15	104,36	100,95	103,59	96,55	88,19
базисні темпи зростання, %		114,89	120,85	138,12	155,47	157,26	164,11	165,67	171,62	165,69	146,12
сільське господарство, мисливство та лісове господарство	26 545	34 143	36 488	43 534	55 335	48 425	55 374	59 706	67 675	69 186	74 576
частка у загальній сумі кредитів, %	5,30	5,93	6,03	6,29	7,10	6,15	6,74	7,19	7,87	8,34	10,19
ланцюгові темпи зростання, %		128,62	106,87	119,31	127,11	87,51	114,35	107,82	113,35	102,23	107,79
базисні темпи зростання, %		128,62	137,46	164,00	208,46	182,42	208,60	224,92	254,94	260,64	280,94
<i>процентні ставки за кредитами, нефінансовим корпораціям (середньозважені ставки в річному обчисленні, %)</i>											
усього	13,96	14,44	14,81	14,13	14,50	17,67	14,21	14,12	16,91	16,24	16,11
ланцюгові темпи зростання, %		103,44	102,55	95,40	102,63	121,87	80,40	99,41	119,76	96,01	99,20
базисні темпи зростання, %		103,44	106,07	101,19	103,86	126,57	101,76	101,16	121,14	116,30	115,37
сільське господарство, мисливство та лісове господарство	14,86	13,47	17,60	15,19	20,10	20,22	18,44	16,30	17,71	17,53	17,26
рівень ставки за видом діяльності відносно загального рівня, %	106,41	93,31	118,87	107,51	138,62	114,40	129,77	115,41	104,71	107,96	107,16
ланцюгові темпи зростання, %		90,70	130,64	86,28	132,33	100,58	91,19	88,41	108,65	98,99	98,46
базисні темпи зростання, %		90,70	118,49	102,24	130,27	136,08	124,10	109,72	119,21	118,00	116,18

Джерело: складено автором на основі [87; 120]

Таблиця В.9

Структура капітальних інвестицій підприємств за видами активів в національній економіці та в аграрному секторі України, 2010-2019 рр.

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
національна економіка, млн грн										
капітальні інвестиції усього	130764,6	193024,4	229487,2	216986,9	178384,9	213478,2	281667,9	359159,8	471115,5	524474,1
у тому числі:										
капітальні інвестиції у матеріальні активи	124970,7	185262,2	222268,9	207615,2	172188,9	196400,2	271800,9	344848,8	437428,0	504463,3
з них:										
у землю	1123,8	2020,4	1688,8	1078,8	921,4	1148,9	1577,1	1894,0	1629,0	2312,9
в існуючі будівлі та споруди	3946,3	6939,2	5241,3	4571,9	2703,1	4958,3	7962,5	6203,6	10417,6	10477,2
у будівництво та перебудову будівель	62355,7	93074,1	103157,8	100764,7	85967,5	85729,5	105562,3	120791,4	166163,2	204848,9
у машини та обладнання	57390,8	81866,6	104038,5	91951,7	75854,1	96254,0	145248,5	200888,0	241157,5	244636,0
капітальні інвестиції у нематеріальні активи	5793,9	7762,2	7218,3	9371,8	6196,0	17077,9	9867,0	14311,0	33687,5	20010,8
з них:										
у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	2830,6	3952,3	3567,3	5533,0	2842,7	12228,2	3896,3	5341,3	23617,9	7105,1
у придбання програмного забезпечення	1906,3	1905,4	2050,5	2121,4	1850,0	3297,2	3908,3	5504,6	5379,7	5865,2
вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство», млн грн										
капітальні інвестиції усього	10517,8	16646,0	19205,8	18919,1	18582,4	29798,5	50319,6	64084,1	66576,3	59910,1
у тому числі:										
капітальні інвестиції у матеріальні активи	10457,9	16422,2	19140,3	18577,9	18506,9	29619,5	50048,2	63475,9	65253,5	58486,1
з них:										
у землю	42,0	35,7	47,5	19,8	88,7	52,4	96,0	153,2	193,1	317,8
в існуючі будівлі та споруди	403880	543322	401219	351749	340695	987236	574349	402294	2165277	1087637
у будівництво та перебудову будівель	2366707	3701313	4887292	4000114	4134991	5763644	7659092	9893216	12473291	12160411
у машини та обладнання	6189688	10609591	11801123	11762416	11912084	19880371	38224491	48934470	45460348	37835055
капітальні інвестиції у нематеріальні активи	59961	223814	65497	341159	75467	178978	271394	608213	1322859	1423990
з них:										
у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	22154	6658	14752	10836	9415	4020	2555	11023	5398	41336
у придбання програмного забезпечення	15118	118816	19249	15310	24459	25564	36920	50951	58127	39225

Продовження табл. В9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
національна економіка, відсотків до підсумку										
капітальні інвестиції усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:										
капітальні інвестиції у матеріальні активи	95,6	96,0	96,9	95,7	96,5	92,0	96,5	96,0	92,8	96,2
з них:										
у землю	0,9	1,0	0,7	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,3	0,4
в існуючі будівлі та споруди	3,0	3,6	2,3	2,1	1,5	2,3	2,8	1,7	2,2	2,0
у будівництво та перебудову будівель	47,7	48,2	45,0	46,4	48,2	40,2	37,5	33,6	35,3	39,1
у машини та обладнання	43,9	42,4	45,3	42,4	42,5	45,1	51,6	55,9	51,2	46,6
капітальні інвестиції у нематеріальні активи	4,4	4,0	3,1	4,3	3,5	8,0	3,5	4,0	7,2	3,8
з них:										
у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	2,2	2,0	1,6	2,5	1,6	5,7	1,4	1,5	5,0	1,4
у придбання програмного забезпечення	1,5	1,0	0,9	1,0	1,0	1,5	1,4	1,5	1,1	1,1
вид діяльності «Сільське, лісове та рибне господарство», відсотків до підсумку										
капітальні інвестиції усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі:										
капітальні інвестиції у матеріальні активи	99,4	98,7	99,7	98,2	99,6	99,4	99,5	99,1	98,0	97,6
з них:										
у землю	0,4	0,2	0,2	0,1	0,5	0,2	0,2	0,2	0,3	0,5
в існуючі будівлі та споруди	4	3	2	2	2	3	1	1	3	2
у будівництво та перебудову будівель	22,5	22,2	25,4	21,1	22,3	19,3	15,2	15,4	18,7	20,3
у машини та обладнання	58,8	63,7	61,4	62,2	64,1	66,7	76,0	76,4	68,3	63,2
капітальні інвестиції у нематеріальні активи	0,6	1,3	0,3	1,8	0,4	0,6	0,5	0,9	2,0	2,4
з них:										
у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права	0,2	0,0	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
у придбання програмного забезпечення	0,1	0,7	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Джерело: складено автором на основі [67]

Таблиця В.10

Капітальні інвестиції в економіці України за видами активів за видами економічної діяльності, 2020 р., тис. грн

	Код за КВЕД-2010	Обсяг капітальних інвестицій	у тому числі											
			інвестиції в матеріальні активи	з них								інвестиції в нематеріальні активи	з них	
				житлові будівлі	нежитлові будівлі	інженерні споруди	машини, обладнання та інвентар	транспортні засоби	земля	довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	інші матеріальні активи		права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності,	програмне забезпечення та бази даних
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Усього		419836662	400910661	36517767	64103756	113270538	132241526	37211478	1747165	3996710	11821721	18926001	5577075	10330650
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	A	36442059	35756668	64811	6735822	1656885	18187996	4868014	126654	3765390	351096	685391	9955	33886
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	01	35998240	35323986	1)	6662213	1603535	18073205	4724581	к/с	3765060	305985	674254	9105	33518
Вирощування однорічних і дворічних культур	01.1	28030592	27426005	54898	4688665	1425302	15753153	4096300	100161	1059121	248405	604587	8595	28523
Вирощування багаторічних культур	01.2	576934	576065	1)	170898	12785	117579	44793	к/с	206648	15261	869	25	1)
Відтворення рослин	01.3	1)	1)	-	1)	1)	1)	1)	1)	1)	1)	-	-	-
Тваринництво	01.4	6278221	6215983	к/с	1706003	158008	1400907	445731	13515	2449616	1)	62238	269	1)
Змішане сільське господарство	01.5	117046	1)	-	1)	1)	81044	9350	-	8035	431	1)	1)	-
Допоміжна діяльність у сільському господарстві та після урожайна діяльність	01.6	938966	932464	-	48444	7342	705050	123301	1)	1)	5515	6502	158	3599
Мисливство, відловлювання тварин і надання пов'язаних із ними послуг	01.7	1)	1)	-	1)	1)	1)	1)	1)	-	1)	1)	1)	-
Лісове господарство та лісозаготівлі	02	416608	1)	1)	65757	51203	107572	134385	1)	330	1)	1)	1)	1)
Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві	02.1	113311	1)	1)	5253	4183	33218	60356	-	1)	9077	1)	1)	1)
Лісозаготівлі	02.2	268252	258580	1082	38584	44756	72395	66681	1)	1)	34177	9672	808	191
Надання допоміжних послуг у лісовому господарстві	02.4	35045	1)	1)	21920	2264	1959	7348	-	-	1)	1)	1)	1)
Рибне господарство	03	27211	1)	-	7852	2147	7219	9048	-	-	1)	1)	1)	1)
Рибальство	03.1	1)	1)	-	1)	1)	3567	5608	-	-	705	-	-	-
Рибництво (аквакультура)	03.2	1)	1)	-	1)	1)	3652	3440	-	-	1)	1)	1)	1)
Промисловість	B+C+D+E	153321033	151192857	90735	11955184	59398170	68084532	7477306	209054	172453	3805423	2128176	422530	1166043
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	B	44755568	44317108	2499	1737281	22844435	16503733	2273398	13485	-	942277	438460	7778	263413
Переробна промисловість	C	69328075	67999299	45643	9074733	12030397	40809197	3748251	189719	169261	1932098	1328776	398809	589790

Продовження табл. В10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	10-12	20532509	20276142	3395	3974414	1515523	12640449	1245415	46352	168767	681827	256367	102570	143969
Виробництво харчових продуктів	10	16366779	16210838	¹⁾	3582755	1328121	9725775	1131714	26399	¹⁾	¹⁾	155941	67393	79384
Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	10.1	4823081	4807767	2224	1479424	448858	2390995	277491	¹⁾	¹⁾	43504	15314	5192	4831
Перероблення та консервування риби, ракоподібних і моллюсків	10.2	¹⁾	¹⁾	-	¹⁾	-	¹⁾	¹⁾	-	-	¹⁾	¹⁾	¹⁾	¹⁾
Перероблення та консервування фруктів і овочів	10.3	725274	724335	-	53310	220077	414563	к/с	к/с	-	19400	939	-	821
Виробництво олії та тваринних жирів	10.4	4903034	4852160	¹⁾	1138991	487503	2575528	610022	18218	-	¹⁾	50874	317	49889
Виробництво молочних продуктів	10.5	848717	832009	¹⁾	134574	16229	525355	40509	592	¹⁾	113792	16708	1609	14947
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалів та крохмальних продуктів	10.6	525601	522004	-	57528	90133	347973	23768	-	¹⁾	¹⁾	3597	5	1521
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	10.7	2134547	2132565	-	406323	662	1676119	22594	¹⁾	-	¹⁾	1982	936	1017
Виробництво інших харчових продуктів	10.8	2213961	2177728	¹⁾	294820	47115	1706475	110635	¹⁾	-	16274	36233	29546	6209
Виробництво готових кормів для тварин	10.9	¹⁾	¹⁾	-	¹⁾	17544	¹⁾	27737	¹⁾	-	3516	¹⁾	¹⁾	¹⁾
Виробництво напоїв	11	3346947	3276185	¹⁾	361239	¹⁾	2196588	107024	19953	¹⁾	413431	70762	29470	40628
Виробництво тютюнових виробів	12	818783	789119	-	30420	¹⁾	718086	6677	-	-	¹⁾	29664	5707	23957
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	36102093	35765020	13609	1018629	22937475	9972667	1031948	¹⁾	-	к/с	337073	12131	296218
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	E	3135297	3111430	28984	124541	1585863	798935	423709	¹⁾	3192	к/с	23867	3812	16622
Будівництво	F	37980503	37970911	27547142	5356013	1135337	2115438	1555841	¹⁾	¹⁾	192661	9592	556	8894
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	G	30683201	28901904	101729	9878521	512010	10003179	5427072	994722	6259	1978412	1781297	831469	877969
Тимчасове розміщування й організація харчування	I	1689378	1464740	5066	787655	10967	543987	44887	¹⁾	¹⁾	60155	224638	1813	4420
Інформація та телекомунікації	J	21144739	12620384	1580	155049	1470571	10055613	186170	2734	-	748667	8524355	3461808	3577355
Фінансова та страхова діяльність	K	9972847	6165873	¹⁾	1304286	14330	3511727	634120	54015	-	¹⁾	3806974	79754	3727130
Операції з нерухомим майном	L	17175809	17082994	4646718	8213175	720152	2527672	421910	91793	3389	458185	92815	8550	81607
Професійна, наукова та технічна діяльність	M	10847938	9706147	621207	1509075	5670856	1349834	182602	¹⁾	¹⁾	259915	1141791	649888	474311
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	N	7773451	7612500	636584	364646	903997	2595773	2895396	19297	9503	187304	160951	33700	123032
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	O	55631056	55582900	2232703	13490589	34190496	3734660	818348	9241	17742	1089121	48156	937	41526
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Q	5974036	5941123	38027	855902	50199	4284884	350478	6963	174	354496	32913	6688	24027
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	R	1210694	1189522	¹⁾	722846	237977	122389	22479	7006	3963	¹⁾	21172	14804	4265
Надання інших видів послуг	S	450405	445559	225197	60213	30491	56110	17989	-	-	55559	4846	3815	970

Примітка: ¹⁾дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: складено автором на основі [67]

Таблиця В.11

Динаміка капітальних видатків державного та місцевих бюджетів в Україні (за економічною класифікацією видатків бюджету), 2010-2020 рр., млн грн

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
<i>Державний бюджет</i>											
Капітальні видатки	21 057,10	31 281,48	29 501,24	17 844,22	7 399,61	17 481,98	26 635,08	40 855,30	69 805,49	76 188,63	94 926,76
ланцюгові темпи зростання, %		148,56	94,31	60,49	41,47	236,26	152,36	153,39	170,86	109,14	124,59
базисні темпи зростання %		148,56	140,10	84,74	35,14	83,02	126,49	194,02	331,51	361,82	450,81
частка від загальної суми видатків, %	6,94	9,38	7,46	4,42	1,72	3,03	3,89	4,87	7,08	7,09	7,37
Придбання основного капіталу	5 189,90	7 165,32	9 004,35	7 124,50	4 579,61	11 619,83	15 044,37	18 532,73	32 673,22	30 867,73	25 831,47
ланцюгові темпи зростання, %		138,06	125,67	79,12	64,28	253,73	129,47	123,19	176,30	94,47	83,68
базисні темпи зростання %		138,06	173,50	137,28	88,24	223,89	289,88	357,09	629,55	594,77	497,73
частка від загальної суми видатків, %	1,71	2,15	2,28	1,77	1,06	2,01	2,20	2,21	3,31	2,87	2,01
Капітальні трансферти	15 111,00	23 457,47	19 973,18	10 719,73	2 820,00	5 862,15	11 590,70	22 322,57	37 132,26	45 320,91	69 095,29
ланцюгові темпи зростання, %		155,23	85,15	53,67	26,31	207,88	197,72	192,59	166,34	122,05	152,46
базисні темпи зростання %		155,23	132,18	70,94	18,66	38,79	76,70	147,72	245,73	299,92	457,25
частка від загальної суми видатків, %	4,98	7,03	5,05	2,66	0,66	1,02	1,69	2,66	3,77	4,22	5,36
Всього видатків	303 588,70	333 459,46	395 681,53	403 456,07	430 217,78	576 911,41	684 883,73	839 453,03	985 851,82	1 075 122,09	1 288 121,34
ланцюгові темпи зростання, %		109,84	118,66	101,96	106,63	134,10	118,72	122,57	117,44	109,06	119,81
базисні темпи зростання %		109,84	130,33	132,90	141,71	190,03	225,60	276,51	324,73	354,14	424,30
<i>Місцеві бюджети</i>											
Капітальні видатки	13 256,82	17 396,93	16 218,95	14 240,00	13 949,55	32 176,45	52 657,72	74 341,64	91 177,16	99 838,81	98 650,80
ланцюгові темпи зростання, %		131,23	93,23	87,80	97,96	230,66	163,65	141,18	122,65	109,50	98,81
базисні темпи зростання %		131,23	122,34	107,42	105,23	242,72	397,21	560,78	687,78	753,11	744,15
частка від загальної суми видатків, %	8,30	9,61	7,29	6,48	6,18	11,49	15,02	14,99	15,98	17,63	20,63
Придбання основного капіталу	9 655,45	13 013,20	12 206,37	9 937,30	10 046,43	24 138,33	36 913,77	41 772,59	53 209,94	59 318,48	59 101,77
ланцюгові темпи зростання, %		134,78	93,80	81,41	101,10	240,27	152,93	113,16	127,38	111,48	99,63
базисні темпи зростання %		134,78	126,42	102,92	104,05	250,00	382,31	432,63	551,09	614,35	612,11
частка від загальної суми видатків, %	6,04	7,19	5,48	4,52	4,45	8,62	10,53	8,42	9,33	10,48	12,36
Капітальні трансферти	3 576,41	4 329,04	3 976,51	4 302,70	3 903,12	8 038,11	15 743,95	32 569,05	37 967,22	40 520,33	39 549,03
ланцюгові темпи зростання, %		121,04	91,86	108,20	90,71	205,94	195,87	206,87	116,57	106,72	97,60
базисні темпи зростання %		121,04	111,19	120,31	109,13	224,75	440,22	910,66	1 061,60	1 132,99	1 105,83
частка від загальної суми видатків, %	2,24	2,39	1,79	1,96	1,73	2,87	4,49	6,57	6,65	7,16	8,27
Всього видатків	159 760,20	180 987,79	222 575,28	219 845,34	225 626,84	280 084,04	350 515,18	496 090,70	570 583,69	566 255,60	478 109,57
ланцюгові темпи зростання, %		113,29	122,98	98,77	102,63	124,14	125,15	141,53	115,02	99,24	84,43
базисні темпи зростання %		113,29	139,32	137,61	141,23	175,32	219,40	310,52	357,15	354,44	299,27

Джерело: складено автором на основі [180–190]

Таблиця В.12

Динаміка видатків державного та місцевих бюджетів в Україні (за функціональною класифікацією видатків та кредитування бюджету), 2010-2020 рр., млн грн

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>Державний бюджет</i>											
Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	7208,31	7487,05	7365,25	7560,68	5758,96	4732,86	4372,80	11072,35	13757,26	13968,21	14468,99
% до загальної суми видатків	3,19	3,14	2,72	2,63	1,92	1,17	0,89	1,95	2,00	1,71	1,28
ланцюгові темпи зростання, %		103,87	98,37	102,65	76,17	82,18	92,39	253,21	124,25	101,53	103,59
базисні темпи зростання, %		103,87	102,18	104,89	79,89	65,66	60,66	153,61	190,85	193,78	200,73
Сільське господарство	6605,03	6776,33	6541,08	6776,10	5135,64	4143,79	4075,40	10523,64	13054,39	13020,18	13496,97
% до загальної суми видатків (за видом діяльності)	91,63	90,51	88,81	89,62	89,18	87,55	93,20	95,04	94,89	93,21	93,28
ланцюгові темпи зростання, %		102,59	96,53	103,59	75,79	80,69	98,35	258,22	124,05	99,74	103,66
базисні темпи зростання, %		102,59	99,03	102,59	77,75	62,74	61,70	159,33	197,64	197,13	204,34
Лісове господарство та мисливство	454,22	565,78	637,71	630,93	485,06	463,78	137,28	211,84	296,64	534,00	564,41
% до загальної суми видатків (за видом діяльності)	6,30	7,56	8,66	8,34	8,42	9,80	3,14	1,91	2,16	3,82	3,90
ланцюгові темпи зростання, %		124,56	112,71	98,94	76,88	95,61	29,60	154,31	140,03	180,02	105,69
базисні темпи зростання, %		124,56	140,40	138,91	106,79	102,11	30,22	46,64	65,31	117,57	124,26
Рибне господарство	149,06	144,95	186,46	153,65	138,26	125,30	160,12	336,88	406,22	414,02	407,60
% до загальної суми видатків (за видом діяльності)	2,07	1,94	2,53	2,03	2,40	2,65	3,66	3,04	2,95	2,96	2,82
ланцюгові темпи зростання, %		97,24	128,64	82,40	89,99	90,62	127,79	210,39	120,58	101,92	98,45
базисні темпи зростання, %		97,24	125,09	103,08	92,76	84,06	107,42	226,00	272,53	277,76	273,45
Разом видатки	225822,54	238584,44	271221,90	287607,75	299616,85	402931,41	489488,45	566850,09	686912,12	814820,06	1127944,29
ланцюгові темпи зростання, %		105,65	113,68	106,04	104,18	134,48	121,48	115,80	121,18	118,62	138,43
базисні темпи зростання, %		105,65	120,10	127,36	132,68	178,43	216,76	251,02	304,18	360,82	499,48
<i>Місцеві бюджети</i>											
Сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство	118,61	155,76	121,09	144,44	109,42	1329,88	1408,96	1871,24	350,09	433,39	355,97
% до загальної суми видатків	0,08	0,09	0,05	0,07	0,05	0,48	0,41	0,38	0,06	0,08	0,08
ланцюгові темпи зростання, %		131,32	77,74	119,28	75,76	1215,34	105,95	132,81	18,71	123,80	82,14
базисні темпи зростання, %		131,32	102,09	121,78	92,26	1121,24	1187,91	1577,67	295,16	365,40	300,13
Сільське господарство	115,28	154,39	118,85	138,06	109,37	1317,75	1404,50	1868,80	333,83	416,61	342,02
% до загальної суми видатків (за видом діяльності)	97,19	99,12	98,15	95,59	99,95	99,09	99,68	99,87	95,36	96,13	96,08
ланцюгові темпи зростання, %		133,93	76,98	116,17	79,22	1204,82	106,58	133,06	17,86	124,80	82,10
базисні темпи зростання, %		133,93	103,09	119,76	94,88	1143,09	1218,35	1621,10	289,58	361,39	296,69
Лісове господарство та мисливство	3,33	1,37	2,24	6,38	0,05	12,13	4,45	2,44	16,20	16,56	13,58

Продовження табл. В12

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
% до загальної суми видатків (за видом діяльності)	2,81	0,88	1,85	4,41	0,05	0,91	0,32	0,13	4,63	3,82	3,81
ланцюгові темпи зростання, %		41,01	164,42	284,09	0,80	23682,42	36,70	54,92	662,58	102,25	81,98
базисні темпи зростання, %		41,01	67,43	191,56	1,54	364,29	133,71	73,44	486,59	497,55	407,91
Рибне господарство	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,06	0,22	0,38
% до загальної суми видатків (за видом діяльності)											
ланцюгові темпи зростання, %											
базисні темпи зростання, %											
Разом видатки	152020,30	178269,15	221232,76	218236,06	223508,85	276939,99	346343,60	490123,00	563277,41	557530,57	467451,56
ланцюгові темпи зростання, %		117,267	124,100	98,645	102,416	123,906	125,061	141,514	114,926	98,980	83,843
базисні темпи зростання, %		117,267	145,528	143,557	147,026	182,173	227,827	322,406	370,528	366,747	307,493

Джерело: складено автором на основі [180–190]

Таблиця В.13

Угоди на ринку злиття і поглинання в аграрному секторі України, 2017- 2020 рр.

Рік	Об'єкт придбання	Покупець	Продавець	% придбання	млн дол. США	Основні активи	Напрями діяльності	Регіон
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2017	Ukrainian Agrarian Investments S.A. (Холдингова компанія «Українські аграрні інвестиції») [241]	«Kernel Holding S.A.» (Агрохолдинг «Кернел»)	«Onexim Group» («Група ОНЕКСІМ»)	100	155	5 елеваторних комплексів на 200 тис. тон; 62 сільгоспдприємства в 16 областях України з правами оренди на більш ніж 240 тис. га.; земельний банк компанії 195 тис. га.	рослинництво	16 областей України.
	Crimean Fruit Company; Crimean Druzhba Narodiv Nova Druzhba Narodiv (ПРАТ «Кримська фруктова компанія», Кримські ПРАТ «Дружба Народів Нова» та СТОВ «Дружба Народів») [241; 194; 246]	Дані відсутні. За непідтвердженими даними - Російське ТОВ Управляюча компанія «Оптима-фінанс», ТОВ «РСХБ-фінанс»	ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (МХП) (Україна)	100	78	птахофабрика на 70 тис.тон курятини; м'ясокомбінат; земельний банк 28 тис. га.	виробництво продукції з м'яса птиці яловичини і свинини; птахівництво; рослинництво; виращування зернових.	АР Крим.
	10 агропідприємств одного з найбільших у світі сировинних трейдерів Компанії «Glencore International» СТОВ «Лучанське-2», СТОВ «Бужанське», ПП «Віта-Колос», ТОВ «Інтерагроінвест», ТОВ «КРЯЖ І К», СТОВ «Мрія», СТОВ «Поділ», СП «Світанок», ТОВ «Федюківка-Агро» та СТОВ «Чернівчанка-Агро» [241]	ТОВ "ЕПІЦЕНТР К" (Україна)	Компанія «Glencore International» (Швейцарія)	75	55	10 агропідприємств.	постачання, обробка, переробка та збут сільськогосподарської продукції.	Черкаська, Київська, Вінницька області.
	Agro Invest Ukraine (ТОВ «Агро Інвест Україна») [4; 241]	«Kernel Holding S.A.» (Агрохолдинг «Кернел»)	Холдингова компанія «МК Group»	100	43	елеватори на 200 тис. тон; земельний банк 40 тис. га.	рослинництво, зберігання зернових культур, тваринництво.	Житомирська, Черкаська, Київська, Вінницька області
	Astarta Holding N.V. [11; 241]	Канадська фінансова холдингова компанія «Fairfax Financial Holdings Limited»	Aluxes Holding Limited; Albacon Ventures Limited (Валерій Коротков – приватний інвестор)	10	37	загальний земельний банк 240 тис. га.; 8 цукрових заводів; молочні ферми; комплекс з переробки сої; біоенергетичний комплекс, елеватори.	виробництво і експорт зернових і олійних; зберігання та логістика; виробництво і експорт цукру; тваринництво; виробництво і експорт соєвої олії; біогаз.	Полтавська, Вінницька, Тернопільська, Хмельницька, Харківська, Черкаська, Чернігівська та Житомирська області.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2018	АК «Мрія Агро Холдинг» [59; 195]	Інвестиційна компанія Saudi Agricultural and Livestock Investment Company SALIK UK Ltd (Велика Британія Саудівська Аравія)	BNP Paribas SA; Credit Agricole SA Mriya Farming PLC (Велика Британія)	100	242	земельний банк 165 тис. га; елеватор 380 тис тон; насіннєвий та крохмальний заводи.	тваринництво; насіннєвий бізнес; зберігання та переробка сільгосппродукції; логістика; трейдинг.	Тернопільська, Хмельницька, Львівська, Рівненська, Івано-Франківська, Чернівецька області
	Perutnina Ptuj d.d (Словенія) [126]	ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (МХП)	Slovenian Steel Group, d.d. (Словенія)	91	100	земельний банк 4 тис. га; комплекси з вирощування і переробці м'яса птиці.	птахівництво, виробництво продукції з м'яса птиці; рослинництво,	Веде діяльність в 22 країнах. Має потужності у Словенії, Хорватії, Сербії, Боснії і Герцеговині. Володіє дистрибуторськими компаніями в Австрії, Македонії та Румунії, (Південно-Східна Європа)
	«Kernel Holding S.A.» (Агрохолдинг «Кернел») [126; 216]	Julius Baer Group Ltd (Швейцарська банківська група).	Назва продавця не розголошується	6	73	9 заводів по переробці олійних культур; елеватори 2,84 млн тон зернових; земельний банк 530 тис. га	виробництво зернових та олійних культур; виробництво і експорт соняшникової олії.	регіон Чорноморського басейну; Тернопільська; Одеська; Миколаївська; Кіровоградська; Черкаська; Полтавська; Сумська; Чернігівська; Харківська; Дніпропетровська; Хмельницька області.
	ТОВ «Спектр-Агро» і ТОВ «Спектр-Агротехніка». [126; 216; 205]	Sumitomo Corporation (Японія)	Назва продавця не розголошується	51	45	20 регіональних представництв; 30 постачальників.	дистрибуція насіння; засобів захисту рослин; мінеральних макро- і мікродобрив; сільгоспмашин.	20 регіональних представництв на території України.
	ТОВ «Агрофірма Трипілля», ТОВ «Радивилів Агро» [59]	ТОВ «АГРОХОЛДИНГ «ЗОРЯ»» (Група компаній Vitagro). (Україна)	Агропромислова група «Пан Курчак»	100	28	земельний банк 20 тис. га.	рослинництво.	Рівненська область.
	ТОВ «Шпола-агро індустрі» [59]	Агропромисловий холдинг LNZ Group (Лебединський насіннєвий завод Дмитра Кравченко), (Україна)	Farm Invest Corporation S. A. (Група компаній ByFrederic)	100	15,9	земельний банк 15 тис.га; елеватор 32 тис.тон.	рослинництво; насіннєвий бізнес; тваринництво.	Черкаська область.
	ТОВ КЗТС Машинінг [59]	ПРАТ «АПК - Інвест» (Борис Колесников). (Україна)	Валерій Прилипко, Максим Єфімов, Руслан Луначен	100	12	земельний банк 14,5 тис. га.	вирощування сільськогосподарських культур.	Донецька область.

Продовження табл. В.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	ПП «Агрофірма «Росія» [59]	Агрохолдінг Landfort, який входить в структуру групи компаній ВК W (Боговін Виталій, Коверник Вадим) (Україна)	приватна особа	100	7,5	земельний банк 10 тис. га; елеватор 20 000 т	рослинництво; тваринництво; зберігання та переробка сільгосппродукції; трейдінг; виробництво комбікормів.	Запорізька область
	ДП «Агрофірма «Іскра», ПП «Соева сфера», ПрАТ «Племзавод «Яненківський» [59]	Група компаній «Ерідон» (Україна)	Група компаній «Агрейн»	-	14	земельний банк 8,7 тис. га.	рослинництво; тваринництво.	Київська; Черкаська області.
	ПрАТ «Київ - Атлантик Україна»; ТОВ «Атлантик Фармз», ТОВ «Атлантик Фармз П» [59]	Компанії «Ерідон» та «Евросем», що належать до Групи компаній «Ерідон». (Україна)	Група компаній Kyiv Atlantic Group, Atlantic Agro Holdings ApS. (Девід Свір)	-	18,5	земельний банк 8 тис. га; елеватор 50 тис. тон; комбікормовий завод; цех по переробці олійних культур.	рослинництво; виробництво комбікорму; виробництво білково-мінеральних вітамінних домішок; переробка олійних культур; зберігання сільгосппродукції.	Київська. Черкаська області
	ПП «Галицькі аграрні інвестиції» [59]	Axzon A/S ТОВ «Гудвеллі Україна» («Даноша»). (Данія)	Компанія «Українські аграрні інвестиції» (Kernel Group)	-	6,5	земельний банк 6,5 тис.га.	виращування зернових та олійних культур; торгівля зерном; насінням та кормами для тварин.	Івано-Франківська область.
	ТОВ «Інтер – Контакт – Агро», ПСП «Старт» [59]	група компаній ТОВ «УкрАгроКом» і ТОВ «Гермес - Трейдінг» Україна)	Компанія «Українські аграрні інвестиції». (Kernel Group)	100	5,6	земельний банк 6,5 тис. га	виращування зернових та олійних, бобових культур, розведення свиней, великої рогатої худоби; торгівля зерном.	Кіровоградська, Одеська області.
	UPG Food Holdings Limited (ГК «УПГ-Інвест») [197; 246]	Dragon Capital (через NUF Equity Investments Limited) (Україна)	Юлія Дутчак та Володимир Дутчак	100	-	виробничі комплекси загальною площею близько 60 тис кв. м; забійний цех; обладнання для охолодження та миттєвої заморозки м'яса. Потужність виробництва - 12 тис тон м'яса в рік; комбікормовий завод потужністю 12 тис тон гранульованого комбікорму.	птахівництво; виробництво продукції з м'яса птиці; виробництво комбікормів.	Чернівецька обл
	ПП «Ружинський край» [59]	Sygnel (ТОВ "Сигнет Центр" (Україна)	Агрофірма «Світанок». (Тетяна Засуха)	100	7,7	земельний банк 5,5 тис. га	виращування сільськогосподарських культур, овочів; трейдінг.	Житомирська область.

Продовження табл. В.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	ПрАТ «Київ-Атлантик Україна» (якою володіє Cotone Investments Limited) [197; 71]	Agrolife GmbH (бенефіціар Боріс Скиба). (Німеччина)	Atlantic Agro Holding ApS. (Данія)	100	5,5	комбікормовий цех - 90 тис. тон гранульованих комбікормів на рік	виробництво комбікормів та білково-вітамінно-мінеральних добавок (БМВД) для всіх видів тварин, птиці та риб.	Київська область.
	ТОВ «Агро-холдинг МС» [197; 91]	Harveast Holding Limited (Україна)	Agrotime Invest Limited. (Кіпр)	100		земельний банк понад 25 тис. га.	вироснування зернових та технічних культур.	Київська, Житомирська області.
2019	СТОВ «Лещинське», ТОВ «Аграрний фонд Терещенка», ТОВ «Зборівські Лани». [196; 5]	Kusto Agro. (Україна)	Агрохолдинг AgroGeneration / SigmaBleyzer	100	21	земельний банк - 120 тис. га.	вироснування зернових та олійних культур; зберігання і перевалка; трейдер,	Харківська, Львівська, Сумська, Житомирська Тернопільська області.
	ТОВ «Летичев-Агро». [197; 95]	ПАТ «Закритий недиверсифікований венчурний корпоративний інвестиційний фонд» Кондитерінвест ». (В'ячеслав Москалевський) (Україна)	Транснаціональна інвестиційна група NCH Capital (в Україні представлені агрохолдингом Agroprosperis)	100	4	земельний банк 4 тис. га 1 тис. голів великої рогатої худоби	утримання великої рогатої худоби; виробництво молочної продукції; вироснування зернових, бобових і олійних культур; рослинництво.	Хмельницька область.
	Зернової термінал Миколаївського морського порту. [84; 197]	POSCO Daewoo Corporation (Корея)	Група компаній Orehim Group. (Україна)	75	-	зернової термінал	зберігання і перевалка зерна	Миколаїв.
	ТОВ «Робімакс-Агро» [197; 44]	Герога Александр, Герога Галина (ТОВ «Епіцентр-К») (Україна)	Алім Міщук	100	1,1	земельний банк 1364 га.	рослинництво; зернові; зернобобові; кормові; олійні; технічні культури.	Хмельницька область.
	ТОВ «Агродружство Евишовице України», ПП «Войславичи» [197; 53]	ПП «Західний Буг». (Україна)	Агрохолдинг AgroGeneration / SigmaBleyzer	100	6	потужності зі зберігання сільгосппродукції 240 тис. тон.	вироснування зернових і олійних культур; надання послуг у рослинництві ; оптова торгівля зерном, насінням та кормами для тварин.	Тернопільська, Львівська області
	ТОВ «Агродар-Канівці», ТОВ «Канівці» [197; 258]	Агропромисловий холдинг LNZ Group (ТОВ «Бурімка Хутор Канівці»). (Україна)	Щербак Анатолій та ін.	100	5	інтелектуальна власність; торговельні марки; деякі ліцензії та дозволи; інше.	вироснування зернових, олійних культур.	Черкаська область.
	ТОВ «ЕН ЕЙ СІ» [197; 6]	Рибалка Марина (Агропромисловий холдинг LNZ Group). (Україна).	Бондаренко Сергій	60	-	інтелектуальна власність; торговельні марки; деякі ліцензії та дозволи, та інше	вироснування зернових і бобових культур; виробництво насіння олійних культур.	Сумська область.

Продовження табл. В.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2020	Resilient (ТОВ «Ресілієнт»). [197; 244; 245]	Agromino / Mabon (Чехія)	Петро Кругман	100	14	земельний банк 9 тис. га (на території України. 8,5 тис. га).	виращування зернових, олійних і бобових культур; виробництво молока на фермах в Західній Україні	18 дочірніх підприємств: 1 на території Чеської Республіки; 17 - на території України. 8,5 тис. Га в Київська, Житомирська, Хмельницька та Львівська області
	ТОВ «Вінал Агро» [243]	Agroma LTD, принадлежащей владельцу «Радеховского сахара» Владимиру Маткивскому	AgroGeneration (Франція)	100	12	земельний банк 11 тис.га елеватор 21,8 тис. тон.	виращування олійних, зернових; пшениця, ячмінь ріпак, соняшник, соя.	Львівська область
	ТОВ «Хмельницьк-Агро» [197; 243]	ТОВ "ЕПІЦЕНТР К" (ТОВ «Епіцентр Агро»). (Україна)	Корпорация «Сварог Вест Груп»	97	90	банк землі 80 тис. га. комплекси зерно-, овоче- і фруктосховищ; насіннєвий завод.	виращування зернових, технічних культур; рослинництво; молочне і м'ясне тваринництво; садівництво.	Хмельницька, Чернівецька, Житомирська області
	ТОВ «Агрікор Холдінг», ТОВ «Агропрайм Холдінг», ТОВ «Агровіта» [197; 57]	Інвестиційна компанія SAS Investcompagnie (Франція)	Агрогрупа «Агрейн». (Віталій Кузнецов, Александр Рясенко, Ана Харіфуліна	100	-	земельний банк більше 70 тис. га.	виращування і зберігання зернових (пшениці, кукурудзи, соняшнику, сої); рослинництво; тваринництво; молочне скотарство.	Чернігівська, Одеська, Черкаської області
	Rostok Agroinvest Limited (Кіпр) (ТОВ «РОСТОК-ХОЛДІНГ»). [8; 197]	Samoran Investments Limited (Яков Грібов) Кіпр	Виктор Купавцев	50	-	5 тваринницьких ферм, 3 елеваторних комплекси потужністю зберігання 104 тис. тон, торговельні компанії; земельний банк групи становить близько 60 тис. га.	спеціалізується на виращуванні і реалізації зернових культур; виробництво і продаж молока.	Чернігівська, Сумська області
	ТОВ «Агро-Лан» [7; 197]	ПП «Західний Буг». (Україна)		100	-		виращування зернових, бобових, баштанних культур; насіння олійних культур; виращування овочів; виробництво цукру; оптова торгівля зерном; необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин, фруктами й овочами; надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування.	Львівська область

Продовження табл. В.13

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2020	ТОВ «Вінал Агро» [197; 52]	ПП «Західний Буг». (Україна)	Владимир Матківський (власник ТОВ «Радеховський цукор»).	100	-	6 тис. га сільськогосподарських земель	виращування зернових, бобових технічних культур; виращування насіння олійних культур.	Львівська область
	ТОВ «Агрофірма «Оршевская» [197]	Торгово-промислова група Fozzy Group (Владимир Костельман). (Україна)	Корпорация «Сварог Вест Груп»	100	-	зерносховища потужністю 6 тис. тон.	рослинництво; тваринництво.	Чернівецька, Хмельницька області
	ТОВ «Агростем», ТОВ «Елеватор Агро» [7; 197]	Інвестиційна компанія SAS Investcompagnie (Франція)	Запорожець Александр Миколаєвич	100	-	земельний банк 7,25 тис. га; елеватор 232 тис. т	виращування та зберігання зернових і олійних культур; рослинництво	Житомирська, Чернігівська області
	СТОВ «Заготівельник» [197]	Група компаній A'SPIK group (ТОВ «Агро-Ормс»). (Александр Співак). (Україна)		100	-		виращування зернових культур (крім рису), бобових культур; насіння олійних культур.	Хмельницька область
	Агрохолдинг Каскад-Агро [197; 68]	Фонд прямих інвестицій Agatha Fund L.P. (Абу-Даби, ОАЕ) (покупець ФО громадянин Франції через фонд прямих інвестицій Agatha Fund L.P).	Виталій Хомутинник	100	70,0	земельний фонд 40 тис.га, кілька великих елеваторів загальної потужності 104 тис. тон., комбінат хлібопродуктів	сільськогосподарське виробництво в сфері рослинництва, Переробка сільськогосподарської продукції, Торгівля зерном і кормами для тварин, молочне тваринництво, зберігання	Київ, Чернігівська, Сумська області
	ТОВ «Птахофабрика Київська» [197; 129]	ТОВ «Компанія з управління активами» Євротранс-Інвест »		100	6,5	птахофабрика 126,6 тис. кв. м.; майновий комплекс 5,8 тис. кв. м.	розведення птиці; виробництво м'ясних продуктів; роздрібна торгівля	Київ, Київська область
	ТОВ «Дніпровський тепличний комбінат» [197; 79]	Ristone Holdings (ТОВ «Рістон Холдінг»)	Ольвія (Кіптик Валерій)	24	2,0	Тепличний комбінат 23,5 гектара, 9 мільйонів кілограм овочевої продукції в рік	Виращування овочів і баштанних культур, перероблення та консервування фруктів і овочів, Оптова торгівля фруктами й овочами	Дніпропетровська область

Джерело: складено автором на основі [3-8; 11; 44; 52-54; 59; 68; 71; 79; 81; 84; 91; 95; 126; 129; 194; 195; 197; 205; 216; 241; 243-247; 249; 252]

**Дані для моделювання впливу інвестиційного забезпечення
на розвиток аграрного сектору України, 2010-2020 рр.**

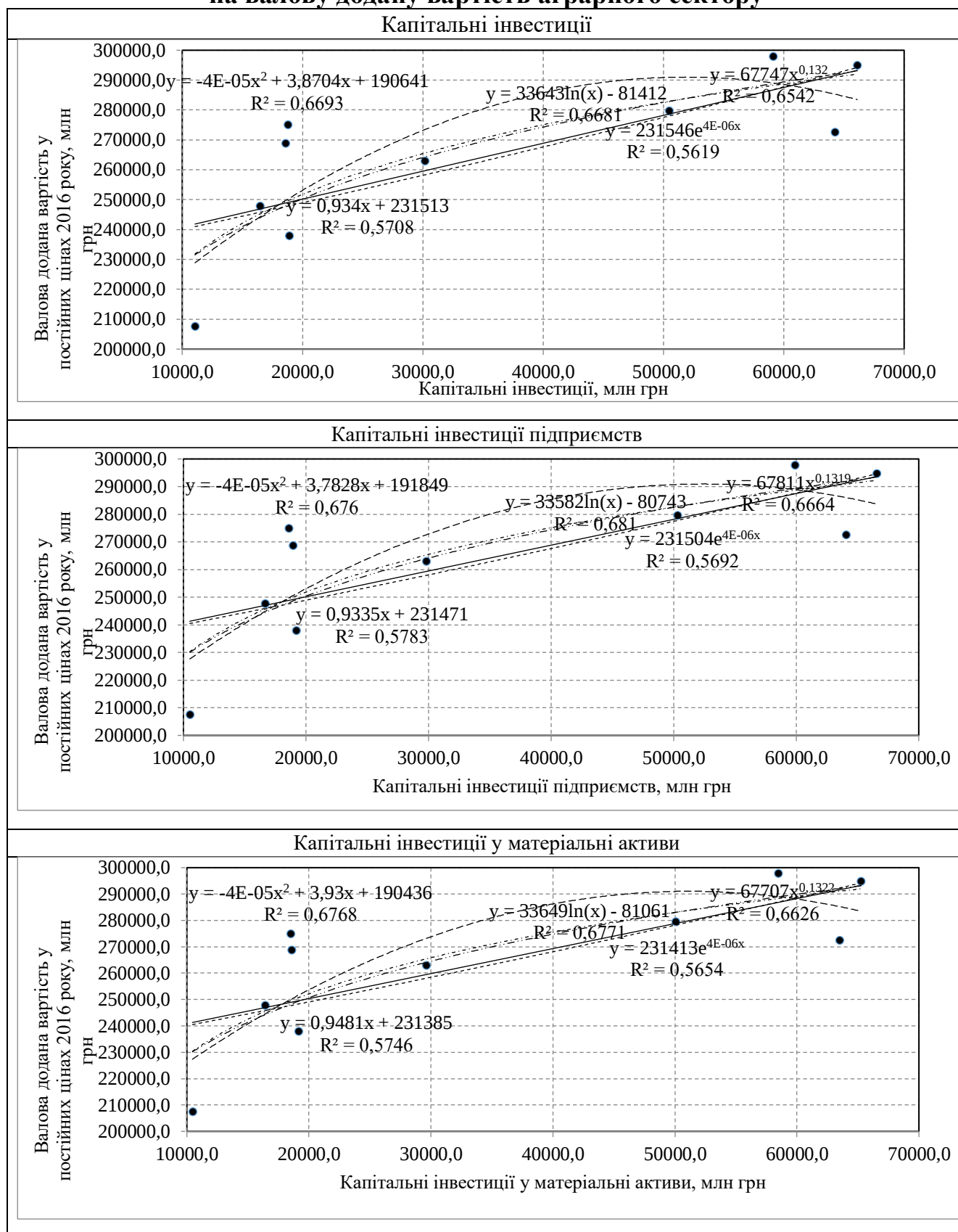
Роки	валова додана вартість у постій-них цінах 2016 р., млн грн	продукція сільського госпо- дарства у постій- них цінах 2016 р., млн грн	продукція рослин- ництва у постій- них цінах 2016 р., млн грн	продукція тварин- ництва у постій- них цінах 2016 р., млн грн	капі- тальні інвес- тиції, млн грн	прямі інвес- тиції (на 1 січня відпов. року), млн дол. США	кредити, надані нефінан- совим корпораціям (залишки коштів на кінець періоду), млн грн	процентні ставки за кредитами нефінан- совим корпораціям (середньо- зважені ставки в річному обчисленні), %	видатки за функціональ- ною класифі- кацією видатків та кредиту- вання державного бюджету, млн грн	видатки за функціональ- ною класифі- кацією видатків та кредиту- вання місцевих бюджетів, млн грн	видатки за програмною класифі- кацією видатків та кредиту- вання державного бюджету (касові видатки), млн грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2010	207611,0	467474,7	329646,3	137828,4	11062,6	680,0	26545,0	14,9	7208,3	118,6	-
2011	247912,0	561904,6	424371,8	137532,8	16466,0	731,0	34143,0	13,5	7487,1	155,8	1096,5
2012	238003,0	539990,6	395765,4	144225,2	18883,7	736,0	36488,0	17,6	7365,3	121,1	795,5
2013	268854,0	613429,4	463558,5	149870,9	18587,4	728,0	43534,0	15,2	7560,7	144,4	816,8
2014	275084,0	626925,1	477747,4	149177,7	18795,7	777,0	55335,0	20,1	5759,0	109,4	431,0
2015	263041,0	596832,8	453016,9	143815,9	30154,7	617,0	48425,0	20,2	4732,9	1329,9	316,2
2016	279701,0	634433,1	494461,9	139971,2	50484,0	502,0	55374,0	18,4	4372,8	1409,0	324,2
2017	272642,0	620475,6	480157,0	140318,6	64243,3	586,0	59706,0	16,3	11072,4	1871,2	5018,7
2018	294935,0	671294,0	529347,5	141946,5	66104,1	579,0	67675,0	17,7	13757,3	350,1	4212,6
2019	297895,0	680982,4	538705,6	142276,8	59129,5	452,0	69186,0	17,5	13968,2	433,4	4562,9
2020	-	612121,5	473377,0	138744,5	50679,7	484,6	74576,0	17,3	14469,0	356,0	4034,8

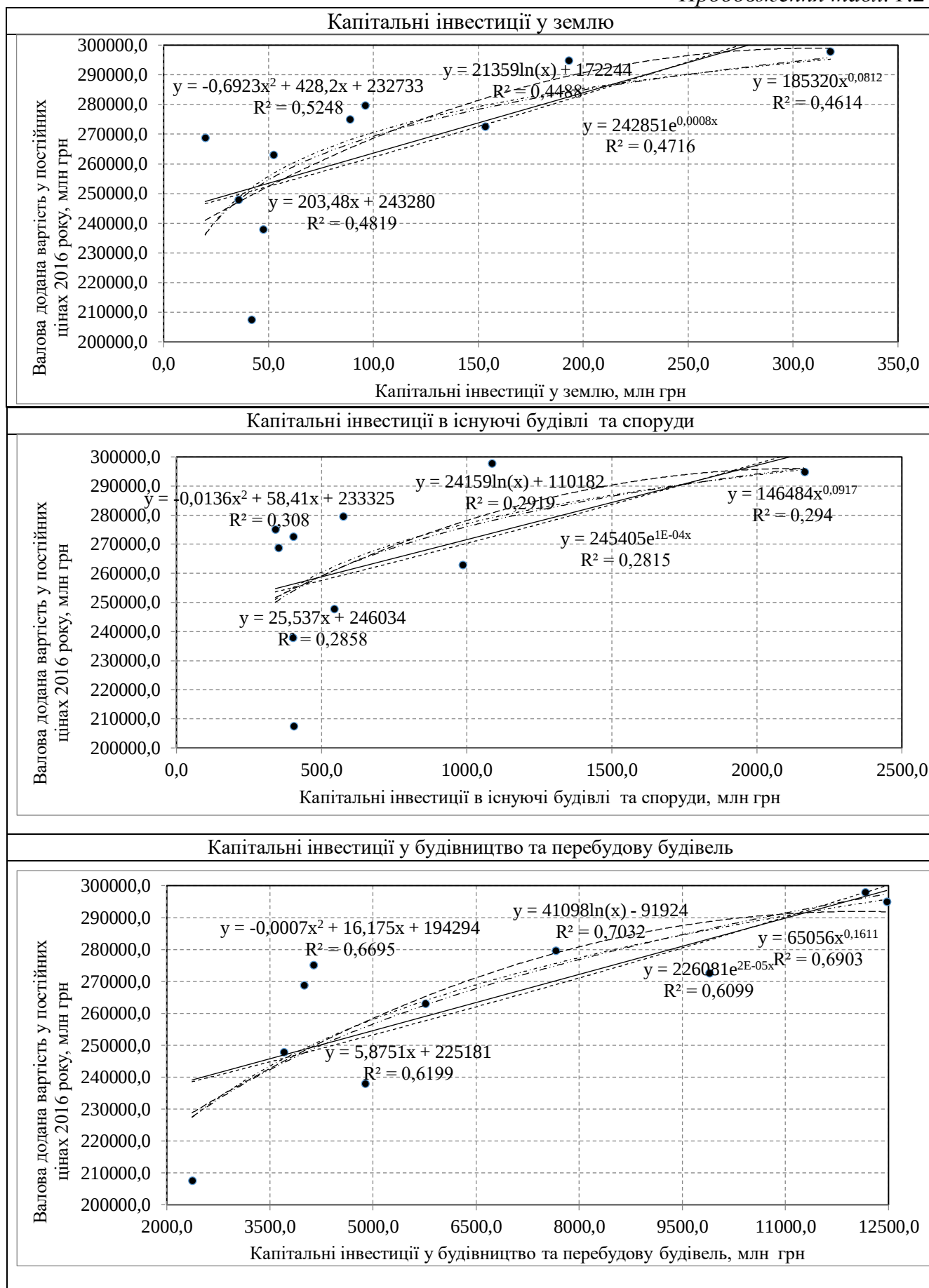
Продовження табл. Г.1

	капітальні інвестиції підприємств за видом діяльності, усього, млн грн	капітальні інвестиції у матеріальні активи, млн грн	капітальні інвестиції у землю, млн грн	капітальні інвестиції в існуючі будівлі та споруди, млн грн	капітальні інвестиції у будівництво та перебудову будівель, млн грн	капітальні інвестиції у машини та обладнання, млн грн	капітальні інвестиції у нематеріальні активи, млн грн	капітальні інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права, млн грн	капітальні інвестиції у придбання програмного забезпечення, млн грн	чистий прибуток підприємств, млн грн
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2010	10517,8	10457,9	42,0	403,9	2366,7	6189,7	60,0	22,2	15,1	17170,6
2011	16646,0	16422,2	35,7	543,3	3701,3	10609,6	223,8	6,7	118,8	25341,3
2012	19205,8	19140,3	47,5	401,2	4887,3	11801,1	65,5	14,8	19,2	26787,2
2013	18919,1	18577,9	19,8	351,7	4000,1	11762,4	341,2	10,8	15,3	14984,4
2014	18582,4	18506,9	88,7	340,7	4135,0	11912,1	75,5	9,4	24,5	21481,3
2015	29798,5	29619,5	52,4	987,2	5763,6	19880,4	179,0	4,0	25,6	102849,1
2016	50319,6	50048,2	96,0	574,3	7659,1	38224,5	271,4	2,6	36,9	90613,2
2017	64084,1	63475,9	153,2	402,3	9893,2	48934,5	608,2	11,0	51,0	68858,5
2018	66576,3	65253,5	193,1	2165,3	12473,3	45460,3	1322,9	5,4	58,1	71002,6
2019	59910,1	58486,1	317,8	1087,6	12160,4	37835,1	1424,0	41,3	39,2	93255,4
2020	50679,7	49781,9	275,1				897,8	15,2	48,0	81129,2

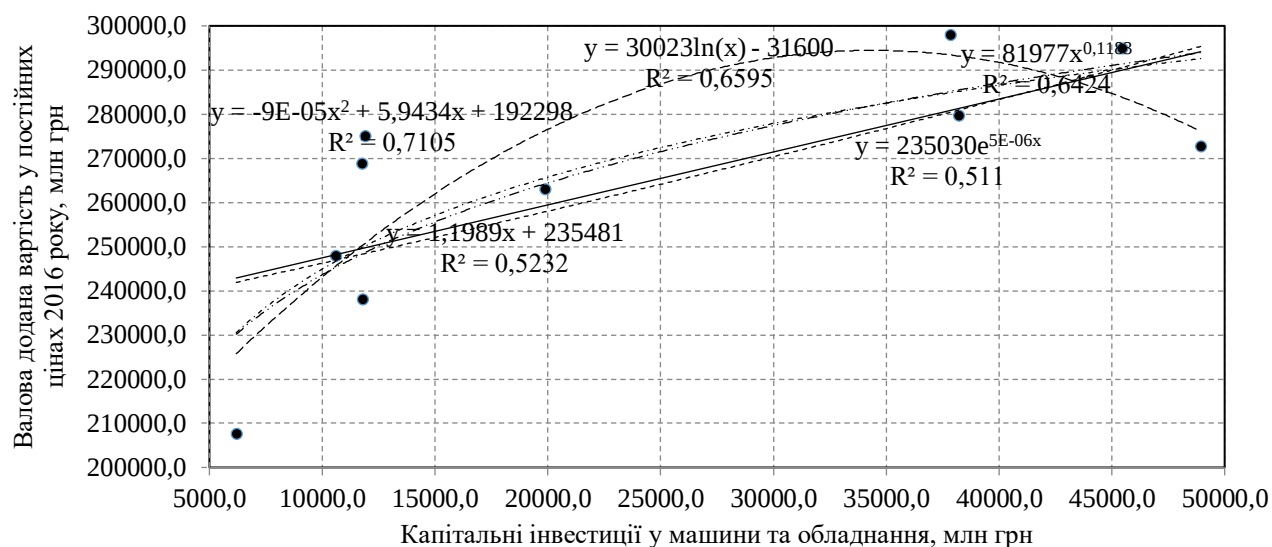
Джерело: складено автором на основі [120; 131;180-190]

Моделювання впливу показників інвестиційного забезпечення на валову додану вартість аграрного сектору

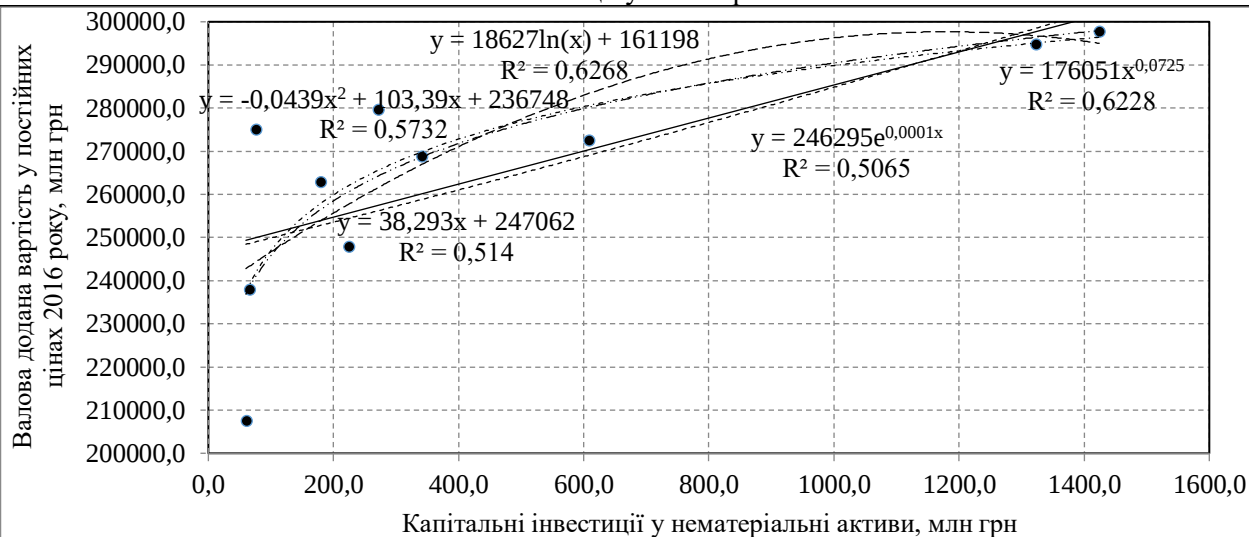

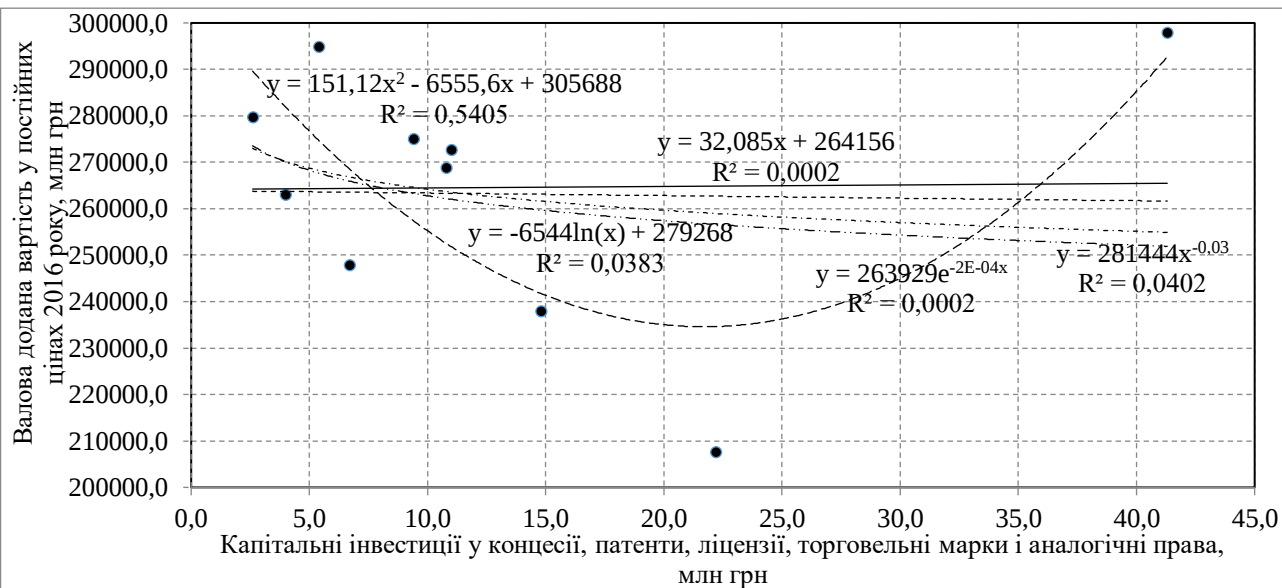
Капітальні інвестиції у машини та обладнання

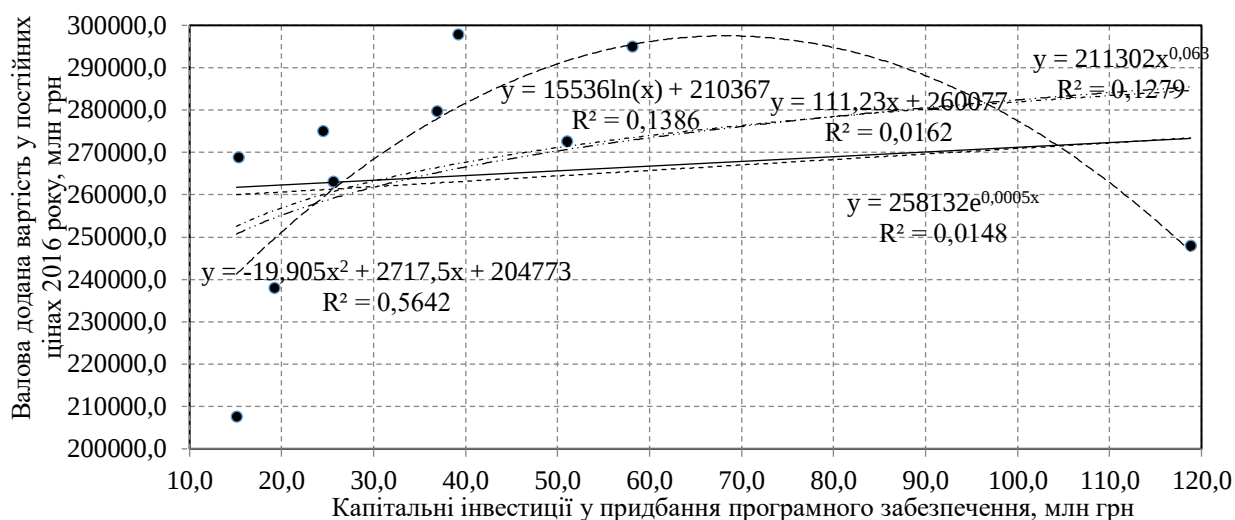
Капітальні інвестиції у нематеріальні активи

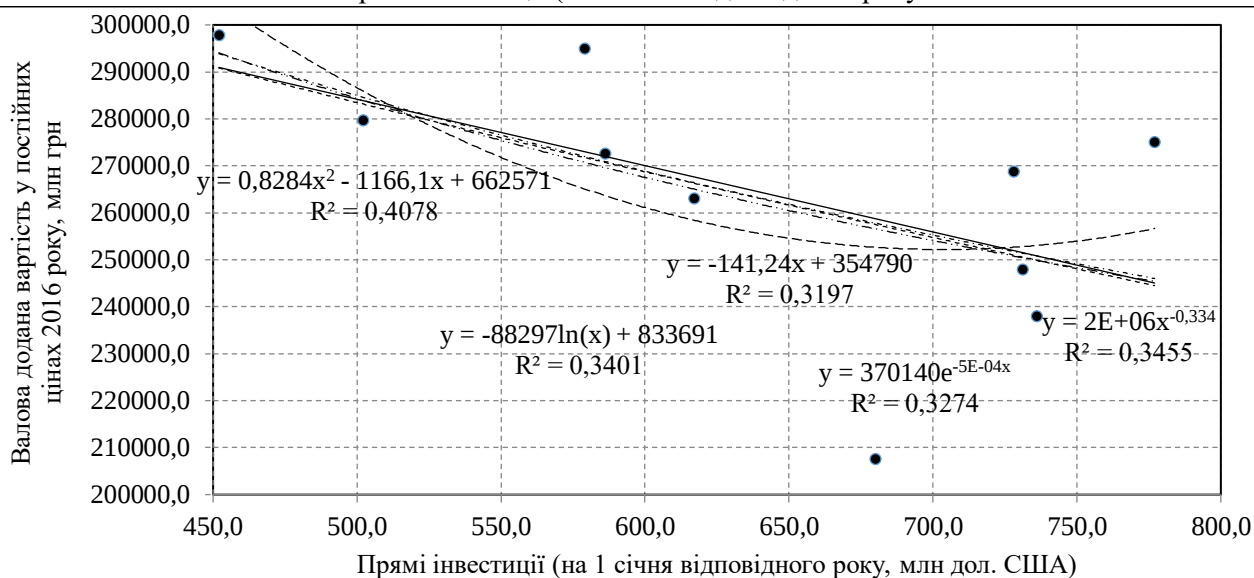
Капітальні інвестиції у концесії, патенти, ліцензії, торговельні марки і аналогічні права

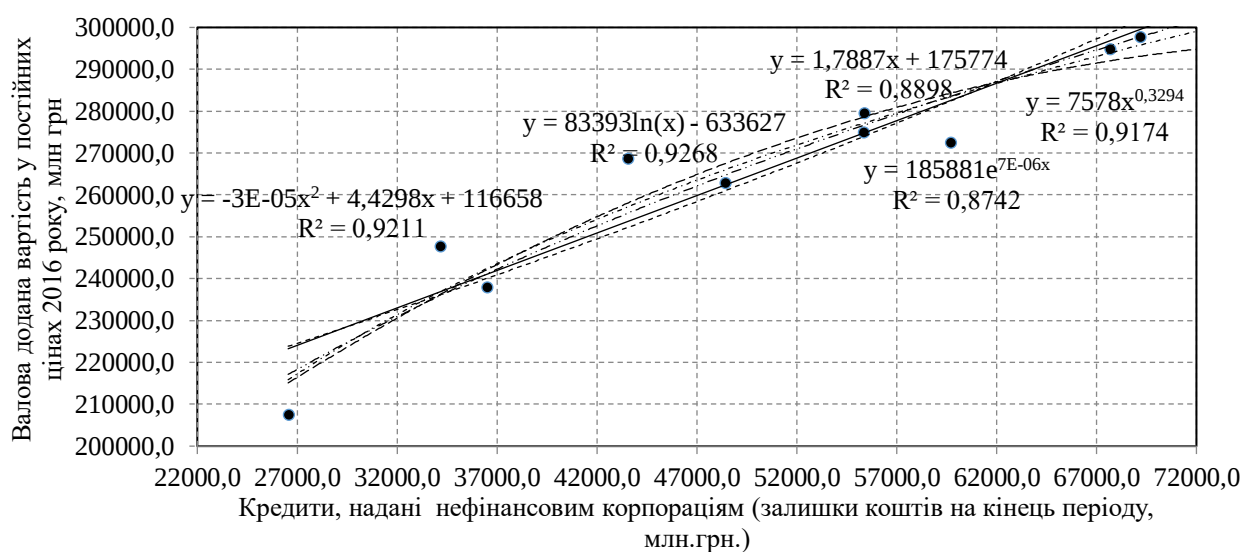
Капітальні інвестиції у придбання програмного забезпечення

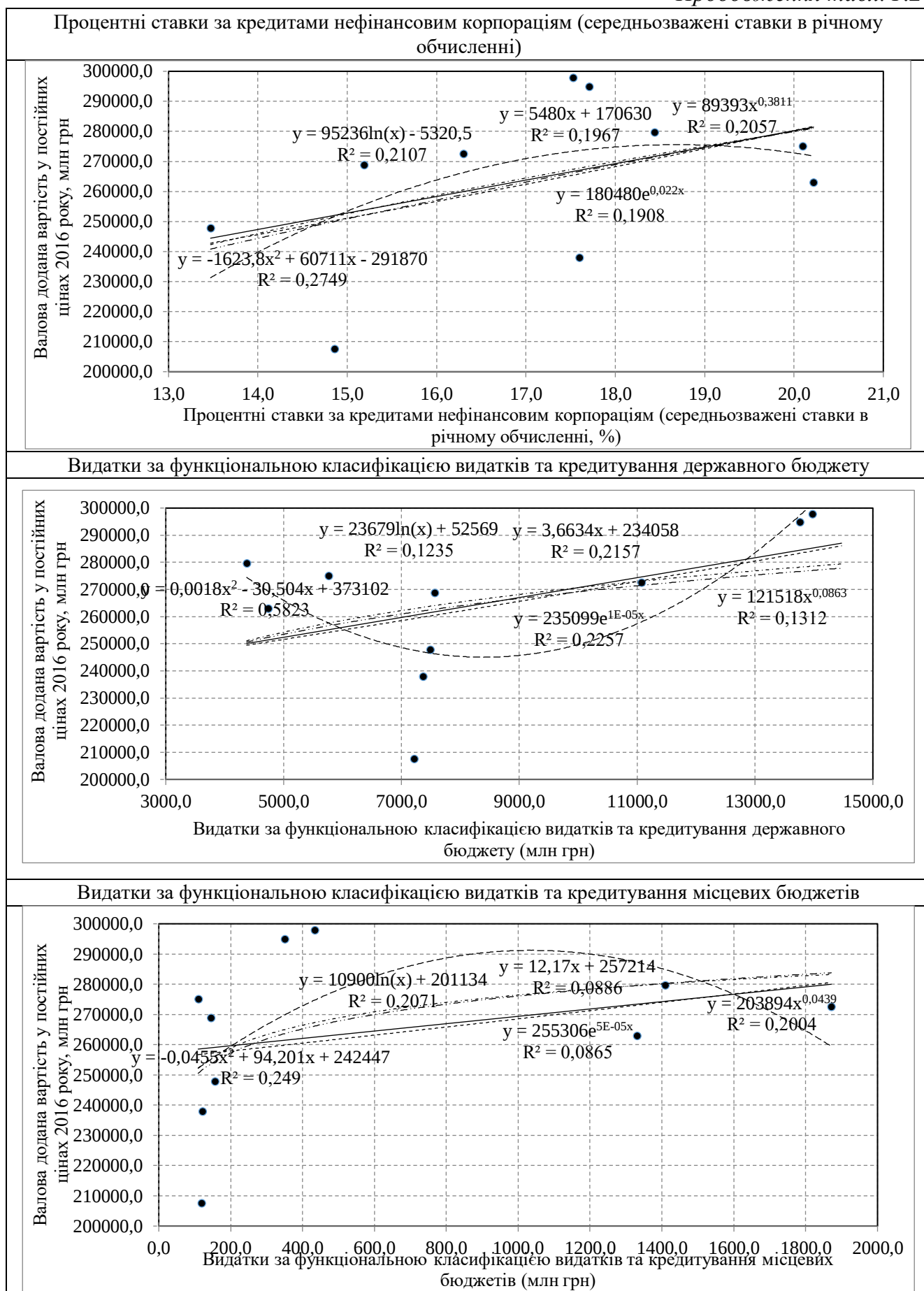

Прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року)

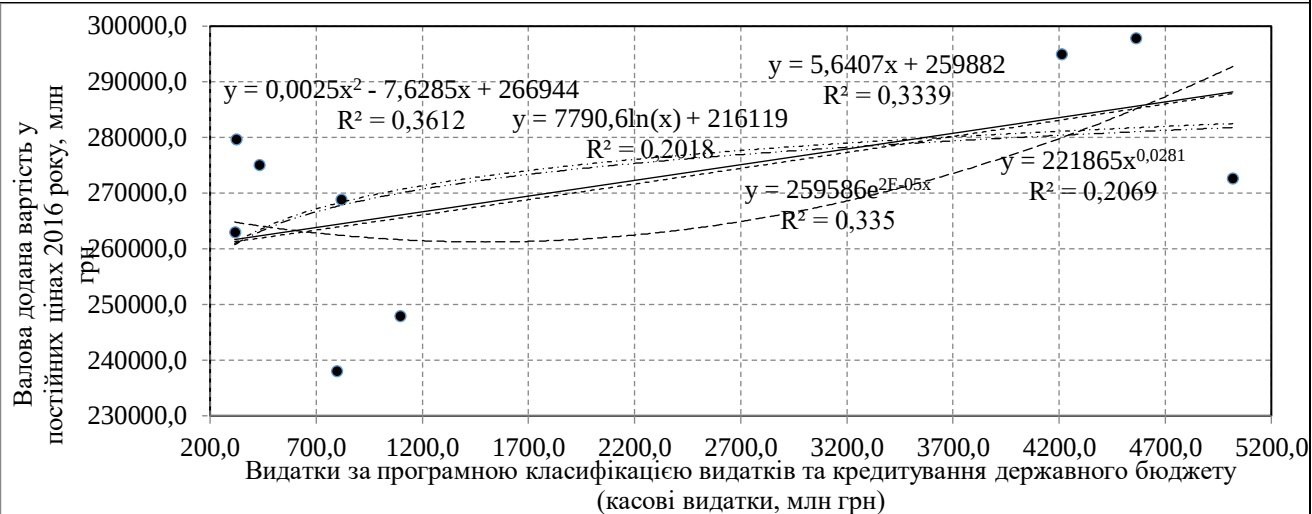

Кредити, надані нефінансовим корпораціям (залишки коштів на кінець періоду)

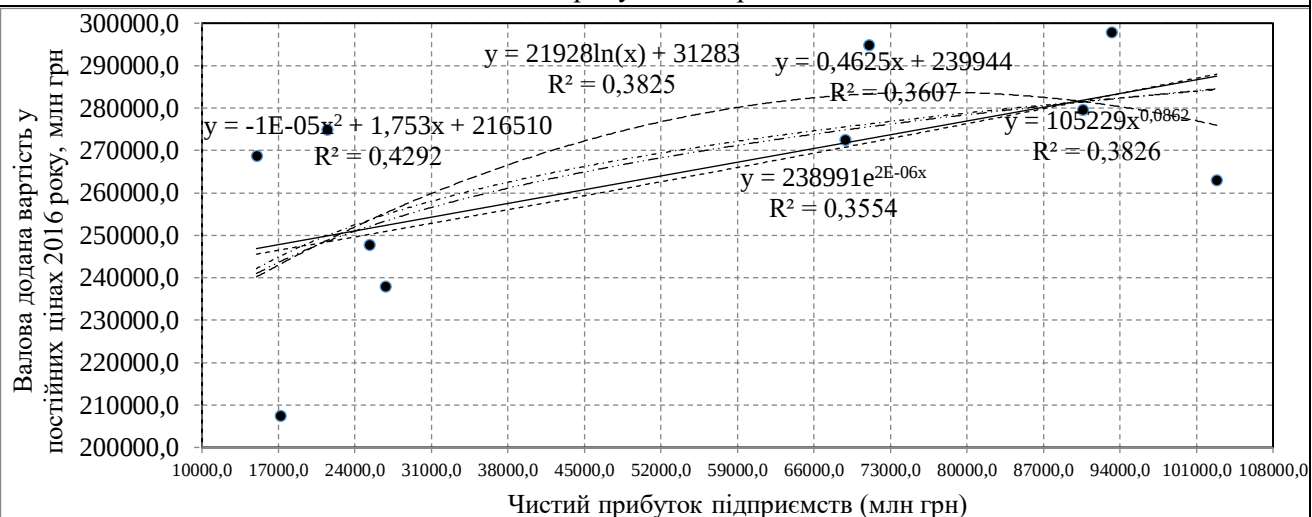

Видатки за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету (касові видатки)

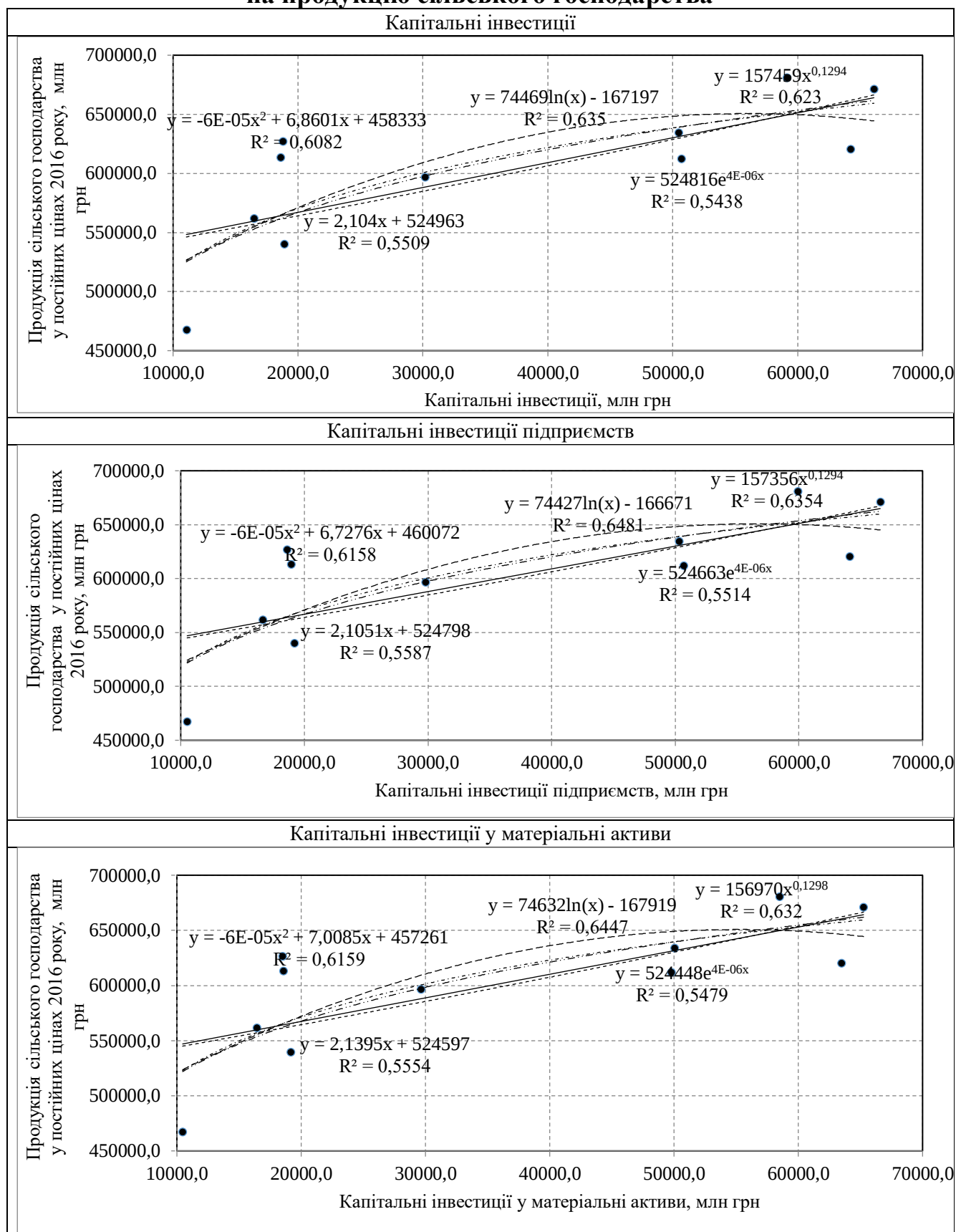

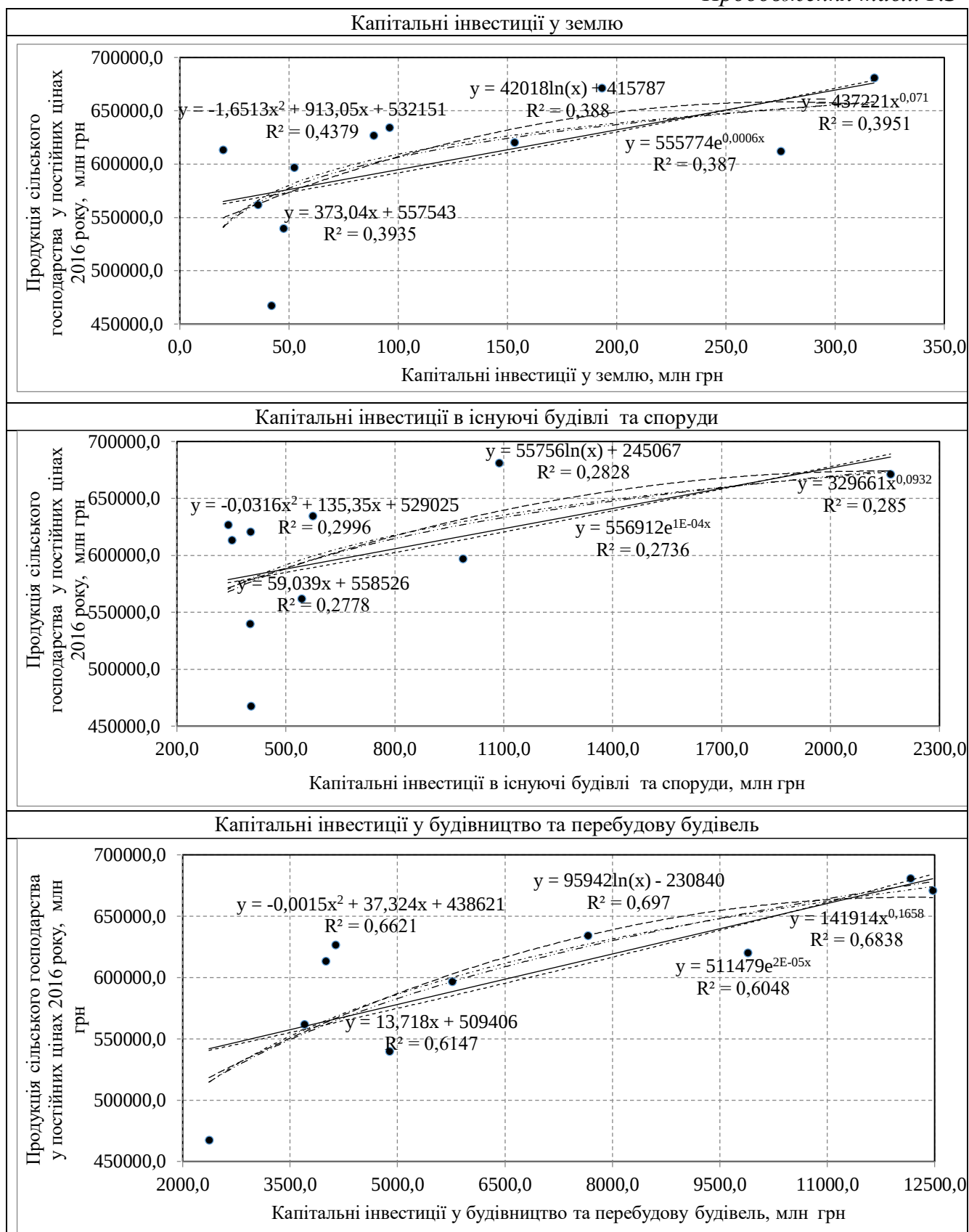
Чистий прибуток підприємств

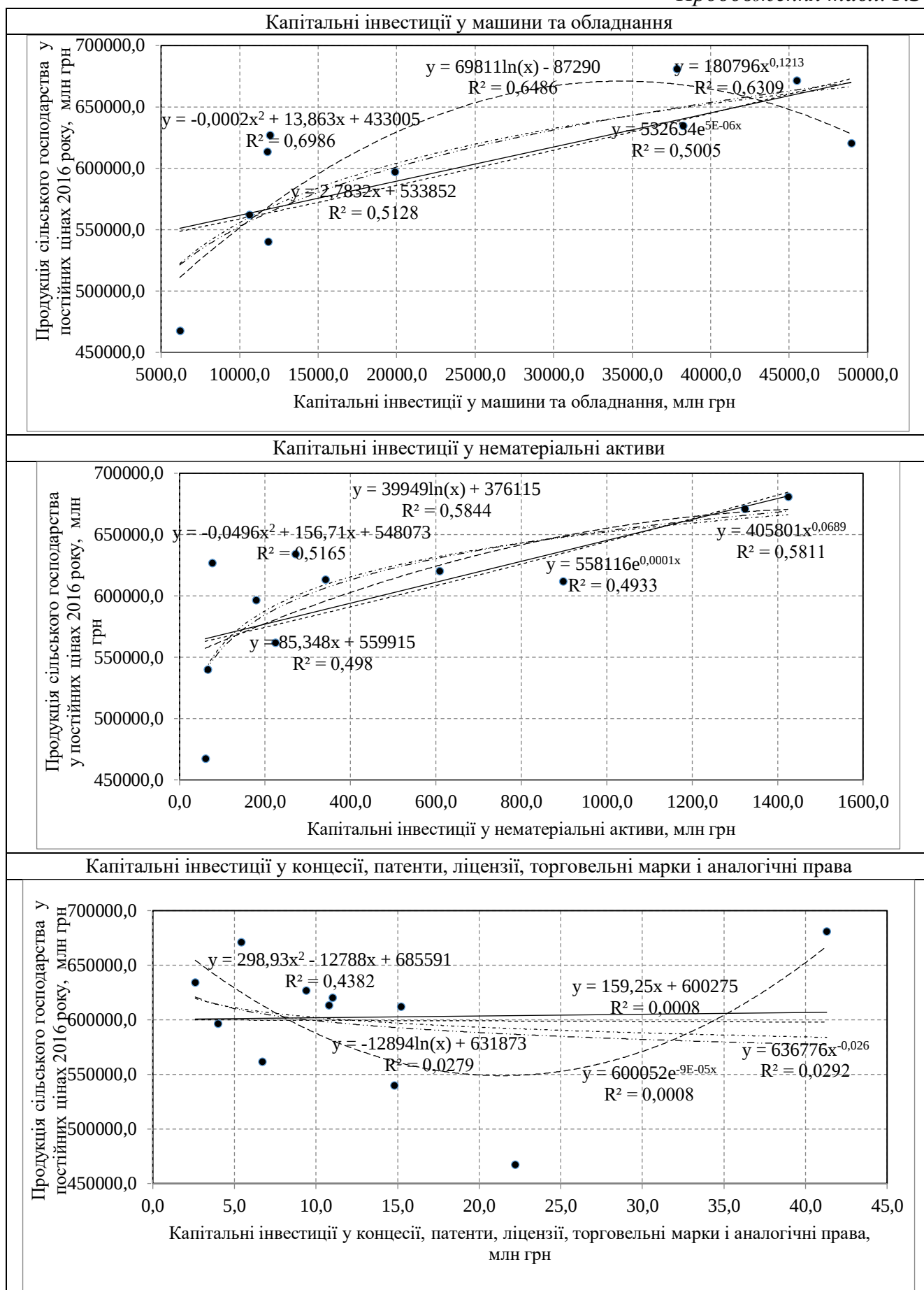

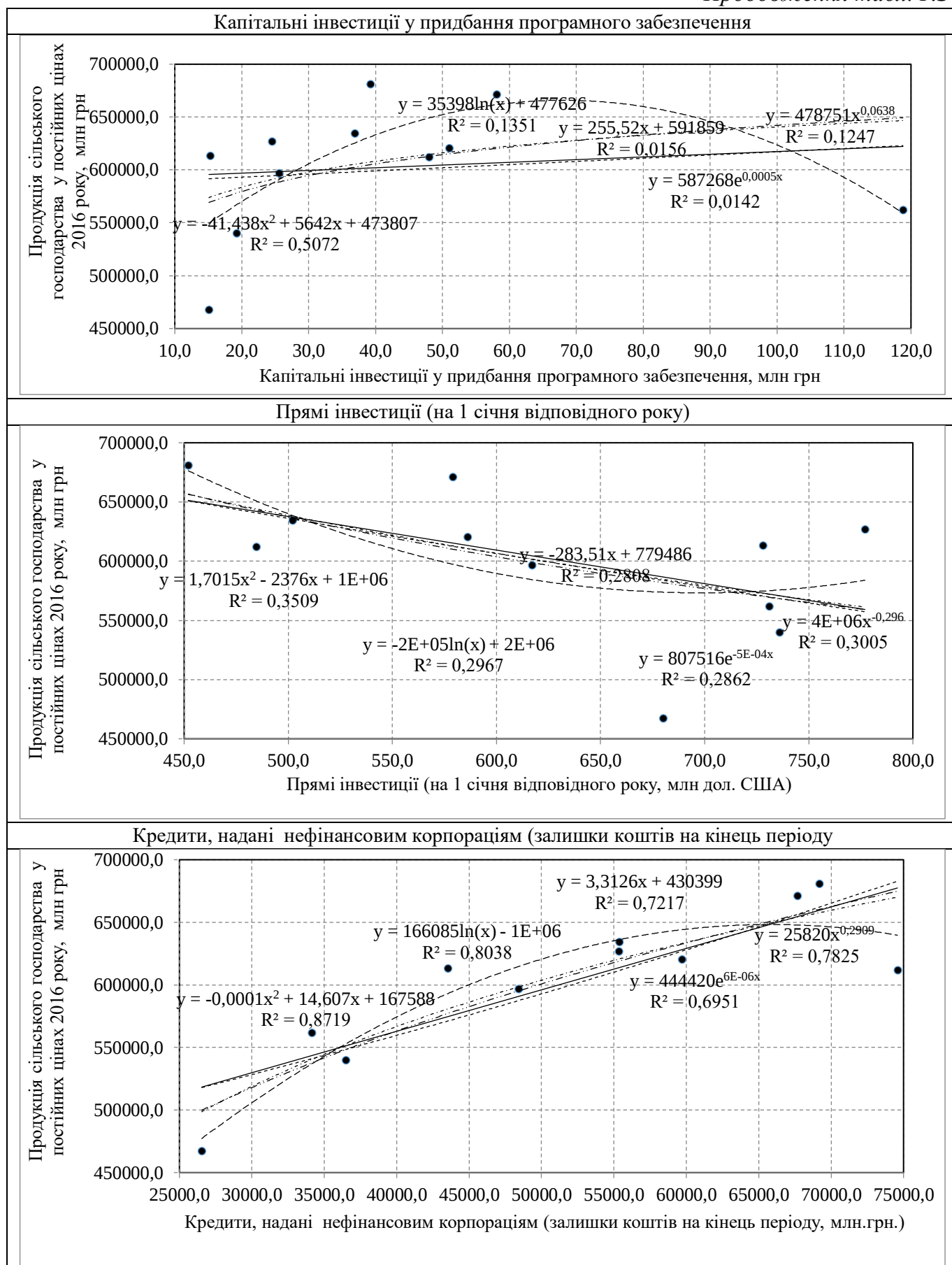
Джерело: складено автором

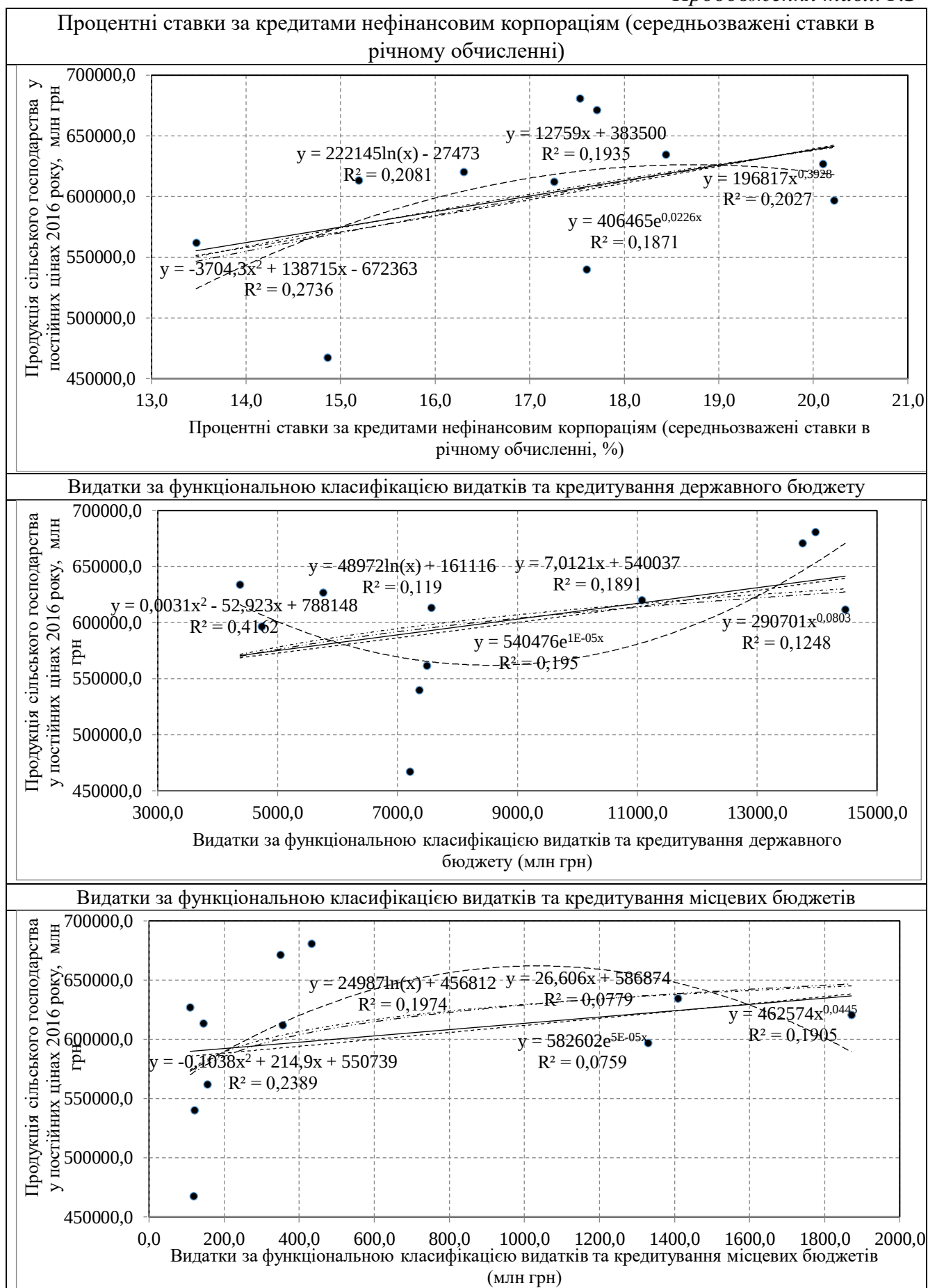
Моделювання впливу показників інвестиційного забезпечення на продукцію сільського господарства

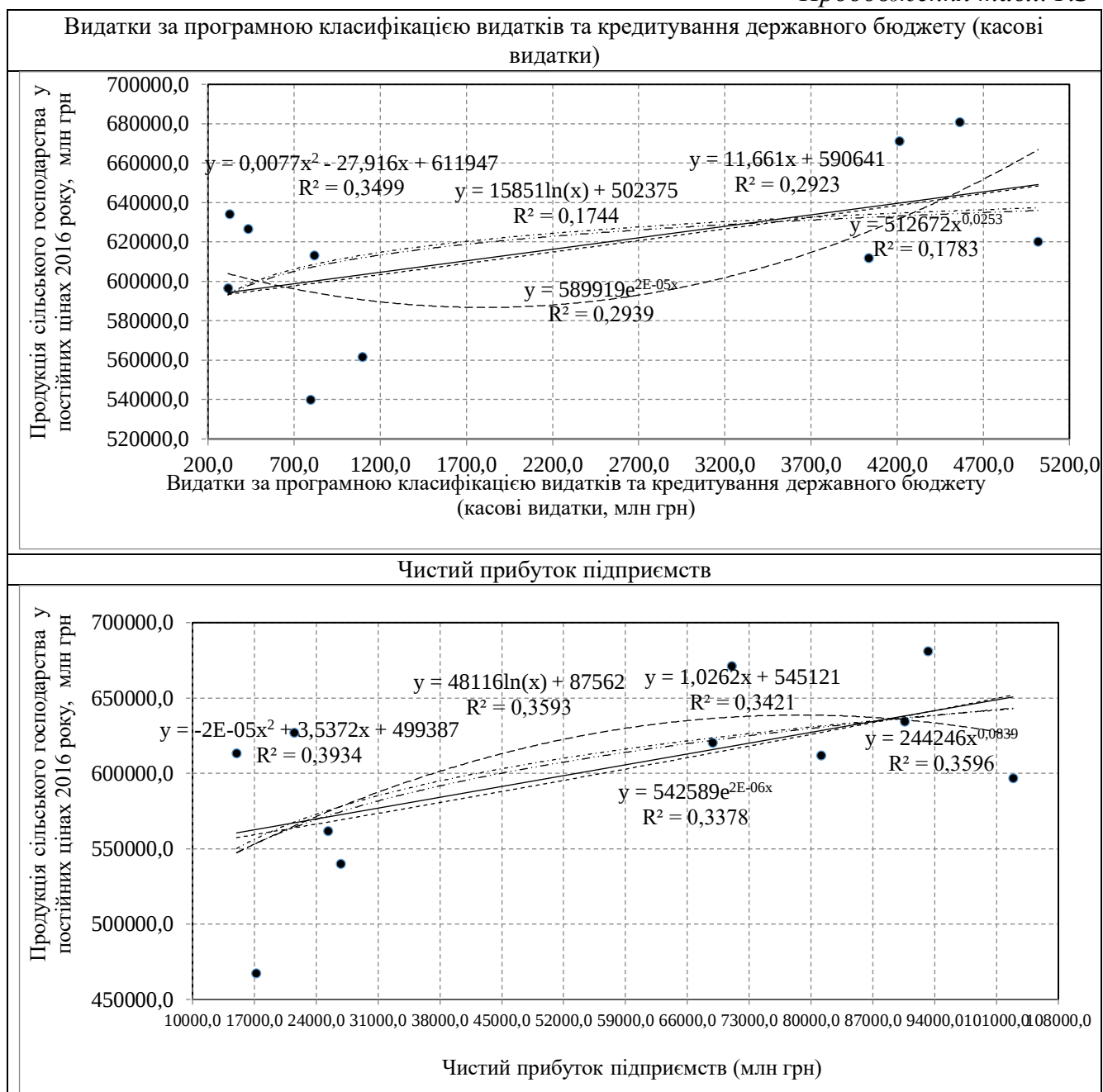

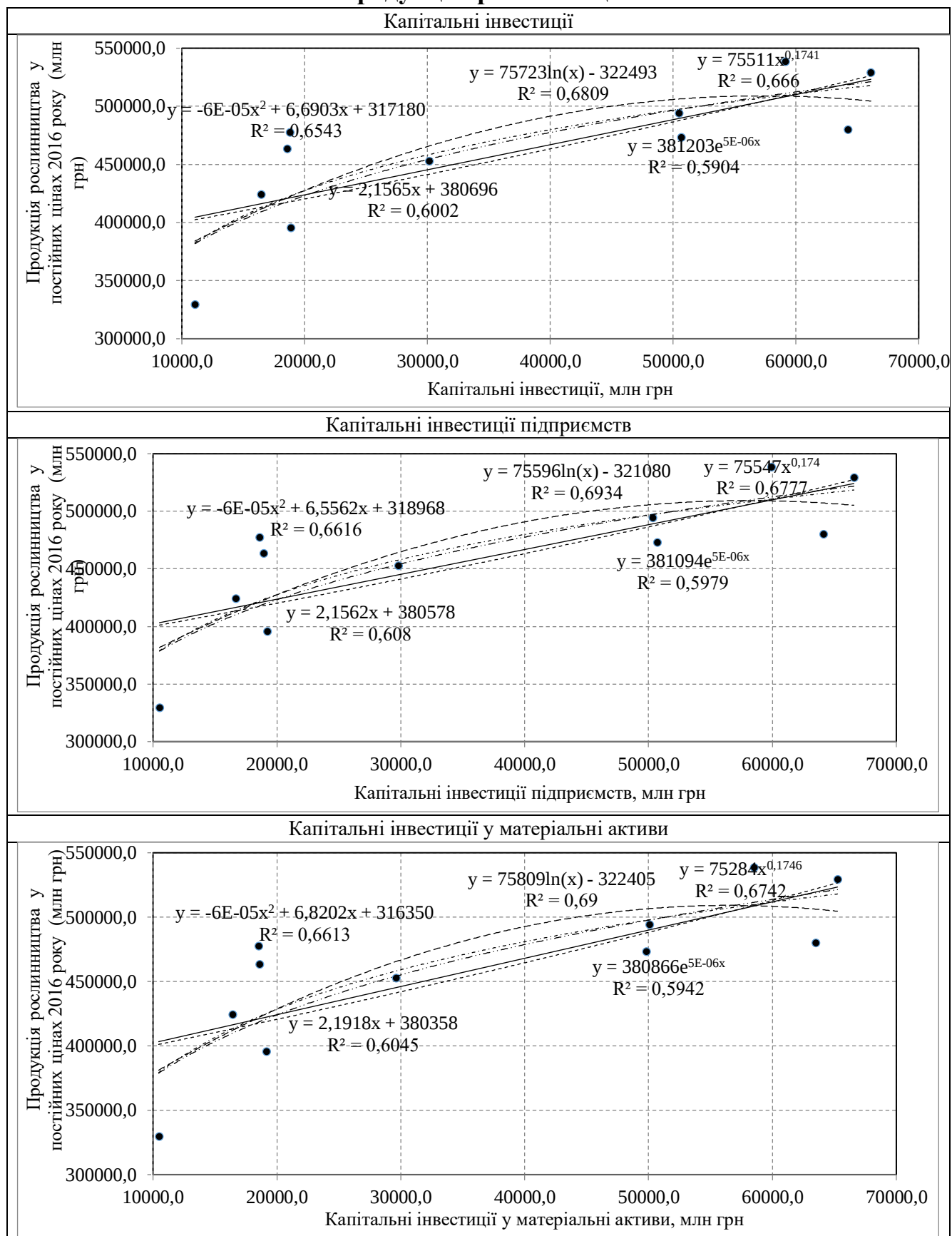

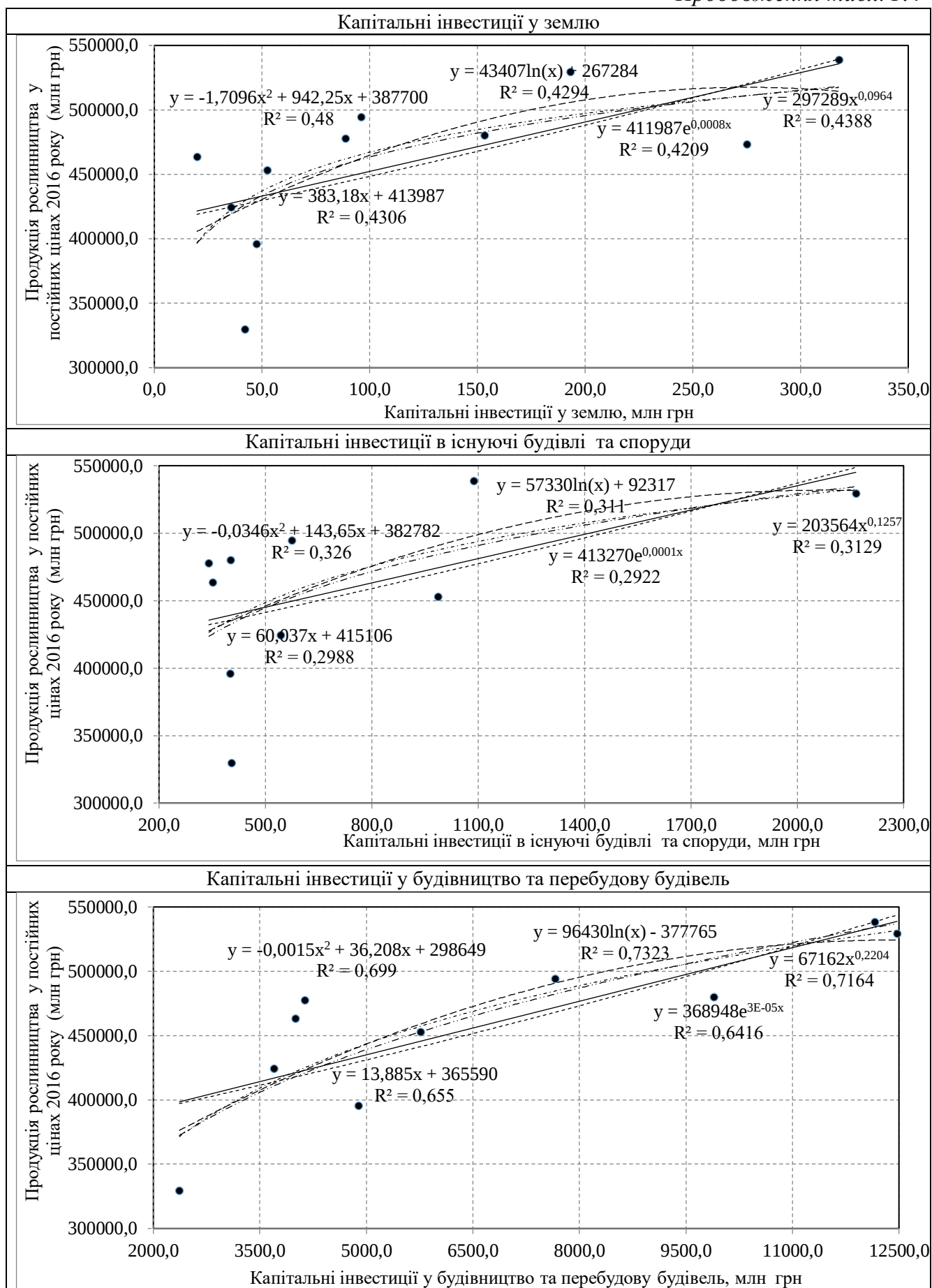

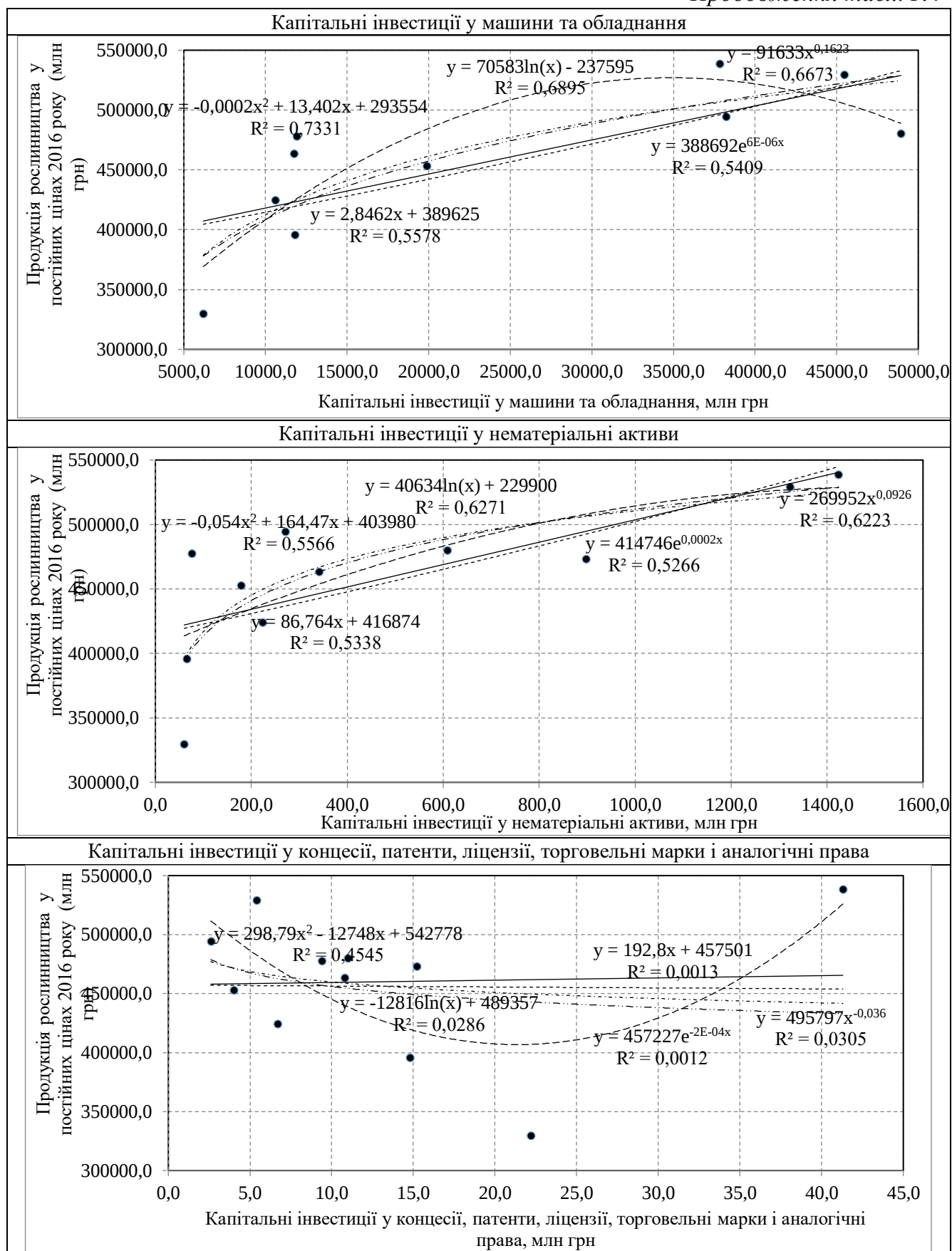

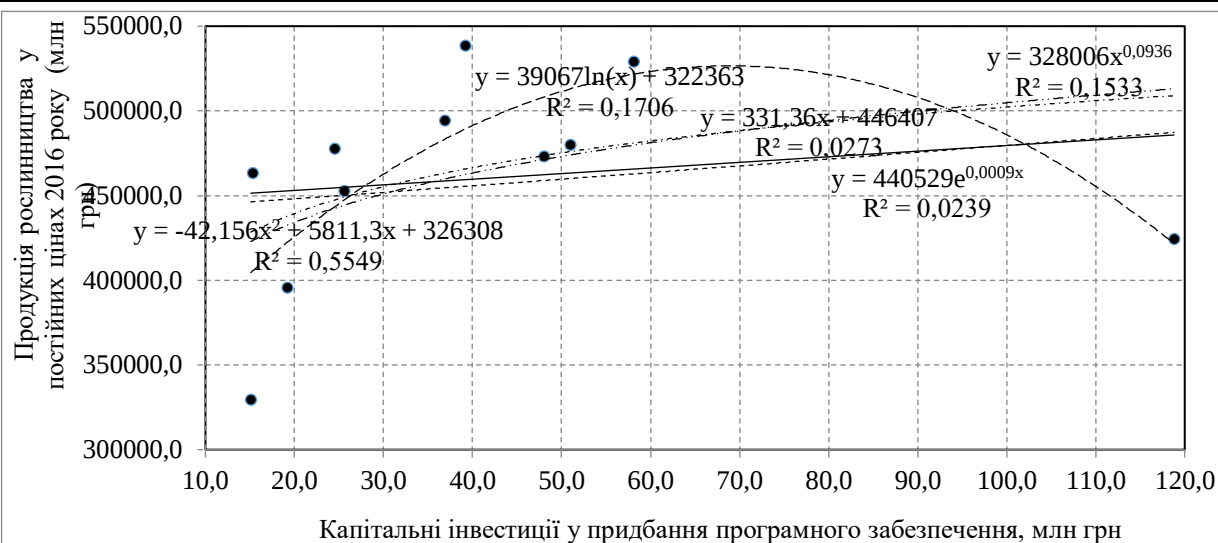
Моделювання впливу показників інвестиційного забезпечення на продукцію рослинництва

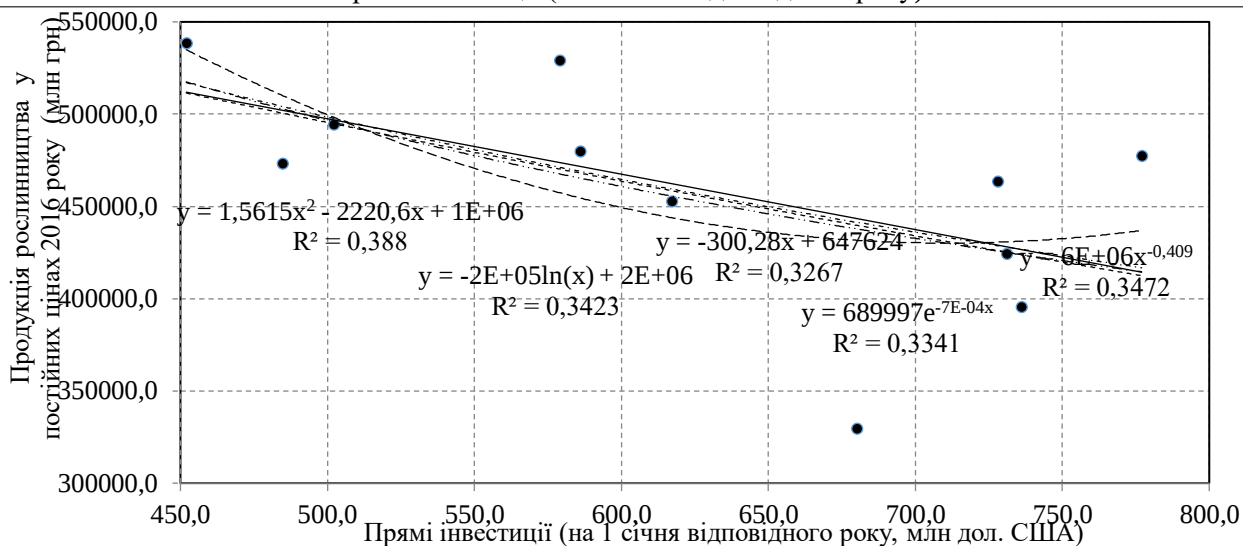

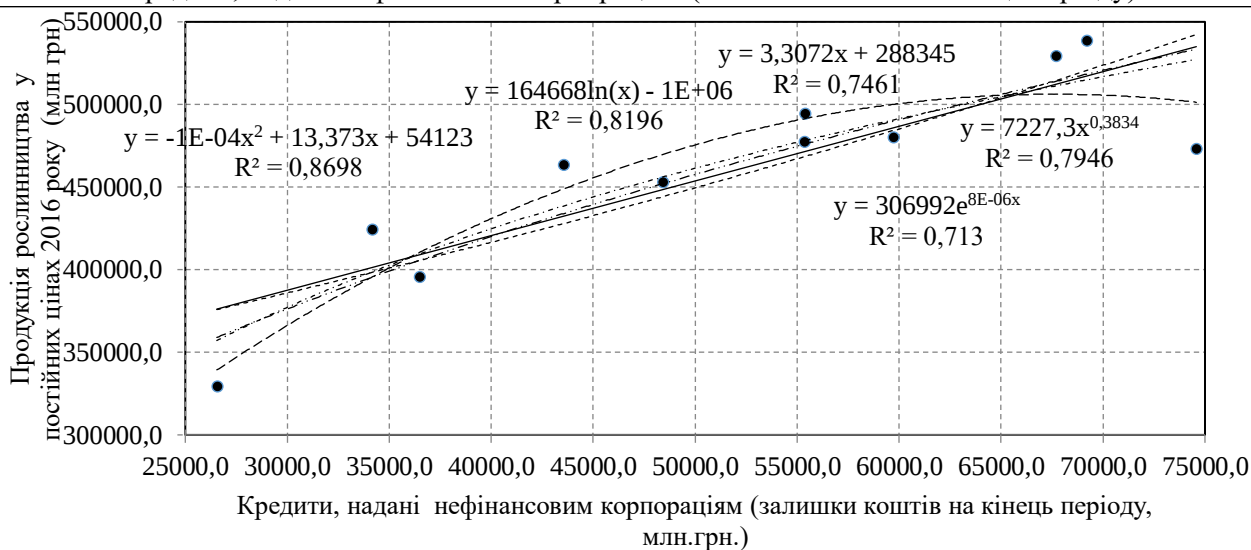
Капітальні інвестиції у придбання програмного забезпечення

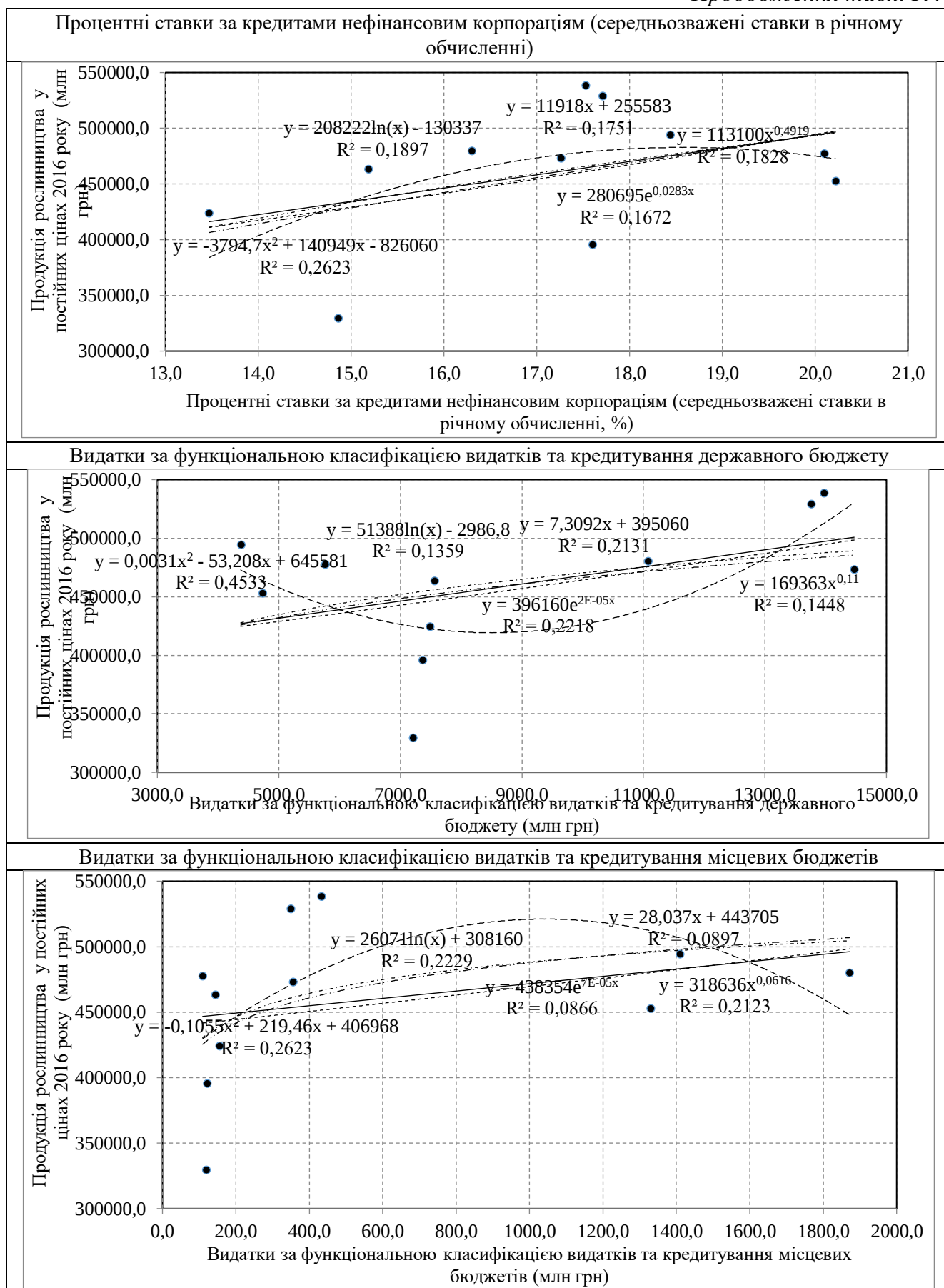

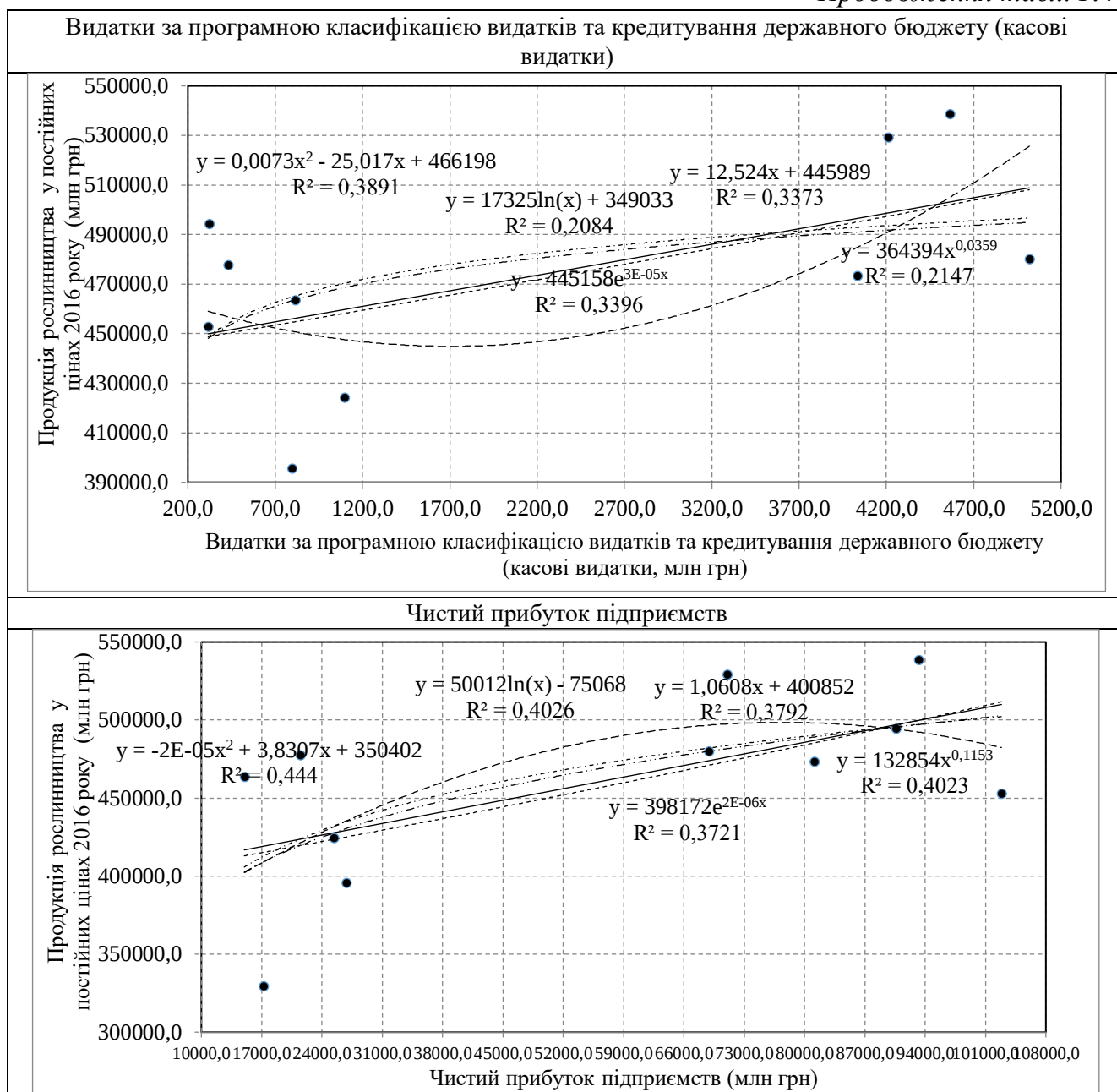
Прямі інвестиції (на 1 січня відповідного року)

Кредити, надані нефінансовим корпораціям (залишки коштів на кінець періоду)

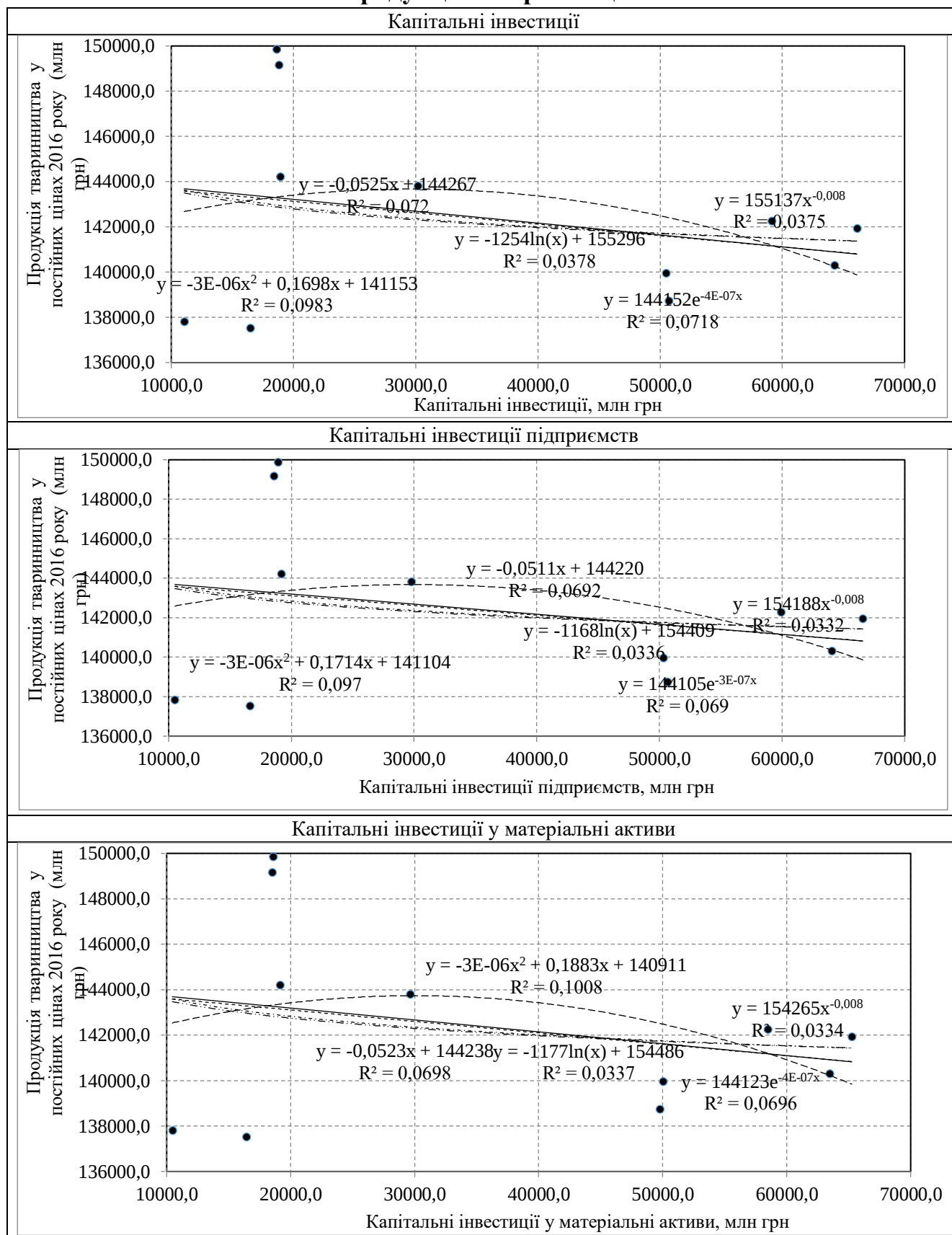

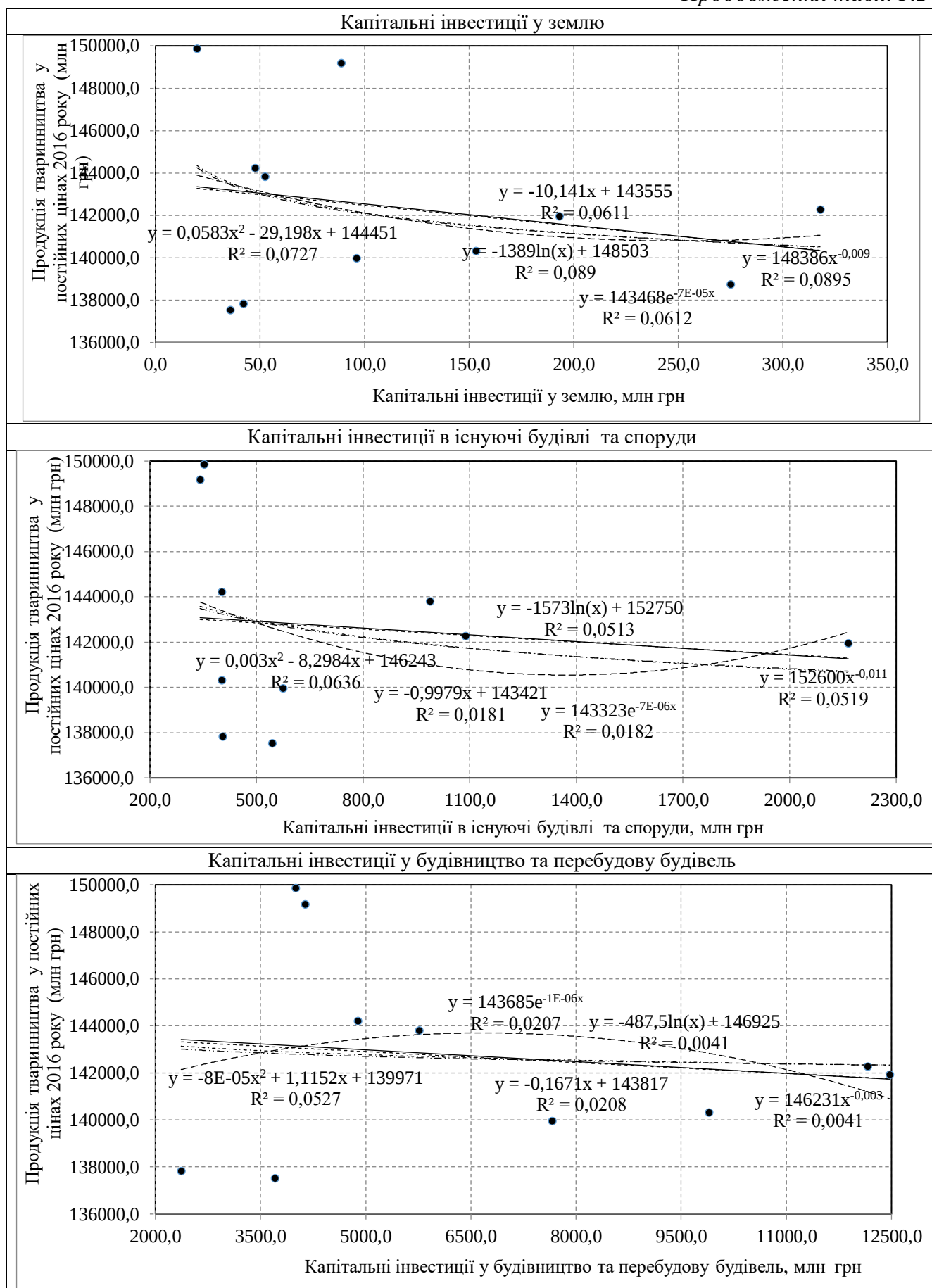

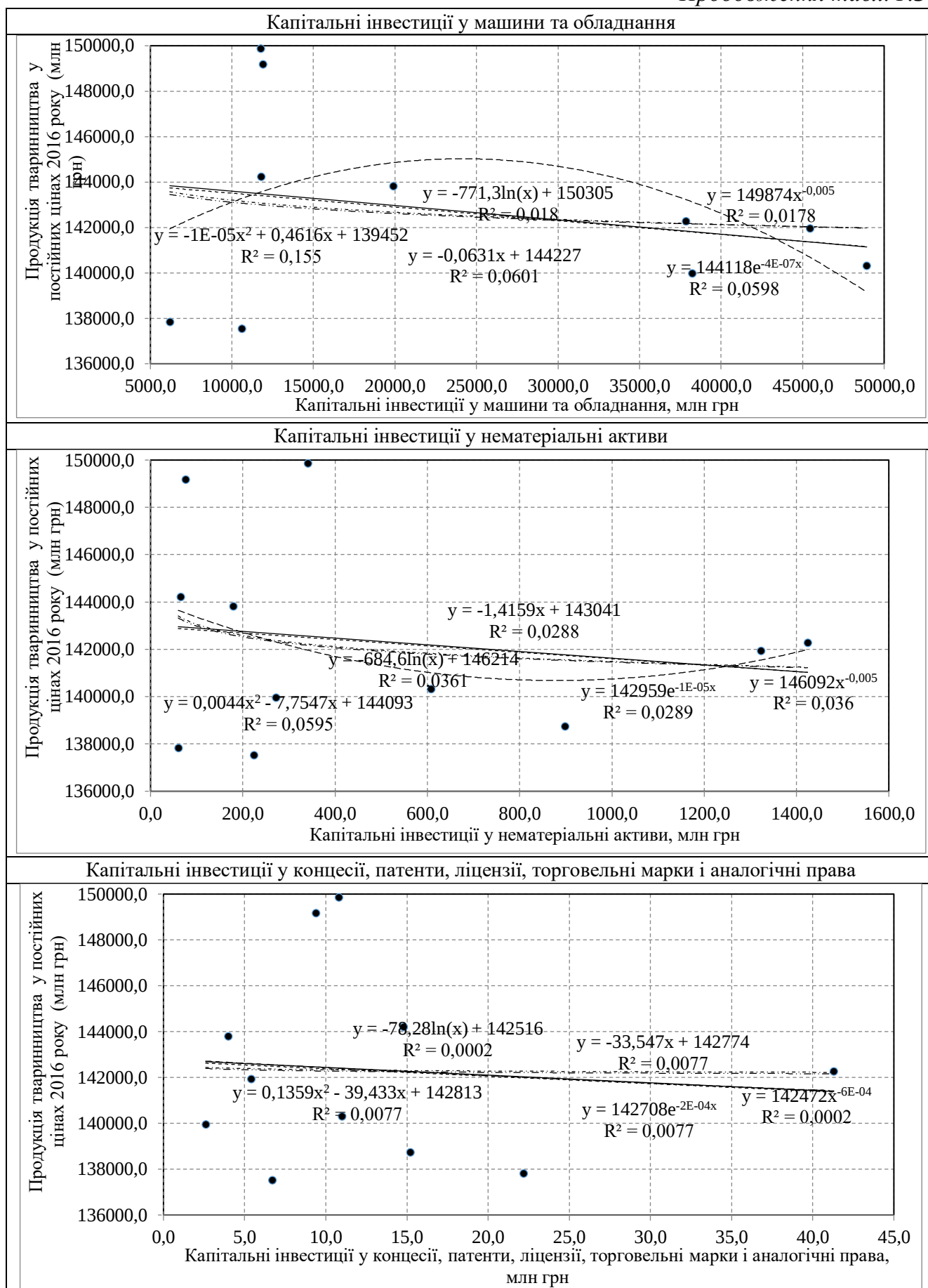

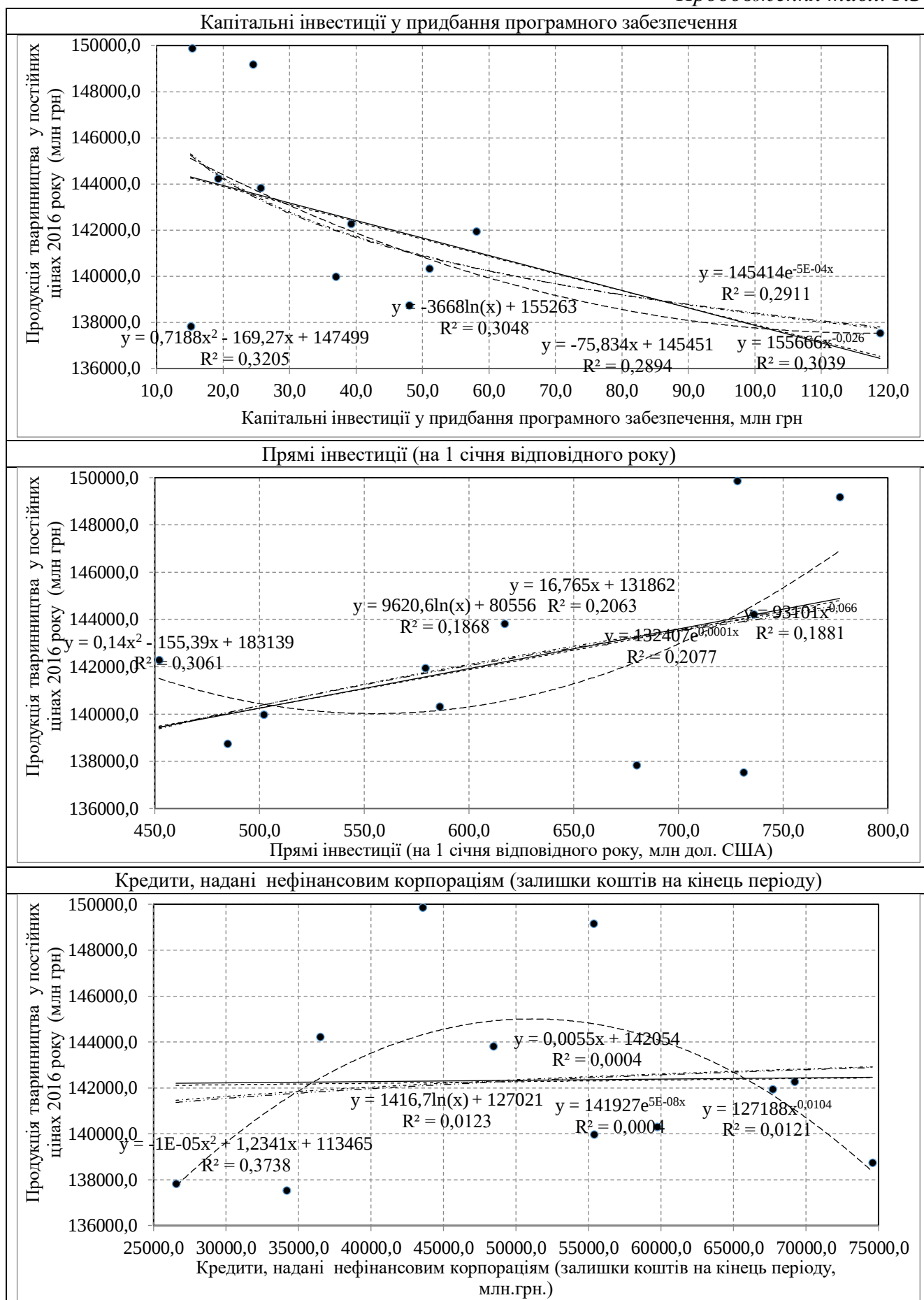
Джерело: складено автором

Моделювання впливу показників інвестиційного забезпечення на продукцію тваринництва

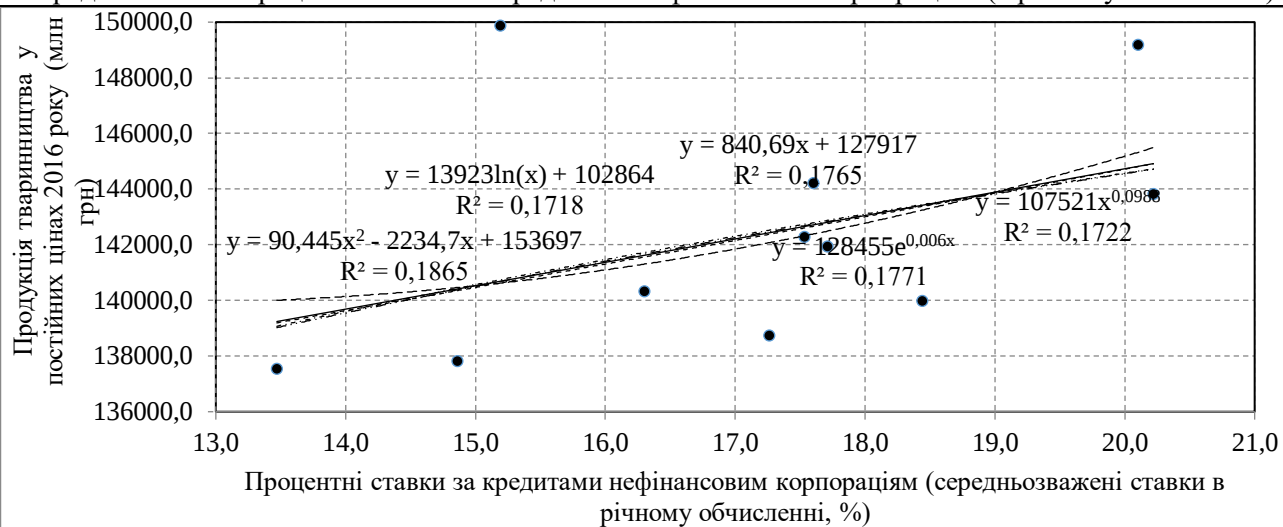

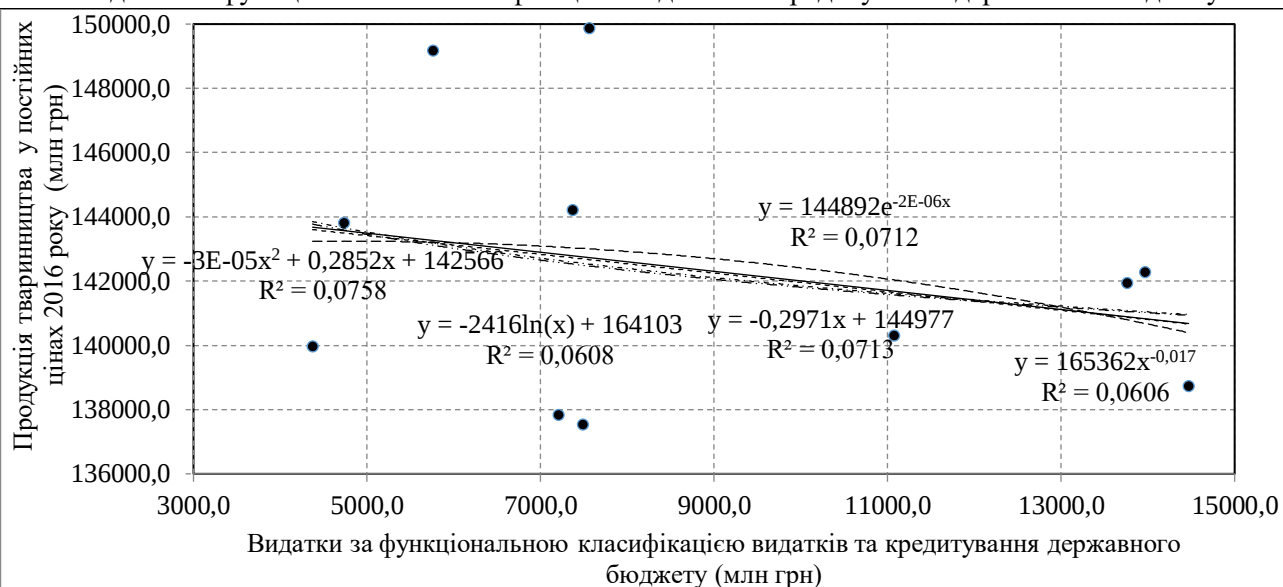

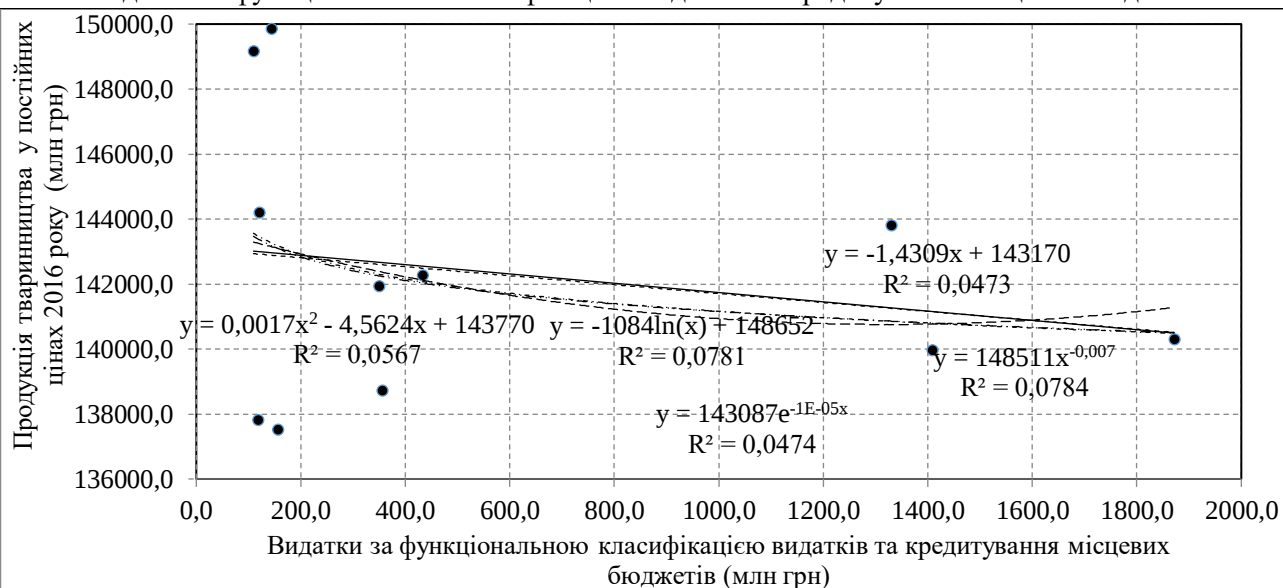
Середньозважені процентні ставки за кредитами нефінансовим корпораціям (в річному обчисленні)

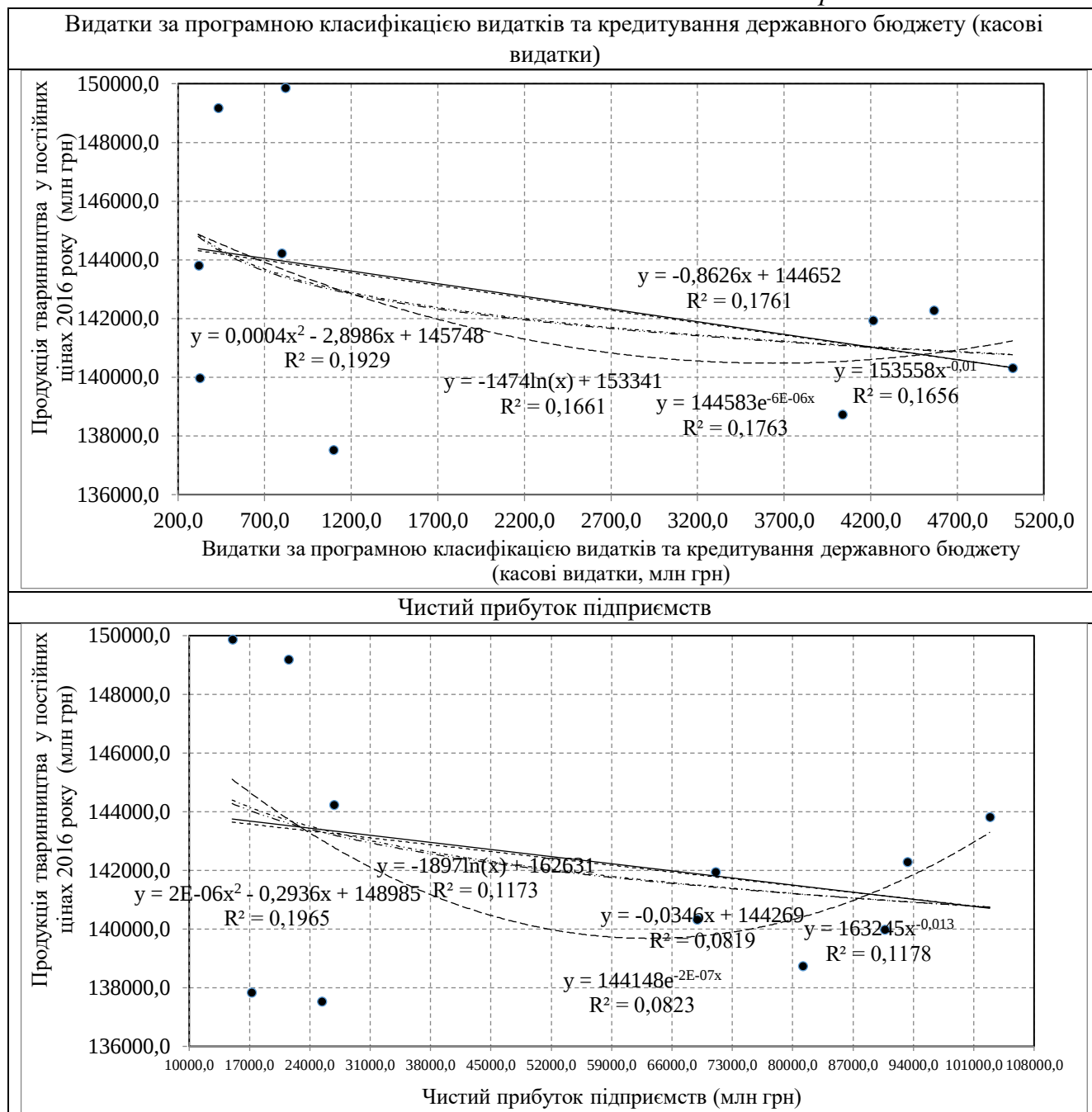
Видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету

Видатки за функціональною класифікацією видатків та кредитування місцевих бюджетів

Продовження табл. Г.5

Джерело: складено автором

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧДТУ

бул. Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006, тел. (0472) 71-00-92, факс (0472) 71-00-94
 E-mail : chdtu-cherkasy@ukr.net Код ЄДРПОУ 05390336

23.04.2021 № 50/01-10.05

На № _____ від _____

До спеціалізованої вченої ради

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Довідка видана Хорошун Юлії Вікторівні, що науково-практичні результати дисертації є складовою частиною комплексних науково-дослідних робіт, що виконуються у Черкаському державному технологічному університеті, зокрема за темою «Перспективи та пріоритети розвитку економіки регіонів України» (номер державної реєстрації 0118U004995, 06.2018 - 06.2021), де автором розкрито теоретичні засади інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки, проведено оцінку джерел формування інвестиційних ресурсів та визначено пріоритети інвестування аграрного сектору економіки регіонів держави.

Впровадження зазначених результатів дисертаційного дослідження сприяє розв'язанню цілої низки ключових проблем в реалізації стратегії розвитку агросектору не лише на регіональному, але й на національному рівні.

Ректор ЧДТУ

Олег ГРИГОР

Виконавець: д.е.н., професор, завідувач
 кафедри менеджменту
 та бізнес-адміністрування ЧДТУ
 тел. (0472) 73-02-69

О.В. Фінагіна

017351

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧДТУ

бул. Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006, тел. (0472) 71-00-92, факс (0472) 71-00-94
 E-mail : chdtu-cherkasy@ukr.net Код ЄДРПОУ 05390336

21.05.2021 № 573/10-10.06

На № _____ від _____

Довідка

про використання результатів дисертації на здобуття освітньо-наукового ступеня PhD Хорошун Юлії Вікторівни, яку виконано у Черкаському державному технологічному університеті

Дисертацію Хорошун Ю.В. виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету, зокрема за темою «Маркетингове забезпечення розвитку ринку агропродовольчих підприємств регіону» (номер державної реєстрації 0120U102961, 2020-2023 рр.).

Внесок автора полягає в узагальненні теоретичних аспектів державної інвестиційної політики в агросекторі, виявленні наявних та потенційних можливостей активізації інвестиційної діяльності, систематизації чинників, що визначають ефективність та інтенсивність інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, обґрунтуванні пріоритетів нарощення інвестиційного забезпечення базових підрозділів аграрного сектору економіки.

Результати наукової роботи можуть бути використані у розробці стратегії інвестиційної політики в аграрній сфері економіки; стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій держави та її регіонів.

Ректор ЧДТУ

Олег ГРИГОР

Олена Коломицева
 (097) 195 87 00

018711

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧДТУ

бул. Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006, тел. (0472) 71-00-92, факс (0472) 71-00-94
E-mail : chdtu-cherkasy@ukr.net Код ЄДРПОУ 05390336

04.03.2011 № 223/01-10.02

На № _____ від _____

До спеціалізованої вченої ради

ДОВІДКА

Довідка видана Хорошун Юлії Вікторівні в тому, що науково-практичні результати дисертації «Інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки» є складовою частиною комплексних науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету (ЧДТУ). Зокрема, в ході виконання теми «Обліково-аналітичні алгоритми управління підприємством в умовах євроінтеграційних процесів України» (номер державної реєстрації 0118U000078, 2018-2020 рр.) виконавцем здійснено аналіз головних трендів в динаміці аграрного сектору національної економіки та інвестиційного забезпечення процесу його розвитку.

Отримані результати стали основою визначення пріоритетних стратегічних напрямів інвестування аграрного сектору економіки держави.

Ректор ЧДТУ

Олег ГРИГОР

Виконавець: д.е.н., проф.,
завідувач кафедри обліку, аналізу
і оподаткування ЧДТУ
тел. (0472) 51-15-74

В.О. Гавриленко

017352

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЧДТУ

бул. Шевченка, 460, м. Черкаси, 18006, тел. (0472) 71-00-92, факс (0472) 71-00-94
 E-mail : chdtu-cherkasy@ukr.net Код ЄДРПОУ 05390336

18.08.2021 № *504/01-10.05*

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи
 Хорошун Юлії Вікторівни на здобуття наукового ступеня доктора філософії у
 навчальному процесі університету

Результати дисертаційної роботи, виконаної здобувачем освітньо-наукової програми «Економіка» Черкаського державного технологічного університету Ю.В. Хорошун, щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки, мають теоретичну та практичну цінність і впроваджені у навчальний процес при викладенні дисциплін загальної та професійної підготовки здобувачів вищої освіти відповідного освітнього рівня в межах спеціальностей 051 «Економіка» і 073 «Менеджмент», а саме:

- результати теоретичного обґрунтування, уточнення змістовного наповнення інвестиційного забезпечення аграрного сектору використані при підготовці пакетів завдань та проведенні практичних занять за дисциплінами «Інвестиційний менеджмент», «Фінансовий менеджмент», «Стратегічний менеджмент та лідерство», «Регіональна економіка: сучасні управлінські системи»;

- систематизація методичних підходів щодо аналізу інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору використана при викладанні дисциплін «Управлінський аналіз ділового середовища», «Бізнес-планування», «Інноваційно-інвестиційний менеджмент», «Методологія Форсайт в економічних дослідженнях»;

Розроблені у дисертаційній роботі методичні підходи до активізації інвестиційних процесів в агросекторі національної економіки та її регіонів використовуються під час виконання окремих розділів виробничої практики здобувачів вищої освіти.

В.о. ректора ЧДТУ

Артем ГОНЧАРОВ

Олеся Фінагіна
 (0473) 73-02-69

018881

**КОРСУНЬ-ШЕВЧЕНКІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Виконавчий комітет

вул. Шевченка, 42, м.Корсунь-Шевченківський, 19402, тел./факс (04735) 2-48-11
E-mail:rada_korsun@ukr.net, сайт: korsun-miskrada.gov.ua, код згідно з ЄДРПОУ 04061599

20.08.2014 № 870/р-32 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
**Хорошун Юлії Вікторівни на тему «Інвестиційне забезпечення
стратегічного розвитку аграрного сектору національної економіки»**
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
051 «Економіка»

Результати дисертаційної роботи, які одержані Хорошун Ю.В. в процесі дослідження проблем інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки, зокрема практичні рекомендації, сформульовані у підсумку застосування запропонованого аналітичного інструментарію щодо вивчення джерел формування інвестиційних ресурсів агросектору, моделей спеціалізації та цільових орієнтирів розвитку окремих регіонів національної економіки, послужили методологічною основою для перегляду інвестиційних можливостей Корсунь-Шевченківської територіальної громади. Зазначені рекомендації враховані в процесі підготовки проєктів регуляторних актів, аналітичних матеріалів щодо регуляторного впливу рішень міської ради, зокрема на очікування надходжень платежів до бюджету територіальної громади і резервів таких надходжень за відповідний період.

Запропоновані автором рекомендації визначають передумови як для зміцнення інвестиційної спроможності/привабливості громади, так і для розвитку інвестиційних можливостей територій, віддалених від адміністративного центру територіальної громади.

Т. в. о. міського голови

Віталій МАЦЮК

**ВОДЯНИЦЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
ЗВЕНИГОРОДСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

вул. Б. Хмельницького, 60 с. Водяники, 20232, тел. (04740) 2-01-66, факс (04740) 2-01-66
E-mail: rada@wodyanyki.org.ua Код ЄДРПОУ 04411088

31.08.2021 № 335

ДОВІДКА

**про використання результатів дисертаційної роботи
Хорошун Юлії Вікторівни
на здобуття наукового ступеня доктор філософії**

Результати дисертаційної роботи Ю.В. Хорошун, присвяченої проблемам інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки, мають достатньо високий рівень актуальності та суттєву практичну цінність для планування бюджетів, реалізації цілей та розв'язання завдань соціально-економічного розвитку територіальної громади. Обґрунтовані у роботі теоретичні положення й конкретизовані практичні рекомендації враховані в процесі формування проєктів Стратегії розвитку Водяницької об'єднаної територіальної громади на період 2020 – 2022 рр. та Плану її реалізації.

Сільський голова

Р.Я. Каюк

**Дослідна станція помології ім. Л.П. Симиренка
Інституту садівництва Національної академії аграрних наук України**

19512, Україна, Черкаська область, Городищенський район, Мліїв-1, вул. Симиренка, 9
тел. (04734) 2-24-40, E-mail: mlivis@ukr.net

№ 115
від 27.07.2021

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи
Хорошун Юлії Вікторівни на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Результати дисертації Ю.В. Хорошун щодо розв'язання проблем інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки представляють науковий інтерес та мають певну практичну цінність.

Сформульовані у роботі теоретичні висновки й конкретизовані практичні рекомендації щодо стратегічних орієнтирів інвестування в агросекторі економіки України враховано за окремими напрямками діяльності: науково-дослідної - розробка науково-методичних основ удосконалення механізмів ціноутворення та функціонування аграрного ринку; підготовка рекомендацій по підвищенню конкурентоспроможності плодонісної продукції у сільськогосподарських формуваннях України на основі використання інноваційних розробок;

організаційної - з виробництва сертифікованого садівного матеріалу власної селекції; формування і вивчення колекцій генофонду основних плодово-ягідних культур для практичного використання в селекційній роботі;

надання послуг - добір нових та перспективних сортів плодових, ягідних, малопоширених і декоративних культур для фермерських і колективних господарств та за приватними індивідуальними замовленнями; проведення навчально-практичних семінарів, проведення навчання та консультацій для підприємств, організацій, фермерських господарств та приватних осіб щодо питань ведення розсадництва та садівництва за сучасними інтенсивними технологіями.

Директор
Дослідної станції помології ім. Л.П. Симиренка
Інституту садівництва
Національної академії аграрних наук України

Володимир ФІЛЬОВ

Заступник директора з виробництва
Дослідної станції помології ім. Л.П. Симиренка
Інституту садівництва
Національної академії аграрних наук України

Олександр ГРИЦАЙ

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
ДМТ «СЕРВІС»

19952, Черкаська обл., Чорнобаївський район,
село Придніпровське, вул.Шевченка, будинок 1А

№ 161/02
Від 17.08.2021 р.

До спеціалізованої вченої ради

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи
Хорошун Юлії Вікторівни
«Інвестиційне забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору
національної економіки»
на здобуття наукового ступеня доктор філософії
за спеціальністю 051 «Економіка»

Результати дисертаційної роботи, виконаної здобувачем освітньо-наукової програми Економіка Черкаського державного технологічного університету Ю.В. Хорошун, щодо інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку аграрного сектору економіки, мають теоретичну та практичну цінність і використано підприємством для оптимізації інвестиційної діяльності, прийняття управлінських рішень щодо використання визначених джерел інвестиційних ресурсів, участі в державних програмах підтримки підприємств аграрного сектору в процесі розробки стратегічних планів розвитку та поточних планів діяльності.

Директор ТОВ ДМТ «Сервіс»

В.М. Дмитренко